

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

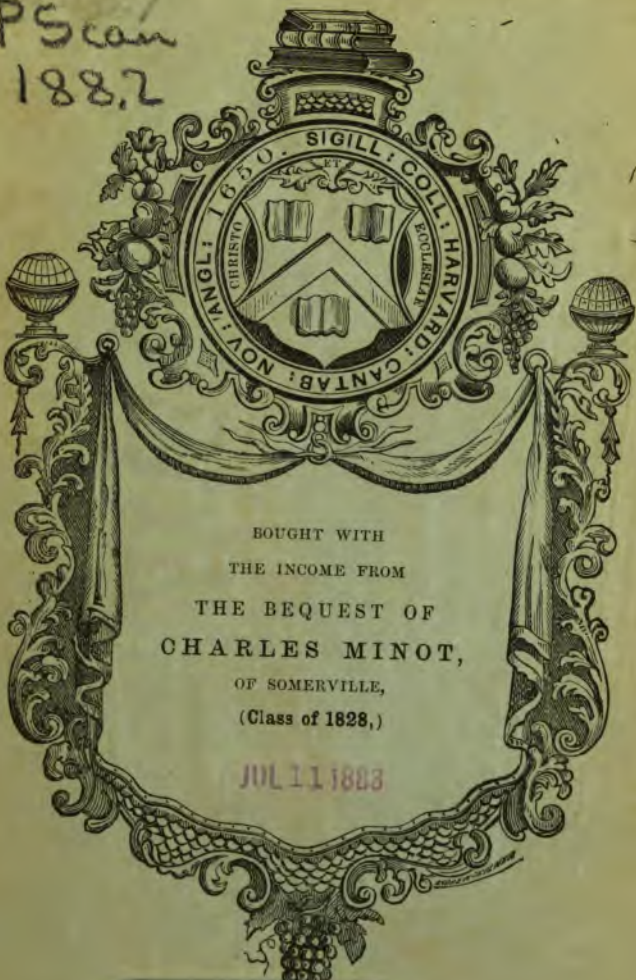
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

3 2044 010 386 944

PScan
188.2

BOUGHT WITH
THE INCOME FROM
THE BEQUEST OF
CHARLES MINOT,
OF SOMERVILLE,
(Class of 1828,)

JUL 11 1883

Handwritten signature or text at the top of the page.

Folkevennen.

Et Tidsskrift

udgivet af

„Selskabet for Folkeoplysningens Fremme.”

Fjerde Aargang.

(Med to Tillægshæfter.)

Kristiania.

Trykt i P. L. Wallings Bogtrykkeri.

1855.

~~VIII, 301~~

~~Scan 61~~

PScan 1882

Minot fund.

Indhold.

	Side.
Om den norske Kirkes symboliske Bøger	1.
Epiklen	32.
Tidt om Fjeldbondens Liv	36.
Møder til fælles Oplysning	47.
Selskabets 3die Aarsberetning	50.
Dypskrift over nogle af de vigtigste Love fra sidste Storting	53.
Tidender fra Ind- og Udlandet	55, 134, 216, 259, 380.
Synaalen	65.
Familien Bonaparte	77.
Om Behandling af en Husmandsplads	145.
Tid er Penge	174.
Forhandlinger om Almuestolevæsenet	184.
Om Frihed	221.
Rjellingdalskjørkja	257.
Register over norske Folknavne	277.
Nogle Ord om Folketællinger m. M.	305.
Hvem er lykkeligst	316.
Mere om Salmefagen	339.
En nyttig Bog for Landmanden	384.
Bekjendtgjørelse	64.
Møde	143.

Rettelser.

Side 30 5te Linje naar: „Menighedsforkjel,” læs: Menings-
forkjel.

Andre Rettelser findes Side 144, 220 og 276.

Om den norske Kirkes symboliske Bøger.

(Af M. J. Monrab.)

For nogle Aar siden fik den norske Kirkestyrelse endeel lærde Mænd til at lægge sig sammen for at faae i Stand en ny Oversættelse af den norske Kirkes symboliske Bøger. Denne Oversættelse blev derpaa trykt og omdeelt til Kirkerne, ligesom den er tilsalgs for en billig Priis (16 Stilling), saa Meningen var naabnbart, at den skulde blive saa udbredt som muligt.

Imidlertid er der vist Mange, der ikke vide rigtig Besked om, hvad symboliske Bøger er for Noget eller hvad de egentligen skal til; ja selv blandt forresten ret oplyste Folk torde der findes ikke saa Faae, som ikke have ganske klart Begreb om de Ting. Vi ville derfor her forsøge at give en liden Forklaring derom, saa fattelig som vi i Korthed formaae. Denne Forklaring vil vel altid vise sig at være forfattet af en lutherst Christen; fordetmeste vil den dog dreie sig om sikkre Kjendsgjerninger, og jeg antager desuden, at selv En og Anden, der staaer udenfor Kirken, kunde have Lyst til at see, hvortledes disse Sager i Kirken betragtes.

Det er da vel en bekjendt Sag, at Christendommen først og fremst er en Tro og en Tilstand eller Retning i Sindet og Samvittigheden, med eet Ord: noget Indvortes, Noget, der boer i Hjertets Dyb og som nærmest er en Sag imellem Enhver selv og hans Gud. Dersom ikke denne indvortes Christendom er tilstede, da er det kun daarlig bevendt med baade Kirke og Gudstjeneste, ja med et udvortes stikkelig Lernet og verdslig Retfindighed med. Hvad denne Sidste kan være værd i verdslig Handel og Wandel, det ville vi her ikke befatte os med at veie; men for Christena-

dom kan Intet gjælde, som ikke udgaaer af et christeligt troende Hjerter; derom er nu ikke den allermindste Tvivl.

Men skjønt saaledes det Indvortes er Hovedsag ved Christendommen, ja skjønt denne maaskee for en stor Deel kan siges at være „et skjult Liv i Gud“ — fordi nemlig kun Gud kan see, om En er isandhed en Christen eller ei —: saa er Christendommen dog ikke blot og bar Indvortes-hed, blotte skjulte Tanker og Følelser, der ene og alene vedkomme den Enkelte, hos hvem de findes. Dette viser sig paa flere Maader. Thi for det Første er det vel saa, at dette indre Liv, der er Christendommens Kjerne, Troen, „det nye Liv i Christo,“ efter Christendommens egen Lære frembringes ved Guds Hands underlige Virkning paa Hjertet, og at ingen udvortes Midler, ingen Kjede af ydre naturlige Aarsager er i Stand til at udrette noget Saadant; men denne Guds Undervirkning gaaer paa den anden Side dog ikke for sig ganske uden naturlige Midler. Det er med Hjertets Christendom paa en vis Maade ligesom med Kristus selv: han var den Høieste Søn og undfangen af den Helligaand; men dog lod Gud ham fødes af en jordist Moder, lod ham vore og modnes paa naturlig Viis og underkastede ham i det Hele den Maade, hvorpaa ethvert Menneske efter Naturens Lov udvikler sig, kun med de Undtagelser, der nødvendig fulgte af hans høiere Udspring og hans høiere Bestemmelse. Saaledes falder heller ikke den christne Tro lige ned fra Stjerne uden at forberedes og udvikles paa en saadan Maade, som i det Hele stemmer med den menneskelige Natur og de menneskelige Vilkaar. Ingen bliver saaledes f. Ex. Christen, medmindre Christi Ord paa en eller anden Maade bliver ham forkyndt — for ikke engang at tale om Daaben, hvis Nødvendighed og Betydning det blev for vidtløftigt her at vise. „Hvorledes skulle de troe, . . . naar der ikke er Noget, som prædiker?“ siger allerede Apostelen (Rom 10, 15). Og ligesom Enhver der

er kommen til Troen paa Christum, maa vide med sig selv, at han derfor for en Deel kan takke Andre, af hvem han har hørt om den Herre, i hvem han nu finder sin Salighed: saaledes vil det fremdeles følge af det christelige Sindelags egen Natur, at han ikke vil holde Sandheden for et Nov eller beholde den for sig alene, men maa baade ønske og føle sig forpligtet til, saavidt det staaer til ham, at gjøre Andre deelagtige deri, ved at meddele det Saligheds-Ord, han selv har modtaget. Ja ikke alene for at lære Andre, men ogsaa for sin egen Skyld vil han føle Trang til at udtale og aabenbare, hvad der rører sig i hans Indre. Menneskets Natur er nu engang saaledes indrettet, at det, ogsaa aandelig, ligesom trænger til Lys og Luft og Selvskab — og det ikke mindst hvad de Ting angaaer, som især ligge det paa Hjerte. Hvad der ret skal gjennemtrænge os, de Tanker og Følelser, der skulle faae fuldkommen Kraft og Klarhed for os, maae ikke ligesom stænges inde hos os; de forblive der i et Halvmørke og ligne Taagebilleder, der let kunne opløses og udslettes; men vi maae lade dem træde frem i Dagens Lys, gjøre dem aabenbare for os selv og Andre. Derved ville port Hjertes Tanker først faae en fast Stikkelse og Virkelighed for os, saa at vi kunne stue og gribe og holde dem fast. Det gjentager sig saaledes for enhver Enkelt — ligesom der staaer om det engang for Alle sendte „Ord“ — at det indre Ord maa „blive Kjød og Blod og boe aabenlyst blandt os,“ ikke blot skjule sig i Hjertets Inderste. Hertil kommer, at i Almindelighed baade Overbeviisningen vinder i Styrke, og Følelsen i Varme, naar vi vide, at den deles af Andre, vore Lige. I Følelsen af sin Svaghed søger Mennesket naturlig en Støtte hos sin Næste, ligesom for der at faae udfyldt eller fuldstændiggjort hvad der mangler i fuld og reen Menneskenatur hos den Enkelte. Dette gjælder overalt; thi i Almindelighed er det erkjendt, at Hjertets Slag først bliver ret fuldt og levende, naar et andet ligestemt banker det

imøde; men især gjælder det den christelige Tro og den christelige Andagt. Der er kun eet fuldstændigt sandt Menneske, den Samme, der tillige er sand Gud; alle vi Andre ere mere eller mindre ufuldstændige, vi kunne næsten sige Brudstykker af det sande Menneske; hver har sine Mangler og Egenheder, hver steier ud til sin Side — især paa Grund af Egenviljen, for hvilken Ingen er fri. Derfor er der ogsaa i Enhvers naturlige Tanke saameget Usandt og Gensidigt, Saameget, der blot har hjemme i hans særegne Indbildning men udenfor denne ikke har nogen Gyldighed eller Virkelighed, mange Tanker og Følelser, der igrunden ikke tilhøre Mennesket i os, men kun tilhøre os hver især, det er: mig Veer eller dig Paal. Ere vi nu imidlertid Christne, og have altsaa ikke alene Kristus, det sande, fuldtomne Menneske, til Mønster, men have ogsaa i Troen ligesom optaget hans Væsen i os (eller som Skriften udtrykker det: have iført Kristus): da ere vi vistnok derved — og netop for saa vidt — rensede og fuldstændiggjorte; vi opløstes ligesom over vor naturlige Egenfindighed, over Alt hvad der blot tilhører os selv; vi ere ikke længer blot Veer eller Paal, men nærme os til at blive sande, hele Mennesker, sande Guds Børn, ligesom han var, hvem vi efterfølge. Men i samme Grad komme vi ogsaa hinanden nærmere, slutte os inderligere sammen, have mere Tanker, Følelser, Idrætter fælleds, fordi ikke længer vi selv, men Kristus, det sande Menneske, lever i os. Jo mere vi binde os til Hovedet, som er Kristus, desto mere føle vi os ogsaa indbyrdes som Lemmer paa eet Legeme. Ligesom saaledes Troen paa Kristus og den aandelige Forening med ham, maa befordre Foreningen og Slegtslabet mellem Menneskene indbyrdes, ja egentlig først frembringe det sande menneskelige Broderskab; saaledes maa ogsaa ombendt hiin Tro styrkes og næres ved Fælledsslabet, naar vi mere og mere føle og fornemme, at denne Tro, som den er guddom-

melig, ogsaa er isandhed menneskelig, at den netop fylder og optager det bedste Menneskelige i os, det, hvortil egentlig alle Mennesker skulle mødes.

Se, Alt dette fører nu til, at Christendommen ikke alene maa være noget Indvortes, men ogsaa noget Udvortes, ikke alene noget Skjult og Usynligt, men ogsaa noget Aabenbart og Synligt, ikke alene Enkeltmands Tro, men ogsaa et Fælledsskab, et Foreningsbaand. Christendommen tribes først ret i det Christelige Samfund, hvor Troen annames og meddeles, og hvor Medlemmerne ved at mødes i Enighed og vidne for hverandre ligesom aflægge hver sit smaalige snevre Bæsen, sine særegne kjædelige Lyster og Tilbøieligheder, og netop komme til at føle sig som det, de i Sandhed skulle være, som Christne. Saaledes har jo ogsaa Kristus selv sagt: „Hvor To eller Tre ere forsamlede i mit Navn, der er jeg selv tilstede.“ (Matth. 18, 20).

Derfor har ogsaa Gud sørget for, at der skulde være et saadant Christeligt Samfund, Kirken, (et Ord, som egentlig betyder Herrens Samfund, men siden ogsaa bruges til at betegne det Huus, hvor dette samles), hvilken allerede er grundlagt af Kristus, der han bød sine Disciple at holde Madver til hans Gukommelse, samt da han befalede dem at gaae ud i Verden, lære og døbe alle Folk i Faderens, Sønnens og den Helligaands Navn. Fra denne Begyndelse har da Christi Kirke efterhaanden udbredt og befæstet sig lige til den Dag idag, og vi haabe fremdeles, efter Stifterens Ord, at „Helvedes Porte ikke skulle faae nogen Magt imod den.“

Ogsaa om Kirken kan man sige, at den er en usynlig, forsaavidt som den egentlig er et aandeligt Samfund og i sin Sandhed grunder sig paa en levende Tro i Hjertet, som ingen uden Gud kan see; men den er alligevel ogsaa en synlig, blandt Menneskene bestaaende Indretning, som Ver-

denstræniken veed at tale om, og som selv de Bantroende maae see og merke er til. Stjænt af guddommelig Oprindelse, er den dog ogsaa menneskelig og verdslig, fordi den, om end ikke af denne Verden, dog er i Verden, og saaledes ligesom sin guddommelige Stifter i mange Stykker underkaster denne Verdens Vilkaar, dens fremadstridende Udvikling, ja tildeels maaſtee ogsaa dens Stræbelighed og Fortrængelighed, hvoraf den dog stedse skal hæve sig til den Ufortrængelighed, der udgjør dens sande Væsen.

Da Kristus havde forladt Jorden, sadde hans Disciple turte og forsagte og skjulte sig af Frygt for Jøderne. Deres Tilstand viser os et Billed paa den Tro, der vel boer i Hjertet, men som ikke kan eller tør komme frem, stænger sig inde og ikke vover sig ud i Verden. Men da de paa den første Pintsedag vare forsamlede i Templet, da, fortælles der, kom der fra Himmelen Ildtunger, som satte sig over dem, og de bleve alle opfyldte af den Hellig-Aand og priste Gud med andre Tunger, eftersom Aanden gav dem at tale. Og Peder oplod Mønten og talte høit om Guds underlige Gjæringer, og med saadan Kraft, at henved tre Tusinde lode sig døbe. Hvorledes nu hiint Tegn, som paa første Pintsedag upaatvibelig stede, nærmere er at forståe og forklare, det ville vi her ikke forſte efter; de Børde kunne længe nok tviste derom; men Saameget er vist, at den christne Menighed først fra den Tid af fik Tunge at tale med, og at den aabne Bekjendelse løste Hjertets Tvivl og Frygt, saa at hiin lille Hob, der før sad taus og ængstlig bag de lukkede Døre, neppe var til at gjenkende i disse Mænd, som nu baade levende følte og lydelig forkyndte, at det var dem givet at arve baade Jorden og Himmelen.

Da var der først et christent Samfund og en christen Bekjendelse!

Der kunde nu vistnok være meget Mære at sige om hvad dette Samsfund har at betyde, og hvad det allerede fra sin første Begyndelse ligesom pegte hen imod. Man kunde saaledes f. Ex. lægge Mærke til, at Kirken allerede strax viser sig som almindelig, d. e. bestemt til at omfatte den hele Menneskeslegt, saa at det her ikke skulde gjøre nogen Forskjel, til hvilket Folkeslag Menneskene høre, i hvilken Stand og Stilling de ere o. s. v. Her gjælder det kun at være sandt Menneske og Christen. Allerede paa hün Pintsedag hørte man Guds underlige Gjæringer at prises i de forskjellige Tungemaal, hvilket aabenbart tyder hen paa, at Evangelium skal forkyndes for alle Folk, og at der i Christendommen ikke skal være Forskjel paa Jøder og Grækere, men at der skal blive een Hjord og een Hyrde.

Men vi maae see til ikke at komme for langt ud i disse Betragtninger, saa vi glemme hvad vi her egentlig have foresat os at tænke over.

Det er da klart, at fra den Stund, det Christne Samsfund var aabenbart og haandgribeligt i Verden, maatte det ogsaa sørge for at indrette, ordne og befæste sig der. Det maatte have Lærere og en Styrelse. De af Herren selv indsatte Apostler vare nu naturligtviis de første baade Lærere og Styрere, men de maatte, som Kirken udbredte sig, snart antage Medhjælpere, og saaledes blev det kirkelige Embede meer og mere mangfoldigt og i Tidens Løb adskilt i flere Trin eller Grader. Men især var det nødvendigt, at den Christne Kirke kjendte sine Lemmer, at den klart skilte sig ud fra alle andre Samsfund og i det Hele fra alle de Mennesker, der ikke hørte til Kirken. Den naturligtste Maade, hvorpaa dette kunde skee, var vel ved den aabenbare Bekjendelse, derved, at Enhver udtrykkeligt vidnede om den Tro, han havde modtaget. Allerede ved Optagelsen i de Christnes Samsfund maatte derfor vistnok en saadan Bekjendelse aflægges; hvilken jo paa en Maade

allerede laa indsluttet deri, at man, efter Christi Ord, lod sig døbe i Faderens, Sønnens og den Helligaands Navn; fremdeles blev denne Bekjendelse vist ogsaa i de Christnes Forsamlinger paa mange Maader gjentagen.

Nu har den christelige Tro et Indhold, som er uendeligen rigt og mangfoldigt, thi Alt, hvad der er givet Menneskene at vide om Gud, hans Væsen og Egenstaber, om Menneskets Syndighed, om den hele Foranstaltning til dets Frelse, er indsluttet deri. Alt hvad de hellige Skribter indeholde, er jo ikke Andet end en Forberedelse og Udvikling af den christelige Tro. Men der ere naturligtviis visse Hovedstykker, visse Lærdomme, som det især kommer an paa at fatte, fordi det Øvrige paa en Maade hænger deraf og følger ligesom mere af sig selv, naar kun hine Hovedpunkter ret ere tilegnede. Til saadanne Hovedstykker, til en Sammenfatning eller et kort Begreb af Læren maatte stedse Bekjendelsen være indskrænket, da den jo ikke kunde være saa udførlig som Bibelen. (Denne var desuden i Christendommens første Tid endnu ikke samlet til et Heelt, hvad den vigtigste Deel, det nye Testamente angaaer).

En kortfattet Bekjendelse af den christne Tro, der dog maatte indeholde Saameget, at Enhver, der aflagde den, derved godtgjorde sig som Medlem af den christne Menighed, begyndte man allerede temmelig tidlig at kalde et *Symbolum*.

Øfrindeligt betyder dette Ord (eller efter den græske Form *Symbolon*) et Tegn eller Merke, hvoraf man slutter eller hvorpaa man kjender Noget, maastee især forsaavidt som dette Tegn beroer paa en Overenskomst. Fornemmelig er det et Tegn, som man kan vise for sig for at blive kjendt for den, man er, og faae Udgang til et eller andet Samfund; hvortil man hører, en eller anden Ret, som man kan gjøre Fordring paa. Saaledes vare f. Ex. i gamle Dage ofte Bæner, der boede langt fra hinanden, komne overeens om et Tegn, hvorpaa de kunde kjende hverandres Udsendinger, en

sønderbrudt Ring f. Gr., hvoraf hver havde sit Stykke, et Segl eller deslige. Det var da deres Symbolon, og Enhver, der kunde fremvise et saadant, var da vis paa at finde venlig Modtagelse hos den, der kjendtes derved. Soldaterne fik saadanne Tegn; ligeledes de, der vare Medlemmer af Folkeforsamlinger; endvidere Enhver, der tog Deel i et Sammenstuds-slag, fik ved at erlægge sit Bidrag, gjerne et Udgangstegn for at indlades, en „Billet,“ som det nu ofte kaldes, og dette hed da et Symbolon. Senere fandt man paa at give Soldaterne et Ord, saakaldet Feltraab eller Løsen, som de havde paa Opfordring at fremvise for at kjendes af rette Bedkommende; dette Ord, som altsaa gjorde samme Tjeneste som et haandgribeligt Merke, fik da ogsaa samme Navn.

Hvilken af disse Ordets Anvendelser man især har havt for Die, da det førtes over til at betegne den Christne Troes-Bekjendelse, ere de Lærde ikke ganske enige om; men det kan ogsaa være det Samme. I ethvert Fald er Bekjendelsen det Merke, hvorpaa de Christne kjende hverandre, hvorved Enhver altsaa godtgjør sin Udgang til det Christne Samsfund og de dermed forbundne Rettigheder. At man imidlertid ogsaa tidlig har tænkt paa Soldatens Feltegn eller Feltraab, er der Spor til i de gamle Skrifter; og det er ogsaa naturligt, da man ofte forestillede sig Christendommen, paa Grund af den Kamp den har at bestaae her paa Jorden, under Billedet af en Krigstjeneste og tænkte sig enhver Christen som en Christl Stridsmand.

Egentlig kunde nu allerede hine Ord, vi et Par Gange have nævnt, de med hvilke Daaben af Frelseren selv indfattes, gjælde som et Symbolon; thi den, der bekjendte Faderens, Sønnens og den Helligs Aands Navn, var allerede derved betegnet som Christen. Bæren om den treenige Gud er nemlig egen for Christendommen, og udmerker denne baade fra Heden-skabet, der antager mange Guder, og fra Jø-

de Dammen, der ikke kjender Sønnen og Manden, ialfsald ikke paa den Maade; I ethvert Fald er det at bekjende den treenige Gud Grundlaget for enhver kristelig Bekjendelse. Men da dog hine korte Ord, naar ingen Forklaring tilføies, ere temmelig dunkle og vel kunde forstaaes paa mange Maader, er det rimeligt, at man allerede temmelig tidligt har søiet noget Mere til, og at den, der optoges i Menigheden, allerede ved Daaben maatte aflægge en noget udførligere Bekjendelse, for at det kunde komme for Dagen, at den treenige Gud blev opfattet paa den rette Maade.

Den første kristelige Bekjendelse af denne Art, som under Navn af Symbolum er bleven almindelig erkjendt og optaget i Kirken, er det saakaldte apostoliske Symbolum, de tre Troens Artikler, som ogsaa staae i vor Katechisme og som endnu bruges ved Daab og Confirmation. Ligesom det er det ældste, saa er det ogsaa uden Sammenligning det vigtigste og ærbørdigste. Det indeholder netop de aakernødvendigste Hovedstykker i den kristelige Tro, saadan, som denne af enhver Kristen til enhver Tid maa antages og bekjendes, og saadan som den uden al Tvivl har været forkyndt af Apostlerne selv. At dette Symbolum saaledes paa en eller anden Maade er udgaaet fra Apostlerne, er baade i sig selv rimeligt og har ogsaa fra gammel Tid af været en almindelig Tro i Kirken. Om disse Artikler imidlertid ogsaa netop saaledes ordret ere forfattede eller satte i Stil af Apostlerne selv, derom ere de Lærde ikke ganske enige. Ogsaa dette, nemlig at Apostlerne selv ordret have forfattet Symbolet, er imidlertid en gammel Tro, og der er endog et Sagn, der vil vide, at alle Apostlerne have været sammen derom og hver givet sin Deel, saa at den Gne skulde have sagt: „Jeg troer paa Gud,“ den Anden tilføiet „almægtige,“ den Tredie „Himmelens og Jordens Skaber“ o. s. v. Dette sidste Sagn har nu vel liden Troværdighed og er maastee nærmest opkommen af en falsk Forklaring af Ordet

Symbolon, hvilket ogsaa til Nød kan betyde Sammenstud, Bidrag, eller som vi ofte sige „Contingent“. Men at Symbolot i den Form, vi have det, skriver sig lige fra Apostlerne selv, det antages endnu af mange lærde og fromme Mænd. Andre derimod mene, at dette baade er ubevistligt og i sig selv lidet sandsynligt. Rimeligere er det, siger man, at, ligesom Kirken i det Hele i Forstningen ikke havde nogen fuldkommen fast Ordning, men først efterhaanden fik en saadan, saaledes var der i Begyndelsen heller ikke nogen fast, overalt anordnet Bekjendelse, men den bestemtes og befæstedes først efterhaanden. Man kan da tænke sig, det er gaaet til paa den Maade, at saalænge Apostlerne og de Medhjælpere, de havde antaget — saalænge disse selv optog Medlemmer og døbte, saa lode de sig nøie med at modtage Forsikring om, at den Døbte oprigtig bekjendte Christum og den treenige Gud, uden at de lagde saa stor Bøgt paa, med hvilke Ord dette skede, naar kun Meningen var der. Men senere, da Menigheden blev større og Bærerne flere, og især da Apostlerne, der havde en høiere Myndighed, vare borte, fandt man det nødvendigt, for at forebygge Uorden, at binde Bekjendelsen til visse Ord og en bestemt Form, der netop paa den fuldkomneste Maade skulde udtrykke, hvad der allerede i Apostlernes Tid baade var sagt og meent, skjønt maastee ikke altid i samme Orden og paa samme Maade.

Saaledes omtrent tænke nu Nogle. Vi ville derom Intet afgjøre, men blot holde fast, hvad allerede er sagt, at hvorledes nu end det apostoliske Symbolum har faaet sin Form, saa er det dog i Meningen ganske vist et gysdigt Udtryk af den egte, uforsfælte, apostoliske Bære, et Udtryk, der sikkert er blevet til under Ledelsen af den Helligaand, som efter Christi Døbt ikke skulde sønes i Kirken, hvilke Medskaber den nu end monne have betjent sig af.

Som sagt, indeholde disse Troens Artikler Christendommens første og nødvendigeste Grundlære, ligesom den

Christne Menigheds Børnelærdom. Endnu den Dag idag udgjøre de derfor ogsaa enhver Christens Børnelærdom. Men efter som Menigheden og Kirken vorte til, saavel i Udstrækning som i Erfertanke og Erfaring, begyndte man at granske og spørge efter mange Ting, som man i hine korte Ord ikke fandt tilstrækkelig Forklaring om. Der opkom saaledes mangeslags Tvivlsmaal, om hvorledes den ene eller den anden Deel af Læren var at forstaae, hvorledes man nsiere skulde tænke eller forestille sig dette eller hiint. Deels i, deels udenfor Kirken opstode fremdeles mange falste Lærere, der forvirrede de Genfoldige, saa de ofte ikke havde godt for at vide, hvad de skulde tænke, og undertiden endog stode Fare for at rokke selv i de første Grunde. At der let kunde opkomme endogsaa temmelig grundforskjellige Meninger om Et og Andet, kunne vi iblandt Andet let indsee, naar vi tænke, over den Christne Menigheds Sammensætning. De, der vare ombendte til Christendommen, havde jo forhen deels været Jøder, deels Hedninger. Det kunde da saa let hændes, at der hang Noget ved af de Begreber, som de, fra Bårnsbeen vare opvante med. Jøden f. Ex. havde vanskeligt for at gjøre sig fri fra Lovtvangen og havde vel idet hele Tilbøielighed til at blive altfor meget staaende ved det gamle Testamente; Hedningen havde ofte Lyst til at bringe den nye Lære altfor meget til at stemme med hedenst Berdsligviisdom o. s. v. — Allerede Apostlerne, især Paulus i sine Breve, kjæmpe ofte mod slige Bildfarelser.

Nu vare vel baade Apostlernes Breve og det nye Testaments øvrige Skriverter efterhaanden blevne samlede til en Bog, der udbredtes og læstes i de Christne Menigheder; og her var vistnok udsørlig Veiledning at finde om den sande Lære for Enhver, der forstod at læse paa den rette Maade. Meen deels kunde nu ogsaa denne hellige Bog forklares paa flere Maader, idet En mere kunde holde sig til enkelte, en Anden til andre af de mangeslags Ord, som der i forskjellig

Sammenhæng ere faldne; deels var den for vidtløftig til at kunne tilegnes af Alle; ja, da den blot maatte afstrives, fordi man de Tider ikke forstod at trykke Bøger, kunde den endog kun læses af de Færreste; endelig gav den dog ikke ganske ligetil Svar paa alle de Spørgsmaal, som man først i en senere Tid faldt paa at oplaste. Da der nu heller ikke, efter Apostlernes Bortgang, fandtes Enkelte, der havde Myndighed til at afgjøre hvad der skulde gjælde som Kirkens Bære, kom man naturlig paa at foranstalte Møder af Kirkens Bærere, for at de isammen kunde overlægge og blive enige om det Rette. Ja allerede Apostlerne selv havde jo havt et saadant Møde i Jerusalem, (hvorom vi læse i Apostlernes Gjerninger det 15de Capitel), for at afgjøre, om Omstjærrelsen skulde agtes nødvendig. Saaledes var et Exempel givet, som man i de følgende Tider efterlignede ved at sammentalde de saakaldte Concilier eller Kirkesamlinger, ved hvilke da deels Kirkevæsenet idethale mere og mere blev ordnet og fastsat, deels ogsaa Bæren efterhaanden blev bestemt og udviklet.

Især kunde Kirken tænke paa saaledes at ordne sine indre Sager, efterat den havde faaet et slags Dverhaand i Verden og ikke længer havde Noget at frygte af udbortes Fiender. Saaledes var ogsaa Constantin, den første romerske Keiser der antog Christendommen, den, der sammenskaldte det første store, almindelige Kirkemøde (Aar 325) i Nicæa (i Lille-Asien). Det, som man da især havde begyndt at tænke over og tviste om, var Christi Gudsdom, hvorledes det havde sig dermed, og især hvorledes Kristus forholdt sig til Faderen. I det apostoliske Symbolum stod blot, at Kristus var Guds Søn, uden næiere Bestemmelse. Der var da Mange, især Arius, en Prest i Ægypten, der havde begyndt at mene, at Kristus var af en ringere Art, eller et ringere Væsen end Faderen og saaledes egentlig ikke var at agte for fuldkommen Gud. Denne Bære blev nu paa

Kirkemødet aldeles forkastet, og de, der fremdeles hængte ved den, Arianerne, udstødtes af Kirkesamfundet. Før at høre til dette, maatte man altsaa udtrykkelig lægge for Dagen en saadan Tro paa Christi Guddom, hvorved man klart adskiltes fra Arianerne. Derfor fastsattes paa Mødet en ny Bekjendelse, hvori vel den apostoliske gjentoges, men hvori tillige en næiere Bestemmelse tilføiedes angaaende Christi Guddom, samt om et Par andre Stykker, som imidlertid vare blevne omhandlede. Denne Bekjendelse, der ogsaa paa et senere Kirkemøde i Constantinopel (Aar 381 efter Chr.) blev bekræftet og endda lidt næiere bestemt, er den, vi have under Navn af det nicænste eller, som det ogsaa kaldes, det nicæno-constantinopolitanske Symbolum. Som sagt, søger det især skarpt at betegne Christi Guddom, hvorfor der siges om ham, at han er „sød af Faderen før alle Tider, Gud af Gud, Lys af Lys, sand Gud af sand Gud, avlet, ikke skabt, af samme Væsen som Faderen o. s. v.“ Desuden tilføies om Faderen, at han er „alt det Synlige og Usynlige Skaber,“ rimeligviis, fordi der havde været Nogle, der havde spurgt, om ogsaa det Usynlige var skabt af Gud. Ogsaa den Helliglands Væsen er noget bestemtere udtrykt end i den apostoliske Bekjendelse, idet især den vigtige Bestemmelse er tilføiet, at Anden udgaaer fra Faderen og Sønnen. Dette sidste „og Sønnen“ er imidlertid et endnu senere Tillæg, der først kom til paa et Møde i Spanien 589 og antoges af den vesterlandste Kirke; den græske Kirke vil endnu den Dag idag ikke kjendes derved, men siger at den Helligland blot udgaaer fra Faderen. Det kan synes, som en saadan Forskjel ikke kunde have saameget at betyde; men den sikker dybere, end man skulde troe; og en stor Deel af den mangelfulde Forsfatning, ja man kan sige den Stivhed og Livløshed, hvori den østerlandste Kirke er hensunken, lader sig netop forklare heraf. Men for at forstaae dette,

udfordres dybere og mere omfattende Kundskaber, end vi her kunne forudsætte.

Efterat Læren saaledes ved den nicænste Troesbetjendelse var bleven næiere bestemt, stød der alligevel mange Ting tilbage, som endnu kunde spørges og tvistes om, og Stridigheder udebleve da heller ikke. Vel kan man sige, at de Lærestridigheder, som baade nu og siden førtes i Kirken, for en Deel kom af menneskelig Egenfindighed eller andre Videnskaber, eller af, at Mange havde større Lyft til at gruble over Læren, end til at give den Rum i Hjertet. Men det vilde være uretsærdigt at negte, at hine Tvistigheder dog som oftest angik Sager, som det maatte være isandhed magtpaaliggende for Kirken at bringe paa det Nene. Og skulde end En og Anden nu finde noget Spidsfindigt i visse Udtryk, som man dengang streedes om, eller idethale en for vidt dreven Iver for Læren og dens nøiagtige Udtryk, saa bør man betænke, at enhver Tidsalder tildeels har faaet sin særegne Gjærning at udføre, og at hiin Tid vel ganske hovedsagelig havde det Kald at bringe den christne Lære til en bestemt Form og Udelse alle væsentlige Bildfarelser i dette Stykke. Og det var isandhed et vigtigt Kald. Thi hvad et Menneske tænker om Gud og hans Væsen, udgjør ligesom Midtpunktet i hans hele Lætemaade, hvoraf da ogsaa hans Handlemåde er afhængig. Bildfarelser heri, der i Begyndelsen synes smaae, kunne derfor føre til store og farlige Følger — hvilket vi ogsaa have peget paa i Anledning af Læren om den Hellig-Aands Udgang. Hvor det nu kun er et enkelt Menneske, der farer vild i et enkelt Punct, der stæer det let, at denne enkelte Bildfarelse ligesom holdes i Stranker og ikke udbreder sig i sin Følgerigtighed over hans hele Liv; derfor have vi ingenlunde Ret til at dømme strengt om vor Næste for hans Tro om dette eller hiint, ligesom man nu jo ikke heller brænder Rjettene, som i fordums Tid. Men hvor et heelt Kirkesamfund stæer ud fra det Rette, der

ville Følgerne heller ikke blive borte, hvilket ogsaa alle Tidens Erfaring har viist. At Kirken altsaa som saadan fastholder den rette Lære og veed at udtrykke den næiagtigt, saa at Bildefarelsen lades saa lidet Rum som muligt, maa da vistnok erkjendes som en overmaade vigtig Sag; og derfor havde da ogsaa hiin Tid, som vi nu nærmest handle om, en sterk Sands, ligesom et fint Dre for den rette Samklang og alle Afvigelser derfra i Troens Indhold.

Hadde den nicænste Troesbekjendelse sterkt holdt frem, at Christus var sand Gud og af samme Væsen som Faderen, saa laa der nu ikke mindre Magt paa at ihukomme, at han ogsaa var sandt Menneſke og af samme Væsen, som vi. Thi deri bestaaer jo netop den vigtigste Trøst ved Christendommen, at vi have en Gud, der ikke blot er et fremmed Væsen høit oppe i Himmelen, men som er stegen virkelig ned til os, er bleven Kjød og Blod, bleven os lig og forsøgt i alle Ting skjønt uden Synd. Uden sand Menneſke-Natur, kunde det jo heller ikke være Alvor med hans Lidelse og Død, som er Hovedstykket i den Forsoning, Christendommen forkynder, Men paa den anden Side kunde det for Mange ikke være saa let at fatte den menneskelige Natur sammen med den guddommelige, hvilken i mange Henseender syntes at stride derimod, da jo Menneſket er endeligt, Gud uendelig. Tænkte man altsformegit paa Christi Menneſkelighed, kunde man let komme til at glemme eller ialfald ligesom gjøre Afdrag i hans Guddommelighed, og forfaldt da til det arianſke Kjættereri; vilde man vogte sig derfor, kunde man komme til at lade den guddommelige Natur ligesom opsluge den menneskelige, hvorved Christi Lidelse og Død let opløste sig til et Skin og et Stuespil. Derfor maatte Kirken vistnok være paa Vagt til begge Sider og med Kraft forkynde begge Naturer i Christo, hvilke hverken maatte sammenblandes, eller saaledes udstyldes og rives fra hinanden, at vi tilsidst ikke fik een Christus, men to. Naar man nu

fremdeles overstuede den hele Treenighed, da kunde man ligeledes fare vild til en af to Ranter: enten gjøre en saa stærk Stilsmiise mellem de tre Personer, at man fik tre Guder, paa hedenst Viis; eller sammenblande dem saaledes, at man egentlig kun fik en Gudfader paa samme Maade som Føderne. Om disse og flere Puncter førtes da ivrige Forhandlinger i Kirken, og flere Kirkemøder holdtes, paa hvilke man efterhaanden søgte mere og mere bestemt at udtrykke den sande Lære, der skulde ligge midt imellem alle Yderligheder. Som et Udslag (Resultat) af disse Forhandlinger kan man betragte det sidste af de tre Symboler fra den gamle Kirke, det saakaldte athanasianske. Det har faaet sit Navn efter Athanasius, en udmærket Kirkelærer, der levede allerede paa det nicænske Kirkemødes Tid og netop er bekjendt som en af Arianernes ivrigste og dygtigste Modstandere; dog er det neppe forfattet af ham, men meget senere; ialfald antager man ikke, at det har faaet kirkelig Gyldighed før end mindst 500 Aar efter Chr. Man kan ikke engang paavise nogen bestemt Kirkeforsamling, hvor dette Symbol er blevet udtrykkelig fastsat; saa det synes at høre til de Ting, om hvilke man siger, at „de gjøre sig selv,“ fordi de lidt efter lidt fremkomme og udbrede sig ved Sagens og Omstændighedernes egen Magt under Forsynets umerkelige Indskydelse. Dets Indhold gaaer, som man kunde vente sig; især ud paa i skarpe Ordslag at betegne deels den virkelige Treenighed, deels Christi tvende Naturer, hvorhos ogsaa stærkt indskræmpes Nødvendigheden af, at Troen er almindelig, heel og uforfalt.

Disse tre: det apostoliske, det nicænske og det athanasianske, ere da de saakaldte almindelige Symboler, som allerede tilhøre den gamle Kirke, og som i vor Tid baade Katholiker og Protestanter ere enige i at erkjende. Som man let seer, stride de ikke mod hverandre, men danne ligesom Trin i en stigende Udvikling af den samme Lære, idet det

andet er noget bestemtere og udførligere end det første, det tredie er det bestemteste og udførligste. Dog udtrykker heller ikke dette sidste Andet, end hvad der vistnok laa indsluttet i den christne Tro fra Begyndelsen, men som nu efterhaanden er kommet frem for Dagens Lys og bliver nu ikke længer blot indvortes følt og fornummet men tillige tydelig lært og betjendt af Kirken.

Saa vidt var altsaa Kirken kommen i de første 500 Aar. Den egentlige Lære om Gud, hans Væsen og Gjæringer var saa bestemt udtrykt og ligesom omgjærdet fra alle Kanter, at det kunde synes umueligt, at nogen Branglærdom mere kunde faae Indpas. Det kom kun an paa, at denne Lære nu ogsaa blev fuldkommen tilegnet af alle Kirkens Bemmer og havde den rette Virksomhed paa Sindeslag og Handlinger. Dette glemte man maaskee undertiden, og under den store Iver for rene Begreber om Gud, forsømtes vel idet hele mere at tænke paa Mennesket, hvorledes det er bestaffent, og hvad der fra dets Side fordræs. Og dog kan man umuelig forstaae Forløsningen ved Kristus, dersom man ikke tilgavns kjender Menneskets Syndighed og hvad deraf flyder. Vel var Tanken om Mennesket allerede paa hiin Tid vaalt; men idet Nogle kom ihu, at Mennesket ikke blindt og ubirksomt, som Steen eller Træ, kan drives til Saligheden, faldt man hen i den modsatte Bildfavelse, glemte den medfødtte Skrøbelighed og meente, at hvert Menneske hovedsagelig maatte staae og falde for sig selv, og selv ved egen Kraft, ved egne gode Gjæringer maatte vinde sig op til Saligheden. Denne farlige Lære, (Pelagianisme, af Pelagius, en Munk, der levede omtrent 400 Aar efter Chr.) denne Lære, der tydelig vilde gjøre Christi Forsoning overflødig, og som var ligesaa meget imod Skriften, som imod Enhvers egen dybere Samvittighed, blev rigtignok paa flere Kirkemøder forkastet; men Intet derom kom ind i nogen almindelig Troesbetjendelse. I det-

hele synes hiin Forkastelse neppe at have været grundig nok, især da den nævnte Lære altid har en mægtig Støtte i Menneskets hovmodige Indbildning og i den overfladiske, naturlige Forstand. Ogsaa havde Kirken nu faaet andre Ting at tænke paa, hvorved en videre Udvikling af den sande Tro var lange Tider standsedes og derimod mere og mere farlige Wildfarelser fik Raaderum.

Det er vistnok saa, som vi allerede have sagt, at Kirken maa være en synlig, udvortes og verdslig Indretning. Kun af den Grund bliver ogsaa en udtrykkelig fastsat Troesbetjendelse nødvendig. Men idet Kirken nu stræber mere og mere at aabenbare og befæste sig i Verden, staaer den Fare for imidlertid at fortabe sig i det Verdslige. Dette see vi netop fra hiin Tid af. Det Usynlige, som skulde være Kirkens sande Bæsen og Diemed, tabtes mere og mere af Sigte; Alt skulde gøres synligt og kjødeligt. Idet man havde for Øie, at Kirken skulde være et synligt Afbillede af Guds Rige, og nu sørge for, at Billedet skulde blive saa fuldstændigt og haandgribeligt som mueligt, blev man efterhaanden hængende ved dette Billede og glemte det virkelige Gudsrige i Sand og Sandhed.

Ligesom Kirken havde sit usynlige Hoved, Kristus, saaledes meente man nu ogsaa den maatte have et synligt Overhoved, der i denne Verden kunde staae fuldkommen i Christi Sted, være ligesom hans Stattholder paa Jorden. Dette blev nu Paven i Rom, der efterhaanden udrustedes med næsten guddommelig Magt og Myndighed, og om hvem man indbildte sig, at han var useilbar. Han var jo Guds Fuldmægtig, og hvad han sagde, maatte gjælde som det var Guds eget Ord. Saaledes kom efterhaanden Kirkeforsamlinger af Brug, eller de holdtes kun for et Syns Skyld og vare egentlig blot Pavens Redskaber. Thi hvad skulde man vel spørge de Christnes Forsamling om? man havde

jo i Paven's Ord en Afgjorelse, som Guds egen, og som var en Ende paa al Modsigelse.

Vi ville ikke negte, at den Bygning af Kirke-Regimente og Kirkeflotte, der nu efterhaanden opførtes, var baade findrig og Skøn, og at den vistnok kunde indeholde meget Godt og Opbyggeligt. Men vi beklage kun, at denne Bygning, der ligesom paa en fodbortes Maade skulde sammenholde Christenheden, drog al Tanke til sig, saa man, snart sagt, glemte Gud i Himmelen over det Verkt, man selv havde bragt istand. Den katolske Kirke blev saaledes ligesom til et nyt Babels Taarn, der med sin Top, Paven, skulde naae til Himmelen og være et Samlings-Merke for alle Menneker, men som derfor ogsaa af Gud blev forstyrret og nu medrette betragtes som et Forvirringens Taarn.

Jo mere man ved udbortes og synlige Baand knyttedes til Kirken, jo mere denne udoede et verdsligt Herredømme, des mindre Spørgsmaal blev der efter Hjertets Tro og frie Tilslutning til Evangelium. Selv Betjendelsen træder mere i Baggrunden; det var ligesom denne forstodes af sig selv. Hvad Troen indeholdt, derom havde den simple Christen ei at bekymre sig; det kunde han overlade til Presten, og blot gjøre hvad denne sagde, forrette de Bønner o. s. v., som denne foreskrev. Tilfaldt afgjorde dog Paven Alt.

Men jo mere eet Menneske tiltog sig guddommelig Myndighed, desto længer kom det, han bestemte, bort fra den guddommelige Sandhed og blev menneskelig Bildfarelse.

Selv Læren blev efterhaanden forvansket i Overensstemmelse med den herskende Tænkemaade og Kirkeforfatningen. Dette viste sig f. Ex. angaaende Nadveten. Da en saa stor Bøgt idethale laa paa det Synlige, det Sandfælige; der allerede som saadant skulde indeholde Guddommens Kybe, saa kunde man heller ikke tænke sig Hertzens Begeme og Blod tilfæde i Brødet og Binen, uden saaledes at disse udbortes Ting virkelig forvandledes (transsubstan-

tier edes, som man kaldte det,) dertil, saa at det, efter Indvielsen, var og blev Herrens Legeme og Blod, hvad enten det blev nydt eller ei. Denne Lære var en nødvendig Følge af den hele Maade, hvorpaa Kirkevæsenet toges. Hvad var Paven selv, efter den herskende Forestilling, Andet, end om man saa maatte sige, en Transsubstantiation, en Forvandling fra et almindeligt Menneske til en guddommelig Udenbarrelse, der var og blev guddommelig midt i al sin menneskelige Svagbed? Ja kan ikke noget Dignende siges om den hele Geistlighed, som man tænkte sig som en særegen hellig Stand, der midt i sine Strøbeligheder dog skulde gjælde som uendelig høvet over Lægfolket og de almindelige jordiske Kaar? Den skarpe Skilsmisse mellem Geistlige og Lægfolk viste sig nu ogsaa i Naderens Forvaltning, idet kun den Geistlige nød Vinen — ligesom det finere, mere aandige Element — medens Lægfolket maatte nøies med Brødet alene, det grovere, tungere, mere legemlige.

En anden Lære, der ogsaa fandt Nærling i den Hovedretning, Kirken havde taget mod det Jordiske og Haandgribelige, er den, vi allerede have paaaget, (den pelagianste), om gode Gjeringers Fortjenstlighed. Thi Gjeringer ere udbortes og synlige, medens Troen og Hjertets Grundstemning er usynlig. Og havde først den ydre Gjering faaet en saadan selvstændig Betydning, kom man let videre til at finde det Fortjenstlige i saadanne Gjeringer, der egentlig blot bestode i et udbortes Skin, Jagttagelsen af udbortes Stikke, foreskrevne Bønner, vilkaarlige Bødsøvelser, Pilegrims-Reiser o. s. v., hvorved man ikke alene kunde erholde Syndernes Forladelse, men endog et Overflud af Fortjeneste, der kunde komme Andre tilgode. Tilslidst kom man saa vidt, at man endog for Penge kunde købe Syndsforladelse og Salighed, hvormed da dreves en formelig Handel, den saakaldte Afslads-handel.

Men dermed var ogsaa Maaket saa at sige fuldt. Det

er bekjendt, at det var især den sidst nævnte forargelige Ustik, der i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede vakte Tydsteren Morten Luther til kraftig Modstand, hvilken først efterhaanden kom til at gjælde alle den katolske Kirkes Bidsfarelser. Ifstedetfor Paven og hans guddommelige Anseelse, vilde Luther blot holde sig til Guds eget i Skriften aabnbarede Ord; ifstedetfor Gjernings-Belligbed forkyndte han Retfærdiggjørelse alene af Troen; ifstedetfor udvortes Jagttagelser, Faste og Sjælemesser, vilde han have Hjertets Ydmyghed og Samvittighedens indre Renselse; ifstedetfor en affondret bellig Stand, der syntes at have et slags Fortrinsret til Guds Rige, forlangte han vel oplyste og grundige, men ydmyge Ordets Tjenere, der levede og giftede sig som andre Menneker, og ikke vilde have noget Overordentligt (noget Extra) at beraabe sig paa. I Nadveren fandt han vistnok Herrens sande Legeme og Blod, men dette var paa en aandelig Maade tilstede „i med og under Brødet og Vinen“ i Nydelsen; forresten var Brød Brød og Wiin Wiin.

Vi have her ikke at fortælle, hvorledes den af Luther stiftede merkelige Kirkeforbedring (Reformation), videre kom i Stand; herom faaes meget god Underretning i Stenersens „Udsigt over den lutherste Reformation,“ foruden i andre Skrifter. Vi skulle blot lægge Merke til, at, skjønt Kirken nu mere end før henvistes til det Indvortes og Usynlige; saa blev dog snart ogsaa her en udtrykkelig Bekjendelse, et Symbol, nødvendigt, naar det gjaldt, at et virkeligt Kirkesamfund skulde danne sig. Under de Forsølgelser, der snart reiste sig mod den nye Lære, gjaldt det at gjøre nye Regnskab for hvad den indeholdt. Da derfor Keiseren havde sammenkaldt en stor Rigsdag i Augsburg, paa hvilken denne Sag skulde overveies, maatte de Evangeliske eller Luthers Tilhængere indgive en nøiagtig Forklaring over den Tro, de bekjendte sig til. Denne Be-

Kjendelse, der blev forfattet af Luthers Ven og Medarbejder, den lærde Philip Melancthon men vedtaget af samtlige evangeliske Stænder, er den saakaldte augsburgske Confession, der altsaa medrette blev et Symbol eller Kjendetejn for det nye Kirkeparti. Denne Troes-Bekjendelse indeholder for det Første den samme Bære, som er udtrykt i de tre gamle Symboler, men søger dernæst, idet den forlaster alle de Tilfætninger og Forvanskninger, Bæren havde modtaget under Pabens Herredømme, især indtrængende at hævde, hvad Luther efter Skriften havde paastaet om Retfærdiggjørelsen af Troen, om den kristelige Frihed hvad de udbortes Stille angaaer, om den rette Bestaenhed af det kirkelige Embede o. s. v.

Med denne høitideligt afgivne fælleds Bekjendelse, havde da alle de, der efterhaanden havde sluttet sig til den lutheriske Opvættelse, (og som imidlertid paa Grund af den Protest eller Indsigelse, de havde fremført mod den katolske Kirke og dens Tvangsforsøg, havde faaet Navnet af Protestanter) ved den augsburgske Confession havde de nu faaet et fælleds udtalt Troes-Grundlag, der forbandt dem med hinanden, og klart adskilte dem fra Katholikerne eller Papisterne, som man nu begyndte at kalde Pabens Tilhængere. Paa dette fælleds Grundlag kunde ogsaa først et virkeligt Troes-Samsund, en ordentlig Kirke opbygges. Og da denne Kirke siden med Sverdet havde maattet tilkjempe sig Ret til at bestaae og anerkjendes i det borgerlige Samsund, var det fremdeles den augsburgske Confession, til hvilken man henholdt sig. De Rettigheder, som ved den sluttede Fred maatte tilstaaes de Evangeliske, skulde netop gjælde dem, der antog denne Bekjendelse, og denne blev da ogsaa i politisk Henseende et Kjendetejn paa den evangelisk-lutheriske Kirke-Afdeling.

Paa dette merkkelige Symbol beroer altsaa fra først af denne Kirkes eller Kirke-Afdelings udbortes Bestaen. Men

deri er ogsaa dens indre væsentlige Bestaafenhed, dens Mand-
udtrykt, og den Bane, hvorpaa den maa gaae frem, ligesom
forud betegnet. Det nye Liv, som fra nu af begynder at
spire i denne Kirke, ja i det borgerlige Samfund med, lig-
ger, ligesom i et Frø, allerede indsluttet i hiin Naade at
tage Christendommen paa. Vi kunne her ikke opholde os
med en fuldstændig Nedegjørelse heraf; men vi kunne ikke
undlade at give et Par Fingerepeg. Naar det saaledes var
blevet klart erkjendt, at „der er ingen Retfærdiggjørelse uden
af Troen,“ at Alle ere Syndere for Gud og Ingen har
nogen Fortjeneste at beraabe sig paa: saa bortfalder af
sig selv Troen paa Helgener, der ved sin overbættets Hel-
lighed endog skulde kunne frelse Andrs. Gode Gjæringer
flyde vel af Troen; ere ligesom dennes nødvendige Udtryk,
men kunne for sig Intet hjælpe. Overhoved er det Udbor-
tes og Sandfælige vistnok ei at forfaste; det er netop deri,
det Indvortes skal aabenbare sig; men i og for sig er det
uden Værd. Saaledes er det ogsaa med den udbortes,
synlige Kirke og dens Skikke; de have som blot udbortes
ingen frelsende Kraft; derfor gjælder det her ikke heller
den yderste Nøiagtighed eller en ængstlig Sigttagelse. En
stor Deel Fester og Ceremonier blive mindre magtpaaliggende;
det gjælder især, at hvad der skeer, er gennemtrængt af
Sandhedens Mand, og tilegnes i Mand og Sandhed.

Medens altsaa Kirken fordrer mere Inderlighed,
hvormed da ogsaa en større sædelig Dybde og Alvor er
forbunden, idet der ikke gives ydre Afladsmidler: saa-
ledes bliver det kirkelige Liv selv mindre haandgribeligt
fremtrædende, mindre udbortes iøjensaldende. Prestestanden
stiller sig mindre ved ydre Livsvilkaar fra andre Folk.
Kirken selv kan i udbortes Henseende mere søie sig efter
Staten, og gjør ikke Fordring paa, som udbortes Le-
geme i alle Dele at staae paa egne Been. (Dog ere netop
herom Meningerne endnu maastee deelte; men det er ialfald

en Kjendsgjening, at den lutherſke Kirke virkelig har fundet ſig i paa mange Maader at føie ſig ind under Staten, uden at den dog derved er gaaen tilgrunde). Saameget er idetmindſte viſt, at der ikke længer gives nogen ydre, paaelig Myndighed i Troes-Sager, og at derfor er indtraadt en ſtørre Behagelighed og Frihed, hvorfor ogſaa Bidenſtaben har kunnet opblomſtre langt mere, end før, da Paven kunde undertrykke enhver Forſtaing, der forekom ham betænkelig. Menigheden har ogſaa ſaaet ſtørre Myndighed ligeoverfor Pæſterne, hvilke viſtnok ſkulle agtes og æres ſom Ordets Tjenere, men ſom ſtedſe ſkulle erindre, at de tale ſom til Forſtandige, der ſelv ſkulle prøve (1 Cor. 10, 15). Den ſtørre Frihed, ſom i dette og andre Stykker er bleven indført, har nu viſtnok ofte været miſforſtaaet og miſbrugt, og ſaaledes voldet megen Glæde og Ulempe; men det er dog kun ved den, at et fuldere og ſandere Liv kan opkomme og trives.

Chriſtendommen, ſom ſaaledes mindre er bleven til en Stadsdragt at prunke med paa Helligdagene, maa derimod mere og mere udbrede ſig over hele det verdslige Hverdagsliv. Den ſkal være dettes ſande, uſynlige Aand. Saaledes ſaaer ogſaa det verdslige og borgerlige Liv en høiere Betydning, en høiere Satveſe. Ligeſom Enhver er paa en Maade Pæſt i ſin Kreds, ſaaledes er ogſaa enhver ærlig Syſſel etſlags Gudstjeneste. Alt hvad vi gjøre, Hverdag ſaavelſom Søndag, ſkal være til Guds Ære. Ogſaa Statens Diemed bliver nu et andet, end blot at tjene til udbortes Sikkerhed, og Folkene merke, at de ogſaa ſom Folk have en guddommelig Sendeſe, en af Gud beſtemt Gjening at gjøre i det ſtore menneſkelige Samfund.

Dette er nogle Grundtræk af den chriſtelige Aand, ſom gjennem Luthers Kirkeforbedring er bleven vaſt i Kirken og derigjennem i Verden, en Aand, hvis Retning i den augsburgſke Bekjendteſe er angiven og ſom heri — næſtefter Skribten ſelv — har ligeſom et Fodfæſte. Ogſaa her gjæl-

der det, at denne Bære Intet indeholder, uden hvad der egentlig ligger i Christendommen fra Begyndelsen af; kun er her udtalt og ligefrem løsgjort Sandheder, der gjennem lange Tider have været tilbagekrængte og saa at sige have ligget i Dvale.

Da nu denne Bære, efter hvad vi allerede have peget paa, især sigtede til at gjøre Menigheden, Folket, myndigt i Troes-Sager, var det fornemmelig magtpaaliggende at sørge for Folkets Oplysning i Christentroens Indhold. Til den Ende skrev Luther sin liden Katechismus, der i sine fem Parter kort og censfoldigt gjengiver Troens Hovedstykker. Denne Bog blev da almindelig antagen som Grundlag for Ungdommens Underviisning og gjælder endnu hos os som symbolisk Bog. Det er den samme, som vi alle have lært udenad i vor Barndom; der behøves da ikke her at sige mere derom.

Disse fem, de tre gamle Symboler, den augsburgske Confession og Luthers lille Katechismus, ere de symboliske Bøger, vor Kirke antager, og som ere indeholdte i den forhen omtalte norske Udgave.

Luther har ogsaa skrevet en større Katechismus, der indeholder en noget udførligere Underviisning om Troens Hovedlærdomme. Denne gjælder ogsaa i Tydskland som Symbol, men har hos os ikke faaet den Anseelse, maagtet vel Ingen tvivler paa, at den er særdeles gavnlig og opbyggelig at læse. Paa Norsk er den oversat af Wexels og faaes i vore Boglader. Der gives ogsaa et Par andre Skrifter deels af Luther, deels af Melancthon, som i Tydskland, men ei hos os, ere antagne som symboliske Bøger. Det Samme gjælder om et udførligt Skrift, der ved flere Bæres forenede Bestræbelser kom istand i Tydskland omtrent 1580 under Navn af Concordie-Formelen. Den var fremkaldt ved Bærestridigheder, der allerede tidlig opstode i den lutheriske Kirke og indeholder en heel Deel skarpe og strengere Be-

stemmelse af Læren, hvorved man vilde værges sig mod vildfarende Opfattelser. Hos os, hvor den lutheriske Kirkeforbedring allerede tidligere var bleven indført og den augsburgiske Bekjendelse antagen, vilde man ei gaae ind paa Concordie-Formelen; rimeligviis fordi man fandt, at hine skarpe Bestemmelser, hvor rigtige de end kunde være, mere hørte hjemme i den lærde Granstning end i Kirkens Bekjendelse, og at de, om de optoges her, snarere vilde give Anledning til Uenighed og Forvirring, end befordre sand kristelig Tro og kirkelig Orden. Jeg, som skriver dette, er vistnok tilbøielig til at troe, at man heri handlede ret; men jeg tør ikke negte, at Alle ikke derom tænke paa samme Maade.

Ligesom nu den lutheriske Kirke har disse Symboler, der udtale hvad den er og hvad den vil, saaledes have ogsaa de andre kristne Kirker sine, hvorved enhver adskiller sig fra de øvrige. Hine tre ældste Symboler have de dog alle tilfælleds, og de kaldes derfor ogsaa de almindelige. Men paa samme Tid, som Luther fremtraadte i Tyskland, opkom i Schweiz en Kirkeforbedring, der lededes af Zwingli og senere af Calvin. Disse vare vistnok enige med Luther i at frigjøre sig fra Pavernagten og i at holde sig til den hellige Skrift, men afvege forresten i flere ikke uvæsentlige Stykker (især angaaende Nadveren). Denne Lære, som udbredte sig over Schweiz, en Deel af Tyskland, Frankrige og Skotland, fik da ogsaa, idet en Kirke paa den grundlagdes, sine særegne Bekjendelseskrifter, hvilke vi her ikke ville befatte os videre med. I England tog ogsaa Reformationen en egen Vending og fremkaldte eiendommelige Troes-Artikler. Selv den katolske Kirke kom ved den almindelige Gjæring til at føle, at Noget maatte gøres for at bringe en Forbedring i Stand. Paven sammentaldte da et Kirkemøde i Trident eller Trident i Øvre-Italien. Langt om længe kom man her overeens om endeel Troes-Artikler, som dog væsentlig gik ud paa at stadfæste det Gamle og at banlyse

de Evangelistenes Bæreføtninger. Sine Regler kan man da betragte som et slags Symbol for den katolske Tro, endstjønt intet Symbol hist har den Betydning, som hos os, da Paven, som sagt, i ethvert Dieblil kan fastsætte Bekjendelsen. Saaledes har han jo i de sidste Dage fastsat en ny — forresten meget længe omtvistet — Lærdom om Jomfru Marias ubesmittede Undfangelse, en Lærdom, hvortil vi ikke finde nogen som helst Grund hverken i Skriften eller i de gamle Bekjendelser.

Vi kunne forresten ikke gaae videre ind paa de forskjellige Kirkers særegne Lærdomme og Forsætninger; maastee kan det ved en anden Leilighed falde til at meddele Folkevænnens Læsere Noget derom *).

For at komme tilbage til vor Kirkes Bekjendelses-Skrifter, saavil det af den foregaaende historiske Forklaring nogenlunde kunne forstaaes, hvad de egentlig ere, og hvortil de skulle tjene. De ere Kirkens Vidnesbyrd om sin Tro, hvorpaa den grunder sine Indretninger og sin Virksomhed, og hvorved den ligesom sammenholder sig selv og adskiller sig fra andre Samfund. Medens vi i den hellige Skrift have den guddommelige Aabenbaring saadan som den i sig selv og til alle Tider uforandret er, see vi i Symbolerne Kirkens Tilgængelse deraf. Vi finde her den kristelige Erkjendelse ligesom i sin Fremgang og Udvikling, idet den stedse bliver fyldigere og mere bestemt. I sin Rækkefølge give Symbolerne os altjaa Kjernen af Kirkens Historie, forsaavidt denne stedse har været ledet af Sandhedens Aand, som Frelseren selv havde lovet sine Disciple, naar han gik bort. De ere saa-

*) I de sidste Dage er her udkommet i norsk Oversættelse et Skrift, der i Korthed affhandler disse Ting: „De forskjellige kristelige Bekjendelsers indbyrdes afvigende Bæreføtninger“ af Graul. Pris 36 Stilling. Jeg har endnu ikke seet Bogen, men den roses af kyndige Mænd.

ledes i ethvert Fald yderst vigtige og ærbørdige; de ere ikke udgaarde af Enkeltmands Kløgt, eller sætte sig paa Enkeltmands Anseelse, men bære Kirkens hellige Stempel. De kunne derfor heller ikke af Enkeltmand røttles eller forandres; og selv Kirken kan, naar den ikke vil sønderrive sin sammenhængende Udvikling, ikke afstøffe dette Grundlag, hvorpaa den hviler. Thi selv om Tiderne end engang skulde medføre, at man ligesom i det 16de Aarhundrede, blev enig om et nyt Troes-Udtryk, saa vilde dette uden tvivl ligesaa tidt opbevare de forrige, som disse opbevare hinanden, men blot være en nyere Udvikling eller videre Følge deraf i et eller andet Stykke.

Da den synlige Kirke, efter hvad vi allerede have viist, sammenholdes ved den aabenbare, almengyldige Bekjendelse, saa er det klart, at Symbolerne maae være en Nettesnor, for hvad der offentlig læres i Kirken, og som dens enkelte Bærere maae holde sig til. Vor Kirke kjender ingen Inquisition, ingen Tyrregranskning af Enkeltes Tro og ingen Njætter-Fordømmelse; saalænge En blot ikke aabenbart forkaster Kirkens Bekjendelse, tillader den ham at blive staaende som den synlige Kirkens Medlem, idet det bliver ham selv overladt, hvorvidt han i Sand og Sandhed vil slutte sig dertil; men at der i Kirken selv som Kirke, i dens offentlige Forsamling og gennem dens indsatte Bærere ikke føres nogen merkelig afvigende Lærdom, deroder maa det vistnok til enhver Tid omhyggelig vige, saalænge den ogsaa virkelig vil være sig selv.

Angaaende den Grad af Anseelse, i hvilken Symbolerne bør staae, især i Forhold til Bibelen, er der foretænkt forskellige Meninger, fornemmelig hvad det apostoliske Symbolum angaar. Thi Nogle af dem, der, som ovenfor sagt, ivre for dettes ordrette Affattelse af Apostlerne, lægge saamegen Bægt derpaa, at de gjøre det ligesom til den christne Læres faste Bund, saa at Skriften kun faaer anden Rang og paa en vis Maade bliver afhængig af Symbolen. Andre

derimod mene, at dette saavel som de øvrige Symboler tilsidst maae grundes paa Skriften. Men da man paa begge Sider er enig i, at Skriften og Symbolet ingenlunde ere i Strid, men meget mere udtrykke samme guddommelige Sandhed, er denne Menighedsforskjel ikke farlig, og vi ville her lade den fare. Naar man blot ikke gaaer saa vidt paa den ene Side, at man vil gjøre hiin bogstavelige apostoliske Affattelse af Troes-Artiklerne, selv til en Troes-Artikel og mene, at den hele Christendom staaer og falder med denne historiske Sætning, og paa den anden Side ikke ringeagter Symbolerne og mener, at enhver Kirkens Bærer uden at bryde sig om dem, kan gaae til Skriften og forklare den efter eget Lykke: da forekommer det mig, at der forresten nok kan være Rum til forskellige Opfattelser af den Sag, der kunne i Kjærlighed betjæmpe hinanden med Grunde, uden at der ved Kirke-Samfundet sønderrives. Had de Bærde stride baade om denne og om mange andre Sager, og søge efter bedste Evne at bringe Sandheden for Lyset. Denne er vistnok aldrig ligegyldig; men den christne Tro har dog et Grundlag, der ikke vil røkke, hvilke Oplysninger der end maatte fremkomme angaaende Symbolernes Oprindelse, og hvilken Bære-Orden der i den Anledning skulde findes meest hensigtsmæssig.

Om den nye Oversættelse af de symboliske Bøger, som paa Kirkestyrelsens Bud er udgivet, har jeg her kun Lidet at sige. Da det maa være enhver oplyst Christen om at gjøre at kjende sin Kirkes Beljendelse, maa det betragtes som en god Gjerning af Styrelsen, at den har sørgt for at gjøre disse Skrifter saa tilgængelige som mueligt. Og da Symbolerne oprindeligt ere affattede i fremmede Sprog, der ei forstaaes af Menigmand, (nemlig de tre ældste paa Græsk og Latin, de to senere paa Latin og Tydsk), saa var det naturligt først og fremst en Oversættelse, der maatte besørges udgivet. Forresten er ogsaa en Udgave af Grundtexterne til de Bær-

des Brug omtrent paa samme Tid udkommen og koster 60 Skill. Nu vil man finde, at nærbærende Oversættelse paa enkelte Steder afviger noget fra den, man hidtil har brugt, hvor man nemlig nu har troet nøiagtigere at træffe Grundtextens Mening. Næst merkelig er Afvigelsen i den apostoliske Betjendelses tredje Artikel, hvor især et Par forklarende Tillæg, som i vort Kirke-Ritual ere tilkomne, ere seldne bort, fordi de ikke findes hverken i den latinske eller i den græske Text. Da imidlertid denne Afvigelse ikke angaar nogen væsentlig Bære, men blot ligger i Udtrykket, saa bør den ikke vække nogen Uro der, hvor det gjælder mere den levende Tro og den levendegjørende Haand, end det døde og dødbringende Bogstav. Og da nu den nye Oversættelse upaatvilelig er idethele*) saavel rigtigere og nøiagtigere, som kortere, værdigere og skønnere, saa var det vistnok at ønske, om den efterhaanden kunde blive almindelig brugt og tilsidst maaskee ogsaa komme ind i Ritualet. Imidlertid har den forrige mindre nøiagtige Oversættelse faaet etflags Hædd i Kirken, og Mange ville maaskee paa Grund af Banens Magt bønge fast derved; hiin Forandring bør derfor vistnok ei forhastes eller fremtvinges. Det hæfter uidentvivel saameget mindre dermed, som det netop er erkjendt, at den ikke har nogen væsentlig Betydning for Kirkens saliggjørende Tro.

Overbøved er kirkelig Orden og kirkelig Frihed tvende lige væsentlige Hoved-Stykker i vor Kirke — eller, som det omtrent heder i den augsburgske Betjendelse, „det sømmer sig at bevare Kjærlighed og Fred for saa vidt at den Ene ikke skal forarge den Anden, for at Alt kan skee i Kirkerne med Orden og uden Forstyrrelse, dog saaledes at Samvittighederne ikke besnæres.“

*) Svad jeg i det Enkelte kunde have at sige paa denne Oversættelse, kommer jeg maaskee til at fremsætte paa et andet Sted til de Læres videre Overveelse.

Lytken.

(Af S. 2.)

Det er ret et underligt Syn, der aabner sig for os, naar vi kaste Blikket udover Menneskeverimten. Vi se rigtignok kun en liden Del, og hvad vi se, forstaa vi ikke altid; ville vi forstaa Noget, saa faar vi da sagtens prøve at læse i vort eget Hjerter, om vi kunde fatte dets Digten og Tragten; Verdens Digten og Tragten speiler sig maaste nogenstunde deri. Kunde vi nu komme op paa et høit Sted, hvorfra vi kunde se udover hele Verden; da maatte vel Synet blive endnu meget underligere; ja for Gud den Almægtige, som sidder deroppe i Himlen. (Høit han ogsaa er paa Jorden) og ser al Menneskens Slægt, ser hvert Menneske lige ind i Hjertet, for ham maa det vel være et meget underligt Syn!

Enten vi nu give Agt paa os selv eller et andet Menneske eller paa hele Menneskeslægten som den færdes omkring os, saa vil det vel blive os klart, at Alle søge Noget, om end ikke Alle med lige stor Iver, og jeg tror vist ikke jeg tager feil, naar jeg siger, at vi Alle søge Lytken i en eller anden Stikelse, eftersom Enhvers Hu og Synsmaade er til.

Vi søge Lytken. Finde vi den da? det bliver vel det store Spørgsmaal. Jeg frygter Faa ville kunne sige, at de saa fuldkommen have faaet fat i Lytken, at de have den til „Arv og Eiendom,“ uden Frygt for, at den skal smutte fra dem igjen. Man hører rigtignok tale om Mennesker, som „have Lytken med sig;“ det er gjerne Folk med tvilte Hoveder, saadanne som forstaaer „at sno sig gjennem Verden;“ men jeg har dog aldrig af disse Folks egen Mund hørt Forsikringen om, at de have faaet Lytken fat; og om de end stundom le i Skjægget, naar Alt gaar efter Onske, saa røber dog deres urolige Til, at de endnu jage efter et uopnaaet Gode. Om de fleste Mennesker gjælder det vel

forresten: „op og ned, med og imod,“ eftersom Vinden blæser, mener man. Ja er Lykken saa ustadig som Verden vil gjøre den til, da er det jo meget rimeligt, at Faa føle sig i tryk Besiddelse af den.

Det vil maaske blive betragtet som en stor Driftighed af mig, naar jeg vover at ytre en Mening, der er mange kloge og dybsindige Mænds aldeles modsat, men naar jeg nu har en saadan Mening, saa kan jeg vel sagtens faa ved den; og for at stemme Andre gunstigt for den, kan jeg jo begynde med at fortælle, at min Mening gjør mig meget lykkelig; kunde den nu gjøre Andre ligesaa, da synes jeg de burde tilstræbe den; det er jo dog Lykken vi Alle søge efter.

Det er da min ringe Mening, at Lykken slet ikke er saa lunefuld som man siger den at være; den har tværtimod en saa stadig Natur, at den slet ikke kan trives hos den Ustadige. Ja det er min fulde Overbevisning, at Lykken gjerne vil være hos Menneskene, og har jeg Net i denne min Mening, da bliver det jo klart, at den ikke kan være saa vanskelig at finde endda, det gjælder kun at søge Lykken selv og ikke dens Skyggebillede. Sagaen fortæller om Harald Haarfager, at Finnepigens Snefrid besnærede ham saaledes ved sin Deilighed, at han over hende „glemte Land og Rige og Alt hvad som sømmede sig hans høje Værdighed.“ Endnu efter hendes Død var hendes Ydre saa skjönt, at Harald ikke vilde tro hun var et Lig, men sad over hende Dag og Nat og ventede paa hun skulde komme tillive igjen; men da de rørte ved hende, blev det aabenbart, at hvad der saaledes havde betaget Kongens Sind, var kun Skarn og Orme. Vi ser altsaa det tog en bedrøvelig Ende med, hvad Kong Harald kaldte sin højeste Lykke, og at Enden blev saaledes, kom vel deraf, at det fra Begyndelsen af var som en ormstucken Frugt, det bar Døden i sig. Enhver maa vel kunne se, at det, som bærer Døden i sig, kan umulig være den sande Lykke. Er det da saa, at Lykken ikke bærer

Døden i sig, da maa den være grundet i Evigheden, og det synes mig, taler igjen for min Mening, at den er af en temmelig stadig Natur.

Jeg tror da vi ligesaa godt kan sige det strax, at den sande Lykke er kun for den Kristne, for den, hvis Gud er den enbaarne Søns evige Fader; og til dem, som ville nægte det, veed jeg isandhed ikke hvad jeg skal sige; men jeg tror de Fleste ville give mig Ret heri, naar de tænke alvorligen efter. Dog, er det saa, at Lykken er ene i den evige Sandhed at finde, saa have kun Faa grebet den, og selv de Hjertes, som have fornummet den sande Lykke, begjære saa meget udenom, at de selv staa Tilfredsheden ivejen, den kan ikke saa Indgang i Hjertet for de mange Begjeringers Skyld. Et af vore Eventyr indeholder en vndig Fortælling om en lykkelig Kvinde. Jeg formoder de Fleste kjender Eventyret om de tre Søstre, af hvilke den Yngste blev kaldt en stakkels Askepot og maatte tjene de to Eldre, som levede i Sus og Dus, altid søgende Lykken. Men liden Askepot sad hjemme, fortælles der, hun forrettede sin Gjerning tro og stille og var altid glad. For Enhver, der kjender Eventyret maa det da strax være indlysende, hvilken af de Tre, der var den Lykkelige, de To, som klædte sig i Silke og Guld, under hvilken Herlighed et avindsygt Hjerter bandede, eller hin liden Askepot, som maatte "børste Støvler og Sko," men som forrettede sin ringe Gjerning uden Nag, under frydefuld Sang, og som da rigtignok ogsaa ejede mere Herlighed isøn end de Andre drømte om. Den Lykkelige det var unægtelig Askepot, og at hun blev endnu lykkeligere, det høre vi, naar der fortælles, at hun blev den dejlige Kongesøns Brud. Man maa heller ikke andres over Historiens Slutning, at "Søstrene blev til to Grindstolper af bare Misundelse," thi der er virkelig mange Mennesker, der blive som Stof og Sten over Andres Lykke.

Man fortæller om en fransk Digter, at da han havde

betalt sit Hus og en af hans Benner spurgte, hvorfor han saa saa glad ud, pegede han mod de fire Bægge og svarede: „Alt dette er mit!“ Men det er dog uægtelig mere, naar vi kunne pege mod Jordens fire Hjørner, og saa vende Blikket mod den „udstrakte Befæstning“ over os og med Sandhed sige: Alt dette er mit! Lad være, at en rig Mand har betalt Jorden, jeg staar paa, med klingende Mynt, at han bearbejder den under stor Nøje og Svæd og Hjertens Bestyring, men høster ogsaa Penge i Overflod, lad det være saa, han kan dog ikke nægte mig at frydes over Guds Dejlighed, som spejler sig i Naturen; Solen skinner for os begge; naar Alt kommer til Alt, har jeg maaste mere Glæde deraf end han, og af Føde og Klæder bestyrer mig min himmelske Fader hvad jeg har behov. Jeg kan da udføre min ringe, lidet indbringende Gjerning med ligesaa stor Glæde som den, hvem Herren har betroet mere.

Det er nu vistnok saare godt og rigtigt, at en Mand dyrker sin Jord godt, men at han sætter sit Hjertes Lykke og Glæde i Jorden, det maa dog vel være en stor Daarlighed. I vore Dage, mene Mange, at Lykken har slaaet sig nedovre i Amerika, derfor søge de da did for at finde den. Jeg vil ikke affige nogen Dom over Amerikafarten, det vover jeg ikke, da det vel kan være, at Gud har sine vise Hensigter med den; men jeg har dog alt siden min Barndom hørt det omtale som en stor Lykke længe at kunne „bo med Fred i Fædrenes kjære Hjem;“ og det er min Overbevisning, at mangan Mand drager med Hustru og Børn til et fjernt Land, medens Lykken sidder sorgende igjen ved hans egen forladte Arne. Ja i det stille Hjem trives visse Lykke bedst, og jeg vil raade enhver Kvinde, som ønsker Lykke, at betragte den bly Aflepot; vi blev jo enige om, at hun var den Lykkelige blandt de tre Søstre, og da kan det ikke slaa fejl, at vi Alle ville være som hun, og ikke som de Tre med de rastløse Hjerter. Vel er det saa,

at de fleste Mænd have deres meste Virken udenfor Hjemmet i Verdenstummelen, men et Hjem at ty til have dog de Fleste, og et Hjerter have de Alle, det skulde de danne til et stille Hus, hvor Lykken kan bo, og ikke fæste det til de Ting, som bære Døden i sig, ellers høste de ogsaa visse Døden som Kong Harald. Om ham fortælles der dog videre, at da han først fik Vinene op, da vendte han dem fra Døden til Livet: „han styrkedes og glædedes ved sine Undersaatter, og de ved ham, men Riget ved dem begge!“ En kraftig Skildring; jeg vil spørge enhver Mand, om den ikke tistaler ham, ligesom enhver brav Kvinde nødvendig maa tistales ved liden Askpot.

Lidt om Fjældbondens Liv.

(Af A. Reitan).

At Slægtninger, der bor adskilte, gjerne vil høre fra hinanden, hvorledes det staar til, er baade naturligt og meget vakkert. Det vilde da se altfor daarlig ud med Slægtflabet, dersom man ikke vilde bry sig saapas om hverandre. Men nu er alle Norske en saadan stor Slægt, som nedstammer fra samme Fædre og Mødre, er Kjød af deres Kjød og Ben af deres Ben; de har følgerlig saameget Dyrebart tilfælles, at det skulde være rart, om ikke deres Hjerter slog varmt for hverandre. Det norske Følk siger jo ogsaa selv, at „Blodet er tykkere end Vandet;“ og derved giver det tilkjende, at det ikke har glemt sit eget Følk, sin egen Slægt. Det er derfor ogsaa mit. Haab, naar jeg nu agter at skrive Lidt om Fjældbonden, at Mange nede i Dalene og ude ved Sjøkanten vil læse det som en Underretning om, hvorledes

deres Brødre og Søstre oppe i Fjældegnene har det. Og selv for dem, der muligens ikke bryr sig stort om Andre end sig selv eller idethøjeste sin egen Brænd eller Bygd, kunde nogle saadanne Ord have sin Nytte.

Ordet „Bonde“ kjender nu alle til, da det allerede er bleven gammelt i vore Øren; — hvad det betyder, tør derimod for Mange være ubekjendt. Ordet kommer af „at bo,“ hvilket er det Samme som at have fast Bopæl, saa at man Har ud og Har ind opholder sig paa samme Sted. Vi ved jo, at der gives Mange, som ikke har det paa den Vis; Finnerne for Eksempel flytte bestandig snart hid, saart did, uden at have noget egentligt Hjem, hvorfor de ogsaa, naar man spør dem, hvor de er fra, ikke kan give andet Svar end „fraa Fjellom.“ Og saa omtrent var det ogsaa med de gamle Patriarker (Abraham og Flere), som vi læser om i Bibelen; de havde heller ikke nogen faste Bopæle, men flyttede fra et Sted til et andet, eftersom det kunde falde sig med Bejten eller Græsgangene for deres Buxtaper (eller Hjorde). Det er saadanne Folk, man undertiden kalder Nomader eller Hyrdefolk. De Folk derimod, som har Gaard og Grund og derfor ikke kan føre et saadant omflakkende Liv eller snart opholde sig etsteds, snart pakke sine Sager sammen og drage et andetsteds hen, dem kalder vi Bondesfolk, hvilket altsaa er det samme, som om man sagde boende (buandes) Folk. Fjældbonde bliver da det samme som Fjældboer, eller En som bor i Fjældene.

At Kvægavl er den fornemste Næringsvej for Fjældbonden, det følger af sig selv; ti Bejrets Haardhed og Jordbundens Bestaaffenhed lægger slemme Hindringer iveauen for Agerbrug; og den Fortjeneste, man et og andet Sted kan have af et Bergværk, kan kun for dem, som har fast Arbejde ved samme, kaldes en Levevej, om der endogsaa for mange Andre kan være mangan valker Stilling at tjene,

som man snart vilde savne, dersom Bærkerne var borte. Men er Kvægabl Fjældbondens fornemste Næringsvej, saa har han ogsaa rig Anledning til at drive den; ti de ypperlige Fjældbejter, som ved at benyttes rigtig kunde bringe de ellers saa ufrugtbare Egne til at flyde af Mælk og Honning, de kan nok sætte ham istand til baade at have Smør og Ost nok selv paa sit Bord og at vende saapas deraf i Penge, at han for disse kan kjøbe den Grønslab, han behøver. Naar han alligevel stundom misunder Kornbonden hans gule Agre, da beviser ikke det just, at Gud har været sparsom med sine Gaver til ham, men megetmer, at han er smittet af samme Syge som Menneskene ialmindelighed; ti han lægger herved for Dagen, at ogsaa han har bedre for at se Andres Fordele end sine egne. Smidlertid er det vistnok saa, at Fjældbondens Levevej i mange Maader er besværligere og ofte forbunden med flere Farer end deres, som magelig pløjer sine Agre og træster sine Kornbaand; og har han alligevel Mod og Kraft og Udholdenhed til at kjæmpe med disse Banstieligheder uden at klage, da er dette allerede meget at rose.

Jeg har alt sagt, at Kvægabl er det, en fornuftig Fjældbonde hovedsagelig lægger sig efter, og at han dertil har den bedste Anledning i sine græsrige Fjældmyrer. Disse benytter han dels som Slaatteland, dels som Havnegange. Hans Hjemjorde er oftest utilstrækkeligt til at skaffe Winterføde for hans hele Bustrup; derfor maa han i Mannetiden („Winnen“) anvende omtrent sin halve Arbejdsstyrke paa at samle Foder i disse Fjældfletter. Mannen er hans kostbareste Tid; den, som da sover, maa svælte om Winteren; men anvender man da alle sine Kræfter for at skaffe Mad til Koen's Baas, da vil hun betale det ved at skaffe Mad paa Mandens Bord. Dette har man indset; og derfor maa da Store og Smaa drage afgaarde med dragge Sværd fot at levere et Slag, hvis Sejer er vis, og for efter endt Kamp

at skænte Fjælets Dronning det vundne Bytte. Nu er nok denne Tid den mest slæbsomme; og ingen Gang er man saa „griug“ om Morgenens og „seig“ paa Kvælden som da; men ligevel er Aannen en halv Høitid; Alt er da mere muntert end ellers; Arbeidet gaar som en halv Dag; og selv om Søndagene er man lidt mere pyntet og pen end ellers, naar man gaar til Kirken, eller borte i en Grandegaard. Rejsen til Fjældsletten betragtes ogsaa af Arbejdsfolkene mere som en Høitidsferd end som en traurig Hverdagstur. Gutterne henter fram Hestene sine, pusser Faks og Krop, „nøtjer“ Skoene under deres Hove og reder ud Rejsesrejserne (Rejsdonen), medens Jenterne kommer tridsende med de renskurede Mællebøtter og Brødlauper, hvori de til en tarvelig Marka-Husholdning fornødne Koge- og Spiseredskaber m. M. er opbevarede. Alt bindes eller snøres i Rejserne; Kløven lægges paa Hesteryggen; Gutterne lægger sine Bjaer og Niver, som er sammenbundne med en Bidje, paa Afslen; Brejtauserne, med hver sin Nive under Armen, ordner sine Bindinger for at lade sine Fingre ret lystig gaa løs paa dem. Naar saaledes Selstabet er færdigt til Afmars, trækker en af Gutterne frem sin Klarinet *), blæser op en Brurmars, og Toget stryger afgang, idet Bidjemejserne guigse og Bjaerne skramle, drager saa langsomt frem henad Bakkene og bort gennem Buskene, indtil det endelig forsvinder inde i Skogen, og Klarinetten kun sender enkelte glade Afstedstøner tilbage til Hjemmet.

Slaatsfolkens ny Hjem i Marken **) kan være meget forskjelligt men er bestandig yderst simpelt. Undertiden bor man i et Sæterhus, naar nemlig Slaatten ligger i Nærheden af et saadant, undertiden i Slaatteboder, som til det Brug er opfat; men ofte hænder det ogsaa, at man holder

*) Denne lader til mere og mere at blive aflagt.

**) Marken bruges ialmindelighed i Modsetning til Hjemstederne, om det ogsaa er egentlige Fjældsletter, man mener.

til under bar Himmel, og da Isthøjeste om Natten søger sig et Skjul i et Høhus (Baua) eller i en Bjergkløft (Bergklaarr). Kommer der saa stridt Regn eller endog Sneflud (Obaa-baar), da er man bogstavelig ilde ude; ti ikke engang den igjorte Ild*) vil udrette stort, da det, man skal brænde, er baade vaadt og kaat. Men i godt og vpholds Vejr, naar der er Hus under Høer Bust, da gaar det alletider godt. Om Morgen omtrent Kl. 4 er man i Arbejdet; sommegange spiser man en liden Bid først men somoftest Intet. Kl. 7 er der Fruktost (Habib), hvormed Habits-Uften (Osten) er endt. Om en Time, altsaa omtrent 8, begynder den følgende Uft, som varer indtil Kl. 11 og benævnes efter det paafølgende Maaltid Duggurs-Uft. Efter Dugguren (Dagverden) har man en Times Søvn. Kl. 1 begynder Nonsuften, dersom det er klart Vejr, med at underkaste det liggende Hø en streng Prøve, om det er tørt eller ej. Ser det „luri“ ud i Skyen (d. e. ser det ud til, at Regnen kan lure sig frem), da finder man det ofte raadeligere at tage det halvtørt end at lade det ligge (dryge det) længere. Kl. 4 a 5 holdes „Non;“ og Kvældsufsten varer til 8—9; — saa er Dagens Byrde og Høde baaret. — Om Maden er det ikke Meget at sige; kold Grød og tyk Mælk (Kallgraut og Kjukmjølk) til Habits — Vandsuppe (Bassupe) og Sild til Duggurs — Mælk og Brød (Soll) til Nons — varm Grød og Mælk til Kvældsvors (Kvældsverds): det er det Almindelige i Marken; hjemme kan det derimod være lidt Afveksling med Madlagningen. Men Arbejdstidens Inddeling er omtrent den samme overalt; dog kan denne bero-meget paa Vejret.

Da man ialmindelighed har nogle Havnegange i Nærheden af Hjemmet, hvorpaa man den første Del af Sommeren kan holde sine Creature, saa sker Flytningen til Søterren gjerne ikke førend i Begyndelsen af Manneritiden. Til

*) En saadan Ild under aaben Himmel kalder man Stofeld.

denne Tid glæder de sig meget, de, som skal følge med til Sæteren og der stille med Kreaturerne; og disse begynder ogsaa nogen Tid forud at tilkjendegive sin Værgsel ved Rant og Brægen. Og ved saadanne Flytninger sker Føringen (Transporten) paa Hesteryggen, da det er meget sjelden, at Sætervejene er saapas istandsatte, at man kan bruge Bogn. Den omhyggelige Husmor vil nu heller forlade sine kostlige Stuer hjemme og selv hygge og trygge sin Ko ved sin Nærværelse og stille med sin Budrot, end hun vil overlade denne vigtige Del af sin Dont til en Tjenestepige; det er derfor nødvendigt, at hun tager sine Smaa med; og man ser hende da tit bærende sit Nyføddbarn paa sin Nyg og ledende et ældre ved sin Haand, medens et tredje, som endnu ej kan gaa, ligger fastbunden paa Hesteryggen ovenpaa Mejseløven. Et saadant Følge reiser da hellerikke afgaarde uden Musik, om ikke med anden saa dog med Barnelaat og Bjældklang og Kurauting og Sauernes Brægen.

De Gamle var nu lidt mere overtroiske, end man er i almindelighed nuomstunder; og de gjorde sig derfor stor Flid med at opføre sig saa stikkelig og høflig mod Tusserne som mulig; for ved disse Smaagubber skulde der være ligesaa meget Godt som Ondt, alt eftersom man omgiffes dem paa Folkevis eller ikke. For nu ligesaavel hos disse at bruge sømmelig Folkestil som hos enhver anden Mand, hos hvem man ønsker at bo enstund, pligtede man aldrig at tage ind i en Sæterbolig uden at bede om at faa laant Hus en bestemt Tid. Forsømte man denne Høflighed, da kunde man jo have slikt at vente sig, mente de, at nogen Ulykke kunde komme over de bedste Mælkedjær, eller at de ikke vilde trives rigtig godt paa Sætervolden idetmindste. Nu var der da intet Trængsmaal til, at noget saadant skulde hende. Med den Tanke gif engang en bra Kone, som gjerne var Bønder med Alle, forud for Flytningen for at bede om Hus. Hun traadde med Sømmelighed ind i Sæteren og bad saa

vakkert om at faa Hus for sig og Børn og for sine Kreature en „seks-sjue Bøttu.“ Til sin store Forstrøttelse fik hun det Svar: „Ja, saapas.“ Mer ubøsligt, end hun traadde ind, vendte hun tilbage. Sin Mand, som anførte Flytnings-Toget, mødte hun straks udenfor og fik knapt op Maalet saavidt, at hun kunde fortælle det Passerede. Først efterat være kommen til Kundskab om, at hendes Fætergut havde sprunget iforvejen, stjult sig under Sætersengen og givet hende Svaret, slog hun sig til No. At Gutten maatte bøde for sin Brøde og dyrt love aldrig at fare med sligt Fanteri mere, det var ikke andet, end man kunde vente.

Paa Sæteren bor man til henimod Middelismesse; naar da Hø og Korn er kommen under Tag, og Jorderne saaledes ryddiggjorte, faar Bustapen nyde godt af „Nylaagen“ („Haaen“ — „Ableen“), som paany er fremspiret af de frodige (strauuge) Hjemjorder, indtil Vinteren forjager denne sidste Rest af Kreaturenes Sommerglæde, bedækker Mark og Eng med sit hvide Lagen, og driver Ku og Sau og Lam ind i sit halvmørke Fængsel, Fjøsset. Det er alt Vinter; Kulden bider En i Næsen, eller det stormende Sneedriv puffer Bøggene; Budejen forlanger Markhø og Mose til Fjøssets Beboere, og man maa til Fjælds; der er ingen anden Raad for det. Vejene kan være kortere eller længere, undertiden indtil 3 Mil; men saa lange er de snart, at Uvejr kan slaffe Folk fulde Hænder for at berge sig. Man faar forfrosne Fingre og Tæer og staar ofte i Fare for at miste Livet (at dette er sled, har jeg flere Eksempler paa fra min Hjembygd*); dog frelser dygtige Heste og gode Klæder her Mangens Liv, hvorfor man ogsaa har det Mundheld: Hjælp Hesten i Bakken, saa hjælper han dig i Dffen (d. e. Faren). En velforsynt Kjører er ialmindelighed foruden dagligdags Klæder isørt en Sidtrøje med Forstind

*) I 1812 er det endog bekjendt, at Folk paa Gudbrandsdalsfjældene frøs ihjel Jonsol- eller Sankthans-Matten.

(Fangskind), Menskinds- eller Sauskindspejs, Hue af Hundeskind, samt Snebukker (Snehoser) og Hansker. Somme- steds bruges lange Hoser af Menskind, der rækker fra Ankelleben til øverst op paa Laarene, tilligemed Mensbukke (Finsto). Men da er man sagtens ogsaa velhjulpen mod Kulden, hvis det ellers er mulig at komme vel fram og tilbage.

Med at kjøre Hø og Mose paa Gaarden eller med den saakaldte „Hemtjøring“ er man gjerne færdig til Nyaar; og naar man saa siden gjør sig Tid i de Bygder, hvor man kan fortjene dygtig ved at kjøre Malm, som Tilfældet er ved Nøraas Bærf, da kan det endda gaa an; værre er det derimod der, hvor man ikke har Anledning til nogen saadan gunstigere Fortjeneste. Den sidste Halvdel af Vinteren rangler man da i Færdesvejen, hvilket ikke kan have stort andet til Hensigt end at staffe Kjøretreaturene Noget at gjøre; for man ved jo nok, at Betalingen for saadanne Rejelas ikke udgjør stort mer, end Kjørerne godt kan raade med som Drikkepenge under Rejsen, om de ikke er desmere sparsomme. Man ser derfor ogsaa, at Velstanden er størst i de Bygder og Huse, hvor man først sørger for, at Koen faar saameget Mad som muligt, og dernæst kun har saamange Heste eller Okser, som netop behøves for at kjøre det Fornødne paa Gaarden, og forresten ikke bryr sig om at spørge, om Løsprisen er høj eller lav, naar man kun faar sit Smør og sin Ost betalt nogenlunde godt.

At Fjældbonden baade har Kraft og Vilje til at slaa sig frem i Verden, det kan ikke nægtes, endstjønt det ikke dermed er gjort. Han er baade handfast og fodsikler men endnu mere hærdig (hændugg) og svindt og saa let paa Foden som en Katte. Endstjønt dette ialmindelighed kan siges til Nos for Fjældfolket fremfor mange Andre, saa er her dog som altid og allesteds Undtagelser. Forvøndte Meninger om, hvad der er sømmeligt og anstændigt, lægger ogsaa undertiden sine Hindringer ivejen for en na-

turlig Ytring af en naturlig Kvikhed. Saaledes sagde nylig en gammel, magelig, stiv Mand til sin Søn, da han, for ikke at hæfte sig bort, lagde tilsprangs: „Na spring into Gut, men gaa som en Kar!“ Dette vidner da om, at der gives dem, som ikke synes, det er passende at føre sin Krop svindt og let, men anser det for noget ret Værdigt endog for den Unge at gaa langsomt som en Gubbe og stiv „som en Brur,“ eller som om man havde „nedslugt Jar auren.“ Hos Smaagutter og Ungdommen, som endnu ikke har lært Verden at kjende, kan en raft Gang endda undskyldes, mener de, men for gifte Mænd passer det ikke, hvorfor man ogsaa efter sin Hædersdag baade i Ord og Fagter maa lægge en Værdighed for Dagen, som kan vise, at man nu ikke længer er Ungkar men Mand.

Enkelte, som dels ved sin Rigdom, dels og fornemmelig ved sit stive, myndige Udvortes har formaaet at vække Folks Agtelse for sig, er det man kalder aangnau (aagnugg = imponerende); en saadan betragtes gjerne som en liden Patriark i sin Grænd. Slige har det første og fornemste Ord i alle Fællessager; de siger før, *) naar der skal flyttes til Sæters, og naar der skal flyttes hjem igjen o. s. v. Naar de pløjer, saar og skærer sine Agre, saa gjør de Andre det efter; kort, de er hver sin Grænds lille Høvding og Hoved. Nu er det vistnok saa, at det tit er den Fornuftigste og Fermeste Grundlaget, man saaledes lader raade i Fællessager og forresten har som et Mønster for sig i sin Gaardsdrift; og da kan man jo ikke andet sige, end at en saadan Stil er baade vakker og nyttig. Er det nu derimod en Dumrian, man har skænket denne Myndighed, enten fordi han er kommen af „brø Folk“ — hvorved man ofte mener rige Folk — eller fordi han ser lidt majestætisk ud, da er det jo ravende galt; om ikke for Andet, saa maa dette hindre Oplysningens Fremstrid; ti saalænge han blindt hen *) siger for (si' før) d. e. bestemmer.

holder ved det Gamle — og det gjør han jo, naar han er uvidende — saalænge tillukker ogsaa de Andre Djinene for forstandige Forandringer, som de havde godt af at anvende.

Som Følge heraf staar det ogsaa daartlig til med Oplysningen mængstedes. At komme frem i Verden er sandelig noget Bigtigt; og at stræve herefter, er meget at rose; men naar man saa kun vil slaa sig frem akkurat paa samme Maade og akkurat ved samme Midler, som Far og Bedstefar gjorde, da kan dette ikke andet end hindre al Fremgang. Og saa forvæntede er, som sagt, endnu tildels Meningerne. Det Ny, om det er nok saa godt, ja ti Gange bedre end det Gamle, betragtes gjerne som Spøg *) og Narrestreger, hvilket naturligvis Ingen, som er kommen af „bra Folk“ (rige Folk), maa befatte sig med uden at vanhære Slægten. Og hvis Nogen skulde være saa letfindig at drive sin Gaard anderledes, end de hensovede Fædre gjorde det, da hedder det straks blandt hans fornuftigere Slægt: „Jo, Gudben skulde ret have set op igjen nu, — — for det var Mand, som ikke vilde vide af Løb og Fjæs, det.“ — Dog maa man ogsaa her glæde sig over, at en opgaaende Dagrand begynder at kaste sit svage Skin paa Fjældets Sider og kalde dets Beboere til Liv og Virksomhed; kun gjælder det nu, at Lyften bliver vaagt til at se og høre, hvorledes de Folk har det, som har arbejdet og endnu arbejder i Dagslyset, og til at lære af dem, — jeg mener blandt andet Lyften til nyttig Bæstning.

Med det religiøse Liv staar det, Gud ste Lov, ganske anderledes til. Biskop hersker der iblandt Nyggesløshed, saa at skulde man alene se derpaa, da var det ikke meget opløstende; men midt i denne Verdens støjende Larm høres ogsaa mangan vakker Stemme til Guds Pris. Unge og Gamle har lært at bøje Kne i Jesu Navn for Naadens Trone og fundet, at Herren er nær hos alle dem, som kal-

*) Spøg betyder her i Egnen Spot.

der paa ham alvorligen, og at en Dag i Herrens Paaluner er bedre end ellers tusinde. Gudelige Bøger er derfor meget søgte og læste, og et godt Tegm er det upaatvibelelig, at Luthers Skrifter i den senere Tid har fundet mere venlig Modtagelse i mangt et Hus.

Gode Bøger af andet Indhold er sjeldne at finde. Almubogsamlinger er dog oprettet hist og her, men de fleste er rimeligvis for unge til at kunne have udrettet stort endnu; dog er det ikke at tvivle paa, at de med Tiden vil have saare gavnlig Indflydelse paa Folkeoplysningen idet hele.

Husfliden staar forholdsvis paa en god Fod heroppe. Den Mand, som ikke selv kan forfærdige sine Gaardsredskaber, ansees for en Klods; og af saadanne gives der ganske faa. Foruden sine Dagsarbejder har ogsaa hver Person i Huset sit Kvædsarbejde. De famler sig da omkring den lysende Skorsten. Den Gne spikker paa en Ste, en Anden gjør Limer, en Tredie forfærdiger ny eller istandsætter sundkjørte Skjæter (Skatter), Slæder og andre Gaardsredskaber, Husmoderen og hendes Jenter sørger for, at Store og Smaa i Familien baade Helg og Orte; baade i Søndags- og Kvardags-Dragt kan bære hjemmegjort Ty fra Top til Taa. Af Handværkere gives her en hel Del. At enkelte af disse kunde blive mer end almindelig, duelige, derom er ingen Tvivl; men Sagen er den, at Omsorgen for at tilvejebringe de første Fornødenheder for sig og Sine kun tillader dem at forfærdige saadanne Sager, som de øjeblikkelig kan finde Afsetning for; jeg kunde derfor godt finde mig i, hvad en vis Smed og Drejer sagde mig, idet han viste mig en Tollekniv, rigtig et vakkert Arbejde, han havde gjort: „Je skull salt gjærta mange Slag, som va penar hell de der, naar je bærrer hadde Lia; men de e ingen her, som vil gjii Naa før Sligt.“ Hvad der kunde gjøres for, at saa udmærket dygtige Personer, hvoraf her virkelig findes Mange, kunde sættes istand til at duelliggjøre sig i

fit Fag, det er isandhed et Spørgsmaal, paa hvis Besvarelse Fjældbondens fremtidige Stilling -i væsentlig Grad beror.

Herved maa jeg stanse, idet jeg vil bemærke, at det kun er en Del af Fjældfolket i Norge jeg kjender, og altsaa her har haft for Dø.

Møder til fælles Dplysning.

(Seb D. Bly.)

For omtrent halvandet Aar siden skrev jeg nogle Ord om at stifte Foreninger, eller ialfald foranstalte „Sammentømster, til Dplysningens Udbredelse.“ Jeg mente, at Sligt kunde gjøres baade i By og Bygd, saafremt der bare fandtes Nogen, som havde baade Vilje og Byst til at sætte Sagen igang og derpaa holde den vedlige. Ved Møderne vilde det da være det ønskeligste, mente jeg, om der blev holdt „fri mundtlige Foredrag;“ dog kunde man ogsaa „læse op Stykker af gode Bøger“ og derpaa „samtale“ derom eller endog om andre nyttige Ting. I Byerne har man vistnok allerede i flere Aar haft endel Foreninger, f. Ek. Haandværker- og Arbejder-Foreninger, hvor slige Foredrag og Dplæsninger tildeels er bleven holdt; men dels er Adgangen dertil ikke aaben for Alle, dels er den ikke saa let og fri som ønskeligt kunde være, og dels har slige Foreninger sædvanlig ogsaa stillet sig flere Djemed end Dplysning. De Møder, jeg havde for Dje, skulde derimod være aabne for Alle og Enhver. Adgangen skulde være fri, uden forsaavidt det maaske kunde blive nødvendigt at styde sammen nogle Stillinger til Dvs og Hus, saafremt det sidste ikke ellers maatte være at faa. Endelig skulde Møderne intet andet Maal have end fælles Dplysning; derfor vilde de ogsaa virke bedst, jo Flere der var til at tage Haand i med.

Saaledes var mine Læser og mit Ønske, og saaledes er de endnu. Haabet om, at det vil opfyldes, er i den forløbne Tid snarere vokset end mintet; ti jeg har hørt, at Sagen paa adskillige Steder allerede er kommen i god Gang. I Klæbu Præstegjæld har f. Eks. Fastskolelæren i længere Tid holdt historiske Foredrag om Søndags-Eftermiddagene; i Eidsvold har der fornemmelig af Sognepræsten været foredraget Ting af forskjelligt Indhold; Sognepræsten paa Næs paa Romerike skal ligeledes have holdt Foredrag (historiske) en Gang maanedlig, og i Gaußdal tror jeg der gives lignende Sammentømster til Oplysningens Fremme under Ledelse af Kaptein Wang. Nøjere Underretning om, hvad der paa de nævnte Steder er gjort, har jeg ikke. Derimod har jeg for en Stund siden modtaget endel Oplysninger om et Samfund i Trondhjems By, som ogsaa har dannet sig i samme Øjemed, og har nu allerede bestaaet i over et Aar; og det vigtigste deraf vil jeg herved meddele.

Brevskriveren (Pastor Werelsen) oplyser, at Byens Skolelærere og endel andre unge Mænd efter hans Indbydelse kom sammen om Høsten 1853 for at overveje, hvad der kunde gøres til Udbredelse af folkelig Oplysning. Man blev enig om „at danne et Samfund, hvis Medlemmer skulde stræbe at underholde hverandre med Foredrag og Samtaler om Hudsomhelst, der kunde tjene til at vække og belive Deltagelsen for Fædreland og Folk. 30 Medlemmer tegnede sig straks, og en Ordfører valgtes.“ Forresten har man ingen „Love“ eller „Statutter;“ man „ønskede at være saa fri og ubunden som muligt og lade Tiden vise, hvad der kunde udbringes af Samfundet.“ Dette fik siden Navnet „Folkestuen,“ og fra 6te Decbr. 1853 har Samfundet „stadig haft Møder, i Regelen hver 14de Dag; og har det end enkelte Gange været smaat nok med Underholdning, saa er det dog idethele gaat nok saa godt i al Simpeltid, og Samfundet har altid udvidet sig ved Opta-

gelse af ny Medlemmer, saaat det nu tæller 80 Deltagere. Disse er "Folk af de forstjelligste Stillinger og Dannelsesstrin:" Arbejdere, Skippere, Handelsmænd og Haandværkere af ethvert Slags, Skolelærere og studerte Folk, hvoriblandt Militære fra Oberstløjtnant til Underofficerer. Denne Egenklab ved Samsfundet, at det samler disse forskjellige og hverandre altfor fremmede "Klasser," anser jeg — siger Brevskriveren — som den bedste, vi kan rose det for. Nødvendigheden af at arbejde til en aandelig Kommunisme (Fællesklab) erkjendes vel ogsaa nu af de Fleste, hvorfor vi tør vente Deltagelse for slige Forsøg, og Overbærelse med Samsfundets Brøst eller Mangler forresten. Alene denne Tilnærmelse til hverandre skal med Guds Hjælp bære sin Frugt." Røderne har især i den senere Tid været omfattet "med stigende Interesse" og oplivet ved "ret god Sang." "Flere af Skolelærerne har givet livlige Skildringer af sine Hjembygder og af Livet der, samt Prøver paa Maalet, og meddelt Sagn og Eventyr, som der gaar i Folkemunde. I Forbindelse hermed kan anføres, at vi en Kvæld — siger Brevskriveren — havde en meget hyggelig og oplysende Samtale, hvori de Fleste deltog, om Overtro og om, hvorledes den bør betragtes og behandles. Flere Gange er der bleven fortalt Sagaer fra Nordens Oldtid, ligesom de skønneste og mærkeligste af Nordens Myther eller Gudesagn har været fortalt og udtagt i historisk-poetisk Mand." (Samsfundet har nemlig "lige frem erklæret det for sin Hensigt at bidrage Sit til at vække "Folke-Manden" og give Smag paa en historisk-poetisk, folkelig og menneskelig Oplysning"). Blandt Foredragene har der ogsaa været et om "Folke-Mand og Folkelighed" og et andet "om Israels Fester, betragtede som Folkefester, og om deres Betydning for Israels Folkeliv. Dette sidstnævnte Foredrag gav Anledning til en ret hyggelig Festligholdelse af den 17de Mai." . . . "Naar Ingen har haft

noget mere Selvfændigt at bringe paa Bane, har man taget sin Tilflugt til Bøger. Saaledes er der flere Gange blevet oplæst Stykker af Boissens ypperlige Tidsskrift „Budstikken,“ og dette har aabenbar smagt „Folkeflaens“ Beboere meget godt.

Selskabets 3die Aarsberetning,

der oplæstes af Formanden i Generalforsamlingen den 5te Februar, er saalydende:

„Bestyrelsen har herved den Ære at fremlægge for Generalforsamlingen Regnskabet for 1854. Det udviser en Indtægt af 3189 Spd. 80 ß. og en Udgift af 2333 Spd. 36 ß. Kassebeholdningen er saaledes ved Regnskabets Afslutning 856 Spd. 44 ß.; men da de endnu uafgjorte Udgifter for forrige Aar antages at ville udgjøre omtrent 100 Spd., kan Selskabets virkelige Kassebeholdning ved Udgangen af 1854 ansættes til omtrent 750 Spd. I forrige Aarsberetning blev den ansat til omtrent 540 Spd. Den er altsaa i Aarets Løb forøget med mere end 200 Spd. Alligevel har Bestyrelsen seet sig istand til ved Eiden af „Folkebennens“ almindelige Hæfter at udgive et Tillægshæfte „Sange og Him for det norske Folk,“ samlede af D. Wig og ledsagede med Melodier, der dels er samlet dels komponeret af Ludvig Lindeman.

Folkebennens almindelige Hæfter udgjør tilsammen imellem 24 og 25 Aft og Tillægshæftet imellem 35 og 36 Aft, hvoraf 5½ Aft indeholder Nodetryk. Selskabets i det henrundne Aar udgivne Skrifter udgjør altsaa omtrent 60 Aft. Tillægshæftet er derhos forsynet med et forsvareligt Bind, og saavel dette som de almindelige Hæfter til-

killes de udenfor Kristiania boende Medlemmer igjennem Brevposten uden forsøgt Udgift for dem, idet Forsendelsesudgifterne udredes af Selskabets Kasse.

Bestyrelsen maa beklage, at flere af dette Aars Hæfter er udkommen senere end man havde ønsket, hvortil Aarsagen er at søge dels i Redaktørens Sygdom dels i uforudseede Banstieligheder ved Trykningen af Noderne.

Af den i 1853 som Tillægshæfte udgivne „Naturlære for Almuen“ lod Bestyrelsen trykke 1000 Eksemplarer mere end af de øvrige Hæfter for senere at kunne anvende dem paa en Selskabets Formaal fremmende Maade. Til den Ende bekendtgjorde Bestyrelsen i Slutningen af November Maaned gjennem de offentlige Blade, at Naturlæren vilde kunne erholdes til Almuskoler for 24 f. pr. indbundet Eksemplar, og allerede er nu saa mange Andragender indløbne, at det største Antal af de disponible Eksemplarer er optaget. Bestyrelsen har forøvrigt søgt at virke til, at disse Eksemplarer af Naturlæren, der fornemlig er bestemt til at anvendes under Bøseundervisningen i Skolerne, dog ikke blot skal blive benyttet paa Skolen, men ogsaa som en Hjemmets Bog.

Revisorerne har gennemgaaet Regnskabet for 1853, og efterat Kassereren har besvaret deres Antegnelser, som her ved fremlægges for Generalforsamlingen, antager de nu, at Generalforsamlingen kan give Kassereren Kvittering for dette Regnskab.

Kristiania i Bestyrelsen for Selskabet for „Folkeoplysningens Fremme“ den 5te Februar 1855.

Hartvig Nissen. M. J. Monrad. G. Rasch.
Joh. Friis. A. Knudsen.“

Efterat dette var gjort, og Forsamlingen havde erkjendt Nødvigheden af det omhandlede Regnskab for 1853, opstod der en længere Samtale ianledning af et Forslag af Lektor Aschehoug. Dette blev ogsaa vedtaget og lød saaledes: „Generalforsamlingen henstiller til Bestyrelsen at foranledige hyppigere Møder afholdt inden Selskabet til Drøftelse af Gjenstande, der vedrører Selskabets Formaal.“ Endelig foretoges Valg paa 12 Repræsentanter, 12 Suppleanter og 2 Revisorer.

Til Repræsentanter valgtes: Lektor Friis (med 37 Stemmer), Hartvig Nissen (36), Professor Konrad (30), Overlærer Knudsen (29), Professor Rasch (29), Pastor Werels (29), Ivar Nesen (29), Bogtrykker Walling (28), Oberst Th. Broch (23), Overlærer Daa (21), Professor Keyser (21) og Kandidat E. Sundt (20).

Til Suppleanter: Lektor Aschehoug (20), Professor Munch (14), Bergmester Sere (12), Lektor N. Nissen (8), Expeditionssekretær Kyhn (8), Polytekniker Rosing (8), Korpslæge Schübeler (8), Pastor Stensrud (7), Biskop Krup (4), Kandidat Fr. Brandt (4), Student Abbjørnsen (4) og Raadmand Ebbell (4).

Til Revisorer valgtes Bureauchef Næder (26 St.) og Adjunkt Bødtker (21).

Den 7de Febr. holdtes Repræsentantmøde, hvor da til Medlemmer af Bestyrelsen valgtes: Aschehoug (10 St.), H. Nissen (9), Konrad (9), Rasch (9) og Knudsen (8), og til Suppleanter: Daa (9 St.), Broch (8), Nesen (7), Sundt (7) og Werels (5).

I et senere Bestyrelsesmøde gjenvalgtes H. Nissen til Formand og Konrad til Vice-Formand.

Den 26de Febr. holdtes atter et Repræsentantmøde. Først fremsatte Formanden Forslag om, at i § 3 af Selskabets Lov skulde Ordene „Juni Maanedes“ ombyttes med „Marets.“ Forslaget vedtoges enstemmig. — Dernæst toges under Forhandling Bestyrelsens Forslag saalydende: „I

Anledning af, at sidste Generalforsamling henstillede til Bestyrelsen at foranledige hyppigere Møder afholdt indenfor Selskabet til Drøftelse af Gjenstande, der vedrøre Selskabets Formaal, meddeler Repræsentantskabet sit Samtykke til, at Bestyrelsen sammentalder saadanne Møder." — Efter en længere Meningsudveksling (Debat) vedtoges Bestyrelsens Forslag enstemmig.

Selskabets Medlemmer udgjør nu henimod 2700.

Dpstrift over nogle af de vigtigste Love fra sidste Storting.

Lov af 15de April forpligter Enhver til at møde ogsaa udenfor Hjemtinget, naar det fordres at give Forklaring i offentlige Sager. Dog skal dette kun gjælde indtil 2 Mile borte for Landboere, og 1 Mil for Kjøbstadsfolk.

Lov af 9de Juni fastsætter Pengemulkt fra 1 til 20 Daler for den, som i Tromsø Stift enten plukker mere Møltebær end han paa Stedet æder op, eller ogsaa gjør det sidste imod Gjermændens udtrykkelige Forbud.

Lov af 7de Juli tillader Fattigkommissionerne at paalægge visse Vinsælgere paa Landet en aarlig Skat af 50 Daler.

En anden Lov af samme Dag bestemmer, at ethvert Brev, som ikke vejer over 1 Lod, kun skal koste 4 Stilling, hvis det affendes betalt, og 5 Stilling, naar det er ubetalt, hvad enten Brejen er kort eller lang. Istedensfor Brevpenge (Porto) kan man kjøbe Frimærker, der enkeltvis koster 4 Stilling Stykket*) og paaklistres Brevet.

*) Kjøbes 100 Frimærker paa engang, koster de 3 Daler 24 s. Det er ikke mange Aar siden et Brev fra den ene Ende af Landet til den anden kostede omtrent 2 Ort, og nu kun 4 Stilling!!

Lov af 31te Juli om Arv. Den mærkeligste Bestemmelse er den, at Søn og Datter herefter skal være lige ved Arvens Deling. Dog kan Faderen tage unna en Fjerdedel og give bort til hvem han vil.

Lov af 26de August handler om Børnepligten og gaar ud paa, at herefter skal næsten Alle oplæres i at føre Vaaben, omendstjont ikke lige fuldstændig. Alle skal gennemgaa en ordentlig Unggut-Effis. (Rekrut-Skole) og i den Tid faa Mundering og Ophold. De, som da ikke hører til de egentlige Linjetropper,*) regnes for Reserve i 3 Aar og derpaa for Landværn i 2 Aar. Reserverne og Landværnets ekserer ihob 6 Dage aarlig, paa egen Beføstning og i egne Klæder. Linjetropperne derimod, som aarlig maa ekserere meget længere, faar Klæder og Ophold som i Unggut-Karet. Fodfolket og Artilleriet skal staa ved i 5 Aar, Hestfolket i 7; men dermed er de ogsaa fri for videre Tjeneste. Dog skal Fodfolket og Artilleriet ligesom Landværnets i de 5 følgende Aar regnes for Landværnets Reserve, og kan kaldes til Tjeneste ved Landværnets, naar Krig kommer paa. — De, som er for smaa til at tjene i Linjen, skal straks gaa over til Landværnets. — Embeds- og Bestillingsmænd er fritagne for Vaabenøvelse omtrent som hidtil. Det er tilladt at stille en Anden istedenfor sig.

En anden Lov af samme Dag indeholder Tillæg til Loven om Brændevins Salg og Udskjænkning. Det forbydes blandt andet at sælge Brændevin fra Kloften 5 Lørdag til Mandag Morgen, og fastsættes strenge Straffe for Lovens Overtrædelse.

Endnu en Lov af s. D. fastsætter visse Bilkar for dem, der vil faa Penge laant til Jordbrugets Fremme. Bil Bygdens Formænd og Repræsentanter indestaa for et saadant Laan, kan der faaes $\frac{1}{2}$ af hvad Gjendommen er værd; dog skal ikke Skogen regnes med, naar Gjendommen

*) Disse udgjør nufortiden 12—14,000 Mand.

tafsere, men vel Halvdelen af Husenes Brandforsikrings-Sum. Under visse Omstændigheder kan endog Aaaret forges til 4.

Atter en Lov af f. D. bestemmer, at al Sagstur Hal frigives fra 1ste Januar 1860.

Lov af 28de August indeholder, at „Ingen kan i nogen Henseende behandles eller straffes som Løsegjænger, naar han ernærer sig uden at bette eller falde det Offentlige til Byrde.“

Samme Dag udkom ogsaa en Lov, der indeholder adskillige ny Bestemmelser om Lagrettesmænd.

Tidender fra Ind- og Udlandet.

Januar og Februar er stedse Aarets koldeste Maaneder, men en saa streng Winter som iaar, kan Nogen knapt minde. Nordenfjelds har man haft overhaands meget Sne; søndenfjelds har der ikke været mer end passelig af den, men Kulden er langvarig og svær. Her i Kristiania har den i 6—8 Uger stadig været mellem 12 og 20 Grader, paa Oplandet indtil 27, paa Nøraas mellem 30 og 40, og over 20 kring Trondhjem. Fjordene og Havet søndenfjelds er froset til med stærk Is saalangt Djet kan naa. Endog i Danmark har Kulden gaat op til 19 Grader, og over hele Europa har denne Winter været strengere end sædvanlig.

Baarsildfisket vestenfjelds, som drives i Aarets 2 første Maaneder, har iaar lykkes ret bra. Skrejffisket paa Romsdalskanten er nok hidtil kun middeks, men Fiskten er særdeles fed; og fra Lofoten mangler vi endnu Underretning.

I Fredrikshald er nogle faa Huse, deriblandt Raadstuen, ødelagt ved Ildbrand. Ligesaa i Drammen.

Til omrejsfende Landbrugslærere (Agronomer) er udnævnt 2 Svenske, Lindqvist og Ahlström, samt Normanden Biel, Bestyrer af Smaaleneens Landbrugsskole. — I Markedsugen i Kristiania holdt Akerhus Amts Landhusholdningselskab sin Generalforsamling *). I denne blev det blandt andet oplyst, at 2 Piger, der selv var oplært i at yste engelsk, hollandsk og Schweitzer-Øst, havde for Betaling rejst omkring i Amtets Bygder for at lære Bønderne det samme. Endelig blev det ogsaa besluttet, at Selskabet skulde lade en Gut oplæres (hos Hr. Schübeler) i Havedyrkning, forat han siden i Amtet skulde undervise Folk i denne Sag.

Som en Mærkelighed kan omtales, at en vanvittig Mand, der nylig døde her ved Kristiania, havde nedslugt alstens Jærnstray. Da nemlig hans Legeme aabnedes (obduseredes), fandtes der over 60 Spiker m. M. i Larmene og Raven; somme af dem havde tydelig nok ligget der i mange Aar.

Tolden i Norges 4 sydlige Stifter har i 1854 udgjort 2 Millioner og 268,408 Daler. I 1853 var den 249,000 Daler mindre.

Amtmand Møinichen er bleven Statsraad istedenfor den frattraadte Statsraad Krog.

- *) Ved at skrive dette unorske Ord, falder det mig ind, at det vel ikke er afvejen at oplyse dets Betydning. Jeg mindes nemlig, at Bondesfolk engang, da de hørte Tale om Missjons-selskabets „Generalforsamling,“ trodde, at det skulde være en Samling af Generaler; og hvad der skede da, det kan ste tiere. General betyder simpelthen almindelig, fordi han befaler over Alle; og Generalforsamling vil altsaa sige en almindelig Forsamling, hvor Alle i Selskabet har Lov til at være med og udtale sig. Det Modsatte af Generalforsamling er de særskilte mindre Samlinger, hvortil kun Bestyrelsen eller nogle Faa har Adgang.

Til Sjøstrigstjeneste isommer. er søndenfjelds udstrevet 1000 Matroser.

I Bergens By har man nylig faat istand en rig Vandledning, der er saaledes indrettet, at i Ildbrandstilfælde en Mængde Vand kan drives ivejret uden Hjælp af Pumper.

I Hovedstaden har nu (ligesom før i Skien) dannet sig en „Forening for den indre Missjon,“ som vil hjælpe til at modarbejde den aandelige Uvidenhed ved at udbrede gudelige Smaaskrifter, holde flittig Bibellæsninger o. s. v.

Lensmand Ole Gabrielsen Ueland fra Lunde Præstegjæld i Stavanger Amt har nylig modtaget en Hædersegave (et stort Sølvkrus) fra endel Mænd her paa Østlandet for sin Virksomhed som Stortingsmand. Han er ganske vist den mest begavede af alle de Bønder, som har siddet i Norges Tingstal, og har været der stadig siden 1833. Indtil for et Par Aar siden var han Kirkesanger.

Det mærkeligste Dødsfald her hjemme i denne Tid er Professor Nathke. Han var Lærer i Naturhistorie her ved Universitetet lige fra det først kom igang 1813 og indtil 1845, da han tog sin Afsked. Størsteparten af sin Formue havde han testamenteret til Universitetet. Han gif nu i sit 86de Aar.

Et Par Mænd (Korpslæge Schübeler og Distriktslæge Hansen) tror at have opfundet en god Raade til at gjøre Gjødsel af Fiske-Affald. Syttes dette, vil det blive til stort Gavn for vort Jordbrug; ti hvilken overbætted Mængde Fiske-Affald er der ikke vesten- og nordenfjelds, især i Dofoten! — Føringen (Transporten) maatte vel ogsaa lønne sig godt hertilands, naar man ved, at Engellsmændene henter en Mængde Fugleskarn (Guano) mange hundrede Mil langvejsfra.

Med Krigen er man ikke kommen stort længer nu end sidst; den strænge Vinter har lagt Armeerne overordentlige Hindringer ivejen. Man er imidlertid haardnattet paa begge Sider. Russerne forsvarer Sevastopol til det Yderste, famler en ustyrtelig Mængde Tropper i Nærheden og forsvarer sig overalt. Franskmændene og Englænderne gjør paa sin Side det samme og har fremdeles det Haab, at Sevastopol maa give sig, om det end blir sent. Frygtelige Sygdomme har raset iblandt dem, især blandt Englænderne; og andet kan jo ikke ventes, eftersom de for det meste hele Vinteren har lagt ude under aaben Himmel Nat og Dag, og tildels lidt Mangel paa Mad og Bed og Klæder. Franskmændene har i de sidste 24 Aar haft jævnlig Krigsøvelse i Algier, og har desuden godt Greb paa at ordne sine Sager. Englænderne havde derimod ifjor en aldeles usvet Hær og er vistnok idethale mere skjodesløse af sig; de staar uroftelige som Jernmure paa Slagmarken, men viser ellers ikke den tilbørlige Forsigtighed; desuden lader det til, at deres nuværende Anfører (Lord Raglan) ikke forstaar sig paa at ordne, hvad der udkræves til Hærens Ophold, hvor dygtig han end er i Striden. Træhytterne (Barakkerne), som fra England er sendt til Krim, er bleven liggende i Havnen ved Balaklava; Soldaterne har ikke kunnet faa dem op til Lejren, fordi næsten alle deres Heste er sultet ihjel*). Under disse Omstændigheder har man en 2—3 Maaneder maattet holde op med at bombardere Sevastopol, og kun lade sig nøje med at føre Bøbegrabene nærmere og nærmere ind mod Byen og oplaste flere Batterier, forat Angrebet kan ske med des større Kraft, saasnart det atter begynder. Russerne har imidlertid skudt løs paa Belejrerne, og desuden om Nætterne gjort en Mængde smaa Udfald

*) Nu er imidlertid Jærnvejen fra Balaklava til Sevastopol snart færdig. Ogsaa en Telegraftraad nedlægges i det sorte Hav fra Krim til Tyrkiet.

imod dem. Disse har aldrig været synderlig lykkelige for Russerne, men Belejrerne har dog altid mistet nogle Mand de ogsaa. — Nu begynder Baaren at nærme sig, og saa bær det vel atter løs paa Liv og Død, for begge Parter har, som sagt, trukket store Forstærkninger til sig.

I Wien er der rigtignok nu Tanke om Fred; Rusland, Frankrig og England stikker Sendemænd (Gesanter) did for at underhandle om den Sag; men det er ikke rimeligt, at nogen af Parterne for Alvor vil give efter, førind et eller andet Storflag er faldet. Hvis ikke Freden kommer istand, vil rimeligvis ogsaa Økerrig hjælpe England og Frankrig. Store Rusninger foretages i alle disse Lande, og i Rusland har Kejseren udstrevet hele Landets Mandskab ligesom i 1812. Der spildes sandelig mangt et Menneskeliv i disse Tider, Ruslands Tab for ifjor skal udgjøre 411,000 Mand.

I det engelske Storting (Parlamentet) blev nylig Regjeringen stærkt laftet, fordi den ikke havde draget tilbørlig Omsorg for Hæren, og Enden blev (som bestandig i England, naar de Fleste Tingmænd er uenige med Regjeringen i en eller anden vigtig Sag), at Ministrene tog sin Afsted. Dronningen maatte altsaa vælge sig ny Raadgivere; Hovedsmanden for dem (Premier-Ministeren) er Palmerston, og han holdes for at være mere krigslysten end de forrige.

Den franske Kejsers vilde nylig laane 500 Millioner Franks *), men Folket tegnede sig straks for det Firedobbelte.

I Sardinien i Italien, som er et katolsk Land, vil Regjeringen nu aflaffe Munkeløven. Men Paven truer med at sætte Styresmændene i Ban. Nylig døde Kongens Moder, saa hans Kone, saa hans Broder, og disse Hændelser benytter Munkene og Præsterne sig af og indbilder det uvidende Folk, at det er Guds Straffedom over Kongen,

*) En Frank er omtrent 20 norske Skilling.

fordi han vil forgribe sig paa Runkevæsenet. Kongen har ogsaa forenet sig med Vestmagterne og sendt dem 15,000 Mand tilhjælp; og det samme forlanger de nu af Kongen af Neapel, kanske ogsaa af os. — Paven har nylig bestemt, at man skal tro, at Jomfru Marias Undfangelse var ubesmattet ligesaavel som Kristi. Om den Bærdom var der ellers Trætte længe før Reformasjonen.

Nyaarsnat var der i Nordsjøen en forfærdelig Storm, hvorved Havet steg til en svær Højde og voldte Oversvømmelser baade i Danmark og flereskeds.

Tilstanden i Amerika er i dette Aar langt fra saa god som man skulde vente. Dyrtiden og Pengensøden er stor; Folk i Tusindtal af alle mulige Slags gaar arbejdsløse; Enkelte skal endog være sultet ihjel. — Naar Noget her-tillands har raadet Folk til at betænke sig og ikke letfindig forlade Fædrehjemmet eller indbilde sig, at Amerika vilde blive et Paradis, da er man sjelden bleven trod; det er nu stedse saaledes i Verden, at ubidende Folk er de selvkløgeste og vil kun vanskeligt fæste Lid til, hvad de mere Oplyste siger. Nu begynder imidlertid Flere og Flere at faa Øjnene op med Hensyn til Amerika. I den senere Tid har der i vore Aviser staat adskillige Breve, hvori Normænd, som er flyttet derover, fraraader Udvandringen. Saaledes siger en Waabenarbejder fra Kongsberg, som flyttede til Amerika ifjorvaar, blandt andet følgende Ord: „Jeg vil fortælle Eder, at jeg allerede spekulerer paa at komme tilbage Vel er det saa, man tjener fortere Penge her end hjemme, men saa gaar de som en Nøg, naar man skal bruge dem; bliver man syg, hvilket ofte indtræffer, saa koster Doktor og Medicin uhyre meget. Klæder er ikke stort dyrere end i Norge, men saa varer de ikke halvt saa længe, saa det gaar næsten op i op med de Fleste. Enkelte, som have haft Helsen hele Tiden, været her i mange Aar og ikke er blevne bedragne (thi dette hører til Dagens Orden),

kan have samlet nogle Penge, men det er ikke ret mange. . . Kolera har raset frygteligt over næsten hele Nordamerika isommer og bortrevet Tusinder. I Chicago døde undertiden 300 Mennesker om Dagen, og Emigranterne (Udbandrerne) døde saa fort som de kom. . . Forresten hersker her overalt mange Slags Sygdomme, som maa ned sætte dette frugtbare Land betydeligt." Tilslutnings siger han til sine Kjendinger og Skydsfolk, at de „aldrig maa tænke paa at rejse hid (til Amerika); thi det vilde være at forspilde Eders Lykke. I vilde aldrig komme til at finde Eder fornøjet, enten I blive rige eller fattige."

Blandt de indfødde Amerikanere har der dannet sig et meget stort Selskab, som gaar ud paa at forfølge den katolske Tro og modsætte sig de Fremmede, som vandrer ind. I den senere Tid skal 2000 Mennesker maanedlig være vendt tilbage til Europa.

Fra Udlandet har man nu faat en højt mærkelig Nyhed. Ruslands Keiser Nikolaus er død den 2den Mars i en Alder af henimod 59 Aar. Baade hans Far og Bedstefar blev myrdet, mens Niaget laa i Krig (1801 og 1762), og derfor er der intet Under, om Folk gjør sig den Tanke, at Ruslands Keiser ogsaa denne Gang er kommen af Dage paa unaturlig Vis. Saa lyder dog ikke Tidenderne fra Rusland. Det heder, at han skal være død af Forkjølelse (Influenza), der gik over til Lungebetændelse. Han var syg blot et Par Dage. — Nikolaus var paa sin Vis en klog og kraftfuld Mand, hvis Mage man i Rusland vel ikke har haft siden Peter den Store; men hans Landsstyrelse var just ikke at rose, og endnu mindre hans Lyst til at underkue Grandefolkene. — Hans ældste Søn, som nu har tiltraad Regjeringen, hedder Alexander den 2den.

Tyrkerne, som har gjort Vandgang paa Halvøen Krim, har for det første sat sig fast i Byen Eupatoria nogle Mil nordfor Sevastopol. Nylig prøvde Russerne at fordrive

dem derfra, men maatte selv trække sig tilbage, efterat de havde faat 500 Døde og 2000 Saarede. Kampen varede 4—5 Timer. — Af de russiske Krigsskibe i Sevastopol skal der nu kun være yderst faa tilbage; de fleste har Russerne selv sænket ned.

De faa engelske Offiserer, som er faldne i russisk Fange-
gen-
skab, har Keiser Nikolaus behandlet meget godt. Derved har han faat en Smule Ros for godt Kjøb. Men paa samme Tid har han i Bøndom haft sine Haandlangere ude over-
alt. I Konstantinopel har han faat altsens Hal af Græ-
kere til at snigmyrde Franke og Engelmænd; ogsaa Franst-
mændenes store Forraads-
hus (Magasin) dersteds er bleven opbrændt. Endog hjemme i England udbrød der nylig Ild i et stort Arsenal, hvor man tror Russerne havde sine Fingre med i Spillet. Og hvem ved, om ikke ogsaa deres Op-
hidselser er Skyld i, at der nu er udbrudt Opstande i de engelske Kolonier i Australien og i Kaplandet i Afrika?

I Holland har Havet nylig brudt Hul paa Dæmningerne (Digerne), svømmet over en stor Del af Landet og gjort megen Skade.

De Orlogsskibe, som England iaar skal sende til Østers-
søen, er allesammen forsynet med Dampmaskiner. Den hele Flaade vil udgjøre omtrent 100 Fartøjer, deriblandt over 50 store Skibe, 5 svære Jærnbatterier med 16 Kanoner hver, en hel Mængde Damp-Kanonbaade o. s. v. En stor Del af Kanonerne er af de nys opfundne Lancaster-Kanoner, der baade rækker længere og driver Kuglerne med mere Kraft. Den udnævnte Admiral hedder Dundas. Rimelig er det, at man iaar gjør et alvorligt Angreb paa Russernes Østersø-Fæstninger, hvis der ikke iforvejen sluttes Fred. Foruden disse engelske kommer der rimeligvis ogsaa endel franke Skibe; ja der siges endog, at en stor Hær skal følge med og gjøre Landgang i Finland. I den Anledning anlægger Russerne nu Fæstningsværker paa alle be-

svemme Landgangssteder ved Østersjøen, og samler en Trops-
Mængde, der er aldeles overordentlig. Deriblandt skal der
endog være Entelte fra de russiske Landstaber i Asien, som
endnu er rustet med Buer og Pile.

Franskmændene stikker fremdeles flere og flere Soldater
til Krim. Om det hjælper til, at Sevastopol tages, er
ubist; men vist er det, at en forfærdelig Mennekemasse øde-
lægges paa alle Kanter, baade blandt Venner og Fiender.
Flere tusinde russiske Soldater skal være frosset ihjel paa
Marsen didhen; og en fransk Fregat med 750 Mand gif
nylig tilgrunde med Mand og Mus. — Fra Ostindien har
Englænderne kaldt en hel Del af sine bedste Tropper; de er
allerede komne til Egypten for derfra at overføres til Krim.
Russernes Oberansfører Mentschikow er kaldt tilbage der-
fra, og General Gortschakow er kommen i hans Sted.

Russerne skal være villige til at sælge sin Part af
Amerika til Nordamerikanerne for 30 Millioner Daler. —
De sidste har besluttet at anlægge en Jærnvej tværsigjennem
Landet fra Atlanterhavet til det store Verdenshav. Endnu
mere storartet er det, at man vil lægge Telegraf fra Amerika
hidover til Europa. Den skalde da gaa fra Nordamerika
til Grønland, saa til Island, saa til Norge.

Dronningen af England har i sit Rige anordnet en
Bøds- og Bededag ianledning af Krigens Uheld:

Den ny svenske Lov om Brændebinet ligner vor, men
møder saa megen Modstand af Almuen, at Øvrigheden paa
adskillige Steder har set sig nødt til at bruge Soldaterhjælp
til Lovens Overholdelse, ja det er endog kommen til haand-
gribelig Strid. — Nylig er den Opdagelse gjort, at en og
samme Telegraftraad kan bruges til paa samme Tid at tele-
grafere baade frem og tilbage fra 2 modsatte Steder.

Den svenske Billedbugger Fogelberg er død. Han
var næsten ligesaa navnkundig som den danske Thorvald-
sen, der døde 1844.

Spanierne er de ibrigste Katolitter i Verden, ja saa ibrige, at de indtil for omtrent 30 Aar siden brændte enhver Landsmand, der vovede at have en anden Tro end de og Paven. Det er derfor intet Under, at de Fleste i deres Storting (Cortes) nylig sagde Nej, naar der var Tale om at lade ogsaa andre Troesbekjendere faa Lov til at holde sin Gudsdyrkelse i Landet. — Endnu er det taalelig roligt i Spanien, men Freden ser ikke ud til at ville vedvare. Fattigdommen er stor i dette frugtbare Land paa Grund af Dovenskab og bagvendte Indretninger, og Høveri og Mord øves af hele Fantelag (Bander).

De uhykkelige tyrkiske „Fyrstendømmer“ (Kosbau og Wallatiet), som støt og stændigt har været plaget, hbergang Tyrker og Russer laa i Riv med hinanden, er siden Russernes Tilbagetog ifjor Høst besat af Østerrigerne. Men der klages svært over deres Dypførsel mod de staltars Folk.

Bekjendtgjørelse.

De, der indtræde som Medlemmer i Selskabet for Folkeoplysningens Fremme fra Begyndelsen af 1855, ville have Afgang til at erholde alle af Selskabet i de tre hentrundne Aar udgivne Skrifter for 2 Spd. tilsammen. Ny indtrædende Medlemmer ville altsaa, naar de ved Fremsendelsen af Kontingenten for 1855 desuden medsender 2 Spd., erholde sig tilstillet Selskabets Skrifter for dette Aar efterhaanden som de udkomme, og desuden saavel Folkevennens almindelige Hefter (i det Hele 18) for Aarene 1852, 53 og 54 som de udgivne Tillagshefter: Økonomist Beskrivelse over Bratsberg Amt, ledsaget med praktiske Bemærkninger samt et Tillæg om Grunddigning af Jensenius; Om den kunstige Fiskeformerelse og om Biavl af Prof. Rasch; Korstogene til det hellige Land, fortalte af H. Brun; Berlins Naturlære for Almuen samt Sange og Him for det norske Folk, samlede af D. Wig og ledsagede med Melodier, samlede og komponerede af L. Lindeman.

Forsaaavidt et større Antal ny Medlemmer skulde indtræde i Selskabet end der haves Exemplarer tilbage af de foregaaende Aars Skrifter, ville de, hvis Anmeldelse indløber først, have Forret fremfor senere anmeldte til at erholde de omhandlede Skrifter til den nedsatte Priis.

Synaalen.

(Efter Dickens's Household words ved Anthon Bang).

Mangen Læser vil vel tænke, at der ikke kan være stort at sige om en Synaal, dette med Hensyn til Prisen i den Grad værdiløse Hedskab, at vi neppe gider bøje os for at tage det op, om vi ser det ligge paa Gulvet. Men det er just denne Prisbillighed, som er mærkelig, og som nok fortjener en Undersøgelse, der vil lære os, at selv den ved første Ojeblik ubetydeligste Ting, nøjere betragtet, kan give Stof til megen Eftertanke og Belærelse. Jeg tror, at man efter at have fulgt den engelske Forfatter til en Synaalsfabrik med mig vil erkjende, at Tænkning og Opfindsommelighed udfordres ligesaameget ved Frembringelsen af hensigtsvarende Smaa-ting som ved de større, og at ikke en eneste af Menneskenes Opfindelser kan ansees fuldkommen, men kan og vil i det Uendelige modtage Forbedringer i en eller anden Henseende. Synaalen er et Hedskab saa gammelt som Menneskeslægten; Mor Eva brugte den til at sømme sine Figenblade sammen; men hendes Synaal var vistnok meget forskjellig fra Nutidens fine Patentnaale til 2 f. Dufluet. Jeg tænker, vi kan give Far Adam Eren for Opfindelsen af den første Synaal, der vel bestod i Tornen af et eller andet Slags Træ, og som han formodentlig ved Hjælp af en anden Torne-borede et Dje i. Nu, det være som det vil, jeg tvivler dog ikke om, at nogle Hundrede Aar efter Adam havde sin første Synaal undergaaet mange Forbedringer; den var vel endnu af Træ, eller kanske Nogle gjorde den af Fiskeben eller af Vindspinet's Pigger; men meget hændeligere var den vist. Da Metallerne endelig opdagedes og benyttedes til allehaande Hedskaber, har vel Nogen fundet paa ogsaa at gjøre Synaale deraf, endstjønt de vel ikke var sundelig rare; men hvordan de nu end var, saa kostede de vistnok meget Arbeide; faldt altsaa kostbare, følgelig maatte Fattigfolk hjælpe sig dem

foruden, og der kunde naturligvis ikke blive Tale om at skaffe sig Livsophold ved Hjælp af Naalen, som nu saa mange tusinde Mennesker gjør. Enhver Metalarbejder kunde vel til Nød gjøre en Synaal, men at gjøre den saa billigt, at selv den Fattigste kunde forskaffe sig den, deri staar Aanden. Det er ikke fuldt 300 Aar, siden en Person ved Navn Elias Krause gjorde Naale-Mageriet til et Levebrød. „Dg hvem var Elias Krause?“ siger den engelske Forfatter. „Han var en Tysker, som kom over til England i 1565 og var den første Naalemager der i Landet, det vil sige, som gjorde det Slags Naale, som man nu bruger. Dg hvem lærte Tyskerne denne Kunst? Spanierne. — dersom vi kan slutte saa fra Indførelse af „Spanske Naale“ til England og andre Lande før Tyskerne gjorde dem. Dg hvem lærte Spanierne det? Ingen synes at vide det: saaledes berettes det, at de har opfundet den sande Synaal — gjort af Staal med en Spids i den ene Ende og et Die i den anden.

Hvilket Stræv Elias Krause havde for at saa istand en Naal, kan vi slutte af, hvad endnu levende Personer har fortalt os (den engelske Forfatter) om Naalemageriet i deres unge Dage. Der gives Beretninger om Dannelsen af en Naal, ikke mere end 30 Aar tilbage, hvilke giver et Begreb om Kunstens Standpunkt paa den Tid, der ikke kan andet end forekomme den, som idag var i Nedditch (saa hed den engelske Fabrik, Mr. Dickens besøgte), meget bebrøveligt. Vi læse om saadant Hamring og Kulling, saadan Hedning og Kjøling, saadan Filning og Boring, at vi undres, hvorledes nogen Sommerste nogensinde vovede at brække et Die eller bøje Spidsen paa en Ting, som havde kostet saameget Arbejde. Dg Naalene for 30, 20, 10, ja 5 Aar tilbage kostede noget endnu meget kostbarere end Nøje og Besvær. De kostede Menneskeliv ogsaa, og det ikke saa. Det er ikke sandt, hvad ofte er bleven sagt, at Naalemagere sjelden opnaaede en høiere Alder end 30 Aar; men det var, i lang Tid, sandt, at hver

Maal, som blev spidset, hjalp til at forlorte Arbejderens Liv.

Sagen var denne. Naalespidserne (saa kaldes de Arbejdere, hvis Forretning det er at sætte Spids paa Naalene) opholdt sig under deres Arbejde i en Luft, tyk af Sten- og Staalstøv, frembragt ved Naalenes tørre Slibning paa Stenen lige under Arbejderens Næse. Ifludenfor Vinduer var der mange smaa Døre paa de Steder, hvor de arbejdede, for at saameget Støv som muligt kunde føres ud, og en Følge deraf var, at Arbejderne sad i en frygtelig Træl. Deres eneste Forsigtighedsregel var at gaa ud engang i Timen og skylle Munden — et daarligt Vaafund, saalænge deres Næse, Hals og Luftrør, saavel som deres Hud og Klæder, var gennemtrængt med Myriader af skarpe Staalspidser. De døde af Tæring i Løbet af nogle faa Aar. Dersom Gutter prøvede paa dette Arbejde, var det forbi med dem, inden de var 20 Aar gammel. Mænd derimod med god Helse og god Appetit (de stærkeste Vedere levede længst) kunde muligens holde ud til de var 40 Aar; nu og da opnaaede en Naalespidser 45 Aar, men høist sjældent. Et umoralist Liv er Igjerne forbunden med stadig Livsfare og daarlig Helbred, og saaledes var det ogsaa i dette Tilfælde. Der gaves meget høi Dagløn. Ingen havde under 10 Daler om Ugen, men Mange mere. Det blev en bestemt Kjendsgjerning, at Naalespidserne (i Redditch var der dengang 40 af en Befolkning af 1500 Indbyggere) var en Bande udsvævende unge Mænd, som, fristet af den høie Dagløn, trodsede Skæbuen og tog fat paa den Haandtering ved 20 Aars Alderen, — idet de beregnede de Aar, de forudsatte at kunne holde ud, og erklærede, at de ønskede „et kort men lystigt Liv.“ De giftede sig og efterlod altid Kone og Børn paa Fattigkassen. Ifølge deres Begreb om et lystigt Liv, drak de til enkelte Tider, Dag og Nat, 2—3 Uger i Træl. Saa vendte de tilbage til Slibestenen, frembragte en Sky af Støv og hostede forsværligt; de holdt paa 3 a 4 Uger

uden Ophold og saa tilbage til Kroen igjen. Dette var et Syn, som ingen Fabrikherre med Hjerte i Livet kunde taale; der gjordes mange Forsøg paa at udfinde Midler til at spare eller forlænge Naalespidsernes Tid, men alle Forsøg strandede paa den Modstand, de selv gjorde imod enhver Forandring til det Bedre. De paaastod deres Ret til at dø tidligt, naar de lystede, og mente, at Fabrikejerne blot tænkte paa at nedsætte Dagslønnen.

Den ny Slægt af Naalespidserne (og en Fabrikherre paa 50 Aar har seet 4 Slægtfølgere af dem) var mindre uvidende og mindre lastefuld end dens Forgjængere, men endnu for-drede Døden sine Offere lige hurtigt, og det var en Slags Uressag for Arbejderne ikke at bruge noget Beskyttelsesmiddel; dertil kom deres Frygt for Nedsættelse af Dagslønnen; og affød gif de til deres tidlige Grav, ligesaa hurtigt som før, indtil for 4 Aar siden. Dengang nægtede Naalemagerne i Nedditch at arbejde paa de sædvanlige Viskaar; Standsningen i Arbeidet varede 3 Maaneder; til Slutning blev Arbejderne meget hungrige, meget nedslagne og meget ydmyge. De gjorde ikke længer Indvendinger mod at arbejde paa de Viskaar, der bødes; og Fabrikejerne indsaa, at nu var Tiden kommen til at frelse Naalespidserne for deres Daarskab, og de gjorde det til en første Betingelse for en fornyet Forbindelse mellem Herrerne og Arbejderne, at et vist Beskyttelsesmiddel troligen skulde benyttes. Løftet blev givet; Prøven blev gjort, og Arbejderne fandt snart Lisen og Fordelen derved. De synes nu at leve ligesaa længe som andre Folk, og den Fremmede bemærker, at de synes at vise Indretningen med et Slags Fornøjelse og Stolthed, hvilket beviser, at den ganske stemmer med deres egen fri Vilje. Hvori denne Indretning bestaar, skal senere vises. Antallet af Naalespidserne i Nedditch udgjør nu omtrent 100: et stort Selskab at frelse fra en tidlig og smertelig Død!

Det er ikke meget længe siden hver Naal af alle Stør-

reller blev gjort særskilt fra Begyndelsen til Enden, ligesom Seilmagerens og Sadelmagerens Naale endnu gjøres. Det er vanskeligt at sige, hvad der er mest forbausende, enten den gamle Methode, hvorved Nagler, Hægter, Næller og Naale blev hver enkelt dannet med Haanden, eller den nærbærende uhyre Frembringelse ved Maskineri. Vi saa forleden Dag Hægter og Næller gjort med en Maskine, som vi kunde have indbildt os var levende (Nogle sagde, den kunde gjøre Alt, paa det nær, at den ikke kunde tale) og ved hvis Hjælp een Fabrik alene udsender en Ton*) Hægter og Næller ugentlig. — en Ton om Ugen! Taler ikke Tingene for sig selv? I Naalmageriet er der ikke noget saadant mærkværdigt Maskineri. Mærkværdigheden bestaar her fornemmelig i den Færdighed, som Menneskets Fingre kan opnaa; men det uhyre Antal, som gjøres, er aldeles overvældende for Tanten. Vi saa igaar paa et Bord i et Pakhus en Hob smaa Pakker, som en Dame paaengang kunde bære hjem i sin Sypose og fandt, at de indeholdt en Fjerdedel af en Million det er — 250,000 Synaale! Sammenlignende hin Hob Pakker med, hvad Bærelset ellers indeholdt af Naale, opgav vi Forsøget paa at danne os en Forestilling om, hvad vi saa. Bærelset var omgivet af mange lignende Num, hvoraf ethvert var opfyldt med lignende Pakker. At ville forestille sig deres Indhold i Brug, var ligesom at ville tælle Sandkornene i en Kvadratalen Sand. Og dog var dette bare eet Bærelse i een Fabrik i een liden By!

Redditch's Befolkning er i de sidste 5 Aar steget fra 1500 til henved 5000, hvoraf næsten hver Mand, Kvinde og Barn lever ved Naale. De omkringliggende Landsbyer har en Befolkning af 4—5000 tilsammen, hvoraf en stor Del er sysselsat med Naalefabrikationen i Redditch. En-

*) En Ton er omtrent 2000 Pund eller omtrent 55 Boger norsk Bøgt.

gang bestod Sagsførernes og Lægerens Salar i Naale; og Høsterens Profit, og Tjenestepigens Løn; og Husene og Skolerne og Jordlodderne og alle de gode Ting, som findes der nu, var ligeledes engang Synaale; det vil sigé, erhvervedes ved Hjælp af Naalene. Saamange gode Ting kommer af Naale, lad os da nu se, hvorledes Naalene bliver til.

Vi vil bese Mr. John James's Fabrik, de saakaldte Victoria works, og nu og da kikke ind i en Arbeiders Bolig; ti meget Arbeide udføres hjemme. De, der arbeide i den egentlige Fabrikbygning, har ingen Mangel paa frisk Luft, Lys og Hygge. Nogle af Børelserne vender ud til Fabrikherrens smukke Have, og alle har Overflod paa Vinduer. Med Undtagelse af Smelteovnen og Dampkedelen var forøvrigt alt rent, og der er intet Tegn til Sygelighed hos Arbeiderne. Disse ér for sin Stand vel oplyste; de har faaet en god Skoledannelse, ti Mr. James antager Ingen under 10 Aar til Arbeide.

Det første Børelse, vi kommer til, frembyder et ganske eget og i sit Slags rigtig smukt Syn: det er nemlig rundt-om behængt med Bunter af skinnende blank Staaltraad af enhver Slags Tykkelse, fra den stærke, der udfordres til Fiskekroge for Torsten, og til Seil- og Sadelmager-Naale indtil de fineste Synaale. I Børelserne ovenover dette bliver Staaltraaden klippet i Stykker, hvert paa to Naales Længde; Klipningen udføres ved en uhyre Saks, der ér godt befæstet i Væggen. „Naalet“ ér et Staalinstrument forsynet med en Skrue, som bestemmer Længden af det Bunt Staaltraad, der skal klippes paaengang. To Jernringe, omtrent 5 Tommer i Diameter, stilles paa Kant og fyldes med afklippede Stykker, der saaledes danner et pent, lidet Knippe. Da Staaltraaden, hvoraf disse Stykker klippes, ér opbundet i Ringe, ér altsaa Stykkerne bøiede og maa først strækkes, førend de kan bruges. Til den Ende stiftes en med Krog forsynet Stol ind i Ringen, og saaledes transporteres Knip-

perne til Ovnen, hvor de gøres næsten gloende. De tages derpaa ud; en høiet Jernstang stilles mellem Ringene, og Bundterne rulles frem og tilbage paa et Bord, indtil Trædene er rette.

Vi maa nu gjøre en Tur udenfor Fabrikken til en Mølle — et pent Sted med sin Dam, sin uophørlige Sus og lille Fos, samt sin trivelige Forpagterbolig med Marker, hvor Kjør beite. Der glør en Møller paa os igjennem en Slugge. Hvad besidder han her? Den ene Ende af Møllen bruges til at male Korn, den anden til at male Synaale. Vi gaar nogle Trin ned til et Værelse i nederste Stokværk, hvor Snore løber rundt med al mulig Jær. Vandhjulet er under vore Fødder, og rundt om os er anbragt fine Møllestene. Hver Sten er forsynet med en Kappe eller Dæksel, der dog ikke slutter ganske tæt, men løvner en Åbning, hvorigjennem det farlige Støv farer ud. Her er Hemmeligheden ved „Tørslibning“ — Frelse for en for tidlig Død. En tilfreds udseende „Naalespidser“ sidder paa sin Bænt. Han tager et Par Dusin af de omtalte Staaltraadstykker og holder Enderne hen til Møllestenen, idet han ruller hvert Stykke mellem Pege- og Tommelfingeren. Frem og tilbage lader han dem løbe ind paa Stenen, og ud farer en Stur af Gnister. Er den ene Ende færdig, anbringer han den anden paa samme Naade, ti det maa erindres, at disse Staaltraadstykker har to Naales Længde. Medens han arbejder, ser vi Støvet fare ud under Dækselen uden at komme ham nær, og man indbyder os til at se, hvad der bliver af det. Der er et dækket Viftehjul midt i Værelset, som drives med Vandkraft, og det er dette, som fører bort Støvet fra alle fire Stene paaengang. Vi gaar udenfor til Enden af Bygningen, træder nogle Trin ned til Kanten af den Bæk, som løber ned igjennem den lille Kløft. Vi bemærker en Flæk paa den modsatte Bred, et Stykke længer ned, som ser ud som om den var overstrøet med hvidt Støv; og naar

vi ser nære til, mærker vi Stufs, ligesom af en svag Røg, komme frem bag en graa Sten paa den Side, hvor vi staar. Bag hin Sten er Afløbet fra Bistehjulet, og det hvide Støv paa Græsset og Bultene er det Støv, som skulde have omgivet Arbejderne og trængt ind i enhver Nabning, dersom de ikke havde givet sit Samtykke til dette Beslyttelsesmiddel.

Dette Middel koster vistnok endel Penge i Begyndelsen, endstjønt det ogsaa sparer en god Del til Slutning. Hint Bistehjul forbruger en Trediedel af den Bandkraft, der er bestemt for dette Bærelse. Arbejderne har i Navnet den samme Dagløn som før; men de betaler deres Del af denne Udgift med omtrent 4 Ort Ugen. Dette er deres Skat for Liv og Helse, Arbejdsherren bær en meget større Del og med den stærke Tilfredshed. Det maa dog bemærkes, at fra denne Klasse Arbejderes overordentlig høie Løn fragaar foruden denne Møllekat, Udgiften for deres Værkty, hvilket tilsammen beløber sig til omtrent 10—12 Ort ugentlig.

Vi har nu Staaltraadene rette og spidset til begge Ender. Vi begiver os nu til et Værksted i næste Gade. Her ser vi en Stempelmaskine og en Stempel, som gjør fladt og trykker et Mærke netop paa Midten af hvert Stykke Staaltraad. Mærket viser, hvor Diet skal være, og med det samme gjøres det lille Indsnit, som man ser i Hovedet af alle Synaale. En Gut „skaar af“ 5000 i Timen, det vil sige, han gjør fladt og mærker Hovedet paa 10,000 Naale. Dette er et stort Fortrin for den gamle Methode, hvorefter hver enkelt Naal gjordes med Haanden! Derpaa kommer Boringen af Dinene. Boringen er naturligtvis dobbelt, saaledes, at den, der udfører dette Arbejde, glennem-borer 4000 Staaltraadstykker eller 8000 Naale i Timen. Dette er hurtigt Arbejde, idet Traadene bliver lagt ned og taget bort næsten hurtigere end Diet kan følge det.

Den Næste, vi kom til, var en syvaars gammel Gut: en liden Krabat, leiet af det Kvindemenneske, for hvem han

arbejdede. Udenfor Fabrikken staae det ikke i Mr. James's Magt; at forhindre Benyttelsen af saa unge Børn. Denne Guts Forretning, bestaar i at træde Staaltraade, næsten saa fine som Haar, igjennem Dinene paa de Naale, som kommer fra Boringværkstedet. Han træder en Traad igjennem hver Række af Dine, et Par Dusin paa hver Traad. Et Fruentimmer med siensynligen stærkere Arme end sædvanligt modtog disse Gaanter med Naale, lagde dem paa en Staalplade og filede af, alle Ujevnheder paa begge Sider. Det var nu tilbage at stille de to Naale ad og at gjøre Hovederne jevne og glatte. Dette udførtes af et andet Fruentimmer, som sad foran en liden Ambolt og filede med Sikkerhed mellem de to Rækker Hoveder, saa de med Letthed adskiltes, og borttog derpaa med nogle raske Strøg de skarpe Kanter, som maatte være tilbage paa Hovedet.

Naalene er endnu rustne og grove, og, hvad der er værre, de er endnu bløde, — saa bløde, at de bøies ved det mindste Tryk. Hærdningen er altsaa, hvad der nu tages fat paa. De hedes i Ovnen, og naar de er gloende, dypes de i koldt Vand. Dernæst maa de tempereres, det vil sige, gives den passende Grad af Haardhed. Dette sker paa den Naade, at man lægger dem i en Hob paa en meget varm Metalplade, hvor en Mand ved en Metaløse, kaldet „en Kniv,“ i hver Haand vender dem uophørlig frem og tilbage (ligesom naar man brænder Kaffe) ovenpaa hinanden, sørgende for, at hver især erholder, saavidt muligt, samme Grad af Varme. Derfom nogen faar forlidt, bøies de ved Brug; faar nogen derimod for meget, brækkes de. Eftersom de bliver blaa paa Pladen, tages de bort; den blaalige Færpe er nemlig Tegnet til, at de er tempereret nok.

Poleringen er nu tilbage. De bedste Naale poleres ikke mindre end sex Gange; tre Gange poleres alle. Den sidste Sturing er den syndigste. For at se den maa vi atter begive os hen til Røllen. Bandkræften der holder et

halvt Dusin Muller i Bevægelse, og den hele Process er ogsaa meget lig Klæde-Mulling. Paa et meget grovt Klæde, der ligger paa et andet grovt Klæde, udspreedes Naalene til et Antal af 40—50000. De bliver fæstet med Smergel, oversprøjet med Olie og Slebeband og blød Sæbe smurt paa Klædet. Hele denne kraftige Blanding rulles derpaa vel sammen og bindes for begge Enden og rundt om saa tæt som Snore kan binde, og vi har for os en styg, sort Klump. Adskillige af disse lægges paa hver af Mullerne, hvor de ville frem og tilbage i 8 Timer. I Løbet af denne Tid er Smergelen udgnedet; Mullerne tages ud, og Naalene faar en ny Porzion Smergel, Olie og Sæbe; hvorpaa følger nok en 8 Timers Mulling. Herfra kommer Naalene ud flidne nok og ildelugtende, men de er nu istand til at vise deres Glans. De vaskes med varmt Vand og rensende Materialer i Jernpander, og de Gutter, der udfører denne Forretning, synes ret at more sig over Naalenes Omkumpling og Skating. Naar de er rene, rystes de i tør Sagflis (Sagmodd), indtil de er tørre, hvorpaa Sagflisen drøstes fra, og Naalene sendes, rystet sammen i Bundter, til Fabrikken for at sorteres og pakkes ind til Salg.

Vi skal ikke tiere komme tilbage til Møllen; saa lad os faa at vide, hvad hin Gut bestiller, og hvorledes Stenbrydning kan være nødvendig ved Naalemageriet? Gutten er ifærd med at knuse i mindre Stykker hine ikke store hvide Stene, hvoraf Smergel-Pulveret gjøres. Følger vi hans Trillebør med saadanne Stykker ind i et lidet Stur, finder vi Vandkraften iarbejde med at føre op og ned Støderen til en stor Morter, hvori Guttens Emaastykker knuses til Støv. En Mand sigter, hvad der kommer ud af Morteren, og kaster ned i igen, hvad der ikke gaar igjennem Sigten.

Vender vi endnu engang tilbage til Fabrikken, vil vi finde, at man er ifærd med at adstille de mangelfulde Naale fra de fuldkomne. Iblandt saamange maa nogle bræktes,

nogle bøies; og nogle have blinde Dine eller stumpe Spidser. Vi spørger, hvad der bliver af de kasserede, som kaldes „Strap,“ og Svaret forekommer os saa mærkeligt, at vi er glad over ikke at være gaaet Glip af denne Oplysning. De Naale, der kun har mistet Hovedet, kjøbes med Begjærighed af dem, der indfatte Kobberstykker eller Maleriet i Hammer, og af Pøssementmagerne. De er uslatterlige ved Dekorationer; til Finering, og hvor der er Spørgsmaal om en rigtig fin Nagle uden Hoved. Resten af „Strapet“ har sin Værdi i et andet Diemed — nemlig til Beværpiber. Det sælges pr. Vognlas som det finest-tempererede Staal; man kan saa til at gjøre Beværpiber af. Hvilken Ide dette giver — eller, rettere sagt, vilde give, hvis vi kunde modtage dem — om Udstrækningen af Naalefabrikationen!

Fabrikatet er nu færdigt, men Færdiggjørelsen til Salg frembyder et Mirakel af Behændighed, idetmindste for uøvede Dine.

En Haandfuld Naale, der alle ligger ikors og itværs, lægges i et Trug, som rystes frem og tilbage, indtil alle Naalene ligge en Vei. De, hvis Spidser ligge tilvenstre, adskilles fra dem, hvis Spidser ligger tilhøire. En liden Pige spreder en Hob foran sig paa Bordet, vikler et Stykke Klæde om Pegefingeren paa sin høire Haand; hun ryster Naalene lidt, og endel fæster sig nu med Spidserne ved Klædet; og ved Hjælp af Pegefingeren paa venstre Haand, der understøtter Hovederne, lægger hun dem tilside. Saaledes bliver hun ved, indtil de alle ligge Spids ved Spids og Hoved ved Hoved. Og at bringe en Hob iorden gaar hurtigere for sig; end vi kan fortælle hvorledes det gaar til. Men disse Naale er af forskjellig Længde. Hvorledes vilde vi bære os ad med at sortere dem? Visseelig ikke paa den Naade, som det gjøres her. Man har et smalt Træstykke, lig en tyk flad Lineal. Herpaa lægges saamange Naale, som vil ligge paa det, fra den ene Ende til den anden.

Et Kvindfolk føler langs kragge Eider med sine Hænder, og med sine Lille-Fingre og det Flade af Handen løfter hun op de længste Naale og lægger dem for sig selv. Derpaa følger de næstlængste o. s. v. Det kommer ene og alene an paa Følelsen, og sin maa den Følelse være og lang den den Erfaring, som udfordres til at foretage en saadan Sortering med Nøiagtighed.

Derpaa kommer vi til et andet mærkværdigt Kvindfolk; som Mr. James erklærede at være den hurtigste Arbejder, han nogensinde havde set. Hendes Forretning bestaar i at tælle af Naalene og lægge dem ind i Omslaget, 25 i hvert. Vi er saa overbevist om, at Læseren aldrig kunde tro, hvormange Pakker dette Fruentimmer fylder for Dagen, at vi ikke vil sige, hvormange Tusinde det beløber sig til. At saamange kan udgaa fra een Fabrik, er mærkværdigt nok; at eet Fruentimmer pakker dem ind til deres Rejse, er mere end nogen Læser, som ikke er Naalemager, kan vente at ville tro paa en unævnt Forfatters blotte Ord.

Til Slutning befinde vi os iblandt en hel Del Smaagutter og Smaapiger. En liden Gut holder paa at skjære ud den trykte Paaakrift, hvori Tallet er net udfyldt af en ældre Gut. En Tredie spreder de udstaarne Paaakrifter ud paa et Bord besmurt med Klister. En Pige sætter dem paa Naalepakterne. En anden stiller Enderne paa Naalepapiret i hinanden. En Gut ser efter Papirenes Torking i det varme Tørkeværelse, hvor de forbliver i to Timer, hvorefter han og en anden Gut binder Papirerne sammen i Pakker. Endelig vender vi tilbage til Pakboden og ser de Stabler af pene Væsker, som skal fylkes med et Udvalg af Naale til Forarringer eller til Udførsel til Udlandet. Disse Væsker er en Industriegren i sig selv med deres Portrætter af Dronningen og Prindsen og deres Kopier af populære Malerier saasom Miksaels Madonna o. fl. Som en end yderligere Frisælselse er det saaledes indrettet, at Legnit-

gerne kan tages ud og hænges paa Væggen. De er formentlig at se i mangt et Loghus i Amerika og i mangen Cæter i Norge og Hytte i Indien og Forbistes Hjem i Sibirien. Det synes som om alle Verdens Sommerfjer blev forsynet med Naale fra England. Til alle Verdens Kanter udgaar vore Hundreder af Lons med denne strøbelige Artikel.

Det kunde nok have været interessant at se paa Fabrikationen af Sælmager- og Sadelmagernaale samt af Fiskekroge, der ogsaa forregaar i denne Fabrik, men vi faar denne gang indstrænke os til Synaalene som er det Mærkeligste.

Familien Bonaparte.

(Af Chambers's papers for the people).

I den mørke Middelalder levede en adelig Familie i Toscana, hvorfra den udbredte sig til Italiens mindre Stater. Slægtkyndige have tillagt denne Familie en græsk Oprindelse, og udfundet, at den ved Indvandringen i Italien forandrede sit Navn fra Kalomeros til det ensbetydende Bonaparte, under hvilket den senere er kjendt. Dette er Familien Bonapartes tvivlsomme Oprindelse. Det eneste, man med Visshed ved om den, er, at den indtog en hæderlig Plads mellem den italienske Adels, indtil den adspredtes ved den lange Borgerkrig, der fremkaldtes ved Stridighederne mellem de Store og Styrende, og hvorom man kan gjøre sig en Forestilling ved at læse om det vilde Had mellem Guelfer og Ghibelliner. Det gik Bonaparterne som mange andre mere navnkyndige Familier; de blev adspredte til alle Kanter; flere af Sidegrene uddøde enten paa Fødestedet eller i det ny Hjem, og mod Slutningen af det attende Aarhundrede var der af disse blot en gammel Kanil tilbage, som

levede inde mellem Appeninerne*) i Abbediet San-Miniato. Hovedgrenen havde søgt Tilflugtssted paa Den Korsika og bosat sig i Byen Ajaccio (Ajadho); dens Efterkommere blev optagne blandt den stolte korsikanske Adels og tilstodes endog ogsaa alle de Forrettigheder, som dengang fulgte med den adelige Stand. Korsika stod paa denne Tid under Republikken Genuas Formynderskab, men i Aaret 1768 kom Den og dens smaa Besiddelser under den franske Krone, tiltrods for den navnkundige Paolis Anstrængelser for at bevare Fædreensens Frihed og Selvstændighed.

Efterat Den endelig var underbunget, blev den sat paa lige Fod med Frankrigs andre Provinser, hvad indre Bestyrelse angaar. Den fik Provinsial-Stænder, sammensatte af de tre Klasser: Adels, Præstestab og Borgere eller Tredestanden, samt en Over-Dvrighed, bestaaende af 12 Adelsmænd, som styrede Landet; og ved dette hvide Raad var Charles Bonaparte ansat som Udsættor, indtil han optoges i selve Raadet. Denne Charles var eneste Søn af Josef Bonaparte, den ældste af tre Brødre, af hvilke de to døde uden mandlig Afkom. Han arvede Familieejendommene, der blot bestod af et Hus i Ajaccio og en liden Landejendom ved Søstøsten, hvor en forfalden Bygning tjente Familien til Sommerbolig. I de sydlige Lande er det Skik at gifte sig i en ung Alder, og Charles Bonaparte var ikke mere end nitten Aar, da han ægtede Felicia Ramelino, som ikke alene udmærkede sig ved Skønhed og Ynde, men ogsaa ved Mod og Karakterfasthed, og som havde en stor Flot Friere, over hvilke den unge Charles gik af med Seiren. I 1779 udvalgtes han til Repræsentant for Adelen ved Hoffet i Versailles, og blev saaledes tvungen til at gjøre Reiser til Frankrig. Skjønt Ludvig den Sytendes Regjering tilstod ham rigelige Bevillinger, syntes dog disse Reiser at have taget haardt paa hans Formue; thi ved sin Død, som *) Saaledes hedder den lange Fjeldryg, som gaar gjennem Italien.

indtraf Mar 1785 i Montpellier, hvorhen han havde begivet sig i det Haab at helbredes for en Sygdom, han led af — Kræft i Naven, en Sygdom, der ofte er arvelig i Familien — efterlod han sin Ekte i yderst trængende Omstændigheder; og havde hun ikke haft en Støtte i Svogeren Erke-Diakonus Lucian, Hoved for Domkapitlet i Naccio, vilde det have seet mørkt ud for Børnens Underholdning og Opdragelse.

Den frugtbare Letitia havde fød sin Mand 13 Børn, ligesom hun ved hans Død endnu ikke havde fyldt sit fem og tredivte Aar; og af disse levede 8 igjen, tre Døtre og fem Sønner, af hvilke den ældste, Josef, var 17 Aar gammel og den yngste, Jerome, blot 2 Aar gammel. Den næstældste Søn var Napoleon, den tredje Lucian og den fjerde Ludvig; de tre Døtre var Mariana Elisa, Pauline og Karoline, ogsaa kaldet Annonciada, som næsten var tre Aar gammel ved Faderens Død. Charles Bonaparte tog sine to ældste Sønner med sig til Frankrig for at opdrages i dette Land; Josef, der var bestemt til den geistlige Stand, blev sat i en Skole i Autun under Overtilsyn af Marskalk, Erkebiskop i Lyon, hvis Broder, Gubernøren paa Korsika, skaffede Napoleon en Plads i Militærskolen i Brienne. Denne næstældste Søn, der senere kom til Militærskolen i Paris, var Faderens kjæreste Barn; han saa i ham sin fædres fremtidige Stoltthed, og den unge Napoleon hang paa sin Side med den største Ombed ved den kjærlige Fader, hvis Tab han længe sørgede over; især tog han sig nær af, at han ikke var tilstede for at pleje ham paa Dødsengen, en Rod, der tilfaldt Josef og Moderens Halbroder Munken Feké. Lucian modtog sin Opdragelse dels i Brienne, dels i Aix i Provence; men da en ny Tidsregning begyndte med Aaret 1789, havde Brødrene endt deres Studier og opholdt sig samtlige paa Korsika, hvor Revolutionens Sag fra første Dreblik omfattedes med den største Begeistring.

De unge Bonaparter var blandt dens ivrigste Tilhængere; især udmærkede Lucian sig ved revolutionære Tale i Dens Folkeforsamlinger eller Klubber, skjønt han kun var firten Aar gammel. Josef havde gjort Uffald paa den geistlige Stand, og var, efter at være gaaet over i en anden Livsstilling, i saa gode Omstændigheder, at han kunde være Moderen behjælpelig med de yngre Søskendes Underholdning og Opdragelse. Napoleon var af Kongen af Frankrig bleven udnævnt til Løjtnant ved Artilleriet og udmærkede sig fornemmelig ved sin Kjærlighed til Ensomhed og alvorlige Studier. Han havde allerede ophørt at betragte Korsika som sit Fædreland. Han trængte til en større Skæplads for sin fremadstræbende Aand, og da hans Fædrenes nu var iadlemmet i Frankrig, maatte Kjærligheden til Hjemmet hurtigt vige for det høiere Kald; han søgte i sig, og som drev ham til at slutte sig til den ny Tingenes Orden, der var isfærd med at udgaa af det omskryttede Lehnsystem.

Underledes forholdt det sig med Dens gamle Patriot Paoli. Den franske Nationalforsamling havde ikke været færd med at tilbagelade den agtede Frihedens Fortjæmper fra sin lange Landsforvisning, og i 1792 hilledes han med endeløs Jubel af sine Landsmænd, særnæmnelig af Bjergboerne, der ærede ham som deres Høvding og Skytsengel. Endog i Ajaccio modtoges Helten med Begjæstring, og Lucian Bonaparte fortæller, at han holdt en Tale til ham, der bragte Tårer i den ærværdige Krigers Øine. Den unge fyrige Taleer maa have gjort et dybt Indtryk paa Oldingen; thi han tog ham med sig til sit Hjem i Nostino, hvor han søgte at indprænte ham (saaledes lyder Lucians egen Fortælling), at England var det eneste virkelig fri Land, og at Frankrigs Bøggivere ikke vilde være istand til at give Landet en Statsforfatning, der kunde maale sig med den britiske. Tilrods for sin Uerfrygt for den vise, gamle Patriot, vilde Lucian, der var Republikaner med Liv og Sjæl og

holdt paa Frankrigs Vre, ingenlunde gibe ham Ret i disse Anstuelser og begyndte at fatte Mistanke om, at Paoli ikke havde fulgt med Tiden, og at det ikke var saa rigtig bevendt med hans republikanske Grundfætninger. Denne Mistanke blev til Bished, da Ludvig den Sertendes Henttelse vakte Paolis høieste Harm mod de blodførstige Uhyrer, der vanærede Frihedens hellige Sag. Han erklærede høit, at han ikke længer vilde være Frankrigs Undersaat, hverken han eller hans tapre Bjerghoere, og lod Opfordring udgaa til Sønerne af sin gamle Krigskamerat om at slutte sig til ham i en ny Uafhængighedskamp og mod et frygteligere Tyranni end noget, der hidtil havde undertrykt Den; men Bonaparterne var døde for denne Opfordring, da deres Ergjærighed drev dem til den stik modsatte Kant. Naccio var den eneste Stad, der vægrede sig ved at stryge det tresfarvede Flag paa Paolis Opfordring, og efter at have samlet omkring sig en Hær af Bjerghoere stod han nu for Hovedstaden, færdig til Angreb. Dersom vi tør tro Lucians Fortælling, blev hans Maseri fornemmelig vendt mod Bonaparterne, og der var givet Befaling til at gribe dem døde eller levende. Lucian var kørt forud afreist til Frankrig som Formand for en Deputation, der skulde forlange Hjælp af Jakobinerne, og Josef og Napoleon var ligeledes fraværende; men den heltemodige Petitia, der i tidligere Dage havde kjæmpet ved sin Huusbonds Side, var den Opgave fuldkommen voksen, at vaage over sine umyndige Børns Sikkerhed. Midt om Natten blev hun vækket op af sin Søn med det Budskab, at den forbitrede Fiende nærmede sig og først og fremst havde ifinde at tage hende tilfange som Gidsel for Sønernes Underkastelse. Hun besluttede hurtigt at forlade Staden for at søge Tilflugt mellem Bjergene, og saaledes vandrede hun da i Nattens Mørke afsted med sine Børn ledsaget af en Bjerghøvding ved Navn Costa og en lidet Skare tro Følgesvende; og inden Dagen gryede, havde hun

naaet et affides Sted ved Søstøsten, hvor hun fra en Høi kunde se sit Hus i Flamme. Uden at tabe Modet ved det sørgelige Syn udbød hun: „Byrd Jer bare ikke om det, vi ville bygge Huset op igjen. *Vive la France!*“*) Efter i 2 Dage at have søgt Stjul i Slovener, havde Detitia den Glæde at se en fransk Fregat lande, som havde Josef og Napoleon ombord, samt en Deputation fra Nationalforsamlingen til Korsikas Borgere; men da man erfarede, at Den var i Opstand, styredes lige tilbage til Frankrig, efterat Flygtningerne var indstibede. Marseille var Bestemmelsesstedet, og i denne Havn landede sølgelig den landsforviste Familie, berøvet alt hvad der kaldes Ejendom, men som det synes med usvækket Mod og Helse. Moderen havde Brug for hele sin Landskraft under denne Prøvelse. Hun var saa fattig, at hun var glad ved at modtage de Gaber af Brød, som Stadens Øvrighed lod uddele til de landflygtige Fædrelandsvenner, indtil Josef fik en Ansættelse som Krigskommissær og i Forening med Napoleon kunde bidrage til Familiens Underholdning; men de unge Menneskers Lønning var dog knap, og den landsforviste Familie led, under alle de første Aar af Opholdet i det ny Fædreland, hvis Sprog den ikke engang talte med Lethed, alle de Savn, der ledsage den yderste Armod.

Det var under Stræktregjeringens første Tidrum at Detitia Bonaparte op slog sin Bopæl i Frankrig, der paa den Tid var et Bytte for alle Borgerkrigens Rædsler og udsat for fremmede Indfald. Misforsiedede med Jakobinernes blodige Herredømme, havde Republikanernes vigtigste Stæder gjort Oprør mod Central-Øvrigheden; men den skrækkelige Hevn, der toges over Lyon, gav den saakaldte Belsærdskomitee atter Overmagten, og den styrkede sin Regjering ved en Grusomhed, hvorpaa selv de barbariske Tiders Karbøger intet Exempel kan fremvise. Marseille havde

*) Frankrig leve!

udmærket sig i denne almindelige Opstand, men da Jakobinerne's Tropper nærmede sig Staden, søgte Tusinder af dens Indvaanere Bescyttelse i Toulon, som ikke alene aabenlyst modsatte sig Nationalforsamlingen, men endogsaa havde tilkaldt engelske og spanske Flaader for at opretholde Kongedømmets fortvivlede Sag. Bonaparterne, der i Grunden holdt med det seirende Parti, deltog ikke i denne almindelige Flugt; deres Forbindelse med Jakobinerne maa forresten hovedsagelig tilskrives Lucian, der havde det hidfigste Hoved i Familien, og som ved revolutionære Taler havde anbefalet sig selv til et Embede i St. Maximin, en liden By nogle faa Mile fra Marseille. Her antog han Navnet Brutus og udøvede i Forening med en frafalden Munk, der kaldte sig Epaminondas, en Slags Boldsregjering i det Smaa og fyldte Fængslerne med Ulykkelige, mistænkte for at være Kongeligfjendede eller Adelige. Det tjener imidlertid til hans Ros, at han langt fra at lade sig smitte af det Exempel, han saa paa alle Kanter, aldrig udøste Blod, skjønt han var i Besiddelse af uindstrænket Magt; og da Konventet udsendte Kommissærer til at gjenoprette dets Magt i Marseille, nægtede han at udlevere sine Fanger til at forhøres eller rette guillotineres i Orange — en Forbøvenhed, der udsatte ham for Kommissærernes Hævsn, men som dog efter Strækregjeringens Fald ikke frelst ham fra at blive regnet til Blodmændene. Under sin revolutionære Løbebane glemte Lucian aldrig at understøtte sin Familie, og det gjordes ogsaa nødvendig, da Josef var af en alt for mild og beskednen Natur til at vinde Ansæelse hos Magthaverne, og Napoleon endnu var en ubekjendt Offiser, der kæmpede med en Skare Medbeilere om Forfremmelse. Familiens Stilling var ikke ganske uden Fare, da den før omtalte Munk havde ledsaget sin Halvsøster i Landsforvisningen, og ingen Forbryder i hin Tid var saa udsat for det offentlige Maseri som en Geistlig; men da det blev alt for galt, aflastede Manden Munkeskutten

og søgte en mindre farefuld Stilling som Proviantforvalter i General Montesquiou's Hær, der om Høsten 1793 overfømmede Savoyen. Det var mod Slutningen af samme Aar, at en Begivenhed indtraf, hvis Virkninger ikke indskrænkede sig til den forsikreste Familie alene, men bevirkede Omvæltninger i alle kristne Nationers Tilstand.

Toulon var den eneste af de opstøtne Steder, der endnu holdt sig mod Republikkens sejerrige Banner, og Regjeringen vendte med saameget større Hæseri sin hele Kraft mod denne Stad, som England, Frankrigs bitreste Fiende, havde heiset sit Flag fra dens forræderste Bolde. I Spidsen for en Baabenmagt paa 30,000 Mand udsendtes Carteau for at beleire Staden, men da denne General drev Beleiringen med mindre Kraft end Belfærdskomiteen ønskede, blev han tilbageskaldt og fulgtes af Dugommier, der havde modtaget en fuldstændig Beleiringsplan af den berømte Carnot. Under en midlertidig Fraværelse af den ældre kommanderende Offiser og i et lykkeligt Indstyrelsens Dieblit, betroede Dugommier Befalingen over Artilleriet til den unge Ingeniør fra Ajaccio, der nylig var bleven forfremmet til Brigadeoberst, og som nu foreslog en Beleiringsplan, der var saa langt lettere at udføre end den af Belfærdskomiteen udtastede, at den, efter foreløbigt Samtykke af de ved Armeen ansatte Folkerepræsentanter, uden Betænkning antoges. Denne Plan bestod i, at man, istedenfor at rette Angrebet mod Fæstningens Hovedpunkt, skulde indtage de ydre Forslansninger, der bestroeg Toulons Havn; thi var man først Herre over disse, kunde man ødelægge den fiendtlige Flaade eller idetmindste tvinge den til hurtig Flugt. I ethvert Tilfælde var Toulons Erobring vis; man vilde hurtig blive Herre over Staden og uden synderlig Blodsudgydelse. Da Planen var bleven antaget, skred Napoleon til dens Udførelse med al den brændende Iver, som Haabet om Sejer kan kende i en Mand, luende af Geni og Hergjerrighed;

og den ottende Dag fra Kampens Begyndelse, tog han med Storm et Fort kaldet Lille Gibraltar, hvis Besiddelse sikrede den republikanske Hær den afgjørende Overmagt, som han havde tilsigtet. Lord Hood rømmede uopholdelig Havnen med sine Skibe. Den fremmede Garnison beredte sig til Opbrud, og forgjæves anraabte Stadens ulykkelige Indbøynere deres flygtende Forbundsfaller om Beskyttelse. Forvirringen steg til det Høieste. Galleislaverne sprængte deres Lænter og begyndte en almindelig Plyndring; der blev stukket Ild paa Løihuset, fra de uhyre Krigsskibe slog Flammerne brølende iveret, og Erobrerne styrtede ind i den domfældte Stad, hvor et Odelæggelses Værk begyndte, hvis Nædsler ikke kan beskrives med Ord.

Dette var den Bedrift, hvorved Napoleon først blev bekendt, og som henlevede Opmærksomheden paa ham blandt den unge Skare af Helte, der i dette mærkelige Tidrum havde taget Tjeneste i Frankrig. Paa denne Tid var det ogsaa han sluttede sig til to unge Soldater, Duroc og Junot, hvis kolde Uforsærdethed under Faren han havde bemærket, og som nærede en Hengivenhed og Beundring for ham, som hans senere Storhed hverken forsgede eller formindstede.

Folketingsforamlingens Repræsentanter og Dugommier indgav Beretning om den unge Napoleons Tjenester, og Befærdskomiteen, der belønnede ligesaa hurtigt som den straffede, udnævnte ham paa Stedet til Brigadegeneral. Han blev nu flyttet til Alpearmeen under Dumerbion, der, gammel og fuld af Mistillid til sig selv, mere end gjerne afstod til sin kraftigere Næstkommanderende Ledelsen af et Felttog, der paa Grund af Landets ujædne Bestaffenhed og Armeens Blottelse næsten for alt Nødvendigt, var forbundet med overordentlige Vanskeligheder. Til denne Arme tilforordnedes de samme tre Folkerepræsentanter, der havde haft Overtillidnet med Toulons Beleiring, og som paa denne Tid

var Mænd af Betydning og Indflydelse i Republikken. Af disse Mænd var de to fuldkommen istand til at paastjønne den unge Officers udmærkede Daad; den ene var Barras, der selv gjorde Fordring paa militære Kundskaber og endnu var varm af Bloddadet i Marseille; den anden var Robespierre den Yngre, en Broder af Formanden for det lovgivende Raad, hvorimod den tredie Repræsentant Salicetti, en Korsikaner var opfyldt af den bitreste Misundelse mod sin opadstræbende Landsmand. Den unge Robespierre sluttede sig med en Forkjærlighed til Napoleon, der let kunde have haft alvorlige og sieblikkelige Følger. Skjønt Napoleons hele Sindsretning gjorde ham til en affagt Modstander af Jakobinernes affyelige Regjeringsystem, var han dog ikke blind for de Fordele, der kunde flyde for ham selv af at pleje Venstrebånd med den unge Robespierre og gjennem ham sætte sig i Forbindelse med Landets mægtigste Styret, hvis Gunst var den sikreste Veie til Udmærkelse; den yngre Robespierre havde desuden flere virkelige Dyder og arbejdede ivrigt paa at overbevise Napoleon om, at Broderen Maximilian, var langt fra at være den blodtørstige Tyran, man skulde slutte af de af hans Handlinger, der var Verden bekendt. Paa denne Maade kom Napoleon i Forbindelse med den ældre Robespierre, der gik svanger med den Plan at affætte den elendige Hébert, hvis storpralende Udygtighed han var skarpsindig nok til at gennemskue, og i hans Sted betrod den unge Napoleon Anfærselen af de parisiske Sanskulotter. Et saadant Forslag blev virkelig ogsaa gjort Napoleon gjennem den yngre Broder, der gjentagne Gange opfordrede ham til at ledsage sig til Paris, hvorhen han kaldtes af de Farer, der begyndte at true den bestaaende Regjering. Napoleon modstod imidlertid standhaftig alle saadanne Opfordringer; thi skjønt Robespierre tildels havde kastet ham Blaar i Øinene ved de hykkelfste Forsikringer, han forsøgte i sin affyelige Regjerings sidste Dage, kunde den

unge Helt dog ikke betvemme sig til at træde i en Herres Tjeneste, hvis Karakter og Hensigter ialfald var mistænkelige, selv om han ikke var en saa fuldstændig Sturk som flere af de andre Magthavere. „For Dieblicket er Armeen for mig den eneste ærefulde Plads; min Tid er endnu ikke kommen, men den vil komme, naar jeg befaler i Paris.“ Disse ere de profetiske Ord, som Lucian lægger i hans Mund ved denne Leilighed. Men tiltrods for hans Afslag at gjøre sælles Sag med Robespierre, indvilledes han dog i dette Uhyres Fald og blev efter den ærefulde Dde Thermidor (27de Juli 1794) kastet i Fængsel med flere afgjorte Rædselsmænd og undgik med Nød og Næppe Døden. Paa sin simple Ven Junots bønkelige Ansøgninger, blev han imidlertid sat i Frihed, men denne Frihed kjøbtes med Opoffelsen af hans Rang i Armeen og med Tabet af alle Frugter af det glimrende Ny, han havde erhvervet sig. I en Alder af 25 Aar saa han sig altsaa kastet som et Udflud ud i Verden og paa en vanærende Maade udelukket fra den Stand, hvori det var ham tilladt at sine fremtidig Berømmelse. Hans Brødre delte Dieblicket's Vanstjebne. Josef frelst sig ved midlertidig at søge Tilflugt i Genua, men Lucian maatte nu selv prøve, hvad det vil sige at være en fangen Mand, og det hjalp ham ikke, at han holdt tordnende Taler om Utatnemmelighed og paastod, at Størsteparten af hans nuværende Forfølgere vilde have lagt med Digstjorten paa, dersom han ikke, af bære Godhed, havde skjænket dem Livet.

Dette maa betragtes som den anden Del af Husets Bonapartes Ulykker. Medens man fra den ene Ende af Frankrig til den anden jublede over Befrielsen fra den Trældom, hvori Landet var bleven holdt af en Skare Mordere, saa det mærkt ud for den fredløse Familie, der netop havde begyndt at komme lidt ud af Fattigdommen, hvori det nu var dobbelt tungt at falde tilbage. I denne Nød blev Josef

Famillens Støtte. Han ægtede Datteren af en velstaaende Kjøbmand i Marseille ved Navn Clary, og ved den Medgift, han fik med sin Kone, blev det ham muligt at hjælpe Moderen og de endnu uforsørjede Børn. Efter 6 Ugers Indespærring blev Lucian løsladt fra Fængslet i Aix, hvor han næsten ved et Mirakkel undgik det Blodbad, som de Kongeligssindede anstillede paa de fangne Jakobinere, og i en høist ynkelig Forsatning kom han tilbage til Marseille. Ogsaa han var indtraadt i Ægteskanden under sit Ophold i Sankt Marimin, hvor Datteren af en Bærtshusholder havde bundet hans Kjærlighed, men han havde ikke som sin ældre Broder faaet Formue med sin Kone; snarere kunde hun under hans nuværende Formuesomstændigheder betragtes som en Byrde mere. Lucian elskede hende imidlertid ømt, hvor fattig hun end var; thi hun var skøn og elskværdig, og hans livlige, haabefulde Gemyt fandt Trøst for nuværende Savn i Haabet om bedre Dage.

Efter Løsladelsen af Fængslet og Affattelsen fra sin militære Post, begav Napoleon sig til Paris, i den Hensigt at fordre Opreisning hos den ny Regjering for den ham tilføjede Uret. Hans fordums Ven Barras, der havde haft en vigtig Del i Robespierres Fald, var nu en stor Mand i Staten og selvfølgelig istand til at vise Napoleon vigtige Tjenester; men skjønt han modtog den unge Mand yderst venstabeligt, havde denne dog ingen Nytte af hans Bestyrelse, forudsat at den var alvorlig ment, hvilket den efter al Sandsynlighed ikke var; tværtimod tyder alt paa, at Barras har frygtet for at paadrage sig selv Uleilighed ved altfor varmt at anbefale en Person, der var anklaget for at staa i Forbindelse med de forhadte Rædselsmænd. Alle Napoleons Anstrængelser forblev altsaa frugtesløse, og han saa sig i en Stilling, der baade var ydmygende og i høi Grad sørgelig. Mangelen paa Sysselsættelse, paa en Tid da Tjeneste i Armeen frembød saa mangfoldige Leiligheder

til at udmærke sig, maa have været yderst trykkende for en saa rastløs Mand, som hans, medens han til samme Tid var saa fattig, at han tit ikke havde det, han kunde købe sig et Middagsmaaltid for. Hans brændende Indbildningskraft var imidlertid endogsaa paa denne Tid opfyldt af Drømme om fremtidig Storhed, men han ansaa Europa usikkert til at være Skuepladsen for store Foretagender, og det var paa Østerledens Balplads han haabede at vinde Gære og Berømmelse. Han ønskede altsaa at forlade Frankrig og tilbyde Sultanen det Sværd, som hans Land var uværdig til at besidde; men da det var ham modbydelig at optræde i Østen som en blot og bar Eventyrer, indgav han et Forslag til Regjeringen om at affende en Afdeling Offiserer til Byttet, for at forstærke Portens Forsvarsmidler og bedirke en Forbedring i de tyrkiske Troppers Krigstugt, hvorved de kunde gøres bedre stikede til at maale sig med de vel øvede russiske Soldater. Dette Forslag blev imidlertid ikke antaget, og den utaalmodige Helt maatte oppebie et gunstiger Tidspunkt til at virkeliggjøre sine Drømme om Revolution og Erobring i Østen. Opfyldt af saadanne Tanker drev han om i Paris' Gader med et foragteligt Blik paa de kvindagtige Duffer, uværdige til Navnet Kænd, der bryfede sig paa opslufede Heste og ikke talte om andet end Sangere og Dansere; thi Strætregeringens Hovedstad var pludselig bleven forvandlet til Forlystelsernes Sæde. Junot var ham en tro Ven i Ulykken. Han tyede til Spillehusene, for at forsøge deres ubetydelige Midler til Livsophold, og naar han havde haft Lykken med sig, besøgte Napoleon Kaffehuse, Teatre og andre Steder indbiede til Fornoielsen, men endnu tiere drev han om mellem den botaniske Haves Samlinger for at fordrive den trykkende Tid eller i No hengive sig til Betragtninger; han førte med et Ord et rent Dagdriverliv, som nok kan have sine Behageligheder i den første Ungdom, men som ogsaa har mange bitre Angerens

Timer. Stjønt Napoleons Uvirksomhed var ufrivillig, blev han dog betagen af den Fortvivlelse, der ofte griber Dagdriveren og bringer ham paa de sorteste Tanker, og en Kvæld tog han Vejen ned ad Seinefloden i den Hensigt at styrte sig fra en af Broerne ned i Vandet. Paa sin Vej mødte han en Kammerat, som han ikke havde seet siden de laa i Leir sammen, og til denne fortalte han nu sin sorgelige Skjæbne, der ikke alene gik ud over ham selv, men over Bønnen, som var ham langt dyrebarere. Bønnen blev rørt og forærede den paa Selvmord pønsende Kammerat en Guld-ring. Dersom det kan antages for Sandhed, at denne Ring havde en Værdi af 30,000 Franker*), maa man tilstaa, at det var en mærkelig Hændelse, og at den godgjørende Mand i „Tusind og en Nat“ ikke kan maale sig med denne Demafis, som, for endnu at forsøge det Eventyrlige i Begivenheden, viser sig pludselig denne ene Gang og derpaa forsvinder, ligesom et Bæsen fra Mandeverdenen, for aldrig mere at komme tilsyn.

Paa denne Maade blev Napoleon frelst fra en lidet hæderfuld Død, og endelig kaldte Revolutionernes paa Begivenheder rige Tid ham paany til Handling. Nationalkonventet stod i Begreb med at opløses efter at have givet Frankrig en ny Grundlov. Efter denne skulde den udøvende Magt være hos 5 Direktorer og den lovgivende hos 2 Kamre, af hvilke det ene skulde kaldes „det Eldres Raad“ og det andet „de fem Hundredes Raad.“ Nærmere bestemmende Regler fastsatte, at to Tredieparter af Konventets Medlemmer skulde indtræde i det ny lovgivende Raad, men denne Bestemmelse mødte heftige Indsigelser. Parises Borgere eller de saakaldte Sektioner gjorde fornemmelig rasende Modstand, og da det ikke lykkedes dem at sætte Stræk i Konventet ved Trusler, besluttede de at tvinge det ved Vaabenmagt. For at møde denne truende Fare samlede Konventet de Tropper, der stode til dets Raadighed, omtrent
 *) En Frank udgjør omkring 21 Skilling.

6000 Mand af den faste Arme, og udnævnte Barras til Høvding over denne Styrke. Barras, der ikke havde glemte den udmærkede Offiser, han havde seet ved Toulon, indsaa klogelig, at denne unge Helt var bedre stillet end han selv til at lede de militære Foretagender mod Dyrørerne, og paa hans Ubefaling blev Napoleon uden Ophold udnævnt til Næstkommanderende. En underordnet Rolle var imidlertid ikke for en Person af Napoleons Natur, og han tilvendte sig strax den egentlige Ledelse af Foretagendet. Da Dyrørernes Hær var hans egen langt overlegen i Styrke, besluttede han blot at gaa forsvarsbvis tilværks, og i denne Hensigt omringede han National-Paladset med Kanoner og opstillede sine Soldater i de Gader, der førte til denne Bygning. Om Morgenen den 13de Vendemicære (5te Oktober 1795) samlede Pariserne sig 30,000 Mand i Tallet, og henimod Kl. 3 om Eftermiddagen viste deres første Rækker sig paa Karoussel-Pladsen, den aabne Plads ligeoverfor Tuilerierne. Napoleon sendte dem strax en forfærdelig Kardetsche-Id, der bragte Død og Forvirring i deres Rækker. Kampen var hverken lang eller synderlig haardnakket; Pariserne formaadede ikke at holde Stand mod Kuglerne, der faldt ned som Hagl mellem dem. En Afdeling søgte endnu at forsvare sig paa Trapperne af Kirken St. Roch, men Napoleon vendte strax sine morderiske Kanoner i denne Retning og anrettede et forfærdeligt Blodbad blandt de Kjømpende. Dyrørerne, der ikke længer kunde holde sig mod den ubarmhjertige, krigsdygtige Fiende, tog Flugten; Opstanden undertrykkes; Konventet gik af med Seiren, og Sejerherren modtoges med Jubel af den taknemmelige Nationalforsamling, der strax udnævnte ham til Høstkommanderende over Indre-Armeen. Napoleon havde ved denne Bedrift udmærket sig paa en dobbelt Maade i Regjeringens Øine: han havde reddet Republikken, thi havde Dyrørerne seiret, vilde Bourbonnernes Gjenindsættelse have været den saa-

godtsom uundgaelige Følge deraf; og han havde faaet den ny Grundlov, der efter de vundne Erfaringer nu var alt, hvad fornuftige Republikanere turde vente sig, anerkjendt og antaget. Fra nu af blev han Middelpunktet i det urolige Samfund. Toulons Indtagelse havde først henledet Opmærksomheden paa ham, og Seiren den 13de Vendemicere, skjønt bunden over Landsmænd og Medborgere, gjorde ham til Dagens Helt og Sjælen i al Virksomhed.

For Mand med virkelig Geni er det saaledes blot Leiligheden til at vise, hvad der bor i dem, der udfordres til at sikre dem Herredømmet over Mængden. Denne Leilighed havde Napoleon nu fundet, og fra nu af laa Vejen til Berømmelse aaben for ham. Heldige Omstændigheder strømmede saa at sige ind paa ham, men blandt alle de Lykkekæf, der er os bekjendte fra dette Tidspunkt af hans Liv, var dog intet saa mærkeligt som det, der skaffede ham en Kone. Efter Nederlaget den 13de Vendemicere havde man frataget Pariserborgerne deres Vaaben, der overleveredes til Indre-Armens General. En Dag henvender en Gut paa 10 Aar sig til ham og fordrer Udleverelsen af Faderens Børge, der var bleven taget med i den almindelige Husundersøgelse, skjønt Ejermanden var død forlængesiden. Barnets uskyldige Iver gjorde Indtryk paa Napoleon, der lod Sværdet udlevere og senere forhørte sig om Guttens Familie. Faderen Alexander Beauharnais, havde haft Overbefalingen over en af Republikkens Armeer, men havde mistet sit Hoved under Stræksregjeringen; Moderen Josefine levede endnu og havde blot undgaaet den samme Skjæbne ved Robespierres Hentrettelse. Hun var fød paa Martinique i Vestindien, og der var spaaet hende store og mærkelige Skjæbner. Til en af disse Spaadomme fæstede Josefine selv Lid med den Overtro, der er almindelig paa hendes Fødested, og paa en Vis blev denne Spaadom ogsaa opfyldt. En gammel Negerinde havde nemlig sagt, at hun skulde blive Vidne

til sin første Husbonds Død, synke ned til den yderste Fatigdom men derpaa blive mægtigere end nogen Dronning. Der habes bestemte Beviser for, at en saadan Spaadom er gjort, skjønt Negerinden vel ikke har stuuet dybere ind i Fremtiden end alle de Taterster og andre Spaatjærringer, det for en passende Penge er færdige til at give Løfte om Alderdens Herlighed. Men hvor tilbøielig til Dvertro Napoleon end var, kan man dog ikke antage, at saadanne Ammestuehistorier bevægede ham til at begjære Josefines Haand; Sagen var den, at hun var en saa elskværdig Slabning som nogensinde gif paa Guds Jord, og havde vundet hans Hjerte ved sin Skjønhed og Ynde. Ergjerrigheden havde maaste ogsaa sin Del i hans Ønske om en Forbindelse med hende. Søderne var paa hin Tid yderst fordærvede, og Josefine havde tidligere staaet i et Forhold til Barras, der gav hende stor Indflydelse hos ham, — en Indflydelse, som Napoleon muligens ønskede at føre sig til Nytte. Som en af de ny Direktorer var Barras i Besiddelse af større Magt end nogensinde, og da Napoleon tragtede efter den høieste militære Post i Republikkens Tjeneste, var det beregnet Klogskab af ham at ægte et Fruentimmer, der kunde tale hans Sag hos en af Landets mægtigste Mænd.

Italien var det Land, hvor Napoleon ønskede at gjøre sit første store Krigsforøg. Han havde studeret dette Land grundigt fra et militært Standpunkt og havde endogsaa tidligere forelagt Regjeringen en Plan til et Indfald der, som vistnok blev bifaldt, men hvis Udførelse var bleven opsat paa Grund af en Mængde sammenstødende uheldige Omstændigheder. Under de gunstigere Forhold fornyede han sit Forslag, og da det blev bifaldt af Carnot, der ansaaes for den sikreste Dommer i militære Sager og desuden var Medlem af Direktoriet, saa fik ogsaa Napoleon den Post, der var Gjenstanden for alle hans Ønsker, og udnævnedes den 1ste Marts 1796 til Overgeneral (Generalissimus)

over den italienske Hær. Denne Hær var baade den mindste og den daarligst udrustede af alle de Armeer, som Frankrig udsendte i dette Aar, i hvilket Borgerkrig og fremmede Indfald hørte til Dagens Orden. Unge Hoche var bleven overdraget en Styrke af 100,000 Mand til Wendes Betvingelse. Ved Ober- og Neder-Rhin befalede Jourdan og Moreau over Armeer paa 80,000 Mand hver, medens Napoleon blot havde 30,000 Mand udhungrede og nøgne Tropper til at udføre sin dristige Plan, at erobre Piemont og frarive Østerrigerne Lombardiet. Bistnot havde Franskmændene allerede den foregaaende November under Scherer overvundet Vanskelighederne ved at komme over Bjergene og stode færdige til at falde over de italienske Gletter; men naar der skal gaaes angrebsvis tilværts, er disse Krigsfornødenheder uundværlige, og det franske Skatkammer var aldeles udtømt. De tapre Tropper havde den hele Vinter lidt uhyre, og selv da Vaaren kom, kunde Regjeringen, trods de yderste Anstrængelser, ikke drive det videre end til at skaffe tilveie det Krigsforraad, uden hvilket intet Felttog kan paabegyndes; med Føde og Klæder maatte det fremdeles gaa som det kunde. Tvungne Leveringer kunde man ikke gjøre Regning paa i et bjergfuldt Land, hvorfra de saa Jorddyrkere flygtede bort betagne af Skræk; men i denne overordentlige Tid ernæredes Armeerne og kom frem ved Midler, som ikke kunne beregnes eller paavises, og Soldaternes krigeriske Begeistring gjorde, at de neppe følte Savn, som vilde have gjort lejede omend bedre indøvede Soldater aldeles modløse. Og var man først kommen ind over den fiendtlige Grændse, var Franskmændene hjulpsne; thi da de bragte Befrielse fra Trældom med sig som en Gave til det fremmede Lands Borgere, ansaa de sig fuldkommen berettigede til at leve paa detses Bekostning. Vanskeligheden bestod altsaa blot i at komme vel bort fra Fædrelandets egen udtømte Jordbund; var dette skeet, led man ingen Nød og skred muntert fra

Grobring til Grobring. Den italienske Arme stod ved Utveræffen. Napoleon modtog af Direktoriet 2000 Dukater for at sætte den i Bevægelse og kaste sig over de underliggende frugtbare Sletter, og aldrig er vel et saa kjæmpemæssigt Foretagende bleven udført med saa smaa Midler. Han var imidlertid opfyldt af en Selvtillid, der foragtede alle Hindringer, og sagde ved Afreisen muntert til sine Benner: „Inden 3 Maaneder ser I mig igjen i Paris eller høre fra mig fra Mailand.“

Det var ikke hen i Veiret han sagde disse Ord; thi af dette fortvivlede Foretagende var hele hans Fremtid afhængig; mislykkedes det, vilde han falde i Unaade; lykkedes det, gaves der ingen Magt i Staten, som han jo turde trakte efter. To Armeer stod ligeoverfor ham, den ene af Piemontesere, 20,000 Mand stærk, og den anden af Østerrigerne, 45,000 Mand, og mellem disse kastede han sig med sine udhungrede 30,000 Mand. Krigsførelsen var allerede væsentlig forandret; man førte ikke Krig efter de gamle Regler, og Koalitions- eller Forbunds-Generalerne havde lidt Nederlag paa Nederlag, der var dem paaført, paastod de, stik imod Kunstens Regler. Men disse Forandringer var blot Smaating i Sammenligning med alt det Ny, Napoleon Bonaparte indførte. Han gik saa hurtigt tilværks, at hans Fiende var overbundet, inden han endnu ret vidste, at Fiendtlighederne var begyndt; og Felttog, der efter de gamle Systemer, selv efter Marlboroughs og Frederik den Stores, vilde have medtaget hele Aar, afgjordes i nogle saa Uger, undertiden i nogle Dage. Med en Hurtighed, der gjorde Modstand umulig, leverede han i mindre end 2 Maanedes Østerrigere og Piemontesere 6 Slag, tvang Sardinien til at bede om Fred, drog som Seierherre ind i Mailand og bortjog Østerrigerne fra Lombardiet. En saadan Række Bedrifter i saa kort Tid gjorde den stærke Opfigt, og man betragtede ham allerede som et Vidunder,

der abergik alle berømte Krigere baade i Nutid og Oldtid. Det var fornemmelig Hurtigheden i hans Krigsførelse, der fremkaldte Forundring og bragte Danner og Fiender til at indse, at en ny Mester i Krigens store Kunst var optraadt. Ingen Erobrer havde nogeninde forenet en saadan Driftighed i Planer med en saadan Klogskab og Raffhed i Udførelsen: Ingen havde saa ganske gaaet sine egne Beje og foragtet den gamle Slendrian. Begejstringen for den unge Helt voksede endnu mere ved det syndige Sprog, hvormed han tiltalte sine Soldater, og den stolte, befalende Tone, han antog mod de Fyrster, som holdt det deilige Italia i Trældom. Ved det blotte Syn af hans Sværd faldt Konger og Præster tilføde, selv Benedigs stolte Raad ydmygede sig for ham. Det østerrigste Fyrstehus anstrængte sig imidlertid til det Yderste for at fratage ham Lombardiet og tilbagebinde denne Perle i sin røvede Krone. Fire Hære paa 80,000 Mand hver, sendtes den ene efter den anden ned gennem Tyrols Bjergkløfter og over Brenta under Anførsel af erfarne Krigere af høi Berømmelse, for at forjage ham fra hans Stilling ved Verona. Under Sammenstødene med disse Hære gav han Prøver paa saa grundige Indsigter i Forening med personligt Heltmod, at Historien ingen lignende Bedrifter har at opvise; han har ikke engang selv overtruffet dem, thi sjønt Træfningerne ved Donato, Castiglione, Bassano, Arcole og Menvoli ikke havde de store Følger, som gjorde hans senere Seire saa berømte, maa de dog til alle Tider betragtes som hans militære Løbebanes mest glimrende Bedrifter. De fikrede ham Besiddelsen af Italien og satte ham istand til at nærme sig Wien, og nu tiltvang han sig af Keiseren den berømte Fred til Campo Formio (1797), der fikrede Frankrig Besiddelsen af alt det Land, som var vundet ligesaa Revolutionskrigens Udbrud. Aldrig før havde Frankrig fluttet en saa hæderfuld og fordelagtig Fred; og i sin dobbelte Egenkab som Krieger og

Fredesstutter modtoges Napoleon i Paris med en Begeistring, der svarede til de Hønester, han havde gjort Landet.

Hvad man end har kunnet bebreide Napoleon, har man ikke kunnet bestyde ham for Mangel paa Kjærlighed til sine Slægtninger, og den hele korsikanske Familie delte fra nu af hans Lykke. Efter hans Exempel opgav dens samtlige Medlemmer den italienske Skrivemaade af deres Navn og kaldte sig fra nu af Bonaparte for at nærme sig mere til det franske Sprog. Josef udnævntes til Krigskommissær ved den italienske Hær; Munken Fesch, der bestydes for at have taget sin Part af de ulovlige Fordelse, som Kommissærerne vidste at tilsnige sig, fik en lignende Ansættelse. Lucian, der ljedede sig i Marseille, modtog med Glæde en Opfordring til at komme til Paris og blev kort efter ansat som Krigskommissær ved Rhin-Armeen under Moreau, men paa drog sig Tiltale for sin Altsielighed til Riv og Trætte og tillige for Skodesløshed i Opfyldelsen af sine Embedspligter og vilde upaatvibelig være bleven affat, havde han ikke haft en Bestytter i Napoleon. Den samme faderlige Omfjerg strakte sig til den unge Ludvig, der med Søitnantsgrad blev ansat som Adjutant hos sin mægtige Broder, skjønt han blot var 17 Aar gammel. Han havde tilbragt en kort Tid ved Militærskolen i Chalons, og da han stedse havde staaet under Napoleons Formynderstab, elskede og ærede han den ældre Broder næsten som en Fader. Jerome var altsaa den eneste af Brødrene, der blev tilbage hos Broderen, og i Maret 1797 forløb ogsaa den ældste Datter Elisa hende efter at være bleven gift med Felix Bacciochi, en Korsikaner, paa den Tid Kaptein i Artilleriet. Denne Forbindelse mishagede meget Napoleon, der med Ret betragtede sig som Familiens Hoved; ikke desto mindre forfremmede han sin Svoger først til Oberst og derpaa til Brigadegeneral. Samme Aar kaldtes baade Josef og Lucian til de Fem Hundredes Raad som Repræsentanter for Liamone paa Kors-

sika, hvorfra Paoli paany var floget efter forgjæves at have prøvet at begrunde Englands Herredømme der. Efter den 13de Fruktidor (4de September 1797), da Direktoret ved Napoleons Medvirkning indførte et nyt Despoti i Frankrig, blev Josef stillet som Gesandt til Republikken Rom, hvorfra han snart vendte tilbage som Følge af et Folketropsløb, under hvilket han nær havde tilsat Livet.

Saaledes begyndte Familien Bonaparte at blive en Magt i Staten, men Tiden var endnu ikke kommen for Napoleon til at deltage i eller tilhøre sig Regjeringen; han maatte samle ny Laurbær, og Landet overvældes af Ulykker, inden han kunde udstrække Haanden efter den høieste Magt i Republikken. Det var ikke paa en Tid, da han selv havde hævet Landet til Storhed og Magt, at det frivillig skulde ville modtage ham som Herster; han maatte oppebie Ulykkens Tid; for Dieblisset havde han altsaa intet at bestille i Paris og ønskede ivrigt et nyt Felttog. Direktoret havde den Plan at gjøre et Indfald i England eller Irland, et Foretagende, som lovede et heldigt Udfald, og Napoleon udnævntes til General over Englandsarmeen, da Hoches beleilige Død havde fjernet den eneste Medheiler, der kunde komme i Betragtning. Men Napoleon havde selv en ganske anden Plan, thi han havde ikke før endt sine Erobringer i Italien, før han havde kastet Dinene paa Egypten som den næste Skueplads for sine Bedrifter. Han havde aldrig glemt sine første ungdommelige Drømme om at uundtvinge Asien og stode den tyrkiske Sultan af Tronen, og han betragtede Egyptens Erobring som en Begyndelse dertil. Besiddelsen af Malta og Egypten var vigtig nok for Frankrig, til at et Tog derhen kunde forsvares. Det var et stort Skridt til Udførelsen af den fra Fædrene arvede Plan at gjøre Middelhavet til en fransk Sø, og Englands Underkivning vilde maasse snarere opnaaes ved disse foreløbige Erobringer, hvorved man aabnede sig en hurtigere Wei til

Indien, end ved en Landgang i selve Niget. Dette Tog frembød netop saamange Fordele for Landet, at Napoleon derunder kunde skjule sine egne personlige Ønsker, for hvilke han sit hele Liv igjennem opofrede enhver anden Betragtning. Han affeilede altsaa til dette eventyrlige men storartede Foretagende i Spidsen for den stolteste Flaade, der nogensinde var gaaet over Havet; og inden endnu Hensigten af hans Tog var Verden bekjendt, vajede det republikanske Banner fra Maltas Mure, fra Alexandriens ødelagte Fæstninger og fra Kaliffernes Stads skinnende Minareter. Slagene ved Pyramiderne og Bjerget Tabor, leverede paa en Jordbund af hellig Jhukommelse, kastede en Glans over de franske Vaaben, som end mere forbrødes ved Afstanden og de ubekjendte Egne, hvori Seirene var vundne. I Frankrig var man i Hentykkelse over de Tidender, der naaede over Havet; thi Revolutionens store Formaal var nu bleven militær Hæder og Erobring istedenfor de tidligere Drømme om Frihed, Lighed og Broderstab, og Seirene i Egypten var altid en Trøst for de Nederlag, de franske Vaaben led i Europa under Direktoriet, hvis Medlemmer bestod af Bolds mænd, der gjorde Brud paa alle Love for at tilfredsstille sine egne Lidenstaber. Den Boldsomhed og Wilkaarlighed, hvormed de gik frem, paadrog dem snart det hele forenede Europas Harm. Intet Grandefolk var sikker for et Indfald af Republikkens Soldater; men den ene franske Hær efter den anden drevs med Skam tilbage, og havde Østerrigs indgroede Begjærighed ikke været, og havde England ikke været blind for sin egen Fordel, maatte Republikken paa denne Tid været falden. Som den nu var, fremstillede den Billedet af en Undertrykkelse og en Glendighed, der staaer uden Hige blandt de Gjengjeldelser, der have rammet Folkene som Straf for deres Synder. I denne yderste Nød vendte alle Dine sig mod den uovervindelige Helt, der havde hævet Frankrig til en Storhed, hvorfra det

var falden ned igjen, i det Dieblit han drog sit Sværd tilbage; og i det allervanføleligste Dieblit fremtraadte den med Bængsel paakaldte Frelser og forvandlede sine Landsmænds Fortvivlelse til højroftet Fryd.

Aldrig var vel et Land saa modent som Frankrig i Stutningen af Aaret 1799 til at modtage en Herre. I 10 Aar havde Revolutionen raset, og ved Enden af disse Aar var Landets brændende Bøn den at komme under et Despot, der kunde befri det fra Lovløshedens (Anarkiets) og Samfundsopløsningens endnu forfærdeligere Rædsler; og den Herre, Landet forlangte i sin Nød, fandt det ogsaa i den Mand, mod hvem dets Forhaabninger ligesom af sig selv havde vendt sig — i Napoleon Bonaparte.

Statsombæctningen af 18de Brumære (9 Novbr. 1799), den sidste af den store Række fra 1790, hævede ham til Førstekonsul i den franske Republik med næsten uindstrænket udøvende Magt. Broderen Lucian, der paa denne Tid var Præsident i de Fem Hundredes Raad, bidrog væsentlig til denne Sejer ved det Mod og den Fasthed, han lagde for Dagen i det afgjørende Dieblit. To underordnede Konsuler indsattes samt et Senat, et Statsraad, et lovgivende Raad og et Tribunal.

Førstekonsulen fulgte den vise Politik at forene Partier og Interesser og lade et Foreningens og Mildhedens System afløse de foregaaende Regjeringers Voldsomhed. De Forholdsregler, han tog til Ordenens og Rolighedens Gjenoprettelse, var overordentlig vise, og han tilvejebragte i kort Tid en utrolig Forandring i Frankrigs indre Tilstande. Forbedringer i det Indre var imidlertid af underordnet Bigtighed i Sammenligning med Befrielsen fra fremmede Fienders Tryk, og herpaa henvendte nu Napoleon hele sin Kraft. Da hans Fredsforslag med Foragt forkastedes af Englands og Østerrigs hoffærdige Regjeringer, besluttede han at flaa et Dommendagsslag, som ved sin Kraft og lynende

Mæsthed aldeles skulde forvirre dem og tvinge dem til at lade alle Fordringer fare. Med en Hær, om hvis Tilværelse de var ganske uvidende, gik han over den store Alpe-tjæde og kom paa Italiens Sletter lige i Ryggen paa Østerrigerne, inden disse vidste noget om hans Mars og snarere ventede et Indfald fra Provence; og paa de mindeværdige Sletter ved Marengo kom det til et Hovedslag, hvor Napoleon blev Sejerherre (1800). Herved blev han i faa Dage atter Herre over hele Italien, og Østerrig begyndte nu at underhandle om Fred. England søgte imidlertid ved Tilbud af Hjælpepenge (Subsidier) at bevæge Østerrig til ny Forsøg, og det lod sig ogsaa forlede til at prøve Lykken i et nyt Felttog, men dette løb ligesaa uheldigt af, og der var nu intet andet tilbage for Østerrig end at underkaste sig den Erobrers Vilje, som det saa utvøgt havde udfordret. Den 9de Februar 1801 undertegnedes i Lüneville en Fred, der var endnu ufordelagtigere for Østerrig end Freden til Campo-Formio, men skaffede Frankrig en Udvidelse, der var aldeles uforenelig med den gamle europæiske Ligevægt. England formaaede ikke at holde Stand alene mod den vældige Republik og sluttede i Marts 1802 en Fred til Amiens for idetmindste at vinde et midlertidigt Ousterum for Krigens Nædsler. Napoleon hævede saaledes Frankrig fra Vanære og Fornedrelse til den høieste Rang blandt Jordens Nationer; medens han skænkede Landet denne af Folketslægene misundte Overlegenhed, lægede han paa samme Tid dets indre Sygdomme og udbredte en Fred og Velstand, som det franske Rige ikke havde kjendt, ligesiden det begyndte sit vilde Korstog mod Konger, Adel og Præsteskab. Det henrykte Folks Taknemmelighed stod i Forhold til disse Velgjerninger, og det var rede til at lægge det for Dagen ved hvilketsomhelst overordentligt Skridt dets Velgjører og Afgud kunde ønske.

Under det korte Tidrum mellem den 18de Brumære

og Freden til Amiens staaer Napoleon for Verden med en Majestæt og en Storhed, der fordunkler alle de Monarkers Glans, som fødtes til Kongeværdigheden. Han knuste ikke alene Koalitionens eller det frygtelige Forbund, hvis Maal var at undertvinge Frankrig aldeles; men hele hans Færd under dette lykkelige Tidrum af hans Liv var mærket med en Visdom og Godgjærenhed, der staaer i en skjærende Mod-sætning til hans senere Løbebanes Daarligheder og Uretfærdigheder. Ved Gjenindsættelsen af Religionen, tiltrods for de haardnakkede Fordomme, der var Affødninger og Misfostre af Revolutionen, gjengav han det fra sin Gud frafaldne Folk den Bogter, uden hvilken Samfundene vandre iblinde, vistnok den største Velgjerning, han kunde vise Landet, men som det sandelig ikke havde modtaget af nogen anden Haand end hans. Sjelden har imidlertid Magten virket saa berusende, overvældende og fordærveligt som paa Napoleon, sjelden har den saa hurtig omtaaget en Forstand som denne overordentlige Mand. Han blev næsten vieblikkelig en Slave af sine Lidenskaber, som vorte ved Medgangen, indtil de naaede en Høide, der aldeles gik af med hans Forstand og forvandlede ham til en Svæbe for Menneskeheden. Den hovmodige Tiltale, han tillod sig mod fremmede Hoffer — fornemmelig mod det engelske, som han foragtede — var aldeles utaaelig; og ingen Stat var sikker for ham, han tog den uden videre og viste derved, at han foragtede den Borgen, der ligger i redelig Politik og offentlig Lov. Fra nu af blev enhver fredelig Forbindelse med ham en Umulighed, eller kunde blot finde Sted med saadanne underdanige Uklinger som Kongen af Preussen; og saaledes paaførte han atter Frankrig saagodtsom hele Europas Fiendskab. I sit eget Land havde han lagt sin Magt for Dagen ved to vistnok høist forskellige, men lige mærkelige Begivenheder: Hertugen af Enghiens Henrettelse og sin egen Kroning. Forbitret over de Kongeligshædeds Sammensværgelser mod

Hans Liv, lod han gribe den unge Hertug af Engbien, en Slægting af det Bourbonke Kongehus, der levede paa Grændsen af det udstrakte franske Rige, og lod ham styde ene og alene af Hævn og Trods. Opmuntret af alle Franskmænds Beundring og Gyldest lod han sig udraabe til deres Keiser og oprettede, under en Tilbedelse, som selv overgaar de vanslægtede Grækeres frybende Underdanighed for deres Herkere, et Herredømme, hvis Tyranni staar uden lige i Historien. Hans Kroning var Revolutionens Toppunkt, og for at give den Glans kaldte han Overhovedet for den katolske Kirke til Paris og fremstillede saaledes for den undrende Verden Synet af en Pave, der i Notre-Damekirken salver den af Folket udgangne men store Kriger, som vistnok havde Krav paa Kirkens Tak ved Religionens Gjenindsættelse, men som dog fremdeles lod Pavedømmet bellippet for den Territorial-Storhed (Rigdom paa Land og Grund), som det i forgangne Aarhundreder havde arbeidet saa uførtrodsent paa at erhverve sig.

Med alle sine Feil vedblev Napoleon dog altid at vise sin Familie stor Hengivenhed og at beskytte den paa en Maade, der ofte skadede ham selv. Ved Hustruen Josefine hang han fornemmelig med inderlig Kjærlighed, skjønt hendes Opsørsel ved mange Leiligheder var langtfra at være som den burde. Hans Breve til hende under deres hele Ægteskab tyde alle paa den varmeste Hengivenhed, og har hun til nogen Tid undladt at gjengjælde hans Kjærlighed, var Skylden vist ikke hans, men maa tilskrives en lunefuldt Befindighed, som hun ikke selv var Herre over. Han sølte sig overordentlig lykkelig i hendes Selskab; thi hun havde det mildeste, elskværdigste Gemyt og anvendte altid sin Indflydelse over ham i de bedste og mest velgjørende Diemed. Han trostede sig aldrig over, at hun ingen Børn skænkede ham, men han elskede hendes Børn af første Ægteskab, som om de kunde være hans egne. Disse var to, en Søn og

en Datter, Eugen og Hortensia. Begge havde i høi Grad Moderens tiltrækkende Egenstaber, og Napoleon overvældede dem med Beviser paa sin Godhed. Eugen gjorde Tjeneste som hans Adjutant baade i Italien og Ægypten; ved Marengo befalede han over en Brigade af Garden; i 1804 ophøiedes han til Prins og Stats-Ransler; i 1805, siebtikkelig efter Napoleons Kroning i Mailand, udnævntes han til Vice-Konge i Italien og senere til Prins af Venedig og Arving til den lombardisk-venetianske Krone. Napoleon havde bestemt Hortensia til Brud for sin Ven og Adjutant Durroc, hvis smukke Ydre og ridderlige Væsen allerede havde vundet hendes ungdommelige Beundring, men Josefine forstod at forhindre denne Forbindelse, da hun ønskede at forene Hortensia med en af Napoleons Brødre for derved at binde sin Mand til sig med endnu fastere Baaud. Hendes Ufrugtbarhed havde nemlig begyndt at vække Lucians og Josefs Frygt med Hensyn til Arvesølgen; de arbeidede ivrigt paa at overbevise Broderen om, at en Skilsmisse var nødvendig, og det var hende derfor af største Vigtighed at bringe en Forbindelse istand mellem Ludvig Napoleon og Hortensia, hvorved hun haabede at tilintetgjøre sine Fienders rænkfulde Anslag. Hun mødte imidlertid store Hindringer for Opfyldelsen af dette sit Ønske. Det unge Par nærede en afgjort Utilbøielighed for hinanden, og Begge var opfyldte af en anden Kjærlighed; Hortensia elskede Durroc, og Ludvig havde fattet en heftig Tilbøielighed til Josefines Naarørende, Louise Emilie, Datter af Francis, Marquis af Beauharnais, en ældre Broder af Josefines første Mand, uden dog at have vundet den unge Piges Gjenkjærlighed. Denne Francis Beauharnais var en Emigrant (Flygtning), og en Forbindelse med ham var intet mindre end væstelig for en af Napoleons Brødre, da han selv endnu kun var General i Republikken og nødsaget til Forsigtighed for ikke at vække Misbillid. I den Hensigt at forebygge den frygtede For-

Viadelle sendte han Ludvig over Hals og Hoved bort fra Paris og giftede bort for sin Afreise til Egypten Louise Emilie Beauharnais med Lavalette, en af sine Adjutanter. Ludvig, hvis Karakter af Naturen var dyb og alvorlig, tog denne Støffelse forstrækkelig nær, og i Forening med en mindre god Hælse fremkaldte den et Gang til Sørgmodighed, som han senere ikke blev fri for. Han ophørte aldrig at sørge over det Tab, han havde lidt, og da det Forslag blev ham gjort at ægte Hortensia, afflog han det med Afsky. Han modstod haardnakket alle Overtalelser, og det var blot ved at bruge sin hele Vist, at Josefine endelig fræved ham et Samtykke. Og saa sin Datter havde hun afsødet et tvungent Ja, og den 4de Januar 1802 knyttedes Ægtepagten, men Brudeparrets tungsindige Miner gjorde Brudefølgets paatagne Glæde til Løgn.

Josef, hvis Anlæg kun var middelmådige, men som var af den søielige Gemytsbestaffenhed, som Napoleon foretrak for enhver anden, stod i stor Gunst hos sin mægtige Broder. Ham var den Ære bleven forbeholdt at afslutte Freden til Lunéville og Amiens, samt den ikke mindre berømte Duetsenskomst (Konkordat) med Paven. Ved Oprettelsen af Æreslegionen blev han udnævnt til Kommandør af denne mærkelige Orden, og da Frankrig blev Keiserdømme, hævedes han i Forening med alle sine Brødre til keiserlig Prins. Paa samme Tid ophøiedes han til Kurfyrste, og Ludvig blev Marfalk af Frankrig. Lucians Skjæbne var noget forstjellig. Efter den 18de Brumaire var han bleven udnævnt til Minister for det Indre, i hvilken Stilling han lagde stor Virksomhed for Dagen, men idelig kom i Klammeri med Førstekonsulen. Han undlod naturligvis ikke at beraabe sig paa sin vigtige Hjælp den 18de Brumaire, og trængte efter at spille en langt vigtigere Rolle i Statsstyrelsen end Napoleon havde ifinde at indrømme ham. Han var af en fremfusende, haardnakket Gemytsbestaf-

fenhed og lidet skilket til at staa under nogensombest Herrre, mindst under sin egen Broder. Mangfoldige Stridigheder opstod altsaa imellem dem, og mere end engang nedlagde han sin Ministerpost — og erklærede ikke længer at ville tjene en saadan Tyran. Engang kastede han i et Anfald af rasende Forbitrelse sit Uhr i Gulvet og udraabte, idet han knuste det med sin Hæl: „Den Dag vil komme, da man vil knuse Dig, som jeg nu knuser dette Uhr; lad Dig advare. itide; hvis ikke, vil Du ikke have det, Du kan hælde Dit Hoved til, og du vil drage Din hele Familie med Dig i Undergangen.“ Udfaldet viste, at Spaadommen var god nok, men saadanne Optrin gjorde det umuligt at beholde Lucian længer i Ministeriet. Han sendtes nu som Gesandt til Spanien, hvor han atter valte Førstekonsulens Harmen mod sig. Tværtimod Napoleons Forstrifter hjalp han den foragtelige Goddy til at slutte en Overenskomst med Portugals Hof, hvorved et Udfald i dette Rige gjordes umuligt, til stor Uergrelse for Napoleon, der endnu laa i Underhandlinger med England og havde isinde at gjøre Portugals Besættelse til en af sine Betingelser. Hoffet i Lissabon betalte 30 Millioner for denne Tjeneste, og der siges, at Lucian fik 10 Millioner som sin Part i det flammelige Bytte. Det er en Kjendsgjærning, at han vendte tilbage fra sit Gesandtskab som en rig Mand, og man har ikke kunnet forklare sig denne Omstændighed paa nogen anden Maade, da det var den eneste Anledning, han nogenfinde havde til at erhverve sig Formue. Skjønt han var i Unaade, da han blev tilbageladst, gjorde Napoleon ham dog til Medlem af Tribunatet, hvor han var ham til Nytte ved at bringe Forslaget om Oprettelsen af Ureslegionen til at gaa igjennem, tiltrods for en haardnakket Modstand. Fra denne Tid begyndte Lucian at leve i stor Glans og Herlighed; han indrettede sig et prægtigt Pallads, og det varede ikke længe, inden han havde lagt sig til en af de skønneste Maleri-Samlinger i Europa.

Han blev en Besslytter af Kunsterne og kunde have ført det behageligste Liv, havde han ikke haft en saa ulykkelig Lyft til bestandig at trodse og opirre sin kelsferlige Broder. I alle Familieanliggender var han altid af en anden Mening end Napoleon og fik endogsaa den sagtomdige Josef til først at afflaa Præsidentstabet i Senatet og senere Italiens Krone, hvilket ingenlunde var Napoleon tilpas. Det var dog ved sit eget Ægtekab, Lucian opirrede sin Broder allermost. Efter at hans første Kone, Datteren af en Værtshusholder i St. Maximin, var død, ægtede han i Maret 1803 en Enke, Madame Jouberteau, en smul og indtagende Kone, men hvis Rygte ikke var det bedste. Napoleon forbrede Ægtekabesklismisse, og da Lucian paa det bestemteste afflog dette, brugte den mægtige Broder saadanne Trusler, at Lucian ansaa det raadelligst at forlade Paris. Han bosatte sig nu i Rom, kjøbte en stor Gjendom i Canino i Pavestaten og levede i stor Glans og fortrolig Omgang med den godmodige Pave Pius den Syvende. Man har troet, at denne Lucians Forvisning havde sin Grund deri, at han fraraadede Broderens Dypsielse til Keiser, hvorimod han i Virkeligheden bestandig forsvarede denne Plan og viste en Iver for at sætte den igjennem, som Napoleons øvrige mere maadeholdne Tilhængere endog ansaa for uklog. Men vist er det, at fra denne Tid var han bestandig Napoleons bitreste Modstander og opdrog endogsaa sine Børn til at hade og affly Familiens Overhoved som en Tyran og Undertrykker.

Det er ikke rimeligt, at Napoleon, selv om han havde nærret ringe Godhed og Agtelse for sin Moder, vilde have ladet hende føre et simpelt ubemærket Liv i Marseille, efter at han selv havde opnaaet den høieste Magt i Frankrig. Men det var saalangt fra, at hun var forglemt af ham, at han tværtimod stedse betragtede hende som den, der ved sine første Lærdomme havde lagt Grundvolden til hans frem-

tidige Størhed, og Stadfæstede blot derved den gamle Sandhed, at Menneskene sjelden drive det til noget rigtig Stort og Dydigt, medmindre en Moder har lagt den første Grund dertil. Efter den 18de Brumære flyttede hun til Paris, hvor hun dog boede stille og affondret, hvilket stemmede saavel med hendes egen Smag som med Førstekonsulens Ønsker, som paa denne Tid endnu ikke vovede at give de tvindelige Medlemmer af sin Familie nogen høi Rang. Alle de Prøvelser, hun havde været udsat for, havde gjort hende forsigtig og vantro med Hensyn til den ny store Lykke; hun lastede derfor strengt al Overdaadighed hos sine Børn, sigende, at de ikke kunde vide, hvorledes deres Skjæbne endnu kunde blive trods al den nuværende Herlighed. Hun holdt med Lucian i Træcten mod Napoleon, og med den Fasthed og Selvstændighed, der laa i hendes Karakter, fulgte hun ham til Rom til Førstekonsulens store Sorg. Da han bebreidede hende Partiskhed for Lucian, svarede hun, at en ulykkelig Søn altid vilde være hende den kjæreste, hvilket hun senere beviste ham selv ved en mindeværdig Hengivenhed. Kort efter Keiserdommets Oprettelse vendte hun dog tilbage til Paris efter hjærlige Opfordringer fra Keiseren og Tilbud om den mest glimrende Stilling. Han tilstod hende ogsaa en aarlig Indkomst af 1 Million Franker, gav hende en egen Hofstat og Tittel af Keisermoder (Madame-Mère). Hun op slog sin Bolig i det skønne Pallads, som Lucian havde indrettet sig, men vilde ikke høre Tale om at føre samme fyrstelige Pragt som den forviste Stormand. Hun vedblev at leve sparsommeligt, ikke af Gjerrighed, men fordi hun aldrig kunde blive den Frygt kvit, at Fattigdom og Mangel atter kunde blive Familiens Lod, og at hendes Børn engang i Ulykkens Time kunde komme til at trænge vel til hendes Sparepenge. „Hvem ved, om jeg ikke engang kan faa alle disse Konger og Dronninger at føde?“ sagde hun tit selv i de fredelige Dage, da der var lutter Glæde og Herlighed.

omkring hende, og Kroner funklede paa lykkelige Sønners og Døtres Hoveder.

Af sine Søstre holdt Napoleon mest af Pauline, der var en overordentlig skøn Dame, og han var endogsaa lidt kolt af hende, hvorvel hun besad megen Letfindighed og Forsængelighed. I en Alder af 16 Aar havde hun lagt en saare uværdig Smag for Dagen ved at fatte en heftig Kjærlighed til en af Belfærdskomiteens Blodhunde, Freron, der ligesom Robespierres Død var ansat i Marseille før at daage over, at Henrettelsesmaskinen (Guillotinen) rigtig fik alle sine Ofre. Lykkeligvis undgik hun den Forsørelse, som Kjærligheden til en saadan Skurk udsatte hende for, men nu samlede hun en saadan Mængde Beundrere omkring sig, at Napoleon, der frygtede for, at hun kunde faa et slet Rygte, skyndte sig at gifte hende med den unge Declerc, en Officer af simpel Fødsel men med udmærkede Evner, og som han sieblikkelig hævede til Generals-Rang. Pauline indgik ikke dette Ægteskab af sin gode Vilje, og da hendes Mand i 1801 blev udnævnt til Anfører for Toget til St. Domingo i Vestindien, vægrede hun sig ved at ledsage ham, og der udfordredes hele Napoleons Myndighed, (der ved et saa ivinesfaldende Bevis paa sin egen Tillid til Togets heldige Udfald vilde bringe sine Fiender til Lausshed), for at bevæge hende til at opfylde sin Pligt. Hun fulgte altsaa med til Antillerne, hvor hendes Livlighed en Tidlang bragte Franskmændene til at glemme Pesten og dens Odøløggelser; men efter Declercs Død forlod hun gladelig et saa lidet opmuntrende Sted, og med Ægteskællens indbalsamerede Lig og sine egne Skatte i den samme Kiste, skyndte hun sig med utaalmodigt Hastværk tilbage til Fornøielserne i det overdaadige Paris. En saa munter og indtagende Enke var endnu aldrig bleven seet i Hovedstadens glimrende Selskaber. Hendes hvieste Ønste i Verden var at overgaa den ekkværdige Josefine og tiltrække sig mere Opmærksomhed, men

vagnet Paulines Skjønhed lyftedes dette dog ikke. - Hun var ikke ganske naturlig og heller ikke fin i sin Opførelse; man bemærkede ogsaa hos hende en endnu større Tilbøielighed til Misundelse, end man i Almindelighed plejer tillægge Kvindetjennet, Skjønt hun, naar Forsængeligheden ikke var med i Spillet, baade viste sig ædelmodig og godhjertet. Hun paadrog sig tit Napoleons Misforøielse, men fik ham altid formildet igjen ved sine Bønner og Kjærtegn; han vidste, at hun holdt oprigtig af ham, derfor fandt han sig i Gang efter Gang at lade sig lokke til at tilgive alle hendes Daarstaber. Ifledestomindre fandt han det raadeligt at gifte hende bort igjen, saa hurtigt som Skik og Brug tillod det, for at hun idetmindste kunde have den Bestyttelse, der ligger i en Egtemands Navn. I Maret 1803 blev hun forenet med Prins Camillo Borghese, en Italiener med et historisk Navn og store Ejendomme. Det følgende Aar ophviedes hun til keiserlig Prinsesse og forleenedes med de rige Besiddelser Guastalla og Piacenza, som hun imidlertid ombyttede med en tilsvarende Sum i Penge, da hun foretrak Paris's Pomp og Lyssigheder for Herstermagten over et ubetydeligt Land.

Den ældste af Søstrene, Elisa, var mere agtet end elsket af sin mægtige Broder. Hun lagde mere an paa at vise mandlige Fortrin end Kvindens blidere Dyder; saaledes befattede hun sig meget med at skrive Bøger og studere, hvilket tit gjør Kvinder mere fordringsfulde end egentlig elskværdige. Hun var den, der af Napoleon først hævedes til Dals af hans Rige; thi strax efter hans Kroning som Konge af Italien ophviedes hun til Stor-Hertuginde af Eukla og Piombino. Da Genua og Piemont nu ogsaa sviedes til Frankrig, vakte dette grundet Frygt hos Europas Magter, der heri saa Begyndelsen til et Overherredømme fra Frankrigs Side, der ikke kunde taales. Denne vilkaarlige Opførelse var den største Uforsigtighed, Napoleon kunde

begaa, og beviste allerede tidlig. — hvad der senere bidrog til Frihedens Frelse — at han enten var aldeles blottet for hvad man kalder Politit, eller ogsaa, at hans Videnskaber var altfor utoilede til at kunne underkastes mindste Tvang. Sen ere overdrog han ogsaa Toskana til „Lukas Semiramis,“ som Talleyrand kaldte Elisa for at smigre hendes Stoltthed. Denne vakte Del af Italien havde længe tjent som en Bold i Napoleons Hænder og tilkastedes den Gne efter den Anden i Sladeserstatning. Først havde han givet den til to ynkverdige Gtinger af de spanske Bourbonner til Nederlag for Louisiana; derpaa havde han lokket den fra den længstlevende af disse ved Løfter om Portugals Krone, som Løkkemad for Ferdinand, som derved skulde bevæges til at afstaa fra den spanske Krone. Kort sagt, han betragtede Toskanerne, endnu mere end andre undertryngne Folkeslag, som en Bustap, han kunde slakke med som han fandt for godt, eller sælge til den Høistbydende ligesom en Flok amerikanske Slaver. Prindsesse Elisa blev mod Forventning baade en mild og en klog Hersterinde for de ulykkelige Italienerne, og anvendte stor Omhu paa Landets indre Styrelse. Hun tillod aldeles ikke sin Mand, Bacciocchi, at dele Magten med sig, og denne var ogsaa vel tilfreds med i No og Mag at nyde sin Formue. I sin ydre Opsørsel efterlignede hun Napoleon, det vil sige, hun var bestemt og kort for Hovedet, og efter at hun havde faaet sig et Rige at styre, lod hun Skrивeriet fare og spøsfatte sig istøden med at holde Mønstring over Soldater, en Virksomhed, hun vel maa have fundet mere passende for en Søster af den mægtige Grobrer.

Den yngste Datter af det keiserlige Hus var Karoline, som blev gift med Joachim Murat, en Kavalleri-Officer, der havde svinget sig op nedensfra, og som, siden Begivenheden den 13de Vendemicære, bestandig havde været om Napoleons Person. Uden at have Paulines beundringsværdige

Stjærhed var hun meget smuk og af en driftig ærgjerrig Karakter, der gjorde hende til den mest fordringsfulde af Napoleons Søstende. Murat havde selv Krav paa sin Keisers Taknemmelighed, og denne bærrede ham ogsaa til Prins og Marskalk af Frankrig, ja gav ham endogsaa den til hans Stilling lidet passende Titel af Stor-Admiral. Men Karoline var aldrig tilfreds, hvormeget Broderen end forfremmede hendes Mand, og trøttede Napoleon saaledes ved utidige Sammenligninger med hvad han gjorde for Den og Den, at han en Dug i Brede udraabte: „Nar man hører Dig tale, skulde man virkelig tro, at jeg har berøvet Dig den Arv, som tilfaldt Dig efter Din Fader Kongen.“ Iflledesomindre søgte han saagodt han kunde at tilfredsstille hendes Fordringer og slagge hende ved alflens store Løfter. Senere opfyldte han samvittighedsfuldt disse Løfter, og naar det kommer til Stykket, er Ingen af hans Familie bleven saaledes fremtrukken som den forfængelige, hjerneløse Joachim med sin hoffærdige, umættelige Kone.

Keisermoderens Halbroder Fesch, der efter Religionens Gjenindsættelse i Frankrig atter blev optagen i Kirkenes Stjød af den godmodige Pave, fik sin rigelige Part i de verdslige Goder, der regnede ned over den franske Geistlighed. Han nedlagde sit Kommissær-Embedet med et Nygte, som ikke var det bedste; men som det lader, blev han senere en lige god Præst for det. Napoleon var dog ikke at formaa til at give ham en Plads i det ny Præsteherrederamme, før han havde gennemgaaet en Aenskelse i et Seminarium, men sieblikkelig efter udnævne han ham til Erkebiskop i Lyon, medens han af Paven ophøiedes til Kardinal. Senere var han sin keiserlige Søstersøns Gesandt ved Hoffet i Rom, hvor han i en mærkelig Grad vandt den fromme Paves Gunst og Tillid, og hvis Interesse han ogsaa med Iver forsvarede mod Napoleon. Det er overhovedet en paafaldende Kjendsgjerning, at Ingen af Napoleons Slægtninger

viste ham nogen rigtig Taknemmelighed, tiltrods for alle de Belgjerninger han ødslede paa dem, men snarere modarbejdede hans Planer og viste sig opsetsige mod ham. Næmligvis har hans Overmod og Tyranni været ufordrageligt for alle Andre. Han havde saa lave Tanker om Menneskene, at han aldrig troede dem istand til at lade sig lede af andre Bevæggrunde end Egennytten; men det er dog mærkeligt, at han, som han selv erklærer, skulde finde sine værste Fiender i sin egen Familie. Hans yngste Broder Jerome, der var for indskrænket til at have en egen Vilje, gjorde dog heri en Undtagelse. Dette ensfoldige unge Menneske havde faaet en Ansættelse i Marinen, da Napoleon, ved at sende en af sine Brødre tilfjøs, haabede at kaste lidt Glans over Sømandsstanden, der var kommen temmelig i Banrygte; men under et Krydstog paa den amerikanske Kyst lod den uerfarne unge Krydser sig fange i en Kvinde's Garn, en Miss Paterson i Baltimore, og i 1805 bragte han hende med sig til Europa som sin Kone. I hæieste Grad forbitret over denne Ubefindighed af Broderen, forbød Napoleon Damen at lande paa noget Sted af Fastlandet, og hun saa sig sølgelig nødsaget til at søge et Tilflugtssted i England. Napoleon skjæmte sin Broder dygtig ud, fordi han havde sat denne Plet paa Familiens Ære, og fordrede, at Ægtefæltet skulde erklæres ugyldigt. Den unge Synder var i en dygtig Klemme, thi han holdt meget af sin smukke Kone, men nu var Lucian atter paafærde og opbidsede Jerome til at modsætte sig den forbitrede Broders strænge Befalinger. Han blev altsaa paany sendt tilfjøs, og efter at have udført, hvad der dengang betragtedes som en stor Daad i den franske Marine — nemlig at sætte over Atlanterhavet og komme tilbage igjen uden at være bleven tagen tilfange — udbasunedes han i det franske Regjeringsblad „Monitor“ som et Mønster af en Sømand, der engang vilde fordunkle alle Englands berømte Admiraler med Bildmanden Nelson i Epid-

fen. Napoleon maa dog have skiftet Mening; thi kort efter gjorde han en Gang for alle Ende paa Broderens Sæmandskab ved at omgjøre ham til Soldat.

Saaledes var Familien Bonapartes Stilling ved Oprettelsen af Keiserdømmet, og det var nu af højeste Betydning for Keiserhusets Stifter at bestemme, hvorledes og af hvem det skulde fortsættes. Han havde selv ingen Børn og maatte altsaa vælge en Sidearving. Følgende Bestemmelser toges: Den keiserlige Krone tilkommer 1) Napoleon Bonaparte og hans Afkom i mandlig Linie med Ret til under visse Betingelser at antage (adoptere) en Søn; 2) Josef Bonaparte og hans mandlige Arvinger; 3) Ludvig Bonaparte og hans mandlige Arvinger. Endvidere bestemtes, at dersom en fransk Prins indgik Egteskab uden Keiserens Samtykke, skulde samme Prins med Afkom miste Arveretten. Denne Udelukkelse ramte strax Lucian og Jerome, som inden Bestemmelsen toges havde forsynet sig i dette Punkt. En Udvei til atter at indtræde i deres Rettigheder stod dem endnu aaben, nemlig at opløse deres upassende Egteskaber og underkaste sig den fornærmede Overherres Vilje. Ved denne Bestemmelse viste Napoleon tydelig nok sin Misforståelse med den raa Lucian og den ubesindige Jerome; paa den Første var han alvorlig sindt, den Anden haabede han at bringe til Fornuft ved gavnlig Strængthed.

Efter saaledes at have sikret sit Kongehus for alle Tider, som han mente, besluttede den krigeriske Korskaner at prøve en Lærning mod Europas forenede Magter for derved at gjøre sin egen Storhed endnu mere kjæmpemæssig, og han slog ogsaa Fastlandets Hære med en Letted, som nok kunde bringe ham paa den stolte Tanke, at han var almægtig paa Jorden. Ved Ulm og Austerlitz (1805) gav han det østerrigiske Rige et Knæk; ved Jena (1806) seirede han over Preusserne og slog dem med Forsærdelse; ved Friedland (1807) ødelagde han Ruslands stolte Hær; ved Freden i Tilsit ydmygede

han Efterfølgeren af de vilde Romanoffer, og satte ham i en Stilling, som nær var bleven hans Undergang. Nu var Napoleon Herre, og han behandlede ogsaa de Konger, han endnu tillod at regjere i Krogene af deres fordums Riger, med en Stolthed og et Overmod, hvorpaa Europas Historie ikke kan fremvise mange Exempler. Han fordrev Bourbonnerne fra Neapel og satte sin Broder Josef paa Tronen; Ludvig gjordes til Konge i Holland; og af nogle Besiddelser, som Preussen maatte afstaa, samt nogle andre tyske Lande oprettedes Kongeriget Westfalen, som fik Jerome til Herster. Karolines Uergjerrighed søgte han at tilfredsstille ved at gjøre hendes Mand til Storhertug af Berg og Herster over 300,000 ulykkelige Tyskere. Dette Basal-System (Underkonge = Bøsen) fuldstændiggjorde han ved at oprette det saakaldte Rhinforbund, hvori alle mindre tyske Stater optoges, som Særen, Baiern, Württemberg o. s. v., og hvis regjerende Fyrster han gjorde til Konger. Nu havde han Overherredømmet over den største Del af det gamle tyske Rige, men heller ikke denne uhyre Magt var nok til at mætte hans Uergjerrighed. Han maatte ogsaa slutte Forbindelse med fyrstelige Huse. Han forenede derfor sin antagne Søn Eugen med den ældste Datter af Kongen af Bayern; og efter at have tvunget Jerome til at lade sig stille fra sin smukke Amerikanerinde, afvang han Kongen af Württemberg Datteren Katharina til Kone for Kongen af Westfalen, bedrøvelig Thukommelse! Josefines Niece, Stefanie af Beaubarnais, blev gift med Arveprinsen af Baden, medens en anden Niece, Frøken de Tascher, over Hals og Hoved blev gjort til fransk Prinsesse for at kunne ægte den unge Arving af Huset Nremberg. Ved disse Forbindelser med andre Hoffer havde han til Hensigt at styrke sin Magt, udstrække sin Indflydelse og udslutte Pletterne paa sit eget Familjeshjold, det vil sige, bringe sin ringe Herkomst i Glem-

sel. Det er sørgeligt, at en jammerlig Forsængelighed skulde kunne være istand til at indgive en af de klogeste Mænd, der nogensinde har levet paa Jorden, saa taabelige Tanker.

Efter at have tilegnet sig en stor Del af Tyskland og hele Italien, hvor Paven var den eneste, der endnu havde nogle Levninger tilbage af sin gamle Magt, behagede det den umættelige Erobrer at sætte Kronen paa Værket ved ogsaa at tvinge Spanien og Portugal til at antage det saakaldte Fastlandsystem, hvilket var det samme som at underkaste sig ham. Portugal troede han med fuld Ret at kunne tage til Indtægt, da denne Magt troede at holde sig titvens med England, en Forbrydelse, der i hans Dine fortjente eftertrykkelig Tugtelse. Da han altsaa efter Freden til Tilfrit ikke havde mere at tage vare paa i det nordlige og østlige Europa, affendte han Junot med en Hær for at indtage Lissabon, hvorfra den forstrækkede svage Braganza sieblitelig flygtede tværs over Atlanterhavet. Med Spanien kunde han ikke gaa saa ligefrem tilværks, da denne Magt ikke paa nogen Maade havde forbrudt sig mod ham; han tog derfor sin Tilflugt til en Dist mod den enfoldige Monark og hans Familie, der overgaar alt, hvad man har hørt fortælle om menneskelig Frækhed. Hans Mænter lyftedes for en Tid, og efter at han i Bayonne havde faaet samtlige Medlemmer af det bourbanske Kongehus i sit Garn, sendte ham dem til forskellige Fængsler i Frankrig med en liden Pension hver, som han endog var usfel nok til ikke at udbetale ordentligt. Distual var den spanske Kongefamilje saa vanslægtet som man vel kan tænke sig det, fornemmelig den gamle Dronning Louisa og hendes Yndling Godoy, almindelig kaldet Freds fyrsten, og Karl den Fjerde selv var en svag halvtullet Mand. Men naar det spanske Folk kunde taale slike Herstere, var det en Sag, som ikke kom Napoleon ved, og han havde ingen Ret til at forjage dem og isteden paatvinge Spanierne et Regimente, som maatte være

endda langt mere oprørende for et Folk, der endnu havde en Gnist af Ære og Fædrelandskjærlighed i sig.

Medens han pønsede paa at gribe Halvøens to Kroner, havde han en mærkelig Sammentkomst med Lucian i Mantua under en Reise, han gjorde til Italien i December 1807. Skjønt han vidste, at Lucian ikke var let at komme tilrette med, ønskede han dog at gøre ham til Konge, saadan en Dulle-Konge, som han allerede havde gjort sine andre Brødre til, og havde bestemt Portugal for hans Rund. Med Hensyn til Spanien havde han endnu ingen Bestemmelse taget, da han ikke var enig med sig selv om, hvortidt han burde affætte det regjerende Kongehus eller forene sig med det ved et Ægteskab mellem en Prinsesse af sin Familje og Ferdinand, Prins af Asturien, der vilde takke til, om en saadan Forbindelse blev ham foreslaaet. Hans Møde med Lucian i Mantua havde altsaa en dobbelt Hensigt; for det første vilde han tilbyde ham Portugals Krone, og for det andet faa hans Samtykke til, at hans ældste Datter blev opdraget i Frankrig, i den Hensigt at giftes med Ferdinand, forudsat at Napoleon ikke fulgte sin anden Plan at fordrive den spanske Kongefamilje. Vilkaaret for den portugisiske Krone var imidlertid, at Lucian skulde lade sig stille fra sin Gemalinde, og da han kort og godt afflog dette, skiltes Brødrene igjen ligesaa bitre Uvenner som før. Men skjønt Lucian selv modstod Fristelsen, bestormede hans Kone ham, høist uegennyttigt, med Bønner om at gaa ind paa Broderens Forslag, og tilsidst lod han sig forsaavidt bevæge dertil, at han sendte sit ældste Barn, Datteren af Bærtshuspigen i St. Maximin, til Frankrig for under Farbroderens Tilsyn at forbandes til Prinsesse. I Paris kom hun i Huset til Bedstemoderen, men paa en meget pudsig Maade fik hendes Ophold der snart Ende. Det laa i Napoleons Karakter at ville vide Bested om alt, hvad der angik hans Omgivelser, endogsaa de største Smaating. Damerne ved hans Hof var

især udsatte for hans Speideri, og deres Handlinger og Ytringer blev ham fortalt med den største Nøiagtighed. Det gik ikke den nykomne Broderdatter bedre; hendes Breve blev holdt tilbage paa Posthuset, og da det viste sig, at Barnet skrev hjem paa en Maade, der var alt andet end ærbødig, og hverken skaanede Keiseren eller den øvrige Familie, sammenkaldte han et Familjeraad, for hvilket de frygtelige Breve fremlagdes. Den unge lystige Pige havde en vis Hang til Spottesyge og skildrede med bidende Wittighed de keiserlige Onklers og Tanter's Skrøbeligheder ja sparede ikke engang den gamle Bedstemoder. Ved enstemmig Kjendelse af Raadet dømtes hun derfor til at sendes i Unaade tilbage til Faderen, der havde opdraget hende i saadanne uærbødige Følelser. Keiseren undertegnede en Befaling til, at hun inden 24 Timer havde at forlade Paris, og saaledes fik det da en bedrøvelig Ende med den store Tante at forene Bourbonnernes og Bonaparternes stridende Interesser ved et Ægteskab mellem de Unge af de to Huse. Pigebarnet vendte tilbage til Rom, yderst stolt af at have bragt Europas Overherre saaledes i Garnist; og stakkels Ferdinand maatte gaa i Fangenskab til Balencay istedenfor at agere Monark i San-Lorenzos og Aranjuez's glimrende Paladser.

Spaniens Besiddelse bragte Napoleon ingen Lykke, og dertil bidrog fornemmelig det ukloge Valg af Josef til den ledige Trone. Denne stikkelige Person og hans ligesaa agtværdige Halvdel, Dronning Julia, regjerede upaaklageligt i Neapel og var unægtelig langt hæderligere Mennesker end deres Forgjængere. Men Josef var ikke den Mand, der passede for de stolte opfarende Spaniere, hos hvem hans Karakters Mildhed endogsaa vakte Brede og Foragt. Den første store Ulykke, der bebudede, at Farens Time nærmede sig, var Dupont's Nederlag ved Baylen, hvor han med en Hær af 20,000 Mand maatte vige for en Hob ukrigs-

vante Andalusiere under Anførsel af Castanos. Dette Nederlag paafulgetes af Josefs Flugt fra Madrid efter bare 10 Dages Ophold i sin Residensstad. Derpaa kom Junots Obergivelse i Lissabon, hvor han maatte give efter for engelsk Magt; og hele Europa kom nu i Bevægelse over Begivenheder, som viste, at Napoleon ogsaa bare var et Menneske og ingenlunde almægtig, hvilket man næsten havde beghyndt at tro efter hans uafbrudte Seire.

Kort efter havde Napoleon imidlertid atter faaet Bugt med Banstjæbnen, og optraadte nu mere sejerrig og glimrende end nogenfinde før. Ved Rødet i Erfurt fyrkedes den venstabelige Forstaaelse mellem ham og den russiske Seloverster; Halvøen oversvømmedes af 300,000 Soldater, og i Madrid indsatte han atter Josef i hans gjenerobrede Kongerige; ved Gmühl og Wagram (1809) feirede han paany over sin kraftige Modstander Erlebertug Karl, og nødte Østerrig til at slutte Fred paa de Billaar, han foreskrev. Han pønsede imidlertid allerede paa end mere at befæste sin Overmagt ved Ruslands Underkuelse og gif derfor forsigtigt tilbærks i de Billaar, han foreskrev Keiser Frants af Østerrig, hvem han ikke desto mindre paalagde flere tunge Dfere. Nogle saa Maaneder efter denne sidste Erobring og Fredsslutning søgte han at istandbringe en nærmere Forening med en Fiende, som hidtil saa haardnakkethad havde gjort ham Modstand, men som han nu ønskede at formilde og stille i Rækken blandt sine fremtidige Støtter. I Marts 1810 friede han høitideligt til Marie Louise, Keiser Frantses ældste Datter, og fik sieblikkelig Jaordet fra det ydmygede Wiener-Hof. Skilsmisfen fra Josefine maatte naturligvis gaa forud for det ny Giftermaal, og med virkelig Sorg besluttede han sig til dette Stridt, som han ansaa for nødvendigt til at befæste sit Herredømme. Den ny Keiserinde kom til Paris i April, og Brylluppet feiredes med stor Stas i Tuilleries-Palladset. Keiserens Bylle var paa

sit Hvidepunkt, da hans Gemalinde Maret efter fødte ham en Søn, som allerede i Buggen fik den stolte Tittel: Konge af Rom.

Men nu begyndte det atter at se mørkt og truende ud omkring ham. Han blev høitidelig lyst i Van af Paven, og Sjænt han lod som om han foragtede dette, bidrog det dog Sit til at tænde den Brand, der skulde fortære ham. Paa samme Tid tog hans to Brødre Flugten, hvilket noksom viser, hvor utaaaleligt hans Tyranni maa have hvilet paa dem. Lucian blev itide adværet om, at Keiseren havde ifinde at hævne sig for al hans Opsætsighed mod ham, og ved Murats Hjælp, der var bleven Konge i Neapel efter Josef, udfikede han sig til Amerika, men blev opfanget af en engelsk Krydser og ført til England, hvor han blev til Krigens Ende. Ludvig vilde ikke længer være Broderen behjælpelig med at undertrykke Holland og flygtede om Natten til Bøhmen, hvor den østerrigske Regjering gav ham et Fristed. Han havde efterladt sig et Fraggelses-Brev til Günst for sin Søn, men Napoleon indlemmede øjeblikkelig Holland i det franske Rige. Paa samme Tid fratog han Jerome en Del af de Lande, han havde skjænket ham, og strubede ham dygtig for det tøilesløse Liv, han førte. Det var ikke første Gang han skjældte ham ud med de mest nærgaaende Ord for hans Mangel paa Mod, Klogskab og Sædelighed. For endnu at forsøge disse Napoleons Broder-Sorger forlangte Josef Gang efter Gang at blive befriet fra sin trykkende Stilling i Spanien; og opægget af sin ærgjerrige Kone begyndte ogsaa Joachim at give Ondt fra sig, og paastod, at man tillod sig at krænte ham i hans Mafferade-Værdighed som Konge af Neapel og Sicilien.

I 1812 begyndte Keiseren det mindeværdige Tog til Rusland for at straffe Selvherskeren, der havde fundet Forbundet med ham altfor skadeligt til længer at kunne udholdes. Med mer end $\frac{1}{2}$ Million Soldater gik Napoleon over Nie-

men og fortsatte sin vanskelige Vej lige til Moskau, hvor hans Hæder naaede sit Toppunkt, men hvor Ilden, Hungeren og Frostens forenede sig til hans Undergang. Han tiltraadte sit Tilbagetog den samme Vej han var kommen; men inden han naaede Polen, var hans Hæt ødelagt. Denne uoprettelige Ulykke afgjorde hans Skjæbne, men neppe har Napoleon nogensinde vist sig større end under de kjæmpeagtige Anstrængelser for at faa Bugt med Ulykken. En næsten endeløs Drimmel af krigsbante Fiender rykkede ud for at knuse ham; hele Folketragte reiste sig for at hæbne deres lange Undertrykkelse, men han stod endnu som et uroffeligt Boldværk mod en hel rustet Verden. Endnu søgte han og vandt. Slagmarkerne ved Lützen, Bautzen og Dresden beviste noksom hans uhyre Overlegenhed, indtil endelig hans Fienders Tal blev stort nok til at overvælde ham (ved Leipzig 1813). Drebet tilbage til Frankrig, viste han endnu ubøjet Mod og Stoltthed. Felttoget 1814 mindede om Bedrifterne i 1796, og med 50,000 Mand holdt han flere omsvævende Hæere, hvis Tal steg op til 300,000 Mand, stadig i Klemme. Men Franskmændene, der af alle Folketragte i Verden er mindst skicket til at finde sig i Nederlag, var nu kjede af Napoleon og begyndte at tale vidt og bredt om de Under, der følge med Krig og Uetgjerrighed, og til almindelig Fryd blev det kundgjort, at den mægtige Napoleon skulde være affat (1814). Til Gjengjæld for Herredømmet over Verden anviste man ham Den Elba, hvorhen han blev ført af en engelsk Fregat; der skulde han nu henstæbe sine Dage i Mindet om fordums Storhed og livagtig fremstille Grækerens gamle Fortælling om Prometheus, der med en Grib, som stedse hallede i hans Deber, blev lænket fast til Bjerget Kaukasus. Medlemmerne af hans Familie banlystes for stedse fra fransk Grund. Hans Gemalinde vendte tilbage til Østerrig, medbringende hans Søn, for blandt de Fremmede at glemme

hvem der var hans Fader; og Bourbonnernes hvide Flag saaes atter at vaje over Revolutionens ydmyge, angertfulde Sønner.

Europas Monarker og Diplomater samlede sig nu for at stifte Fangsten, der tilfaldt dem efter det franske Riges Oplosning. De var allesammen for begjærlige, til at det kunde gaa fort med Delingen, og inden de endnu var bleven enige om, hvad Enhver skulde have, kom den Tidende, at den fangne Ørn atter baskede med Vingerne. Nu kom der Fart nok i dem; den Ene havde mere Hastværk end den Anden for at komme bort; thi der stod mere Stræk af Napoleons blotte Navn end af ti tusinde Legioner; men nu gjorde de ogsaa alvorlige Ansætter til at blive af med ham for bestandig. Tilbagekomsten fra Elba (1815), Ludvig den 18des Flugt og „de hundrede Dage,“ er Begivenheder, som aldrig kan gaa Folk af Minde; og er de end ikke opstrevne med Guldbogstaver, saa har Storheden dog sit eget skinnende Sprog. Slaget ved Waterloo — den sørgeligste Dag Frankrigs Historie har at opvise — endte det store Skuespil, og frelste Europa fra dets Undertrykker. Nu var den keiserlige Afgud fangen uden Haab om atter at kunne reise sig. Overført til en fjærn Ø (Sankt Helena), der kunde betragtes som en levende Grav, (og hvor han døde 1821), var han ligesom lyst i Ban af den hele Menneskehed; men dog stod der endnu som en lysende Straalekrans omkring hans Navn, og denne Glorie vil skinne klart, naar Verden ikke ved andet om de Mænd, der blev Redstaberne til hans Straf, end at deres skjændige Dpførsel mod ham har paatrykt dem et evigt Brændemærke.

Hele Familien Bonaparte, paa en Undtagelse nær, droges med i Napoleons Fald. Joachim Murat havde ved et betimeligt Frafald søgt at tælles de Forbundne, og haabede at beholde sit Kongerige Neapel ved at tage Parti

mod sin Svoger (1814). Det lykkedes ham ogsaa for Dieblikket, men han nød ikke længe Frugten af sit Forræderi. Alle Familiens øvrige Medlemmer begav sig til Italien, fornemmelig til Rom, hvor den gjenindsatte Pave modtog dem med Gjæstmildhed. Ogsaa Lucian brød ud af sit Fængsel i England og sluttede sig til den øvrige Familie i „den evige Stad;“ han blev hilst hjertelig Velkommen af sin Ven Paven, der betragtede ham som et Offer for det samme Tyranni, hvorunder han selv havde lidt, og gav ham Tittelen Prins af Canino og Musignano. Nu havde Erfaringen lært Napoleons Familie, hvor aldeles afhængige de var af ham, og nu kappedes Alle: Moder, Døttre, Brødre og Søstre om at fremme hans Tilbagekomst, og den igjensidige Lucian samt den tankeløse Murat, som bitterlig angrede sin Dødsfælde, var de alleribrigste. Moderen og Pauline forsviede sig til Elba, hvor de lod som de holdt et Hof efter sin Smag men i Virkeligheden arbejdede paa Napoleons Gjenindsættelse, da alle vigtige Underhandlinger gik igjennem dem. Efterat Sagen var lykkedes (1815), skyndte Josef, Lucian og Jerome sig til Paris, ledsaget af Kardinal Fesch, og understøttede Keiseren af al Magt; især udmærkede Lucian sig og viste Broderen store Tjenester. Jeromes Uforfærdethed ved Waterloo skaffede ham endog Lovtaler af Napoleon. De Forbundnes andet Indtog i Paris gjorde imidlertid Ende paa Familiens Forhaabninger, og Alle, som bar Navnet Bonaparte, var nu fredløse i Frankrig, i det Land, der havde været Vidne til deres fabelagtige Storhed; og de adspredtes til alle Kanter som Mennesker, der have mistet sin Plads i Verden.

Josef havde ledsaget Napoleon paa hans sørgelige Reise til Rochefort, hvorfra han haabede at undvige til Amerika. Den affatte Keisers Flugt forhindrede, men den forhenbærende Konge af Spanien fik Lov til at fortsætte sin Reise. I September Maaned 1815 landede han i New York og

nedsatte sig i Staten Pensylvanien (i Amerika) ikke langt fra Filadelfia. Han købte en stor Landejendom, byggede sig et prægtigt Hus og levede i en Glans, som høilig forundrede Borgerne af det store Kvæter-Samfund. Det smigrede Amerikanerne, at han havde valgt deres Land til Opholdssted, og da han altid var venlig i sin Opførsel, og viste en Edelmødighed og Mundhaandethed i Pengesager, som de ikke var vant til, vandt han i høj Grad deres Godhed og Agtelse. Han tilbragte sin meste Tid med at dyrke og bestyre sin Ejendom, og fandt vistnok en sandere Lykke i disse simple Arbejder end han havde fundet paa Tronen, thi den Glæde var ham nægtet at have sin Kone og sine Døtre hos sig. I 1832 besøgte han atter Europa under Navn af Grev Survilliers, som han havde antaget samme Dag han landede i Amerika. Tre Aar efter vendte han tilbage til sit Hjem paa den anden Side Havet, hvorfra han for sidste Gang afreiste 1841 for at tilbringe sine sidste Levedage i Italien. Han naaede en Alder af 76 Aar og døde i August 1844 i Florents, Familiens oprindelige Hjemstavn. Af hans 2 Døtre, der begge blev gift med deres Søstrebørn (Sønner af Lucian og Ludvig Bonaparte), overlevede blot den ene ham.

Da Lucian ved Broderens Strængbed var bleven sat ud af sin politiske Virksomhed, slog han sig paa Oldgranskning og Bogskrivning. Under Opholdet i England endte han en stor Digtning „Karl den Store“ i 24 Bøger; derpaa skrev han et andet Digt i 12 Sange, kaldet „det freiste Korsika.“ Disse Værker har dog ikke givet ham den Rang blandt Frankrigs Digttere, som han ventede sig; thi tiltrods for alt det Arbejde, der er anvendt paa dem, og Forfatterens Navn, er de allerede glemte; dog fortjene de ingenlunde den Foragt, hvormed baade franske og engelske Skribenter har anmeldt dem, uidentvist paavirkede af Uviljen mod den Mandes Skægtninger, der saalænge holdt Fyrster og Folke-

slag i Trældomsfrygt. Lucian tilbragte Slutningen af sit Liv i Pavestaten, førte et pragtfuldt Hus i Rom og gav alle Landmænd et godt Exempel ved den forstandige Maade, hvorpaa han dyrkede sin Jord. Han var ogsaa overordentlig heldig i sine Udgravninger af Oldsager, og havde en Samling af etrusiske udgravede Sager, hvortil der ikke fandtes Mage i Kristenheden. I 1836 udgav han et Bind Mindekrifter, som ikke røbede stor Dygtighed, og han gjorde visselig Kløgt i, at han ikke opbarte Verden med flere Bind, som han pralende havde lovet. Han levede under 4 Paver og døde i Viterbo den 29de Juli 1840 efterladende sig en talrig Æt.

Saagodtsom den hele ældre Stof af Napoleons Familie tog Ophold i Italien. Ludvig havde efter Flugten fra Holland ladet sig stille fra sin Gemalinde Hortensia; og efter nogen Tid at have levet i Styria og Schweiz under Tittel af Greve af St. Deu, som han havde antaget efter et Gods, han ejede i Nærheden af Paris, nedsatte han sig i Florents, hvor han døde i 1846. — Jerome fulgte sin Kone til Würtemberg, hvor han blev yderst slet modtaget af sin kongelige Svigerfader, der vilde, at Datteren skulde aftaffe ham som en sødelagt Eventyrer. Men med ægte kvindelig Troslab sluttede hun sig til sin Ægtefælle i Ulykken og drev det tilsidst til, at Faderen stjænkede ham et Stykke Land samt et Adelsbrev, der gjorde ham til Hertug af Montfort. Han forblev nogle Aar i Tyskland, derpaa flakkede han om i Schweiz, hvor Prinsesse Katharine døde Aar 1835, kjøbte saa en Ejendom ved Ankona og op slog ligesom Ludvig sit Hovedkvarter i Florents, hvorfra Februar-Revolutionen i 1848 kaldte ham til Frankrig, hvor han blev Gouvernør over Invalid-Hotellet. — Smidleertid var alle de kvindelige Medlemmer af Familien døde. Keisermoderen døde i Rom den 2den Februar 1838 i den høie Alder af 86 Aar. Pauline og Karoline døde begge

i Florenz, den første i 1825, den anden i 1839. Kort før Murats Død, der blev skudt i Pizzo i Kalabrien den 13de Oktober 1815, havde Karoline søgt et Tilflugtssted i Triest under Beskyttelse af den østerrigske Regjering, og der opholdt hun sig indtil 1836. Søsteren Elisa, Bacciochis Gemalinde, døde 1820 og var den eneste af Familien, med Undtagelse af Napoleon selv, der døde udenfor Italien. Den fordums Storbertuginde af Toskana efterlod sig en Søn og en Datter; den første døde i Rom 1833 efter et Fald af Hesten, og den sidste ægtede i 1825 Grev Camarata, en Adelsmand fra Ankona. Den smukke Pauline var den eneste, der gik ud af Verden uden at have haft Børn.

Ingen Familie, adelig eller borgerlig, har nogenfinde været saaledes udbredt over den hele Verden, som Bonaparterne blev det ved deres Ægteskaber i alle Lande. Ingen af dem ægtede en indfødt fransk Undersaat, men forresten har de indgaaet Ægteskaber i næsten alle Verdens vigtigste Lande — Italien, Tyskland, Rusland, Sverrige, Portugal, Storbritanien og de forenede nordamerikanske Stater. — Lucian efterlod sig 3 Sønner og flere Døtre. Den ældste Søn Charles, senere Prins af Canino, ægtede Petitia, Josefs ældste Datter, og er nu i det 52de Aar. De to yngste — Peter og Anton — saa sig i 1836 tvungne til at rømme fra Rom, paa Grund af en Anklage for Mord, for hvilket den ældre var dømt til Døden, en Straf, der af Paven blev formildet til Forvisning. De begav sig til de forenede Stater, hvorfra de vendte tilbage i 1838; senere var Peter Medlem af den franske Nationalforsamling for Departementet Korsika, i hvilken Stilling han udmærkede sig mere ved Trættekjerthed end ved politisk Dygtighed. Af Døtrene blev den ældste, Charlotte (den samme, som engang var bestemt til Brud for Ferdinand den Syvende), i 1815 gift med Fyrst Gabrielli, en romersk Adelsmand, og den anden, Kristine, med

en svensk Greve ved Navn Pöffe. Dette sidste Ægteskab opløstes, og senere ægtede Kristine Lord Dudley Stuart, en yngre Broder af den sidste Marquis af Bute. Petitia, den tredje Datter, blev ligeledes gift med en engelsk Undersaat, Mr. Thomas Wyse, der som Parlamentmedlem for Staden Waterford har udmærket sig ved sin Iver for Skolevæsenet. Dette Ægteskab var ulykkeligt; og visse eventyrlige Hændelser, som det gav Anledning til, have været benyttede af den franske Romanforfatter Arlincourt i en Fortælling kaldet „Pillegrimmen.“

Med den elskværdige Hortensia, for hvem han nærede en saa unaturlig Modbydelighed, havde Ludvig 3 Sønner, af hvilke den ældste skulde opdrages af Napoleon som hans fremtidige Arving. Barnet døde imidlertid i Fireaars-Alderen, og af de Tilbageblevne — Napoleon Ludvig og Karl Ludvig Napoleon — lever blot den sidste, fød 1808. Den første ægtede sit Søskendebarn Charlotte, Josefs Datter, og døde i Forli af Betændelse efter i 1831 at have taget Del i de revolutionære Bevægelser i Rom. Begge Sønner hang med stor Kjærlighed ved Moderen, Hortensia, Grevinde af St. Leu, der kun med Vanskelighed frelste den yngste fra Følgerne af den mislykkede Opstand i Rom. Fra Rom begav hun sig med Sønnen tilbage til Slottet Arenenberg i Schweiz, hvor hun allerede tidligere havde opslaaet sin Bopæl og med moderlig Omhu opdraget sine to Sønner.

Inden Jerome forskjød Miss Waterson, stjænkede hun ham en Søn, der fulgte Moderen tilbage til Amerika, hvor han senere har giftet sig. — Den ædle Katharina af Würtemberg fødte ham 3 Børn, 2 Sønner og 1 Datter. Jerome Napoleon, den ældste, fød 1814, var mærkelig ved sin paafaldende Lighed med Keiseren, men døde i 1846 uden at have udmærket sig paa nogen Vis. Den yngste, Napoleon, fød 1823, har efter den sidste Revolution været Medlem af to Nationalforsamlinger, hvor han har sluttet

fig til det lidet agtede Parti bekjendt under Navnet „de røde Republikanere.“ Datteren, Petitia Mathilde, blev i 1841 gift med en rig russisk Stormand, Grev Anatoli Demidoff, og har i de sidste Aar snart levet i Petersburg snart i Paris.

Den ulykkelige Murat efterlod sig 2 Sønner og 2 Døtre. Den ældste, Achilles, fød 1801, forhenværende Kronprins af Neapel, har ført et meget uroligt Liv. Han udbandrede til Amerika som flere af Familien, og lod sig naturalisere som Borger af Staterne. I Georgien praktiserede han som Sagfører (Advokat), giftede sig og kjøbte et stort Stykke Land i Florida. Revolutionen i 1830 bragte ham tilbage til Europa, og nu tjente han en Tidlang i Belgien som Oberst i Fremmedlegionen. Senere vendte han tilbage til Amerika, hvor han døde kort før Udbrudet af den sidste Revolution. Broderen Lucian, fød 1803, ledsagede ham til Amerika, hvor han efter at have studeret Lovkyndighed nedsatte sig i New-York og ægtede en ung Pige fra denne Stat. Misforsøiet med en saa ringe Løb, kom ogsaa han tilbage til Europa og har senere indtaget en mere passende Stilling som Repræsentant for det franske Folk. Joachims og Carolines 2 Døtre blev begge gift med italienske Adelsmænd, den ældste, Petitia, med Grev Nepoli fra Bologna, der i længere Tid opholdt sig som politisk Fugtning i London, hvor han var ansat ved Universitetet som Professor i det italienske Sprog, og den yngste, Louise, med Grev Rasponi, hvis Fædrenegebs ligger i Ravenna.

Eugen Beauharnais, Vicekonge af Italien, vendte sieblittelig efter Begivenhederne i 1814 tilbage til sin Svigerfader, den godmodige Konge af Bayern, som modtog ham med oabne Arme og lod Gunstbevisninger regne ned over ham, tilstod ham Fyrstendømmet Eichstadt, samt gav ham Tittel af Hertug af Leuchtenberg. Eugen døde i 1828 af Følgerne af et ulykkeligt Tilfælde; han opnaaede kun en

Alder af 44 Aar og efterlod sig 2 Sønner og 4 Døtre. De fleste af disse har gjort, hvad man kalder glimrende Partier. Den ældste, Josefina, den nuværende Dronning af Norge og Sverrige, blev i 1822 gift med Oskar, Bernadottes Søn. Den næstældste er gift med en tyll Prins af Hohenzollern-Hechingen; den tredie ægtede Don Pedro, forhenværende Keiser af Brasilien og blev derved Svigermøder til sin egen Broder; den fjerde blev gift med en Greve af Würtemberg. Af Sønerne ægtede August i 1825 den unge Dronning af Portugal, Donna Maria, Datter af Don Pedro, men døde kort efter Brylluppet. Den yngste, Maximilian, beskændt under Titlen Hertug af Leuchtenberg, blev i 1829 gift med Storbhertuginde Maria, Datter af den nylig afdøde mægtige Selvhersker over alle Russer, Nikolaus, og er senere afgaaet ved Døden. Denne Blanding af Nationaliteter i den Beaubarnaiske Gren af Familien, blev fuldstændig, da Stefanie, Keiserinde Josefines Niece og Storbhertuginde af Baden, for nogle Aar siden ægtede en stoff Adelsmand, Marquien af Douglas, eneste Søn af Hertugen af Hamilton, som indtager en af de høieste Pladse mellem Englands Stormænd baade paa Grund af sin gamle Adel og sine uhyre Ejendomme.

Tilfrods for alle disse store Forbindelser var Navnet Bonaparte dog gaaet i en Slags Glemsel, da Juli-Revolutionen (i 1830) gjorde Ende paa Bourbonnernes daarlige Regimente. Under den midlertidige Regjering, som indsattes i Paris, søgte et Parti at vise, at Napoleons Søn var selvskreven til at bestige en Trone, der var bleven ledig ved en Revolution; men væsentlige Hindringer modsatte sig hans Fordringer. Ligesiden Hændelserne i 1814 havde han levet under østerrigsk Formynderskab, og Kjont han behandledes med stor Kjærlighed af sin Bedstefader Keiseren, havde man dog sørget for, at han blev opdraget som Tyll og saalidt

som muligt som Fransmand. Det uslykkelige unge Menneske, der var fød til Verden med saa glimrende Udsigter, viste allerede tidlig Tegn til den svage Helse, der lagde ham i Graven i en ung Alder. Med Hjertet opfyldt af Minder om den underbare Dødelige, hvem det dog var ham tilladt at kalde Fader, var det blødagtige Liv i et Pallads maaske det allermindst tjenlige for ham. Hvilken Nedværdigelse for Napoleons Søn at være Offiser i en tyssk Hær eller Herte over en Flot slavoniske Trælle med den vanærende Titel: Hertug af Reichstadt! Bortrykket fra alle sine naturlige Forbindelser og opdraget paa fremmed Grund, var det maaske bedst han forlod denne Verden. Ved hans Død i 1832 opstod stor Forvirring i Familien. Hvem var nu dens Overhoved og Arving til de keiserlige Fordringer? Josef var endnu ilibe, men han havde klogelig opgivet enhver Tanke om atter at indtræde i det offentlige Liv. Det er ikke rimeligt, at Lucian ligeledes var uden alle Fordringer, og havde hans ældste Søn Charles haft en kraftig ærgjerrig Aand-istedenfor en afsjort Forkjærlighed til naturhistoriske Studier, er det rimeligt, at han havde lagt alle Hæder ud for at gjøre dem gjældende. Ludvig var udslettet af Listen, som om han var gaaet i Kloster; men hans før nævnte gjenlevende Søn, Karl Ludvig Napoleon, eller, som han kalder sig selv, Louis Napoleon, var ikke den Person, der vilde give Slip paa nogen Fordring, hvortil hans Fødsel gav ham Ret. Ved Oprettelsen af Keiserdømmet var Josef og Ludvig de nærmeste Tronsfølgere i Mangel af direkte Arvinger. Da begge disse nu var sat ud af Betragtning, blev Louis Napoleon Familiens Hoved og sin keiserlige Farbroders Arving.

Begavet med en overordentlig virksom Aand og drevet af en aldrig hvilende Ærgjerrighed, besluttede han først at gjøre sig bekendt for Verden som Skribent. Han skrev altsaa i Schweiz en Afhandling om dette Lands Tilstande

samt en Bog om Artillerividenskaben, der skaffede ham adskillig Berømmelse samt Borgerret i Thurgau. Som Skribent kunde han imidlertid ikke maale sig med sit Søstendebarn, Charles af Canino, som ved sine ypperlige Værker om Amerikas Fugle og Italiens Naturhistorie er den af Familien, der har vundet mest Berømmelse for videnskabelige Forskninger. Det var altsaa kun ved mândige Bedrifter, at Ludvig kunde udmærke sig fremfor alle sine Slægtninger og blive en navnkundig Mand. I et Værk, han udgav, kaldet „Politiske Drømmerier,“ og som var beregnet paa Stemningen i Frankrig, udviklede han republikanske Synsmaader blandede med en Surdeig, der smagte stærkt af det keiserlige Regimente. Det var et Forsøg paa at virkeliggjøre Lafayettes kjæreste Tanke: et Monarki omgivet af republikanske Indretninger (Institutioner). Efter at have forudstillet denne sin politiske Troesbekjendelse, gjorde Ludvig i 1836 et Forsøg, der faldt yderst misligt ud. Klædt i Keiserens bekjendte Dragt, søgte han at vække en Militær-Oppstand (i Strasburg) mod Ludvig Filip, hvis Herredømme efter hans Tanker umulig kunde blive af Varighed. Denne Plan syntes paa den Tid saa dum, at den kun udsatte den dristige Ophavsmand for Latzer, og Kongen af Frankrig fandt det ikke nødvendigt at straffe ham paa anden Vis end ved at stikke ham over Atlanterhavet i en Fregat, som blev udrustet i denne Hensigt. Efter at være bleven overført paa amerikansk Grund, varede det ikke længe, inden han fandt Vejen tilbage igjen til Schweiz, hvor han den 3die Oktober 1837 sukkede sin kjærlige Moders Dine. Forbitret over, at han allerede Maret efter sit forræderiske Forsøg bovede at vise sig i Europa, udviklede den franske Regjering, at han blev udvist af Schweiz; og nu reiste han til England, hvorfra han i 1840 udsærte sin bekjendte Bedrift i Boulogne. Gemytterne i Frankrig var i stor Bevægelse, i Anledning af at Keiserens Lig var bleven hjemført fra St.

Helena for at begravet i Paris; Ludvig troede derfor, at Tiden var kommen for ham til at tage den franste Krone i Besiddelse paa Farbroderens Raade, og landede i Boulogne med en tam Den og 2 eller 3 Dusin Følgesvende, opvandede af Champagne og iførte 40de Linjeregimentets Mundering. Men Gjerningen vakte blot Latter, og den stussede Prins blev spærret inde i Fæstningen Gam tillige med Grev Montholon, en af de Trofaste, der havde fulgt Keiseren i Forvisningen, og som havde ladet sig bevæge til at tage Del i Brodersønnens raste Daad. Men om Morgenen den 25de Mai 1848 lykkedes det ham at rømme forklæd fra Gam. Han vendte tilbage til England, op slog atter igjen sin Bolig i London og tumlede sig om i Hovedstadens selstabelige Fortyffelser.

Inden han stred til sin Sandgang i Boulogne, havde han udgivet en Bog, bestemt til at forberede Grøntterne: „Napoleonske Ideer,“ hvori han ikke alene udvikler sine egne Synsmåder angaaende mangfoldige vigtige Ting, men ogsaa sin afdsede berømte Farbroders. I dette Værk lader han Farbroderen tale paa en ejendommelig Raade, og snakker vidt og bredt om Hæder, Frihed, Folkeregjering, Deling af Gjendommen og mange andre Materier af den mest indviklede Bøssaffenhed. Meningen hermed er at fremstille Mønsteret paa den Monark, som passede for Frankrig. Det maatte være en Mand af stor militær Berømmelse, men paa samme Tid opfyldt af latter velvillige og menneskekjærlige Følelser — en Mand med upyre Flaader og Hære, men ibrig for at lette Folkets Skattebyrder og oprigtig ønskende Fred — lidt tyrannisk af og til, men med stor Fortjærlighed for Folkefriheden og fornemmelig for Frihedens sikreste Bogter — Bogtrykningens Selvstændighed og Frihed (Pressens Uafhængighed). Man har gjort den Indvending mod denne Mønsterkonge, at det militære Element var altfor stærkt fremtrædende, men da Louis Napoleons eget Haab fornem-

melig stod til Hæren, er dette rimeligvis vel betænkt og overvejet. I Fængslet i Ham fordrev han Tiden med Arbejder af en anden Art. I sine „Historiske Fragmenter“ udfinder han Ligheden mellem Frankrigs og Englands Revolutioner, viser at Bourbonnerne nepop er Sidespytler til Stuarterne, samt fremstiller sig selv i Hertugen af Monmouths Person. I en Afhandling om Sukkerspørgsmaalet, der i Frankrig svarer til den engelske Kornlovstrid, er han noget vallende i sine Meninger. Som Keiserens Arving maa han staa paa Fædrelandets Side og følgelig forsvare den indenlandske Nødde; men som Keiserindens Josefines Barnebarn viser han sig ogsaa gunstig stemt for de vestindiske Planterers Sag; han lægger følgelig an paa at vise sin Omhu for begge Parter. I et andet Værk, kaldet „Fattigdommens Udryddelse,“ behandler han et af Nutidens vanskelige Spørgsmaal, udbreder sig over Agerdyrknings-Kolonier, men uden at fremlægge nogen mere udførlig Plan end den sværmende Fourier. Manufakturernes Udvikling er ogsaa en af hans kjæreste Tanker; men tværtimod Statsøkonomernes Lærdomme mener han, at Brugen af Artilleri vil bidrage meget til deres Opløst — en Mening, som rimeligvis stemmer ret vel overens med det Folks Begreber, over hvilket Skribenten søstede at herske.

Louis Napoleons Skjæbne indtil det nuværende Dieblif er bekjendt nok. Eljont hans Fortid syntes lidet stikket til at skaffe ham Follegunst, udnævntes han dog til Verdens Forundring den 10de Decbr. 1848 til Republikkens Præsident ved et næsten enstemmigt Valg af det franske Folk. Den eneste Naade, hvorpaa man kan forklare sig, at han blev foretrukken for Mænd af prøvet Karakter, er den Magt, som Navnet Bonaparte endnu har over Mængden, samt Ønstet om atter at bringe nogen Sikkerhed i det vallende franske Samfund, selv om det Kulde være til Skade for Friheden.

Til denne engelske Skildring af Bonaparternes Historie kan endnu søjes, at Ludvig Napoleon egentlig skulde være Præsident (Formand) i den franske Republik i 4 Aar; saa skulde der atter ske nyt Valg. Men allerede i 1854 (den 2den Decbr.) omgjorde han Republikken til et Kejserdømme. Aldrig har vel saamange Sjæle deltaget i et Valg som dengang; omkring 6 Millioner Franskmænd gab nemlig sit udtrykkelige Minde til, at Ludvig Napoleon blev deres Kejsler. Folkets Frihed er under ham bleven meget indskrænket, men ellers har han vist, at han er langt klogere og dueligere, end man en Tid holdt ham for. I hele 7—800 Aar er det nu første Gang, at Frankrig i en stor Krig har sluttet sig til England, og ubist er det, om det vilde være sted, dersom ikke Ludvig Napoleon havde styret Landet. Mærkelig er det ogsaa, at, skjønt han i mange Stykker, baade i Ord og i Gjærning, har høret efter sin Farbror, har han dog ikke lagt an paa at overfalde andre Folkeslag. Den nuværende Krig gaar jo bare ud paa at stagge Rusland, som trægter efter at myrde Friheden og opluge Europa.

Tidender fra Ind- og Udlandet.

Vinteren er nu endelig over, men med Vaaren gaar det smaat. Tælen er søndensjælds 2—3 Alen dyb, og Sneen ligger i andre Egne af Landet (s. Ekf. paa Nordmør) 9 til 12 Alen høj paa slet Mark. Snekred. spørges fra mange Kanter, saasom fra Bjørnør og Sunddalen i Trondhjems Stift, Vikør i Hardanger, Rødal mellem Hardanger og

Teskemarken, Nordfjord og Sunelven i Bergens Stift osv. *) — Sigesaa klages der flereskeds over yderlig Mangel paa For til Kreaturene. **)

*) Naar Folk oplever slige stränge Vintre som iaar, og helst dersom der kommer flere slige i Senn, er man gjerne tilbøjelig til at tro, at det ikke har været saa galt før, men at Vejret blir værre, des længer Verden staar. Saaledes er det dog ikke. Der mangler endnu meget paa, at denne Vinter var saa haardbar som somme i gamle Dage. Efter nogle Oplysninger, som nylig stod i et dansk Blad, kunde man i Aaret 1296 gaa fra Norge bejnt over til Jylland. 1306, 1323, 1394, 1399 og 1460 var Østersjøen tilfrosset, saa man kunde fare paa Isen fra Sverrig og Danmark over til Lyssland (i et af Aarene endnu i Slutningen af Mars).

Ogsaa i Syd-Europa har man stundom haft forfærdelige Vintre. 270 Aar før Kristus skal dyb Sne have lagt kring Rom i hele 40 Dage. 66 f. Kr. stod der et stort Slag paa Isen i det asowste Hav. 400 Aar efter Kristus skal endog det sorte Hav have været aldeles gjenfrosset. 1234 var det adriatiske Hav langt udover tillagt med stærk Is; ja 859 og 1709 skal det endog have været aldeles tilfrosset, ialfald i den nordlige Del. 1334 frøs alle Italiens Elve. 1435 sneede det næsten uanstelig i 40 Dage i Paris; 1468 frøs Vinen i Frankrig; 1638 blev Havnen ved den franske By Marseille (ved Middelhavet) islagt.

**) Naar skal dog den norske Bonde blive saa klog, at han ikke ikke „sætter paa“ flere Kreaturer end han kan „føde fram“ og føde godt? — At det er Synd at udsvælte de stakkars Dyr, det tænker ikke alle paa. Men man burde dog skjønne den simple Ting, at 8 velsødde Kjør gir mere Mælk og Ost og Smør, ja endog mere og bedre Gjødsel, end 12 som svæktes. Mangesteds er det endog saa galt, at man tar bort den kraftige Hestgjødsel og gir Kjørene den for at berge deres Liv! — Var det ikke da klogere, om man tænkte som saa: Paa disse Kanter kommer ikke Vaaren gjerne førend den 1ste (eller 15de) Mai; jeg maa ikke „sætte paa“ flere Kreaturer, end at jeg kan føde dem godt lige til den Tid; hellere vil jeg da have noget For tilovers end at have forlidet; hellere vil jeg have baade god Hestgjødsel og god Ko-

Lofotfisket har ivinter været meget bra, og Priserne høje. Fiskerne har derfor haft god Fortjeneste; men om ogsaa Kjøbmændene vil komme til at staa sig godt, er vel noget ubist. Jaar har det tydelig vist sig, at Dampskibet ikke strammer Fisken bort. Paa Nordmør og Søndmør har Skreifsktet lykkets ualmindelig godt.

I Fredrikshald har man atter haft 2 Ildbrande. Sidstegang brændte 11 Gaarde. Man tror, at Ilden er paafat.

Jærnvejen kastede ivinter meget mindre af sig, end ifjor; men ibaar har det igjen begyndt at rette paa sig. Ellers er den endnu ikke i fuld Stand. Udskillige Gange har det været nærved at gaa galt, men hidtil er dog ingen alvorlig Ulykke indtruffet.

Den Fisk-Guano, som Hansen og Schübeler har tilvirket (se Side 57), er saa stærk, at 1 Tønde er nok til at gjødsle 2 Maal (Mølinger); men saa koster den ogsaa en 4—5 Daler.

Udbandringerne til Amerika ser iaar ud til at blive meget mindre end før. Det er jo ogsaa naturligt, at man engang maa vaagne op af Udbandrings-Husen, især naar man hører, at Folk i Tusindtal gaar arbejdsløse og svælder i Amerika, medens man her hjemme kan faa Arbejde mer end nok, og endda høj Dagløn til. Saaledes er det ialfald her før i Landet, ja der fortælles nu, at vi endog har maattet leje 50 Svensker til et af vore store Bejarbeider. — Nord ved Tromsø (i Molskelven) er man derimod endnu saa tullet, at man i Mængde rejser til Amerika, og det endog Somme, som der hjemme var særdeles velstaaende og lykkelige i timelige Sager.

gjødsel, end at have daarlige Kogjødsel og ingen Gøstegjødsel? Og allerhøjest vil jeg have Kreaturer, som gir baade god Gjødsel og dygtig Mælk, og fødes saa godt, at jeg ikke for deres Skyld skal have ond Samvittighed.

Stortinget (se Side 165 og 275) besluttede at udvælge 5 Mænd, der skulde udarbejde et Lovforslag om Jurysvæsenet. 2 af Kongens Raadgivere og Kongen selv har ikke villet finde sig heri, men paalagt dem at rejse hjem. Men de 5 Mænd (Højesterets-Assessor M ogfeldt, Højesterets-Advokaterne Dunker og Rildal, Sagsfører J. Sverdrup og Lensmand D. G. Ueland) er ligesuldt bleven siddende efter Stortingets Paalæg, og mener, at det maa blive Rigsrettens Sag at afgjøre, hvem der her har Ret, enten Regjering eller Storting. Ueland har nok for den Sags Skyld allerede mistet sit Lensmands-Embede.

af mærkelige Hændelser fortælles, at en 73 Aar gammel Slagter i Stavanger fik Slag og døde braatt, bare fordi endel Smaagutter havde sin Moro af at tirre ham.

af de norste Missionshjælpere i Sydafrika er der stillet Bud efter 2, fordi de ikke kunde komme ganske overens med Missionspræsten Schreuder.

Imod al Forventning ser det ud til, at vi ogsaa iaar slipper fri for Krigen. Tilsfald er der endnu ikke Tale om at udruste mer end Krigsdampskibet „Gyller“ til Nordis-havet, 12 Kanonbaade og Skibet „Bidar“ til Ovelse for Mandskabet, og Stonneren „Uller“ samt Korvetten „Ellida“ til Øvelse for Kadetterne (d. e. de, som skal blive Sjøofficerer). Dampkorvetten „Bidarø“ skal desuden holdes i færdig Stand, om noget skulde komme paa.

af hvad der nu og da fortælles, kan vi skjønne, at nok Rusland gjerne vil vyve Liv med os ogsaa. Dybe ved Grænsen i Ostfinmarken skal de russiske Underaatter tit gaa Normændene for nær, og ikke bry sig stort om gammel Lov og Ret.

De 3 rejsende Landbrugslærere (Agronomer) skal efter Regjeringens Afgjørelse iaar besøge Bratsbergs, Nedenes, Listers, Stavangers, Jarlsbergs, Emaalenenes, Kristians, Nomsdals og, om muligt, Hedemarkens Amter.

I de første Dage af Mai faldt ved Kristianssund og Molde Nysne i saadan Mængde, at Slæder og Dombjælder er kommen i fuld Brug.

I Namdalen (i Fjældet mellem Overhalden og Grong) har en Snekstrej ødelagt 300 Kendsdyr tilligemed en Finne-Jente, som jætede dem. Snemængden og Ulvene har ogsaa ellers ib vinter gjort stor Skade paa Kendsdyrene deroppe.

Bodde-Fislet i Finmarken er begyndt særdeles godt alt sørover til Tromsø.

De Soldater, som ifjor laa igjen paa Vardø, har nylig faat Hjemlov.

Fra Lønsberg har et Skib været borte i Nordishavet bare i 6 Uger og fanget 9,500 Kobber (Sælhundede).

Blot for at spare 4 Skilling har en Mand i Arendal taget et Frimærke, som allerede var brugt, og klisset paa et Brev. Han er derfor dømt til 4 Dages Fængsel paa Band og Brød.

Forrige Aar (1854) fødtes i Trondhjems Stift 6441 Børn; de uægte udgjorde kring Syvendebdelen deraf. Der er ellers i den Henseende en mærkelig Forskjel mellem Præstegjældene. I Snaasens Præstegjæld var Tallet paa de uægte Børn bare Enogtredivte-Delen af de ægte (2 af 62); i Beistaden Seksogtyvende-Delen (5 af 129); i Grong over Uttende-Delen (4 af 70); i Sælbu Sekstende-Delen (11 af 178); i Gryten i Romsdalen Fjortende-Delen (8 af 112) osv. I Melhus udgjorde derimod de uægte Børn over Femtedelen (28 af 127); i Bynæsset henimod Fjerdedelen (20 af 84); i Børsen over Fjerdedelen (21 af 78); i Næsset i Romsdalen endog nærmere Halvparten end Tre-dieparten (40 af 93). — De Døde i Stiftet var ikke stort mere end halvt saa mange som de Fødte, nemlig 3,269.

Det vigtigste i Udlandet er jo fremdeles Krigen; men det gaar endnu smaat med den. Rigtignok begyndte Engländerne og Franskmændene paany at bombardere Sevastopol den 9de April og holdt ud, uden at sagnæ, en Uge eller to. Men en stor Del af den Skade, de har gjort paa Boldene og Murene, har Russerne igjen sat istand om Natten. Den store Vanskelighed med at tage Sevastopol ligger deri, at Fæstningsværkerne ikke bestaar af Stenmure men især af Jordbolde, der er meget vanskelige at styde sund. Rime- ligvis maa da Fæstningen give sig, hvis man bare har Mandskab, Tid og Taalmodighed nok; men sent gaar det vist, ti Russerne forsvaret hver Tomme Jord med stor Iver, og er ikke ræd for at ofre en ustyrtelig Mængde Menneskeliv. Nu som før har de gjort nattlige Udfald, det ene efter det andet, hvorved mange Mennesker er faldne paa begge Sider, dog stedse flest paa Russernes. Det største var Natten til den 23de Mars, da der faldt 600 Franskmænd og 2000 Russer.

Skulde det end gaa saa galt, at Bestmagterne maa give Slip paa den Tanke at indtage Sevastopol, saa har dog Russerne ligesuldt lidt størst Skam og Skade. Den aller- største Del af sin Cortejarskaade har de selv set sig nødt til at sænke eller brænde; og tænk hvilken Forskjel, om de havde haft Magt nok til at gjøre Landgang i England eller Frankrig, og der belejre en vigtig Fæstning! Nu er det dog dem, der ikke har orket at holde Fienden ude af deres eget Land.

Fredsunderhandlingerne i Wien er gaaet overstyr. Og alligevel ser det ikke ud til, at Østerrig vil trække Sværdet for at hjælpe Bestmagterne. Den anden tyske Stormagt (Preussen) er nu aabenbar Ruslands Ven.

Den engelske Østersjøflaade er alt sejlet ind igjen, for ogsaa iaar at strænge (blokere) de russiske Harne. Napier har faaet Afsted, og Dundas heder den engelske Admiral,

som nu fører Kommandoen i Østersjøen. Den første er bleven haardt lastet, fordi han ifjor ikke udrettede mer end han gjorde; men han har forsvaret sin Gjerning, og har vistnok Ret, naar han siger, at hverken den berømte Nelson eller nogen anden Admiral hidtil har vovet at angribe slike Sjøfæstninger som Sveaborg og Kronstadt med Skibe alene. Der yntes dog om, at Sveaborg ifjor var saa daarlig forsvaret, at Englænderne godt kunde taget den, dersom de havde kjendt Tilstanden. Iaar har man Ret til at vente mer, fordi Flaaden nu er langt bedre udrustet, s. Gfs. med en Mængde Kanonbaade og Jærnbatterier. Men saa har Russerne ogsaa stelt sig langt bedre end ifjor; ved Østersjøen ligger der nu ikke mindre end 145,000 Mand, og en Mængde Forsvarsværker er opført ivinter. I Kronstadt skal alle Huse være nedrevet, som ikke er nødvendige til Fæstningens Forsvar.

For Soldaterne paa Krim har Englænderne nu indrettet 2 Dampskibe saaledes, at det ene maler Kornet og det andet bager Brød deraf. Det hele drives ved Skibenes almindelige Maskineri.

Kolera skal igjen være udbrudt paa Krim. De franste og engelske Syge føres sædvanlig derfra til de store Sygehuse i og ved Konstantinapel. Tilstanden har ivinter været sørgelig der; og endnu værre havde det været, dersom ikke en fornem engelsk Frøken, Miss Nighthingale (Nattergal), tilligemed endel andre Kvinder havde været saa ivrig i at passe de stalters vansmægtende, saarede Soldater, som ligger der i Tusindtal.

I Rusland tvinges Folk til næsten alle mulige Ting, saaledes ogsaa til Krigstjeneste. Naar man trænger flere Soldater, kommer Oprigheden som en Lyb om Matten og tager Mandfolkene midt i deres søde Søvn. Den sidste natlige Soldaterfangst i Polen gif op til 18000 Mand. — Naar saa hertil kommer al den øvrige Trældom, som Rus-

lands Undersaatter maa døje, især i Krigstid, saa er det flettes ikke at undres over, om de arme Bønder kan drives til Fortvivlelse. Rigtignok er de saa vant til at bære Slavaaget, at de næsten er bleven sløve som Dyr — at de tier og taaler ja endog kaster sig paa Kne og takker den, som næsten pister dem ihjel. Men Glendigheden kan dog tilfids blive saa grænseløs, at de vover at rejse sig mod Tyranniet. Just nu skal der være en alvorlig Opstand i Ukræne (i Sydrusland), fordi Indvaanerne er bleven altfor plaget med Kjørsel og med alstens Leveringer til alle de Soldater i Hundredtusindtal, som stilles til Krim for at forsvare Sevastopol.

Det omtales som et mærkeligt Træf, at omtrent i samme Øjeblik som Kejser Nikolaus opgav Manden, faldt Ruslands største Kirkekløkke (i Moskau) ned og slog ihjel henimod 100 Mennesker.

Som i enhver stor Krig saaledes indtræffer ogsaa nu adskillige mærkelige Ting. Der findes smaa engelske Gutter, der har været med paa Krim i hele Winter som Trommeslagere; og en stor Soldatkone har fulgt Manden sin, forklædt som Soldat, og deltaget i Slagene ved Alma og Inkermann, uagtet hun i det sidste var høj-frugtssommelig.

Kejser Napoleon tilligemed Kejserinden Eugenie gjorde nylig et Besøg i London, og blev der modtaget med overordentlig Stas. Straks han var kommen tilbage til Paris, var han nær bleven myrdet. En Italiener passede nemlig paa, da Kejseren var ude paa en Ridetur, og skjød 2 Pistolstød paa ham; men intet af dem traf, skjønt Udgjærningsmanden bare var saa Skridt borte. Det var Lykken, at Kejseren var saa rask til at bukke Hovedet og vende Hesten sin.

I Amerika har man nu faat en Jærnvej istand over Panama-Eidet. Derved kan de, som skal til Kalifornien, slippe at gjøre den lange Omvej tiljøs søndenom Sydamerika. — En anden mærkelig Jærnvej er lagt over Jordens

første Fos (Niagara i Nordamerika), det vil da sige, man har bygget en saa forsvaerlig Jærnbro over Fossen, at ogsaa Dampvogne gaar der.

Aluminium er et slags Metal, som først i den senere Tid er kommet ret i Brug. Det beskrives saaledes i Frankrig: „Det er let som Glas, hvidt og skinnende som Sølv, næsten saa uforanderligt som Guld og stærkt som Jærn; det lader sig hamre til tynde Plader, trække ud i fine Traade samt tillige files og støbes; det findes næsten overalt, endog i det almindeligste Ler.“

Indtil for 74 Aar siden kjendte Stjerneligerne kun 6 Planeter: Merkur, Venus, Jorden, Mars, Jupiter og Saturnus. Saa blev den 7de (Uranus) opdaget. I Begyndelsen af dette Aarhundrede fandt man 4 til (Ceres, Juno, Vesta, Pallas). Dermed blev det, indtil i de sidste 10—11 Aar. Nu kjender man 43 Planeter ialt, hvoraf de 35 er meget smaa og har alle sin Vej mellem Mars og Jupiter. Udenfor Uranus (altsaa længst fra Solen) gaar Neptunus. Mærkværdig nok, endnu før Nogen havde suat Øje paa den, var der et Par stjernekyndige Mænd, som regnede ud, at paa det Sted i Himmeltummet maatte der være en stor Planet. Og den fandtes just der, hvor de ventede at finde den. Isandhed et mærkværdigt Bevis paa, hvor vidt den menneskelige Forstand kan komme!

Medens Europa i Januar Maaned havde 20—40 Graders Kulde, var der i Australien (paa den sydlige Halvkugle) indtil 39 Graders Varme i Skyggen og 52 Grader i Solen.

Førend Rigsdagen (Folke- og Landstinget) i Danmark sidste Gang sluttede sine Forhandlinger, anlagde den Rigsret mod de forrige ufolkkelige Ministre. Medens den danske Grundlov i visse Stykker er friere end vor, synes det dog endnu at være langt fra, at Folket derne har den Støhed og Kraft, naar det gjælder om at bevare sin Grundlov og Fri-

hed, som hos os. Men medens vi altsaa vel har mere Omhu for den borgerlige (politiske) Frihed, staar derimod Danskerne i et andet Stykke højt over os, nemlig hvad Kirkelig Frihed angaar. Nylig blev f. Eks. Sognebaandet løst, det vil sige, at Folk ved Daab, Konfirmasjon, Altergang og Brudevielse skal have Lov til at henvende sig til hvilken Præst de helst vil, hvad enten de bor i hans Menighed eller ej.

Foruden Flaaden vil Bestmagterne iaar stille 25,000 Mand Landtropper ind i Østersjøen.

Der fortælles nu, at de endelig har givet en hel Del Polakker Lov til at drage med i Krigen mod Russerne. Skulde Østerrig vedblive at halte til begge Sider, kunde kanske Bestmagterne tilsidst nødes til at ophidsse hele Polen. Tsaafald maatte vel Rusland kunne ydmyges tilgagns, især dersom ogsaa vi paa samme Tid kom med.

Jordstjælv har ødelagt den tyrkiske By-Brussa (i Lilleasien), og Konstantinopel led nylig Stade af Storm. Lige-
saa nogle engelske Krigsskibe, der skulde til Østersjøen.

Med Telegrafens Hjælp faar man nu Tidender fra Krim til Stokholm inden 28 Timer. Om et Par Maaneder blir vel ogsaa vor Telegraf færdig.

I det østlige Preussen har en stor Flom i Elven Weichsel ødelagt Husdyr i Tusindtal og en Mængde Mennesker.

Møde.

For at efterkomme de Beslutninger, som er omtalt Side 52 og 53, sammenkaldte Selskabets Bestyrelse et Møde her i Kristiania den 24de April. Samtalen drejede sig der om følgende 2 Spørgsmaal:

1) Er den Oplysning, som vor Almuskole paa dens nærbærende Udviklingstrin kan meddele, svarende til Tidens Krav?

2) Hvis dette ikke er Tilfælde, hvorledes kan man da hensigtsmæssigt virke til hos Folket selv at fremkalde en levende Erkjendelse af Almuskolens Brøst og en kraftig Stræben efter at sjærne dem?

Paa det første Spørgsmaal blev enstemmig svaret Nej. Janledning af det andet vedtoges følgende Beslutninger:

1) Forsamlingen anmoder Bestyrelsens nærbærende Medlemmer om at anstille eller lade anstille Undersøgelser af Kristiania Almuskolevæsen og dermed i Forbindelse staaende Forhold, samt derom at meddele Selskabets Medlemmer Beretning (enstemmig).

2) Denne Forsamling opfordrer de Mænd, der føle sig overbeviste om Nødvendigheden af indgribende Forbedringer i vort Almuskolevæsen, til ved Foranstaltning af offentlige Diskussioner (Samtaler) om dens Anliggender at stræbe at vække Folkets Interesse for Sagen, og til ved Undersøgelse af Almuskolens Tilstand paa de forskjellige Steder at forberede Afhjælpelsen af dens Brøst (mod 7 Stemmer).

Forhandlingerne om disse Sager skal meddeles i næste Hæfte.

Rettelser i No. 1.

Side 44 staar: „Iar auren,” skal være: Jarnsklauren.

— 61 staar: „Skydsfolk,” læs: Skyldfolk.

Om Behandling af en Husmandsplads,

eller

en kort Beretning om Gudbrand Nusbakkes Jordbrug.

(Af G. L. Christensen.)

Allerede i flere Aar har Husmand Gudbrand Nusbakkes Jordbrug og hele Bedrift vakt megen Opmærksomhed i Omegnen, og det var derfor naturligt, at jeg tog Anledning til, under mit Ophold i hans Bydelag, at besøge og nøkagtig sætte mig ind i den Maade, hvorpaa han har drevet Pladsen Nusbakke. Jeg fandt i Gudbrand en tænksom og kraftlig Mand, der ret syntes skabt til at udføre noget mere end sædvanligt; og at han ogsaa i Virkeligheden havde gjort dette, blev man overbevist om, endog bare ved et løseligt Blik rundt om paa den veldyrkede Plads, paa de pynkelige og vel vedligeholdte Huse, omgivne af en liden Urtehøve med endel Træer i kort søgt, paa det hele Sted, der alt robede Orden og Tænksomhed.

Da jeg gjerne ønskede at faa en nøie Underretning om Gudbrands hele Frentgængemaade, baade i det One og det Andet, besøgte jeg ham flere Gange og har her i Kortbed optegnet, hvad han har meddelt mig, og dertil af og til skiet en Bemærkning, for at det Meddelte ikke skal blive misforstaaet.

Det var i 1840, at Gudbrand fæstede Pladsen Nusbakke under Gaarden Nalid. Størrelsen af Pladsens Jord fandt jeg ved Opmaaling at være omtrent 24 Maal (a 2500 Kvadrat-Alen), hvoraf de tre Maal er sort, forraadnet Myr. Jordsmønnen, som er grus- og sandblandet, ligger i en Dybde af et Par Fod paa en fast Lerbund, der holder sig temmelig raa ved Bødsig fra Næsen.

Stykket ender mod Ost og har en noget straa Belligenhed uden dog at være brat. Nedest ligger det omtalte Myrstykke. Dette sidste var ikke rørt, da G. modtog Pladsen; men den øvrige Jordvei havde været dyrket i lang Tid og

baaret Korn. Har efter Har, uden at være lagt ud til Eng, hvorfor Afgrøden, som fordejmeste bestod i Havre, sjelden var over 3 a 4 Fold efter Udsæden. Lidt Byg og Blandtorn fik af og til nogen Gjødsel, men da Bearbejdelsen var daarlig og Jordsmonnet for fugtigt, tog allslags Ugræs saaledes Overhaand, at Avlingen var yderst ringe. Af Poteter, som bestandig fattes paa det samme Stykke, og som fik næsten al den opsamlede Gjødsel, avledes dog i Almindelighed kun 5—6 Fold, da ogsaa her Fugtigheden og Ugræsset hindrede en frodig Væxt. Da der Intet laa til Slaatte-land, saa bestod Høavlingen kun i det ganske ubetydelige Hø, som kunde slaas langs Gjerder og hist og her mellem Agerene samt paa Myrstykket, der formodentlig af den Grund ikke var rørt. Følgen var altsaa, at de 2 Rjør, som holdtes paa Pladsen, blev sultfødrede over Vinteren paa Halv, og kunde altsaa ikke staae Næst til Husholdet; og den ubetydelige og daarlige Gjødsel, som faldt, var ikke tilstrækkelig til at holde Ageren i frugtbar Stand. Der avledes derfor ogsaa hvert Har mindre og mindre, og nogle Stykker var allerede saa udmagrede, at de ikke længer vilde give stort mere end Saakornet, hvorfor de blev overladt til sig selv og tjente kun til at holde Livet i et Par usle Sauer. Sommeren igjennem.

Omtrent saadan var Pladsens Tilstand, da Gudbrand overtog den, og han indsaa strax, at det paa denne Maade var en daarlig Ting at anvende Saakorn og Arbeide, hvorfor han lod at den udmagrede Ager ligge og tog fat paa de bedste Stykker, hvor han kunde haabe at have Noget igjen for sit Stræv. Jeg maa her ikke undlade at gjøre den Bemærkning, at Gudbrand var saa heldig at være kommen til en Gaard, hvis Eier selv var kyndig i Jorddyrning og gjorde sig en Gæde af at vejlede og raade Husmanden, og som, da han mærkede, at G. var ligesaa forsynlig og sparsommelig, som han var tænksom og arbeidsom, Tid

efter anden understøttede ham paa en rimelig Raade til at forbedre sin Plads.

Da jeg frygter for, at det vil føre til for stor Vidtløftighed at følge vor Ven Gudbrand paa hans hele Fremskridtsbane, tænker jeg at naa mit Maal ved at gennemgaa og i Korthed forklare ethvert Arbeide, saaledes som G. baade forhen og nufortiden udfører det, og dertil knytte en og anden forklarende Bemærkning.

Han meddelte saaledes først, hvad han havde gjort ved Afgrøftningen.

Jordstykket, som tilhørte Pladsen, var, som forhen anført, udsat for Vandfig fra Hviden og altsaa raat og koldt i Undergrunden (Kuren); og det første, G. ansaa for nødvendigt, var at bortlede det ovenfra Bakken eller Kafen kommende Vand. Han tog derfor en temmelig dyb Grøft langs det øvre Gjerde og førte derved Overvandet til den ene Side, hvor han blev af med det i en Skraabakke. Dette gjorde allerede god Hjælp, men et Stykke nedenfor denne Grøft, kom Vandet atter frem, og han maatte ogsaa her grave en Grøft for at faa Ageren nogenlunde tør. Han grov de første Aar paa denne Raade en hel Del aabne Rønder, men dels vare de for grunde til at skaffe Undervandet bort, dels faldt de snart igjen og maatte atter oprensles, dels tabte han derved en stor Del af sin lille Jordvei, og endelig vorte alslags Ugræs paa begge Sider af Rønderne og gjorde ham megen Fortræd, ikke at tale om, hvor vanskeligt det var baade at pløje og harve, da han maatte vende hver Gang han kom til en aaben Grøft. Han begyndte derfor, efter sin Husbonds Raad, at grave Rønderne dybere og ganske smale i Bunden og at fylde dem med smaa Sten og grovt Grus, som han havde nok af i Bakken strax ovenfor Pladsen. Denne Fylдинг gjorde han fra 6 til 12 Sommer høi, eftersom Vandmængden gjorde dette fornødent. Ovenpaa Stenen lagde han Granbar eller Gner. (Briff, Bratje) og

tilsidst omvendt Træstøv, for at hindre den løse Jord fra at komme ned i Renden og stoppe den. Undertiden lagde han 3—4 tynde Træstammer eller Grens i Bunden. Da han kunde tage disse i Stoven, saa blev Renderne ham ikke saa kostbare, som han i Forsøringen troede, og da han fræere fik Erfaring om, at disse (mindst 3 Fod dybe) Render virkede langt bedre til at bortføre det skadelige Undervand og ikke trængte til nogen Reparation, naar de bare var forsigtigt gjort fra først af, saa holdt han addeles op med aabne Render, uden paa saadanne Steder, hvor Vandmængden var for stor, eller hvor de ellers ikke kunde undgaars. Efterat G. i den senere Tid paa Husbondens Ager havde seet de gavnlige Virkninger af at lægge saadanne lukkede Render hele Ageren over med et Mellemrum af 10 a 12 Alen, saa har han ogsaa begyndt hermed, og disse Ager give nu en langt bedre Afgrøde med mindre Gjødset og lettere Arbeide end før. Renderne anlægges han ikke paa Kraa, men lige efter Faldet saaledes, at han kan beregne, at de ville trække Vand, lige meget fra begge Sider. Efter som han gif frem med denne fuldstændigere Afgrøftning, blev han ogsaa af med en stor Del af Ugræsset, som nu ikke længere vilde trives i den sunde, for al Surhed befriede Jord, hvorimod saavel Rodbærter som alle Kornsorter stode langt bedre end forhen.

Pladsens Bearbejdelse,

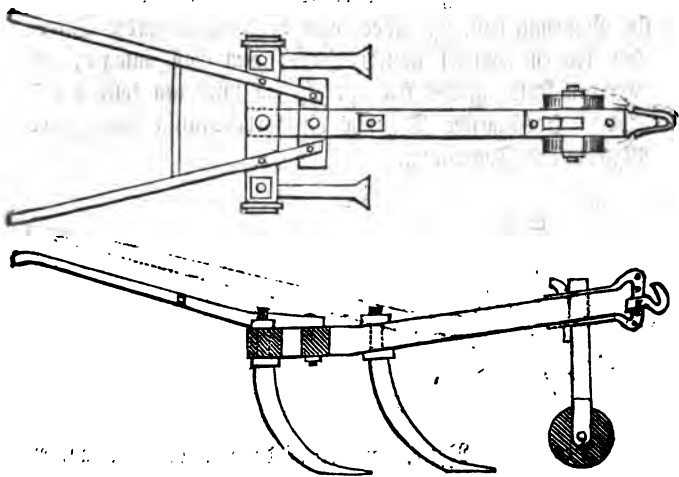
forsaavidt hertil skulde bruges Hest, maatte saameget mulligt indskrænkes, da han alene kunde saa denne til Brug, naar det saaldt beleiligt for Husbonden. Nu ved enhver, hvordan det ialmindelighed gaar hermed: Gaardmanden har Brug nok for Hestene, og Husmanden faar altsaa disse paa de Tider, eller rettere sagt Utdør, naar de ikke med Nytte kan bruges paa Gaarden. Husmandens Jord bliver derfor gierne slet og uhefnigtskræsig bearbejdet, hvoraf den ligefremme Følge er, at han høster langt mindre end ved en

god og hensigtsmæssig Bearbejdelse. Endskjønt nu Gudsbrands Husbonde var af det fjeldne Slags, ogsaa i denne Henseende, og det derfor gik G. bedre end mange af Nabo-gaardenes Husmænd, saa blev dog hans smaa Jordstykker ikke bearbejdede godt nok, hvorfor han efter nogle Aars Forsøb satte paa en Stud, som han, da den blev saa gammel, indkjørte og brugte for Redskaberne. Han forsikrer, at Tøtet har mere hjulpet ham frem end dette Foretagende; thi nu kunde han saa ethvert Arbejde udført i rette Tid; han kunde saa høstpløjet sine smaa Ager, og han kunde saa bearbejdet dem flere Gange om Vaaren i den beleilige Tid og med passende Mellemrum, saa at Jorden blev tilstrækkelig luftet og skjøt; Gjødselen blev godt blandet med Jorden og virkede altsaa saameget bedre; og endelig brugte han enhver Tid, han kunde affe, dels til at opljøre det Nødvendige af sin gode Myrjord til at blande Gjødselen med, og dels kjørte han af Myrjorden lige paa de gamle daarlige Ager og derved, efterat de vare afgræsede, forbedrede dem saameget, at de atter med Fordel kunde besaaes og give lønrende Afgrøder. Det vigtigste var dog, at han nu kunde passe den rigtige Gaatid for saavel Korn som Nødværter. Han erfarede snart, at naar en Ager er tilstrækkelig bearbejdet, saa kan man med Fordel saa sildigere, og at næsten bestandig den for tidlig tilsaede Ager bliver fuld af Ugræs, som naturligvis sætter Kornet tilbage i Børtten og forringer Udbyttet betydeligt. Da han imidlertid for nogle Aar siden hørte, at der gives hele Bønde, hvor ethvertisombest Markarbejde udføres ved Hjælp af Mælkecreaturene, og da han indsaa den store Fordel af at kunne anvende det Foder, hans Stud fik, til at holde en Ko mere, saa begyndte han at indkjøre sine Kjør, hvilket gik langt lettere end han havde tænkt sig. Koen har et raskere Fodslag end Studen, og naar den ikke bruges længere hvar Gang end 2 a 3 Timer, saa holder den ud at trække nok saa godt; noget Afslag i Mælken har han

heller ikke kunnet mærke, da Dyrene altid faar Foder nok og er i kraftig Stand. De æde mulligens noget mere, men dette betaler sig særdeles godt, da han for dette Tillægsfoder kan sige, at han har alt sit Arbejde udført. At Hjørene maa staaes nogentid før og efter de kalve, er en Selvfølge.

Han høstpløier bestandig sin Jord og sætter da altid Plogen lidt dybere end før. Paa denne Maade fordybes Jordsmonnet lidt efter lidt, og ny, frisk Jord skaffes op blandt den gamle. Han passer nøiagtig paa, at intet Vand bliver staaende mellem Furerne eller i Leigrenderne, da han har lagt Mærke til, at her bliver waade Flækker, som om Vaaren hindre En i at paabegynde Arbejdet, og paa saadanne Steder staa Ageren heller aldrig saa godt, som naar Jorden er tør. For at Jorden kan have godt af Vinterfrosten og derved blive skjernet, maa den nemlig ligge tør. Om Vaaren bruger han meget sjelden Plogen, men derimod en liden let Labbehøv med tre (14—16 Sommer lange og stærkt fremadsviede) Jærntinder, som er forsynet med Labber. Fordelen ved disse, der staa omtrent som Misteln paa en Plog, bestaar deri, at Ugræs, især Krækerødder, ikke sætte sig fast men maa glide opad, hvorved Redskabet gaar lettere, og paa denne Maade bliver man alle slags Ugræsødder frit. Ved at betragte den her staaende Tegning af Labbehøven, seet saavel fra Siden som ovenfra, vil man lettelig forstaa dens Indretning og indse, at en saadan Labbehøv virker langt bedre end vore almindelige Høve med deres affør korte og bene Tinder (Bægger). Den, der vil anvende et Par Heste for et saadant Redskab, bør gjøre det bredere og forsyne det med 5 eller 7 Labbejern, anbragt saaledes, at ethvert trækker sin egen Fure.

Ved nu at bruge denne Labbehøv i forskjellige Retninger paa Ageren og til saa stor Dybde, som Dyrene kan trække dem, og bestandig, som før bemærket med nogle Dages Mellemfrist (i hvilken Tid Ageren overfares med en almin-

delig Hart), — bliver Jorden særdeles vel bearbejdet, og G. lagde snart Mærke til, at denne Fremgangsmaade havde en gavnlig Indflydelse paa Ageren.

I de sidste Aar havde han ogsaa lagt sig til en liden simpel Vigtromle (Agerkul med Vigger paa), der gjør ham næsten samme Nytte som Hulleharven. Hans Vigtromle bestaar af en rund Stok, 17 Alen lang og 9 Tommer tyk. Den gaar med Tapper i begge Ender, rundt i 2 Arme, hvori Hesten forspændes og trækker. Bagtil er disse Arme sammensøjet ved et Sværtræ, hvori der er indsat 12 Jærntinder, som gribe ind mellem de ligesaa lange Tinder, 60 i Tallet, som er indsat i selve Tromlestokken i skraa (eller skueformede) Plader. Over Stokken er et Sæde, hvorpaa Manden sidder, medens han fører Redskabet. Alle Tinder er 5 og 6 Tommer lange, og naar nu denne Tromle føres lidt for, saa vil Jordklumperne, som Hullestokkens Vigger fører med sig, blive knuste, naar de komme til de i Bagtræet staaende Tinder. Naar der føres et Par Gange, er Virk-

ningen temmelig lig Kulleharvens. Subbrand havde gjort sin Pigtromle selv, og havde taget de dertil anvendte Linder især fra en gammel udslidt Harv; men han antager, at, naar den skulde gøres fra nyt af, saa vilde den koste 4 a 5 Spd. Høstsaende Tegning vil forhaabentlig tydeliggjøre Pigtromlens Indretning.

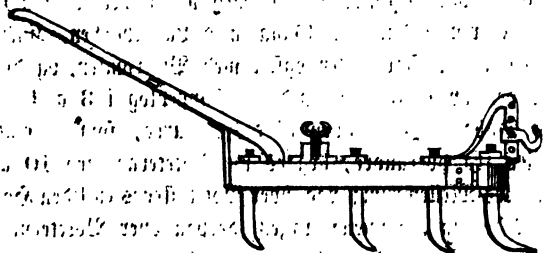
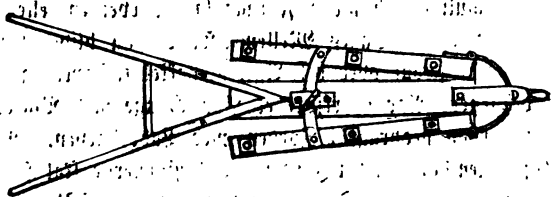

Den største Nytte, han ser af dette simple Redskab, er at faa Gjødselen rigtig smaaekjort, forinden han med Labbeharven bringer den ned i Jorden. Han bemærker endvidere en paafaldende bedre Virkning af Gjødselen, end før, da han blot spredte den med et Greb, hvorved den tit blev liggende i større eller mindre Klumper.

Da han af sin lille Jordbui ikke har Haad til, at lade noget Stykke ligge ubruget hele Sommeren for at arbeides ved saakaldet Brakning, saa maa han anvende saameget mere Omhu paa Bearbejdet til samtlige Afgrøder, eftersom de følge paa hverandre; og især det Hær, Jorden bruges til Rodvæxter. Eftersom Jorden er uren tik, eller af andre Grunde trænger til mere Luftning og Rensning, gjør han Mellemrummene mellem Planternes Rader videre, og derved har han altsaa saameget lettere for at bruge Sympeploeg (Skid) og Fureharv, indtil Hensigten er opnaaet. Ugræsset bliver ogsaa, med dertil Nillede, lette Haandballer, bortryddet. Det reneste af den Jord, han skal begaa med Rodvæxter, bruger han til Poteter, da han maa sætte disse i Slutningen af Maj, men den Jord, som trænger til mere Bear-

brides for tilførelse af korn, bruger han til Kurals, som ikke behøver at udsæes før Tid efter anden i Løbet af Juni, ja ofte jlle før Tid. Vælgger ind i Juli; han faar saaledes Tid nok til at brænde Jorden vel; og de forskjellige Arbejder, som paa denne Maade blive saaledes fordeelt, at det ene ikke kommer i Veien for det andet.

Da en Furehøv, ogsaa kaldet Poteteshøv, maa anses som et næsten uundverligt Redskab, for med Fordel at dybe Rodvæxter og under disse Væxters Stand paa Jageren at faa Jorden tilhørlig luftet og kensket, til Fordel for den efterfølgende Kornsaad, saa vil jeg ogsaa meddele følgende Tegning af en saadan Furehøv. Den bestaar af et Midt-

stykke 5, Kommer bredt, og 2 Sidsstykker, hvæ 3 Kommer bredt. Alle tre er 1-3 Kommer tykke, eftersom Stykken udskræper sig. De 2 Sidsstykker ere befestede til Midtstykket fanga ved Hængsler, og bagtil er anbragt 2 Jærn, som er faste i Sidsstykkerne og gaa om hverandre, under en Jærnskræmpe paa Midtstykket hvori er en Skrue, saaledes,

at de altsaa kunne stilles og faststrævs med større eller mindre Mellemrum. Stillet paa det smaleste gaar Medslabet paa 9 Tommers Brede, imen det kan ogsaa uddrives til over 20 Tommer. I hver af Sidespillerne sidde 2 noget fremad- bøjede Jærntinder, og i den forreste Ende af Midtstykket sidder en noget stærkere Jærnlæg midt en Bæb paa, ligesom en Stigboile er anbragt, for at kunne bringe Medslabet til efter Behøvet at gaa mer eller mindre dybt i Jorden. Indorne bør være mindst 8—10 Tommer lange.

Førend jeg slutter Meddelelsen om, hvad S. fortalte mig om sit Jordarbejde, maa jeg endnu anføre, hvorledes han dyrker sine Rodvæxter. Ageren bliver høstgjort saa dybt som muligt, og næste Foraar labbeharvet en eller to Gange med nogle Dages Mellemfrist; derpaa bliver Gjødselen udbredt jævnt over hele Ageren, hallet tilstrækkelig fin, og i de senere Aar overkjørt et Par Gange med Vigtrømlen og derpaa nedbragt i Jorden med Labbeharven. Naar nu Gjødselen har ligget i Jorden indtil Poteterne skal sættes, som ikke sker, førend Jorden er bleven varm af Vaarsolen, og Alting har begyndt at gro med nogen Kraft, saa overfares Ageren endnu en Gang med Labbeharven, finkjøres med en anden Harv eller ogsaa med Vigtrømlen, og derpaa fures den op i Kammer med en Hoppeslog i 3 a 4 Tommers Dybde. I Bunden af disse Furer, som er omtrent 1 Ellen fra hverandre, lægges nu Poteterne med 10 a 12 Tommers Mellemrum; paa hver Potet stroes en liden Haandfuld Aske, og Kammene rages, derpaa over Poteterne med en Rive. Er Jorden bleven meget løs og tør, og det ikke ser ud til Regn, saa kjører han over Ageren med en let Mulleskol (Tronle); er der derimod Fugtighed nok i Jorden, saa at den tilstrækkelig kan dække Poteterne, behøves ikke Tronlingen, ja denne vilde endog være skadelig. Naar Poteterne begynde at komme op, brygte han før, for Agerets Skyld, at have hele Ageren over, med efterat han

for nogle Aar siden fik gjort den forhen omtalte *Furubarv*, saa har der han med denne mellem *Potetraderne* saasnart disse kan sees, hvorved han undgaar at flade *Græsset*. Dette gjentages gjerne endnu en Gang, førend det hyppes, som sker en eller to Gange, eftersom det behøves, første Gang naar *Græsset* er 5 a 6 *Tommer* høit, og sidste Gang førend *Blomstringen* begynder; thi *Siden* maa de ikke forstyrres. *Ugræsset* i selve *Raderne* opryktes med *Hænderne*; derved faar han en særdeles ren *Potetager*, og det næste Aar, efterat *Ugeren* er pløiet om *Høsten*, behøver han kun at labbeharve den et Par Gange, førend den tilsaes med *Waarhøvede* eller *Byg*. *Kløve* eller *Turnips-Ugeren* behandler han paa samme Maade; hvad *Bearbejdelse* og *Gjødsling* angaar; men naar han skal saa *Frøet*, kommes *Jorden* op med *Hyppeløgen*, derpaa afrages *Toppen* af *Kammene* med en *Ribe*, saa at der bliver en *Flade* ovenpaa af en *Haands* *Brede*, og herpaa saes *Frøet* temmelig tykt i en *Fure* langs hele *Kammen*; tilføst rages lidt *Jord* over og tilklappes med et *Bræt* eller med *Bøgen* af en *Spade*. Paa den tørreste *Jord* afrager han ikke *Kammene* som ovenfor anført, men blot trykker dem stærkt sammen, for at bevare *Fugtigheden*. Naar *Plantterne* ere blevne 1 a 2 *Tommer* høie, udtyndes de med et dekl fikket *Jærn* eller med *Haanden*. Denne *Udtynding* kan foretages først til en *Uffland* af 3 a 4 *Tommer*, og senere, naar *Rummet* bliver for trangt, borttages eller hver anden *Plante*, og dersom dets *Væxt* er særdeles frodig, saa maa endnu engang hver anden *Plante* borttages for at flaffe en *Uffland* af 10 a 12 *Tommer*, som er den mest passende og giver de største *Afgroeder* af *Rødder*. De saaledes oprykkede *Planter* komme til god *Nytte* for *Kreaturene*.

Han foretrækker i de senere Aar, istedenfor at saa hele *Kammen* langs med *Frø*, at tage *Frøet* i en *Køb* og lægge en *Rispe* *Frø*, mindst 10 a 12 *Korn* i en *Uffland* af 10 a 12 *Tommer* fra hverandre, stille disse *Frø* høit en halv

Kommer ned i Jorden og siden tilslappe det Høst. Denne sidste Maade har den Fordel, at han da har det i sin Magt at lægge en Haandfuld kraftig Gjødsel ved hvert Sæt af Frø, hvorefter detes hurtige Spiring paastundes og fikres, hvilket er af megen Bistighed for at redde Bøtterne fra Jordlopperens Ødelæggelser; thi kommer Bøtterne hurtigt og kraftigt frem i de første Dage, da kan vel ogsaa senere Jordlopperne gjøre dem Glæde, ja mængdegang ødelægge Bladene, saa at disse er saa fulde af Huller, at de se ud som et Sød; men Bøtterne kommer sig alligevel og kan give en god Afgrøde.

Opades derimod seke Hjertebladene i de første Dage, da er Bøtterne ødelagte, og det maa da faaes paanyt. Til dette Slags kraftig Gjødsel har S. hidtil brugt den med Myrjord blandede Menneskegjødse, hvortil ogsaa har været blandet lidt Uke. Denne Gjødsel har han brugt noget og deraf lagt en liden Haandfuld i 10 a 12 Tommers Afstand, nedtrykket i Rammens Overkant, hvorpaa den Jersøn, der udsaa Frøet, som før meldt, stikker dette ned midt i Gjødselen og dækker over. Frøet, som paa denne Maade kommer til at ligge i vedsende Fugtighed, spiret raskt, og da detes fine Rødder strax træffe paa rig og tjenlig Næring, saa udvikles, som Følge heraf, de unge Bøtter i saa Dage i den Grad, at de i de fleste Tilfælde tuange befrøttes med Jordlopperne. At Ageren siden, idet man bruger Fureharven imellem Raderne og haandhæfter og luger, bliver befriet for alt Ugræs, er en Selsøfge, aldeles nødvendig for at aple tilfredsstillende af Modfrugter og tillige gavnligt for den efterfølgende Kornfød, som ruadeligt gjengjælder det ved Mensningen og Lugningen anvendte Arbeide.

Guldbrand er for sit Vedkommende forspringssiden, kommer til den Overbetykning, at det ikke kommer sig at gjødse til Ugræsplanter, men at disse maa stoffes hørt; og han passer derfor paa hele Sommeren igjen-

nem at affkæalt Slags Ugræs omkring Høene og hvor det
ellers findes, før end det sætter Frø.

Føruden Poteter og Lærnips, som her noget udfærlig
er omtalt, har S. ogsaa begyndt at dyrke lidt af andre
Rodbærter, saasom Raalrabi eller den saakaldte Morabaya og
Sulerødder, — Bærter, der haabe er simple at behandle og
vel stillet til Foder for Busslæpen; desuden afgive de ogsaa
en sund Frøe for Mennesker. Har man Stodfrugter og
Mælk, saa kan der ikke være Tale om Mangel paa Mad.
Raalrabi optrækker han først Plænter af, hvilke, naar Ugræsen
er færdig, udplantes paa det for dem bestemte Stykke, lige-
som almindelig er i Haverne.

Hvad Poteterne angaar, saa maa jeg endnu anføre, at
S. de Par sidste Aar, med særdeles Held, havde forsøgt at
sætte disse af Plænter. Paa denne Maade har han baade
sparet en Mængde Poteter, som ellers maatte have været
anvendt til Udsæd, og desuden har han faaet Poteter,
baade til eget Brug og til Sælg, langt tidligere end efter
den almindelige Fremgangsmaade. Efter den Anvisning,
han dertil har faaet, gaar han frem paa følgende Maade:
I den sidste Halvdel af April danner han en varm Bænk
ved at lægge et eller to Læs Hestgjødsel indom en lille
Nemme af Træ og træde den vel til; før end han lægger
Gjødselen ned i Næmmen, borttager han Madjorden og be-
dækker Underlaget med et 6—8 Tommer tykt Lag af Flis-
affald, (Sagflis; Høvetknon), Halm eller lignende, som kan
forebygge, at Kulden trænger op i Gjødselen, da denne i
modsat Fald hindres fra at gjære. Han har dækket sig
sammen af Rughalm en simpel og tyk Matte til at lægge
over, for at holde paa Varmen. Naar nu Gjødselen efter
nogle Dages Fortløb begynder at brænde eller gjære og
altsaa bliver varm, saa kastes Madjorden paa igjen, lidt ad
Gangen; og naar denne ogsaa er bleven passende varm,
lægges Poteterne tæt ved Siden af hverandre, i Samlinge

som kan rummes i Kammen eller Bænken, — og bedækkes med en ganske tynd Flo af Radvord. Matten lægges over hver Kat, tages af i varme Dage; men lægges altid over, naar Veiret er koldt. Poteterne begynde nu at spire, og ud i Mai komme Spirerne op, men maa fremdeles beskyttes mod Kulden. Smidlertid tilberedes Potetesageren for disse Plænter ganske paa samme Maade, som forhen er beskrevet for Poteterne; men man har nu den Fordel, at man kan sætte 6 a 8 Tommer høie Plænter paa samme Tid, som man ellers kunde have lagt Poteterne. Fordelen herved er, at man har Poteterne modne omtrent en Maaned tidligere end sædvanligt, og Nyttten heraf, baade til eget Brug og til Salg, er klar for Enhver. Udplantningen sker nu paa den Maade, at man begynder i Bænken at optage Poteterne fra een Kant og skiller hver udviklet Stengel forsigtigt fra Moderpoteten og de andre Stengler. Det kan undertiden være godt, om noget af Sættepoteten ved at løses hænger ved Planten; men dette er ikke aldeles fornødent. Ved at føre Planterne fra Bænken til Ageren, maa man se til, at Rødderne ikke blive udsærlede af Wind og Sol, og dette gjøres bedst ved at lægge lidt vaadt Røse i Bunden af den Kurv, hvori Planterne føres, og tillige bedække disse med et vaadt Klæde. Naar Ageren er opkjørt i Kamme, tager man en og en Plante og gjør med Haanden et langagtigt Hul; i dette lægges derpaa Planten i en skraa Stilling, hvorpaa den dækkes med Jord, saa at kun nogle Tommer af Toppen er ubedækket. Dette har den Fordel, imod at sætte Planterne lige op og ned, at Stikken da lettere skyder Sidefilke, som igjen bære Poteter. Er Jorden tør, vander man den een eller to Gange; hertil bruger man bedst forraadnet og med Vand fortyndet Urin (Vis) eller Gjødselvand. Planterne hænge med Toppen et Par Dage, men derpaa begynde de at hvore med megen Kraft, og behandles nu, under deres videre Fremvært, ligesom andre Poteter, med Mensning.

Hyvning og Bugning. Naar Knolkerne begynde at dømmes, kan man med Haanden eller med en liden stump Træspade let borttage de store Poteter; se Gjødselvand i Gullet og klæppe Jorden vel af, og man faar da saaledes en fuld Afgrøde til Høsten. Dette er langt bedre, end at rykke op hele Græsset for tidligt, hvorved mange Poteter gaa tabt. Men vandes maa der ved denne Optagningsmaade. De til at frembringe Plønterne benyttede Sættepoteter blive for en stor Del i Behold, og kan bruges til Føde baade for Menneſter og Dyr, og man kan antage, at en Skjæppe Poteter, behandlet paa denne Maade, afgiver Plønter til et Jordstykke, som ellers vil udfordre 6 Skjæpper.

Angaaende Opsamling, Behandling og Anvendelse af alleſlags

Gjødsel. da begynde, Gudbrand strax han overtog Pladsen at efterligne, hvad han saa, at der blev gjort paa Gaarden; og han mærkede snart, at han næppe kunde anvende sin Tid og sit Arbejde paa Noget, der saare og siktere gav ham Fordel, end paa at formere Gjødselen. Hans Husbond havde saa tit sagt ham, at hvad Gjødselen angaar, saa er Hovedsagen at sørge for, at Intet gaar tabt. Som Følge deraf bragte han god Mørdjord, og især Myrjord, sammen i Hauge omkring paa Pladsen, hvor dertil var Anledning; og efterat disse havde ligget over et Aarstid, førte han deraf op til Husene og til under Tag saameget, som var fornødent for daglig eller ugentlig at blande i Gjødselen, saa at Urinen blev indsuget af Jorden. Til dette Brug maa Jorden være saa tør som muligt, dels for at den ikke skal fryse om Vintertiden, dels fordi den kun i tør Tilstand kan tiltrække Urinen og Gjødselvandet. Da der ved denne Fremgangsmaade Intet tabtes af Urinen, blev ogsaa Gjødselens Gjæring eller Brand forhindret, og den tabte saaledes Intet, eller saaledes som muligt af dens nærvede Dels. Han brugte imidlertid ikke

at ikkandt mere Jord end uddrensligt fundet opsøgte. Die- med. Ligesom Mænkstegjødselen ogsaa blev blandet eller bedækket med tør Mjøsjord, mindst en Gang om Ugen, saaledes at ogsaa der al Urinen blev i Dehold, saaledes blev denne Gjødsel, naar det blev ud paa Baaren, endvidere op- blandet med 2-3 Gange saamaget Jord og flere Gange omgrabet og sumpet, og i de senere Maanedes brugt paa den formeldte Maade til Lærnis og andre lignende Rod- væxter, hvor den især viste sig virksom. Noget blev ogsaa anvendt til Kaal og andre Væxter i Gaden. Bærerne blev foretstillet tilholdt at opsamle al den Gjødsel, som de kunde finde paa Landeveien og andre Steder, og herved indsamledes ikke saa lidt Urret ijsønnen. Alt Gødt og andet Affald fra Huset henlagdes paa sit Sted, blandet med Jord. Alt Afte og Sod fra Skorstenen lagdes for sig selv, brugtes paa Poteterne og viste sig der at gjøre god Nytte. Kort sagt, G. viser en ualmindelig Omhu for at opsamle al Slags Gjødsel, og deri består den største Hemmelighed ved den gode Fremgang med hans Jordbrug, i Rodsketning til dem, der med Tankeløshed og ubegrænselig Egeguldighed bort- kaste det vigtigste Stof til at fremme Jordens Frugtbarhed. Den Landmand, der bortkaster noget Slags Gjødsel, kan vistnok ikke anses stort kloget, end den Møller, der lader Vandet løbe bort uden at bruge det til at drive sin Mølle med.

Ved Anvendelsen af den opsamlede Gjødsel viste G. ligesaa megen Omtanke; thi hvad han samlede i Vinterens Løb, blev strax om Baaren brugt til Poteter og andre Rod- væxter, som trivedes godt dorefter, og herved undgik han det betydelige Tab, som Gjødselen lider ved at henligge og brænde, — et Tab, som er langt større end de Fleste fore- stille sig, og som vel lades sig noget formindret ved at op- blande Gjødselen med store Mængder af Jord, den saakaldte Kompost; men som alligevel ikke lader sig ganske forekomme; og Arbeidet med Kompostlægningen er ogsaa kostspændende og

foskbar. Har man løs Sandjord, kan maaske en saadan stærk Opblanding af Gjødselen være tilraadelig, naar man har lerartet Jord til Blanding; thi derved opnaar man andre Fordele, som kan være af Bigtighed for Sandjorden. Alt hvad der forresten kan paastynde en hurtig Omsætning af Gjødselen, er fordelagtigt; og Gs. Fremgangsmaade forstjener derfor vistnok, med tilbørligt Hensyn til Forholdene, at blive efterlignet.

Forresten har G. forlængst erfaret Nyttens af at føre passende Mængder af den gode, sorte Myrjord paa den gamle Agerjord; for derved at forbedre denne, og han fortsætter derfor bestandig med denne Kjørsel, naar han kan affe Tid dertil.

Hvad Dyrkningen af selve Myrstykket angaar, da har han nu faaet denne nogenlunde i Orden paa den Maade, at han, efterat have taget en dyb Rende paa den øvre Kant, for at hindre Vandet fra Bakken i at løbe ud paa Myren, tillige har gennemgravet denne med to Render efter Længden, hvorved tre ligestore Stykker, hver paa 1 Maals Størrelse, er opstaaet. Nu høstpløier han et Stykke hver. Høst, og den næste Sommer, naar de oppløiede Furer begynde at blive tørre, harver han et Par Gange med nogle Dages Mellemrum; og naar Jorden da er tør nok, antænder han Myrjorden; som brænder temmelig godt til nogle Sommers Dybde. Naar Jorden er flukket, bliver Askten ved Hævning flere Gange blandet vel med Jorden. Sidst i Juli eller først i August udsaar han da Vinterrug. Han ser vel til om Høsten, at intet Vand bliver staaende nogetsteds paa Ageren. Næste Aar saar han Timotheifra i Rugen, og han har hidtil, efter en Skjæppes Udsæd af Rug, ikke avlet mindre end 9 Skæpper og opad til det Dobbelte; og af Hø har han havt 2 til 3 Skippund paa Maalet (Mælingen). Det lille Myrstykke hjælper ham saaledes, ved forholdsvis lidet Arbejde og endnu uden Gjødsel, til Korn, Halm og

Hø, til Ophjælpning af Pladsens øvrige Agre. Paa Forespørgsel, om han ikke troede, at det skulde svare Regning at føre Gjødsel paa Myren, svarede G., at han nok troede det kunde lønne sig, men ikke i samme Møn, som den samme Gjødsel vilde give ham Fordel paa hans andre gode Agre, og at han for det første ikke havde rørt Myren, naar han ikke havde anset den for saa god, at den uden Gjødsel, i det Mindste for endel Aar, kunde give ham lønnende Afgrøder alene ved Brænding. Han tilføiede, at han et Aar, da Veiret var meget regnsfuldt, og han ikke kunde faa Myren til at brænde henover hele Ageren, havde, efter sin Husbonds Raad, i et Hjørne af Myren sammenkastet store Hauge af Myrjord og faaet dem i Brand ved nogle Træstubber og andre brændbare Ting, og siden havde han paalastet mere Myrjord, hvorved denne, omtrent paa samme Måade som i en Kulmile, var bleven i mer og mindre Grad brændt og forkullet. Ved at føre denne ud over Ageren havde han næsten seet samme Nytte deraf som ved hans sædvanlige Brændemaade. I fugtige Sommer agter han derfor ogsaa for Fremtiden at bruge denne sidste Fremgangsmaade.

Sædskifte.

I de første Aar kunde Gudbrand ikke foretage nogen bestemt Inddeling af sin Jord, eller indrette hvad man kalder et ordentligt Sædskifte, da Pladsens Agre dertil var i en altfor forskjellig Tilstand, og han maatte derfor i flere Aar behandle ethvert Stykke for sig, saa godt som muligt, før at bringe dem til at blive nogenlunde i lige Stand, altsaa undertaale dem en forberedende Behandling. Da Virkningen heraf og af hans omhyggelige Gjødselbehandling begyndte at vise sig, raadførte han sig med sin Husbond, og efter af ham at have faaet nøiagtige Forklaringer over flere forskjellige Brugsmaader og Sædskifter, som kunde bruges paa Pladsen, valgte han følgende Fremgangsmaade, som han nu for Tiden holder sig til, nemlig:

1ste Aar 4 Havre.
 2de Do. Rodbærter med fuld Gjødsef.
 3die Do. Byg og Vaarhvede med isaet Kløver og Græsfrø.
 4de Do. Slaatteland til Hø.
 5te Do. Do. til Do.
 6te Do. Do. til Do.

Da nu Pladsens Størrelse foruden Myren er 18 Maal Jord, saa holder altsaa enhver af de 6 Afdelinger omtrent 3 Maal, og vi vil derfor gennemgaa Brugten af en Afdeling eller Ager, for at det ofte tydeligt kan forstaaes. Af Græslandet oppløies saaledes hver Høst et Stykke, 3 Maal stort, og dette bearbejdes og tilsaas næste Aar med Havre. Naar Havren er indhøstet, høstpløies Ageren noget dybere, og behandles og gjødes den næste Aar, som forhen anført, til Poteter og andre Slags Rodbærter; almindeligvis sættes Poteter paa 1 Maal, og Turnips, Kastrabi og flere Slags Rodbærter paa de andre 2 Maal. Gjødsemængden, som paasøres (paa de 3 Maal), er almindelig fra 40 til 60 Tjerrrelæs af omkring 2 Tønderes Størrelse. De første Aar, da han havde Mangel paa Gjødsef, maatte han paa Høsten mere af Myrjorden end i de senere Aar, da Gjødsemængden er tilstrækkelig. Naar alle Rodbærterne er optagne, høstpløies Jorden; og næste Aar, altsaa det 3die Aar, tilsaas Ageren med Byg, undertiden ogsaa med lidt Vaarhvede, og i begge Dele saaes en Blanding af rød og hvid Kløver samt Timothei-Græs, almindeligvis 3 a 4 Slaatpund Timothei og 1 a 2 Hund Kløverfrø. Dette Frø udsaaes, naar Bygget er saaret og nedharvet, hvorpaa det Hele tromles eller rulles; dog, hvis Veivet ikke paa den Tid er gunstigt, venter han, indtil Bygget er kommet op, en Løverhaand høit, og da, isaas Græsfrøet, som tager Jord selv og spiret godt i Skygge af Bygget. Naar Saaningen af Græsfrøet foregaa, sikar før der kommer Steg, saa er det allebedst. Naar Bygget er indhøstet, paasøres nok paa, at ikke nogen

af Kreaturere kommer ind paa Klobren, da de ved at traakle paa den, gjør den betydelig Skade. Nu ligger altsaa Ageren i 3 Aar til Eng eller Skaateland, indtil den det 6te Aar om Hæsten igjen opløses, for atter at begynde Sædskiftet med Havre næste Vaar. Gudbrands Udsæd er saaledes nu hvert Aar, paa 3 Maal med Havre omtrent 6 Skjæpper, — 3 Maal med Byg omtrent $4\frac{1}{2}$ a 5 Skjæpper, og Poteter paa 4 Maal omtrent 2 Tønder; og Avlingen har, som Følge af hans tænksomme og omhyggelige Fremgangsmaader, i de senere Aar været Aar om andet, af Havre 6 a 7 Tønder, af Byg 7 a 8 Tønder, af Poteter 18 a 20 Tønder og af andre Rodvæxter fra 70 til 100 Tønder. Af Hø avler han fra 2 til 3 Skippund paa Maalet, og har altsaa paa sine 8 Maal Skaateland fuldkommen nok til (i Forbindelse med alle Rodvæxterne, Høet fra Myren og af Galmen) at kunne føde sine 3 Kællekjør og 2 a 3 Squer meget godt. Et Par Aar har Avlingen af Rodvæxter været meget større, end ovenfor anført, og da har han enten ladet Kalvene leve og fodret dem stærkt, saalænge Rodvæxterne har været, og derpaa solgt dem med god Fordel, eller han har kjøbt sig et magert Slagt, fedet og solgt dette, hvorved han har staaet sig godt og formæret sin Gjødselmængde betydeligt.

Efter som G. har lært at forstaa sig paa og har faaet den nødvendige egne Erfaring i Jordbrug og alt, hvad der henhører til hans hele Drift, har han ogsaa forbedret denne i flere Henseender. Han har saaledes lagt en Hestebøtte (Boune, Boga) mellem hver eller hveranden Potet paa Potetageren, hvorved han har havt en god Avling af Bønner saa at sige for Intet. Disse Bønner er særdeles nærrende og gjøre derfor, naar de blive malet til Mel, god Nytte i Husboldningen. Blive de et Aar imellem ikke fuldmodne, saa gjøre de ligesaa god Nytte til at blande i Foderet for Kreaturerne. Naar den Ager, som gjødes, seer han altid

er eller to Leige med Væter og Bøtter, som kommer til god Hjælp i Huset. Tildels har han ogsaa i Sjødselandet faaet lidt Viltet blandet med Havre, afflaaet denne til Fodet for Kreaturene, derefter tabbeharvet Ageren tilstrækkeligt et Par Gange og faaet Winter-Aug, som har lykkets godt.

Med den Fremgang, som G.'s Jordbrug nu har faaet, samler han ikke alene Sjødselet nok for tilstrækkelig at gjødsle sine 3 Maal aarlig, men faar saameget tilovers, at han ogsaa kan hjælpe lidt paa 2det Mars Kløver eller England, som baade foretager Høavlen betydeligt og bidrager til en større Udving af Havre, naar Græsmarken atter oppløies. Et hans gode Kyrpord har været ham til særdeles Nytte, er let at indse, og uden Den, vilde han have været nødt til at inddele sin lille Jordvei i 7 a 8 Stykker istedenfor i 6, da han ikke vilde have kunnet gjødsle saa store Stykker hvert Aar. Han havde i dette Tilfælde maattet lade Agrene ligge ferske Mar hen til Slaatteland, inden han atter tog dem i Dreift til Korn og andre Væxter.

Jadhestning og Opbevaring.

Om Indhestningen af saavel Hs som Korn og Rodvæxter forklarede Gudbrand Følgende. Græsset begynder han altid at slaa, naar det staar i Blomster; thi lader han Jovet modnes; saa har han erfaret, at Høet ikke paa langt nær er saa godt for Kreaturene. Kløveren*) slaas, naar saagodtsom alle Hoveder slaa i fuld Blomst; men hvad der skal slaa til, at give Frø, maa først slaas, naar dette er modent, hvilket er Tilfældet; naar det er blevet noget violet af Farve. De smaa Stykker, som han bestemmer sig til at tage Frø af, lader han være op om Baaten, indtil Kløveren bliver 6 a 8 Tommer høi, eller indtil han ser de første grønne Hoveder. Da slaa han den af. Den vorter nu aldeles jævnt til, sætter modne Frøhuse paa een Gang,

*) Kløver er det Græs-Slag, som sommefteds kaldes Kautøll og Kvittoll (rød og hvid Kløver).

og han faar paa denne Maade næsten dobbelt saameget Frø, som naar han lader den vore ligefra Vaaren af; thi da modnes den saa ujevnt, at Frømængden bliver meget mindre. Denne første, tidlige Slaat kommer da ogsaa til god Nytte for Kreaturene. Han har flere Gange kunnet sælge noget Kløverfrø, og dette betaler sig godt; thi han kan aale mange Dunde paa en ganske liden Flæt, og Prisen paa godt, sikkert Kløverfrø er altid god.

Ligesom han de første Aar ofte havde haft søbeligt Tab ved at slaa Græsset for sent, saaledes havde han især feilet ved ogsaa at skjære eller indhøste Kornet for sildig; thi meget faldt af under Skuren, Kornet var mere tykfløket, gav altsaa mere All og mindre Mel, og Melet var heller ikke saa godt. Det overmodne Korn er derhos ikke saa tjenligt til Saakorn, ja mister endogsaa undertiden Spirekraften. Hertil kommer, at Halmen var meget dårligere til Foder for Kreaturerne. Han havde derfor seet god Fordel af at skjære Havren, saasnart Væxtkornet var nogenlunde fast eller modent, eller naar Ugeren havde endel grønt Korn eller Halm blandt den gule; thi ventede han til den blev samgut, saa var det for sent. Bygget dog han, førend de røde Striber paa Kornet var borte; thi slar han det senere, saa blev Kornet mørkt, Halmen mere stiv, strax under Aret, og han tabte saaledes meget paa Ugeren. Rug og Hvede bliver ogsaa slaaret, naar Kærnerne have faaet nogenlunde Fæstthed; han venter ikke, til de blive fuldkommen haarde. Til at binde Kornet med bruger han for det Meste tynde Bidjer, hvorved megen Spildning undgaaes, især naar Halmen er kort. Han bruger at sætte Kornet paa Stær, snart entrædet snart bundet, eftersom Veiret er til, og de samme Staurer bruger han isforveien til at danne Høesjer af, for at tørre Kløveren paa. Han er forsigtig, med at tage Kornet tørt ind og behandle det med Omhu, saa at det ikke rystes mere end høist fornodent; og ligesom han altid strør lidt

Salt blandt Høet, saaledes har han flere Aar seet stor Nytte af, under misligt Høstveir, at strø lidt Salt mellem hver eller hver anden Flo. ogsaa af Kornet; thi derved befries det fra at mugne, hvilket baade slæder selve Kornet og gjør Halmene modbydelig og farlig for Kreaturerne at æde. Poteterne lægges i en liden Potetkjælder, hvori ogsaa findes en Binge til andre Rodarter; men Turnipsen lægges paa Fjøsloftet og i en Underlaave, hvor den fryser og holder sig paa denne Maade til langt udpaa Vinteren. At komme i en varm Kjælder taaler den slet ikke. Han lader den flyde Is, førend den ophalles til Fodring.

I de første Aar var G. som tiest nødt til at laane Saakorn paa et Bygdemagasin eller at kjøbe det omkring i Bygden, og han lagde da tit Mærke til, hvor misligt saadant Korn som oftest var til Udsæd. Efter Tilraadning begyndte han derfor hver Aar, naar Saatiden nærmede sig, at prøve sit Saakorn for at være vis paa, om det kunde spire. Han iværksatte dette ved at lægge et vist Antal Korn mellem et Par Badmelslapper paa en Skaal og holde disse lidt fugtige inde i Barmen nogle Dage; det viste sig da snart, om Kornet endnu havde Evnen til at gro, og hvormange Korn der spirede af det Hele. Flere Gange har det hændt, at Korn endog af hans egen Avling, som forresten saa godt ud, dog, formedelst Mug i Løden, har været berøvet Spire-Kraften, og at han altsaa ved at have saadet dette, vilde have havt en aldeles mistykket Ager. Denne simple Regel, at prøve alt Slags Sædesfrø uden Undtagelse, har staaet ham for mangt et Tab.

Fodring og Mællebehandling.

Med Hensyn til Fodringen af Kreaturerne, da havde baade Gudbrand og hans Kone havt god Anseelse til hos Gaardmanden at se den ligefremme Fordel i enhver Henseende af at holde Dyrene godt hele Aaret, og de havde paa den anden Side, paa mange Gaarde i Nabolaget og

hos mange Husmænd, seet, hvor daarlig deres hele Dreift
 stiller sig, naar Kreaturerne ikke faar tilstrækkelig Næring.
 Huset mangler som tiest Mælk; uagtet man holder en hel
 Del Kjør; Gjødselen bliver der lidet af, og drane er ogsaa
 mindre kraftig end efter velsødte Dyr. At der ikke kan
 tænkes paa at benytte daarlig fodrede Kreaturer til Træddyr,
 følger af sig selv. De første Aar, G. havde Pladsen,
 maatte som forhen omtalt Kreaturerne for det Meste staa
 paa bare Halm hele Vinteren igjennem, hvoraf Følgen var,
 at de lidet eller næsten Intet kunde mælke; men eftersom
 han fik mere og mere Rodvæxter at komme Halmen tilhjælp
 med, og fik mere godt Hø, — saa tiltog ogsaa Mælkemæng-
 den for hvert Aar, saa at han, i februar 6 a 700 Potter
 Mælk af hver Ko, nu allerede havde over 1500 Potter, og
 G. indser nu tilfulde, hvor vigtigt det er at skaffe sig bedre
 Kreaturer; hvorved Mælkemængden, med hans nærværende
 gode Fodring, endmere kunde forøges.

Regner man, at en middelmaadig Ko, daarlig foret,
 giver aarlig 600 Potter Mælk, og regnes Potten til 2 Skilling,
 saa gjør dette tilsammen 10 Spd. Regner man en taalelig
 god Ko, godt foret, saa giver den mindst 1500 Potter,
 som efter 2 Skill. for Potten, vil udgjøre 25 Spd. Paa
 denne Maade har man altsaa god Net for sit Foder; men
 er nu Koen af et rigtig godt Slag, saa kan man med den
 samme gode Fodring vente en 500 Potter Mælk mere, som
 altsaa vil forøge Indtægten med en 8 a 9 Spd. Vinter-
 føringen idærksætter G. ved Hjælp af, fra en halv til en
 hel Skjæppe smaahakkede Rodvæxter daglig, blandet med
 Hakkelse af forskjellig Slags Halm og derhos tilstrækkeligt
 af Hø. Potetgræsset, Bladene af Turnips og andre Rod-
 væxter, samt Bonne- og Erteriset, skjæres ogsaa smaat og
 bruges til Sørpefoder i Fællesstab med Agner og andet
 Affald fra Laaven. Sørperne tilberedes først i et Kar, hvor
 der slaes hedt Vand over Blandingen, som derpaa tilbætkes

vel og hurtigst fra den ene Dag til den anden. Dermed bliver alt Foderet meget behageligere for Kreaturerne, som ogsaa er istand til at tilegne sig mere Næring af det Foder, som saaledes er behandlet. G. har ogsaa gjort Forsøg med at blande Halm- og Hø - Gaffelse sammen med de andre Fodringsmidler; og idet de floris nedpakked i et Kæb eller en dertil indrettet siklæntet Kasse, hvoedes der saameget, helst varmt Vand derved, at den hele Masse bliver nogenlunde fugtig; hvorpaa det trødes fast sammen og lægges i et Kæb eller i et andet. Den fugtige Masse begynder nu at gjære, hvilket derved noget varm, og samtlige Fodringsmidler blive efter 2 a 3 Dages Tid ved Gjæringen mere opløselige og altsaa mere nærende for Kreaturerne. Om hæn undertiden kun har høst lidet af Rødder og andet kraftigt Foder, at blande i Gaffelsen, saa har dog den hele Masse faaet en meget bedre Smag og ædes langt begjærligere af Dyrene. Høet, Kjøret, fodres, omframt Nattefoderet, kun 2 Gange om Dagen; men hver Gang de fodres, gives dem i smaa Portioner: snart det ene snart det andet. Sdags Foder krer paa hin og den, indtil de ere fuldkommen mætte og maa lægge sig ned for at drøvtygge. Medens Drøvtygningen foregaar, maa Koen ikke forstyrres; thi ellers affætter den ikke saunogen Mælk, ligesom heller ikke den Mælk, som da affattes, er saa fed; som naar Koen har Hellighed. Enhver erfaren Husvædder vil have lagt Mærke til, at Morgenmælken altid er federe end Aftenmælken. I Stedenfor altsaa, som paa de fleste Steder brugeligt, at fodre Kjørene 5 a 6 Gange daglig; og derved idelig forstyrre dem i Drøvtygningen og Mælkesunddringen; fodres de hos G. kun 2 eller 3 Gange; men til fuldkommen Mættelse. Denne Maade at fodre paa har ogsaa den Fordel for Husmandskonen; at hun kan være indt. fra Klossen 10 eller 12 omkring, til Klossen henved 2; og gjøre sit hele Middagsstet fra sig, førend hunk affætt maa gaa i Fjæset. Nogle Gange i de første Aar gaa G.

fine Creature noget mindre Foder i den Tid de skode horte, som det heder, Alre ikke mærkede; men han mærkede snart, at dette var urigtigt; thi de mærkede da siden ikke saa meget, som naar de hele Tiden havde faaet den samme fuldstændige Fodring.

• Hvad Sommerfodringen angaar, saa havde G. Nettig-
hed til, som jo er det stoddvanlige for Husmændene, at slippe
sine Creature i Gaardens Udmart, og Stog, og uagtet
Havningen her ikke var af det daerligste Slags, saa fik dog
ikke Koen paa langt nær, hvad den kunde fortære; og Af-
dtaatten var derfor ikke hvad den burde være. Han be-
gyndte derfor allerede efter nogle Mars Forløb, da han var
kommon i Tur med at faa Kløver og Græssto, at give
Creaturerne et Maal eller to med grønt Foder, naar de kom
ind om Kvælden; og efter som han forstod, at dette skæde
god Regning; forogede han denne Fodringsmaade saaledes,
at han nu allerede i flere Aar har fodret Koen ligesaa meget
inde som ude om Sommeren; og det Bryderi, som denne
Fodring skaffer hans Kone, påtager han sig mer end gjerne,
da hun har Syn for Sagen, at denne Fremgangsmaade er
gøynlig. Hans Turnips- og Kaal-Ager kommer ham ogsaa
meget tilhjælp med Grønfoder om Sommeren, da Konen
daglig korttager og opfodrer de underste Blade, efter som
disse blive fuldvorne, altsaa førend de visne. Han har
ikke mærket noget synderligt Afslag paa Koddernes Størrelse
ved denne Afbladning, naar den sker med Forsigtighed; men
Fordølsen derved er betydelig. Gubbrand er saaledes kom-
men til fuld Wisshed om, at kun ved at holde Creaturene
ved god og kraftig Mæring hele Aaret rundt, har man den
rette Fordel af dem; og at intet kan være mere feilagtigt end
at spare for Koen; thi da er det snarere Tab end Fordel
ved at holde den. Har man Mælk i Huset og dertil alle-
fflags Modværter; saa mangler man aldrig, hvad der kan
løbes haade god og kraftig Mælk af.

. . . Hvad det saa fordelels sæges har hjulpet. S. til sit fide
 rigtig Fremgang med hans lille Jordbrug, er hans dygtige
 og forstandige Kone. Som først bemærket, har hun tjent
 hos Gaardmanden; og har der lært at stille baade indre og
 ude paa en forstandig Maade. Hun røgter sine Dyr med
 Omhu og Naapasfeligbed, bruger ethvert Slags Foder paa
 den bedste Maade, efter Overlæg med sin Mand, som ogsaa
 trodsig hjælper hende; hun har lært at indse Vigtigheden af
 at Koen omgaars med Godhed, at den mælktes til bestemte
 Tiden Morgens og Aftens, at Dammbergang udrides ren, saa
 at der ingen Mælk, ja ikke en Dråbe, bliver tilbage i Yveret,
 da ikke alene den sidste Mælk er mange Gange saa fed som
 den der først kommer frem; men bliver denne fede Mælk
 tilbage i Yveret, saa gaiver Koen utaalte næste Gang mindre
 Mælk. Alle hendes Mælkstykker holder hun fuldkomne
 rene og især fri for enhver Syrlighed, da ellers Mælken
 altfor snart igiver sammen og bliver sur, hvorefter hun faar
 mindre Mælk af den. Hun iagttager ogsaa bestandig, ikke
 at alle mere end benyttet. 2. Kommer Mælk i hver Dings
 (Bunte), da hun har Erfaring for, at hun paa deene Maade
 faar mest Mælk af Mælken, og hun slummer den store
 Mælken begynder at blive det mindste sur; thi efter den Tid
 kommer der ikke mere Fløde, Naar hun lærer, iagttager
 hun altid, at Fløden i Borten er for varm eller for kold;
 thi i begge disse Tilfælde bliver Smørret ikke saa godt,
 som naar Kernen er passende varm; det bliver ofte best,
 og Hjærningen medtager da ogsaa meget længere Tid Naar
 hun paa denne Maade passer Alting rigtig; er hun aldrig
 mere end fra et Kvart til en knap halv Time med at faa
 Smør. Da hun holder enhver Ting yderst renligt og ar-
 bejder sit Smør godt, saa det bliver frit for al Wulle (Kjærne-
 mælk, Sæp) og fælder det passende; saa faar hun ogsaa
 gjerne en Skilling mere for Mælken end Andre, som behandler
 Alting med Alvorhed og Omhyggeligheden. Svæver saaledes god.

Stigning. Da hun paa Sagen: Gaad: lost Yfning af for-
 skjellig Slags Ost, saa haaber hun altid paa: den bedste
 Tid om: Høsten, naar: Næsten er: rigtig paa: Ost, af den
 stammende Mast, det nye endel simpel Ost, der bruges hjemme
 i Huset.

Haverne, og Husgjærning,

I Haverne ved Huset har Gudbrand Tid efter anden
 skaffet sig flere gode Frugttræer, som trives godt, da han
 ogsaa her har bortskaffet dem: Kædelige! Svandant ved at an-
 lægge: et i Haverne: i: tilføjet: Byde gennem
 Haverne; men især har han plantet gode: Nibs og: Stille-
 bærtræer, hvoraf der sælges ikke saa ubetydeligt, og hvortaf
 hans: Kone: De: senere: har: kunnet slaa: vide simpel Vin.
 Ogsaa af: Blaabær og: Stillebær (Stindtræer) har hun
 med: Hæd: tilberedt god, og: beugetlig Vin; hvortved det bliver
 saameget lettere at slaa: for: at: have: noget: Slags: Druer
 ved: Hænden. Da Vin af: Blaabær og: Stindtræer ikke
 kommer paa: mere: end: omring: 5: Stilling: Hæsten, og: Vin
 af: Nibs og: Kædelbær paa: 10: a: 12: Stilling, saa kan
 saadanne Vin: vel: finde: Indgang: i: den: simpleste: Mands
 Hus. Dogle: Distillerer: der: blive: røgete: med: Forstand: og
 Dæden, afgive: ikke: ubetydelig: Fordel, ved: Sælg: af: Vov: og
 Høsting; ligesom: disse: vækst: Smaadyr: i: deres: Birken
 anspore: deres: tankfulde: Nøgere: til: Efterliging.

Furvesten: dybes; der: i: Haverne: flere: Gætte: Døner,
 Hæst: og: Rand: med: mere; som, althammen: kommer: til: Nøtte: i
 Hæstholdningen, da: Kone: for: at: at: tillade: alle: saadanne
 Gætte. At: Folk: paa: Landet: hos: sig: endaa: de: værre: lægger
 saa: lidem: Bind: paa: Haverter: kommer: sikkert: For: en: stor
 Del: det: af: at: Kædelbær: i: Hæstholdningen: har: siden: alle: in-
 gen: Indsigt: i: at: tillade: alle: saadanne: Ting: paa: den: Maade,
 at: de: baade: kan: blive: nyttige: og: tilføje: og: give: en: behagelig
 Mæring: i: Haverne: saadanne: Nødder: bliver: i: Hæstholdningen,

vidt nok Dyrkningen af det til tjenlige Bønder: følge: Høved i
 Sæd med; og den svindeltge: Grod: Og Betting (Suppe)
 vil indskrænktes i en: Høvede Grødt: Men: hvor: der: for: altid
 anbefale at dyrke: saameget: muligt: af: Høvede: og: Grødt: og
 altid: blande: dem: med: andre: Grødt: og: hvede: disse: blive
 haade: mere: værd: og: mere: værd: og: mere: værd: og: mere: værd:
 Alt: en: saa: arbejdsom: Jantte: som: Gudbrand: Lassalles
 bestandig: var: sysselsat; og: det: saa: nyttigt: og: for: standig
 Raade: er: vel: ufor: nødent: til: til: sig: men: jeg: vil: dog: ogsaa
 herom: meddele: hvad: jeg: hørte: og: saa: — maatte: kunde
 ogsaa: heraf: hentes: nyttige: Bisk: for: Andre:

I de første Aar var Konens sædvanlige Arbejde at
 spinde og væbe. Det varede imidlertid ikke længe, førend
 hun ganske maatte sætte Nollen tilside; thi hvor flittig hun
 end brugte denne, saa blev Fortjenesten alt for liden. Bedre
 gik det en Tidlang med Vævning. Hun vævede for en
 vis Betaling for sine Gærdmandskøb og Andre, og da hun
 vævede godt og behandlede Alting med Omsorg og Omhu,
 saa fik hun som tiest lidt mere for Almen end Andet; men
 om hun arbejdede nok saa flittigt i Vævning, saa blev For-
 tjenesten neppe til Føde for hende selv. Gudbrand som
 naturligvis hørte alle Forstod sig saa: at være ledig, kunde
 noget med at gjætte: Bødder: og: andre: Arter: (Hjorteløst;
 men dels var Gningstræt; som: han: kunde: arbejde: af:
 vævning: at: saa: dels: blev: Brugten: til: Byen: for: at: saa
 det: solgt: som: Af: det: temmelig: højt: som: saa: jeg: det:
 for: nok: om: og: saa: om: det: i: Byen, for: at: hente: paa
 noget: Andet, som: han: kunde: gjøre: i: sine: ledige: Timer: og
 om: Vinter: tiderne: og: blande: flere: Ting: som: han: syntes
 om, blev: han: staaende: ved: at: gjennemgaa: simple: Bødder
 (Køffe): Arbejdet: var: simpelt, og: hvede: kunde: ogsaa: de
 bedste: af: Høvede: gjøre: god: Døttet: saa: for: tomt: noget: mere
 dem: og: ved: mere: G: Høvede: gjøre: Alting: alene: I: de: senere
 Aar: her: kom: der: Bødder: desuden: salde: og: hende: for: Ting:

ogsaa hjulpet til med Bersestribet, og da dette nu er bedre
fordelt mellem de Borne og Bocheno, saa gaar det east fra
Haanden og givet altid en god Hjalp. Kostene selges
gjærne, naar Gudbrand, alligevel rejser all Byen. Borne
har forresten ogsaa begyndt at givne Straafløtter af forskjel-
lig Slags, — sy simple Gatte sammen og lappes heri med
Hvidrande, og da de saa Lovtid at beholde lidt af Fortje-
nsten selv, saa opmuntre dette dem saadret meget. Had end
dette Arbejde ikke givt saa stort Udbytte, saa bliver dog Tiden
nyttigt anvendt, — og Gudbrands høderlige Familie kender
i fuldt Maal, at **Tid er Penge!**

Han, Syntes af Høstens Hand.

Hakstein: Guddag, Helge! Du med i Byveien
om Mandagen? **Helge:** Ja, det er mig, som har været
der. **Hakstein:** Du ser det lidt sig! Jeg har ikke Tid at reise
før om Fredagen. **Helge:** Du ser det lidt sig! Jeg har ikke Tid
at reise før om Fredagen. **Hakstein:** Om Fredagen? **Dg Brylluppet skal
om Søndagen!** Du gjør bare. **Helge:** Har du af mig, ved jeg? **Helge:**
Har du skaffet Dig Binger kanste? **Hakstein:** Ja, det har jeg
nok af Helge. **Helge:** Dampen er næsten ligesaa god
som Binger, og jeg reiser ind Damp, ser Du? **Hakstein:**
Ja, det er det. **Helge:** Dampen er det 'blir en
kostbar Reiseg. Du skal jo have det baade op, og ned? **Hakstein:**
Ja, det er det. **Helge:** Men endda venter jeg
at reise en god Del billiger end Du, **Hakstein:** Ja, det er det.
Hakstein: Det var nok. **Helge:** Jeg spiser ind mine egne
Høsten, og har for med til den og til mig selv, jeg
har saaledes ikke andet Udbytte end Færgpengene ved Møde,
og Dropengene, og saa nogle Stilling for Bostømentet i Byen.

Helge: Nu, Du regner altfaa Bøtet for Tiden, som Du hester bort for Dig selv og med Hestene; Halstein: Nei, hvad skulde jeg vel regne for Tiden? Vi maatte jo leve hjemme ogsaa; og bestille noget møb; saaledes kommer det jo ud paa Et; hvad vi gjør i Tingen, at Reisen maa gøres; og det kommer an paa at slippe med saa lidet kontant Udlæg som muligt.

Helge: Ja, men ved Du, hvad jeg kaldet den Regningen, Halstein? Jeg kaldet det at halde paa Skillingen og lade Daleren gaa. Jeg vil fætte op med Dig, at Byreisen ikke skal koste mig halv saa meget som Dig.

Halstein: Janof, lad os værde. En Daler kan være nok; saa ved jeg, at jeg har frit Ophold under Byreisen. Jeg ved, hvad det koster at reise med Dampen; Du behøver ikke at fortælle mig det; og vel ved jeg ikke saa akkurat, hvad det koster med Jærnbanen, men jeg kan tænke mig, at det blir en Dalers Prænge for Basset. Nei, dengang har Du forsnakket Dig, Helge; betal mig Daleren først som sidst; Du maa saa ud med den sel. Ha, Ha, Ha, dengang tog jeg Dig, Helge.

Helge: Far ikke saa fort, Mand! Du gjør Regning uden Bort; skal jeg sige Dig: Jeg skal være med at opgjøre Regningen, jeg ogsaa, og da tænker jeg, den ser bedst som ter sidst. Hør nu, hvorledes jeg regner. Nu vil jeg først beregne, hvad Din Byreise koster. Lad os anslaa Dit kontante Udlæg til 1 Daler. Waada: Du og jeg har gjort saamangen Byreise i vore Dage, at vi ved, der altid søles bort nogle Skilling paa en Heste, som nedtager hele Ugen. Saa regner jeg for 2 Hester med hver sin Kar; 4 Daler for hver om Dagen; det udgjør 8 Daler.

Halstein: Nei, stop nu; lig Regning tager jeg ikke for god; jeg regner Bøtet; siger jeg Dig for Hestene og Karlene; de skal jo fødes alligevel, ved Regning skal

Helge. Isaa. Stude de fødes uden at bestille Noget hjemm?

Halsstein. Hestene ved Du jo, vi Jættet videre Brug for for seghestes, og Drengene kunde jo rigtignok træffe, men det vinder vi nok endda?

Helge. Nej, min kjære Halsstein; jeg erkjender ikke Rigtigheden af Din Buerding af Hestene og Drengene. Jeg for min Part har fuldt op at bestille for dem Hæret rundt, og min eneste Nidse er, at Uden aldrig strækker til, — at hvor naar jeg passer hver Stand, saa blir meget nøjst som burde værsgjott.

Halsstein. Ja, Du, Helge; Du har nu saamange Haaftand, men jeg er af den gamle Stof, jeg, og jeg mener, jeg lever; jeg ogsaa. Jeg vider min Gaard som Far min gjbrde og som Far hans gjorde for ham, og blir jeg ikke sigte, saa blir jeg du heller ikke fattigere, ved jeg.

Helge. Du blir ikke fattigere, siger Du. Du var rigtignok i en heldig Stilling, da Du fik Gaarden; Du var stalle Barn, og der hvilde ingen Hesteler paa den. Du har 4 Børn, og forudsat, Du abler saameget som Din Far avlede, hvilket jeg dog ikke tror, ti selv den bedste Jord blir træt af at yde Klavester Klar uden at hvile; men set; at Du abler ligesaa meget som Din Far, saa har Du 8 Børn og mere at føde end han havde, og er end ikke Du fattigere end han var. Saa blir dog Dine Børn fattigere end de var, naar de bare faar en Hjerdepatt af det. Du fik alene. Du har holdt Din Gaard ved lige; det er sandt; men for at Du kunde siges at være ligesaa rig som Din Far, burde Du have forbrødet Gaarden i et rimeligt Forhold til Tallet af Dine Børn.

Halsstein. Jeg synes Alt, hvad der med Villighed kan træffes af mig, er, at jeg vedligeholder hvad jeg har faaet. Lad mine Børn gjøre ligesaa.

Hjelge: Det vil de saa vandslettigt for at gjøre; af en Fjerdepart af Din Gaard kan de ikke love, ialfsald ikke saaledes som Du har levet, det vil sige, som en velstaaende Bønde. Dine Børn maa arbeide anderledes, end Du har gjort, for at slaa sig igjennem. De blir nok nødt til at tage Tiden med i Beregningen, hvilket Du ikke bryr Dig om. Men lad os nu komme tilbage til vor Regning. Jeg havde beregnet Din Udgift ved Byreisen til 7 Epd. — Ikke at tale om Dit Tab af Hesternes Sjødsef.

Hjalstein: Ha, Ha, Ha — Hesternes Sjødsef Nej, det er virkelig ikke værd at snakke om den — jeg har Guds Betsignelse af den Ting — en Dyrge saa stor, saa jeg behøver flere Dage til at kjøre den ud. Nej, min gode Ven, lad os ikke tale om Hestegjødsefen, naar vi skal tale om en Byreise.

Hjelge: Det er slet ikke noget at le ad. Naar jeg sagde, at jeg ikke vilde snakke om Hestegjødsefen, da var det fordi jeg vidste, Du ikke bryr Dig om at tale om den, da Du anser det for noget Ubetydeligt. Men jeg er af en ganske anden Mening angaaende Hestegjødsefens Værd; jeg vilde anslaa Tabet af Sjødsefen ved en saadan Byreise til 1 Dakers Penges; og det vilde være lavt anslaaet for Dit Bedkommende, ti Du vilde jo lade Hestene staa inde den hele Tid, hvis Du ikke brugte dem i Byveien, men jeg kjører hele Dagen, og kunde saaledes ikke regne paa anden Sjødsef end den, som falder om Natten og i Hviletiderne; man paa fende blandet, vilde selv dette være tilstrækkeligt til at avle en Lunde Korn paa et Jordsmøn, som ellers Intet vilde bære.

Hjalstein: En Lunde Korn siger Du. Du snakker over Dig, Hjelge! En Lunde Korn efter den Sjødsef, som falder af 2 Heste i Løbet af en Uge.

Hjelge: Det har jeg ikke sagt. Jeg har kun taget i Betragtning den, som falder om Natten og i Hviletiden

i den næste Tid. Med Haffaldet hele Døgnet rundt maatte kunde øvles mindst det dobbelte. . . .

Halstein. Ha, Ha, Ha! Det bliver bedre og bedre. 2 Lønder Korn, siger Du. — altsaa kostet Breyfen mig mig foruden 7 Spd. ogsaa Verdien af 2 Lønder Korn — Skal vi rygne Rug eller Byg eller Blankkorn? Ha, Ha, Ha! Helge. Som Du vil, Fær/min. Jeg vil paatage mig at skaffe Dig, hvilken af Dele Du forlanger.

Halstein. Jeg kunde have lyst til at tage Dig paa Ordet, dersom det ikke var forbundet med saamegen Tidspilde.

Helge. Men jeg synes den Tid vilde være vel anvendt og vilde lønne sig godt. Og saaledes som Du tager Ringen vilde der ikke udvædes megen Tid. Du kaster jo Hestegjødsefen i en Dyrge og overlader den til sig selv. Men jeg gjør mig mere Bry med den, og jeg kunde ikke indgaa paa at skaffe Dig de 2 Lønder, medmindre Du i Et og Alt fulgte min Førefrist.

Halstein. Nu da, lad mig en gang høre, hvilke Skuffer jeg skulde gjøre med min Hestegjødsef.

Helge. Først og fremst maatte Du sørge for at have veltørket Myr i Berødsfab, eller i Mangel deraf nogen anden mager Jord, eller har Du Sagflis ved Haanden, kan vi ogsaa bruge den, men tør Myr er bedst. Saa maatte Du sætte Staldvængene til at kaste nogle Skuffer Myr bag Hesterne et Par Gange om Dagen for at opfange de flyvende Gjødsefe, og endelig skulde der lægges en Flo Myr imellem hver Flo Gjødsef. Dersom Du vilde lade dette gjøre daglig med Din Hestegjødsef, skulde Du se Dyrge . . . 5 Gange saa fort som den nu vover, eller kettere sagt, den vover slet ikke efter Jul, naar det først er kommen rigtig Varme i den, fortæker den sig selv, til ubodelig Skade for Din Jord.

Halstein. Og Du indbilder Dig, at nogen Dreng vilde være at faa til at gjøre alt dette.

Helge. Ja, jeg ikke alene indbilder mig, men jeg er ganske vis paa, at saadanne Drengene findes. Min Dreng f. Ex. gjør netop saaledes, som af mig bestrevet.

Halstein. Og med det Gode?

Helge. Naturligvis. Hvorledes skulde det vel gaa med det Onde? En Kikkelig Gut vil gjøre det, som enhver anden Ting, naar man forklarer ham Tingens Rytte; hvorvel det naturligvis var hans Pligt blindt hen at gjøre, hvad han sættes til, saa gaar det meget lettere, naar Hensigten forklares, og det koster dog saa liden Umag.

Halstein. Det undrer mig, at Du ikke fører mig Tabet af mit eget Affald, eller Extremerer som det jo heder i Sagerne, til Regning.

Helge. Ja, det vilde jeg vissefælgelig have gjort, dersom jeg havde haft det mindste Haab om, at Du vilde laane Ore til en saa vigtig Sandhed, men hidindtil ansees jo den kraftigste af al Slags Bødsel af Dig og de Fleste for Noget, man ikke let nok kan stille sig ved. At opsamle den og ved Tilføjningen at formere den, det er forbeholdt kommende mere opløste Lider.

Halstein. Ja, Du Helge, Du Helge, Du faar det nu til, Du! Har Du ikke glemt Noget? Ex nu Alt, baade Smaat og Stort, taget ind i Regningen?

Helge. Jo, nu tænker jeg vi er færdig med Din Regning og kan tage fat paa min.

Halstein. End Kjødbenene af Nisten, Benaen min, har Du regnet dem? Ha, Ha, Ha!

Helge. Nej, det er sandt, dem har jeg virkelig glemt. Og jeg tænker der blir mindst et Pund Ben af en sliq Niste, som udfordres til to Karle i en Uge. Der kan toges en god Suppe paa de Ben først og fremst, og siden giver de Bødsel — lad mig se: til $\frac{1}{27}$ af et Maal. Regner jeg, at

der: avles 30 Tønder Potetes paa Aalet, saa taber Du altsaa omtrent 1 Tønde paa de Kjødden, Du fører med til Byen, hvis Du ikke vil gjemme dem til Du kommer hjem, og sælge dem der til en Benhandler; ti det vilde jo altid blive noget bryfsamt at føre dem med sig hjem igjen.

Halstein. Ja, det vilde rigtig blive for bryfsamt. Kanej, Du; jeg mener vi slaar en Streg over Benene. Ha, Ha, Ha. Du er den underligste Krop, jeg kjender, Helge. Naar man hører Dig snakke saaledes, skulde man tro Du var rigtig en Snierpind af første Klasse; men Du er da ikke det heller; jeg kan ikke sige det.

Helge. Nej, Du har Ret, Halstein: jeg er ingen Snier, men jeg er heller ingen Ødeland. Jeg kan ikke bevæbne mig til at søle bort Ting, som kan være mig selv eller Andre til Nytte. Og der er ingen nyttigere Ting end Tiden, og ingen Ting, som søles mere tankeløst bort end denne. Dernæst søles der bort paa en Gaard en Mængde Smaating, som hver for sig ikke er af stor Betydning, men som samlet og rigtig anvendt, kan ansættes til en større Sum for Aaret end Noget skulde tro, det ikke har prøvet det. Hertil regner jeg mange Slags Affald, som man ikke er vant til at betragte eller anvende som Gjødningsstof, men som ikke desto mindre er: det, og som af den Grund fortjener at mulig Opmærksomhed. Naar jeg siger Dig, Halstein, at jeg har om andet gjødsler et Aaal Jord med de paa Gaarden faldende Ben, saa vil Du ikke tro det, og dog alligevel er det sandt. Du ved, at jeg nu føder og avler dobbelt saa meget paa Bruget, som da jeg sit Gaarden. Hvorledes havde det været muligt; dersom jeg ikke havde benyttet Tiden vel og derhos ikke sløset Noget bort, som kunde komme til Nytte, om end nok saa ringe. „RANGE Bække smaa gjør en stor Aa,“ er et sandt Ordsprog, det ved jeg af egen Erfaring.

Halstein. Ja, ja, min kære Helge, det kan vel

være Noget i det, Du siger; men jeg er saa gammel nu til at faa det ind i Hovedet. Kan Du imidlertid lære han Baard, Sønnen min, hvorledes han skal bære sig ad for at gjøre Nygaarden saa god som Bruset, da skal Du have Tak.

Helge. Jeg vil med Fornøielse sige ham, hvorledes jeg har drevet Bruset i disse 20 Aar; men det er kun lidet, jeg ved; jeg var en gammel Kar, da jeg tog Bruget, og jeg havde Ingenting lært udenfor min Kristendoms-kundskab. Men Nøden lærte mig at bruge min Eftertanke, og jeg lærte meget af Samtaler med Præsten, som var en dygtig Jordbruger, foruden at han var en dygtig Præst, og hvad der er bedst af Alt — en reiskaffen Mand. Desuden brugte jeg mine Dine, naar jeg var i Byveien; der kan læres meget paa et saadant Stykke Dei, naar man bruger Dine og Øren. Men dette er en langvarig og tidsspildende Skolegang. Nutildags har man Midler til at naa Maalet paa en kortere og bedre Maade. Sæt Din Søn paa Landbrugs-skolen, Halkstein. Der faar han det rette Greb paa Tingen. Jeg vil ikke sige, at han er en fuldkommen Jordbruger, naar han har gennemgaaet Landbrugs-skolen; men han har lagt en Grundvold, hvorpaa med Eikkerhed kan bygges. Han lærer der, hvor og hvorledes han skal søge Kundskaber. Han lærer at læse en Bog med Eftertanke og at gjøre Brug deraf. Naar han er færdig med Landbrugs-skolen, bør han en liden Stund tage Skrøppen paa Nyggen og se sig om i Landet. Han vil lære meget ved at se de Værdomme, han har faaet, praktiseret paa forskjellige Steder og ved at sammenligne hvad han ser med hvad han har lært. Men jeg mærker, jeg blir snakkelselig paa mine gamle Dage. Vi kom rent bort fra, hvad vi egentlig skulde tale om, nemlig Byreisen. Vi var færdig med Din Reise Halkstein; lad os nu tage fat paa min.

Halkstein. Som Du vil, Helge; men jeg giver mig allerede tabt.

Helge. Nu vel, jeg tror rigtigt nok ikke, De vilde have vundet Bøddemaalet; men lad os alligevel regne over, hvad jeg antager Byreisen vil koste mig. Det vil medtage en halv Dag baade paa Red- og Optur for 2 Hæfter og 2 Kælle at bringe Føringen til og fra Stoppestedet for Dampen; det gjør efter min Regning 1 Spd. Fragten med Dampbaad og Jernbane vil komme paa omkring 2 Paler Laaset ned og op. Det er 5 Spd. Jeg vil lade min Tidsspilde og Udgiften paa Reisen gaa op i op med Dit Løb af Hestegjædsel o. s. v. Er Du fornsiet dermed, Halstein?

Halstein. Ja, ja, lad gaa. Men endnu bliver det Spørgsmaal om $1\frac{1}{2}$ Spd., for at Din Reise kun skal blive halv saa dyr som min.

Helge. Jeg ved det nok, og derom tænker jeg vi snart skal blive enige. Jeg skal ellers sige Dig, at jeg kunde med god Grund regne min Nærværelse hjemme i 4 Dage, nemlig fra Mandag til Fredag, værd $1\frac{1}{2}$ Spd.; ti det er ikke Snat; det, at Husbondens Dine gjør 2 Mandts Arbejde. Men jeg skal nok faa ud mine $1\frac{1}{2}$ Spd. paa en anden Maade. Vi fører begge Smaggriser til Byen; men jeg ved godt, hvad Grisene taber paa en 2—3 Dages Omflumpling paa en Kjerre; man har Nøie med at faa dem til at nyde Noget. Mine Griser er i Kristiania om Eftermiddagen og har ligget og sovet den hele Tid i Halmen i sin Kasse. Jeg er rimelig, naar jeg regner 1 Mark mere for hver af mine Griser imod Dine, Halstein. Hvad mener Du?

Halstein. Jeg kan ikke have noget at indvende mod den Regningen, Helge. Jeg mindes nok den sidste Byreise, jeg gjorde. Jeg fik et overhændigt Regn hele Turen, og jeg tænkte Grisene havde sat til; jeg fjendte dem næsten ikke igjen, da jeg kom paa Torvet med dem, saa tuffet og stygge saa de ud. Og det er sandt, om det er aldrig saa godt Veir, saa lider de meget let.

Helge. Nu jeg har 10 Griser med til Byen — saa

Lege: kunde vi gøre: Wit. Men det er ikke saa nøje med
 en Pølse mere eller mindre i Slagtstuden, siger Ordspøget.
 Du skal vel have Smør med, kan jeg tænke. Men jeg skal
 have en fed Gjødningskrat med, og den vil koste Flett i
 Kristiania. Jeg regner mindst 4 R. Potten af den Melk,
 den har faaet, medens. Du neppe kan regne mere end 3 R.
 for Potten af Melken til Smøret. Den ene Skilling Potten,
 som jeg vinder ved at benytte Damptra og Jernbanen, altsaa
 ved at spare paa Tiden, den drar, den, Halstein; saa jeg
 tænker vi kan balancere vor Mellemregning. Det har været
 umulig at føre Gjødningskrat ind fra Hedemarken før. Mange
 Ting, som ikke kan staa sig mere end een Dag, saasom
 Fiske, nykjernet Smør, Grønsager, frisk Kjød, Wildt og
 Sommeren, frisk Fisk, m. m. m.; og som Alt betales til
 høje Priser paa Kristiania Torv, kan vi nu sende derind; og
 naar vi engang kommer os i Orden og faar vore faste
 Kommissjonærer derinde, da vil vi kunne opnaa disse For-
 dele uden at tabe vor kostbare Tid, og af alle de Fordele,
 Dampfarten paa Njosen og Jernbanen har forskaffet os,
 anser jeg den for størst, at vi har lært eller vil lære at
 skjønne paa Tidens Værd. Naar en Jernbane engang
 kommer til at forbinde Hedemarken med Østerdalen, og vi
 kan faa Sommer og Ved ligetil Husdøren, istedenfor som nu
 at hente det af Hænderne; da kan Hedemarken blive et
 sandt Gøsenland; ialfald kan det blive det; ti Jordbunden
 og Samfundsmidlerne lader Tallet tilbage at ønske, og
 Folket behøver da lære at bruge Tiden og Fliden vel
 for at opnaa et ønskelig Velstand og Livslyst.

Halstein. Ja, Du lover godt, Helge; jeg oplever
 ikke at se den Tid; Gud give, han Bødder mig gjøre det
 Helge. Det tror jeg vist han gjør; ti jeg er vel ogsaa
 for gammel til at opleve den Tid; men langt unna kan den
 ikke være, dersom Alt vil gaa fremad i samme Mon som
 det har; gaaet fremad i de sidste 10 Aar.

Halsstein: Bare vi slipper Krig; vi ellers er jeg rødt, at alle Dine skjønne Udfigter blir til Vand.

Helge: Sig ikke det, Halsstein; Krig er vistnok en slem Ting, men ved Guds vise Naad kan den ogsaa blive et Gode. Lidt Møje kan ikke skade; det er under saadanne Omstændigheder, et Folk lærer at bruge sine Kræfter. Jeg er rødt for, at vi for let er kommen til vor herlige Frihed og de med den følgende Goder. Lad os faa Anledning til at forsvare den med Fare for Liv og Belsærd, saa skal vi lære at paaskjønne den anderledes end vi gjør. Førend vi har prøvet, hvad vi duger til, kan vi ikke have nogen rigtig Afgørelse for os selv, og endnu mindre kan andre Folk have det. Hvad vi end tror og mener, saa gaar det dog som Gud vil alligevel, og vi ved, at hans Vilje er altid god.

Halsstein: Ja sandt er det, og det Bedste vi derfor kan gjøre, er, at finde os med Hengivenhed i hans Vilje. Men lev nu vel, Helge, til vi sees!

Helge: Ja, farvel, Halsstein, og en lykkelig Rejse!

Forhandlinger om Almuskolevæsenet.

I det Møde, som Selskabet for Folkeoplysningens Fremme holdt her i Kristiania den 24de April, var der opstillet 2 Spørgsmaal til Besvarelse. Det første Spørgsmaal var dette: Er den Oplysning, som vor Almuskole paa dens nærværende Udviklingsstrøg kan meddele, svarende til Tidens Krav? Forhandlingerne styredes af Lektor Aschehoug, og indlededes af ham med et Foredrag, hvis Hovedindhold var omtrent Følgende:

Han begyndte med at vise, at Almuskolens Tilstand og

Forbedring er en Sag, der ikke kan være ligegyldig for vort Selskab. Selskabet og Skolen arbejder jo til samme Maal, nemlig Folkets Oplysning; men Birkningerne er meget forskellige. Selskabet lægger især an paa at stætte Folket sund Bæmsning; det har ikke til Hensigt at udbrede visse bestemte Kunstfærdigheder, endnu mindre visse bestemte Meninger; vi søger kun at byde Folket Noget, som det baade kan finde Smag i, og som kan hjælpe til at opklare dets Blik paa Menneskelivet og saameget som muligt vække det til at deltage i den fristende aandelige Birkfømhed, hvormed Tiden skrides fremad. Vi har altsaa stor Hensyn til Hensyn til det Bæmsstof, som vi vil byde; Indholdet kan være mange Slags. Derimod ere vi strengt bundne med Hensyn til Færdighedsmaaden; — langt strengere end naar man skriver for dem, der er undervist i højere Skoler. — Der er saa meget, som vi kunde vække at meddele Folket, men som det nu ikke nytter at prøve paa, fordi Folket ikke kan tilgaa sig det. Dets mangler nemlig almindelig Mand de Færdigheder, og den udviklede Bæmsning som er nødvendig; dets mangler han ogsaa Bæmsdygtighed nok til at hente en levende Ofsatning af det både Bogstav. Begge Dels kan onskede begavede Mennesker enten enhver paa egen Haand eller vel endog undvære; men Bæmsningen kan alene faa dem gennem en god Skole.

Om et Selskab som vort kan arbejde med Held; og paa hvilken Maade det skal virke, det hører altsaa for en stor Del paa Almuskolens Tilstand og Birkfømhed. Havde vi ingen Almuskole, saa var dette Selskab en Utung, ialfald forsaavidt det skulde virke ved trykt Skrift. Havde vi derimod en bedre Almuskole, maatte Selskabet kunne udtætte meget mere. Derfor vedkommer Almuskolebæmsnet os ikke alene som Borgere men og som Medlemmer af dette Selskab. Og fornemmelig er det en Sag, som vedrører Selskabet, at opklare Børgerne om Almuskolens Betydning for

Folket; thi det kan næppe nægtes, at forholdsvise, som har rigtig Gjerning paa, hvormedst de Folks Lykke og Betsere beror paa dets Oplysning, og denne igjen paa dets Forfæle.

Der er vistnok Tungen af dem, som heri landstid udtaler sig om denne Sag, uden han erkjender, at Oplysningen, og Gjerning til, at bruge og nyde den, jo er et Gode; derimod er der endnu Mange, som ikke tillige indser, at Oplysningen er et absolut Fornødenhed for det enkelte Menneske og for hele Samfundet. Det kan des. ikke nægtes, at det gaar frem ad i denne Hensende. Den aandelige Nødvæise, som Oplysningen tilbyder, stattes dog højere nu end før; man træffes flere Folk end tidligere, som søger sin Nødvæise paa Kunst og søger at bøde paa Tingen. Devis Uderpaa har man i Søndagskolerne + Skoler for Bødsel — de mange Foreninger til Udvæise af store Indsigter i Fabrik og Haandværksdrift (tekniske Indsigter); ligesom der hos Landmanden i de fleste Gæne begynder at vaagne den Tanke, at han har meget at lære ogsaa i Hensende til sit Jordbrug, og derfor søger hen til offentlige Nødvæise og Jærdrag ja skæer endog villig Pengo for Sagen. Man har større Omhygg for sine Børns Udvæise end ilfor; den gamle Nødvæise Kaldende, hvorefter længer saa tit: „Jeg har ikke lært mere, min Søn behøver heller ikke at lære mere.“ I Byerne er der mangen fattig, Haandværker, Sjemand og Hænderofficer, som kjæper mejsommelig for dog at udrukke sine Børn med det eneste Magt, der kan sætte dem istand til at opnaa en lykkeligere Livsstilling end den, han selv har fornaaget at stalle sig — Oplysningen nemlig. — Og dog er det endnu langt fra, at Oplysningens Betydning skjænes tilfulde; thi dels er det fornemmelig den Kunst og Oerne, som En behøver i sin egen Næringsvej (Specialkvalifikationen), der i den senere Tid er begyndt at blive søgt; og dels er det endnu saa, at man hævder sig tilbøjelig til at

gjæve. Bort for at oplyse andre end sig selv og sine Sjæle
 hvor det gjælder om Opoffrelse af Tid eller Penge, er man
 is langt mere villig, naar det angaar hvilkensomhelst anden
 offentlig Sag end Oplysningsvæsenet. Med andre Ord:
 man end indser, at Oplysningen er et Gode og en ab-
 solut Fornødenhed, forest Er selv eller Enes Sjæle kan ogsaa
 bejde sig frem i Verden, saa skjønt man dog ikke derfor
 at det samme gjælder det hele Samfund. — at Sam-
 fundets Lykke og Velvære, ligesaa vel som den Enkeltes,
 beror paa, i hvilken Måden det er gjennemtrængt af en sund
 og kraftig Oplysning.

En saadan Oplysning bestaar ikke i en Mængde udenad-
 lærte Sætser og Regler, i en unyttig Hufsumhedsfat, i
 en slags Afrenning til at føre et tomt overfladigt Smatteri om
 alskens Ting, eller i en markstrigeragtig Kunstlav som den,
 Mange saalædte Dannede nutildags henter af et Konver-
 sations-Lexikon *) Den sunde Oplysnings vigtigste Kjen-
 demærke er, at den gjør Mennesket til et sandelig selvstændigt
 Væsen indenfor sin Virkelheds, og sætter ham i det rette
 Forhold til Gud, til sig selv og sine Omgivelser. Den
 befaar derfor ikke saameget i, hvad eller hvor meget man
 ved, men især i den Retning, den giver baade den Enkelte
 og hele Samfundet. Hovedsagen er først og fremst god
 Almindeligdom, saa Enhver kan tænke frit og sundt,
 forstaa, at han selv har Trang til særegne Kunstlæber for sin
 Livsstilling, og tilegne sig disse paa en selvstændig Maade,
 hvad enten de hentes af Livet, af Bogen eller af Skolen.

Takken gik nu over til Oplysningens Indflydelse paa

*) Et Lexikon er en Dobbelt (d. e. en Bog, som indeholder
 Oplysning om alle eller de vigtigste Ord i et vist Tunge-
 maal). — Et Konversations-Lexikon er derimod en Bog,
 som skal indeholde Oplysning om alt Møgtigt. Har man
 læst et saadant, saa ved man kanske lidt om enhver Ting,
 men næppe noget tilgavn.

et Folks materielle Velværet eller Velstanden. Han vil holde sig til denne Side af Sagen; ikke som om han troede at den var den vigtigste, men fordi den efter hans Mening hidtil havde været altfor lidet paaagtet, og fordi han mente, at Folk snarere vilde ofre Penge til Oplysningsskolen, dersom de indsaa, at Pengene derved langtfra kastes bort, men thærtimod bære større Frugt end ved at bruges paa nogen anden Maade.

Hvoraf kommer det sig, at et Folk er rigt, at de dets Samfundsklasser har et større Maal af timelige Gode, end andre Folkeslag? Det kommer ikke alene eller hovedsagelig af Forskjellen paa Jordbund og Bæjrlag eller andre naturlige Værdingskluder; ti de fleste af Jordens frugtbare Bunde har en fattig Folkemængde; Velstanden er f. Eks. større i England og Frankrig end i Sydamerika og Italien, skjønt Frugtbarheden i de første Bunde er mindre; Velstanden er ligeledes større i det magre Nordtyskland end i de ruisste Gøj-Landskaber (Alluvial-Lande). Det er ogsaa langtfra, at de frugtbareste Dele af samme Land har de nyeste Beboere. Der er f. Eks. større Velstand paa Norfolk's Sandletter (i England) end i Irland; større paa den magre Stengrund i Newenglands Stater (i Nordamerika) end i de sydlige Staters Dalsføer med deres udtømmelige Mælk; ti Mennesket er meget mere end Naturen Herre over sin Skjæbne. Den berømte franske Skribent Monte Squier (Montesquieu) har vistnok forendel Ret; naar han siger, at det er Friheden, ikke Frugtbarheden, som skaber Jordens Vøling. Og en endnu vigtigere Årsag til et Folks Velstand, end Friheden, er vistnok Sædeligheden (Moraliteten), som desuden er et nødvendigt Bilkraft for al virkelig Folkfrihed. Uden Sædelighed bevares ingen Samfundorden, og uden Samfundorden ingen Velstand. Men, baade Friheden og Sædeligheden er dog Årsager, der ligger fjærnere; den nærmeste Årsag til Velstanden er Folkets økonomiske

Dygtighed; det vil sige, dens Dygtighed til at frembringe nyttige Ting, og dens Omtanke og Selvfornegtelse i at spare og bruge, hvad det har frembragt.

Lil denne Dygtighed hører det, man kalder Foretagelsesaanden. Det er denne, som prises saa højt hos Engländerne og Nordamerikanerne. Hos os klages derimod over Mangel paa Foretagelsesaaand, og heri ligger noget indt, men ogsaa noget stærkt. Her paabegyndes vistnok ia ny Sjøremaal, Menst ikke saa saa nu som før; men naar er er Spørgsmaal om Anlæg, som Folk kjender nogenlunde til, da er der ikke Mangel paa Foretagelsesaaand; tværtimod læges der over, at det altid er saa mange, at den Gne ligger i vejen for den. Det er altsaa ikke egentlig Foretagelsesaaand men Indsigter, som mangler, forat man ved Held kan indlade sig paa noget Nyt. Disse manglende Indsigter er dels rent tekniske (haandværksmæssige), dels forstand paa at beregne Omkostningerne ved et Anlæg og Afbyttet deraf. Enhver ved, hvor meget bedre Slikt lyktes for den, som fører nøjagtigt Regnskab over sin Trist, og endnu mere, naar han forstaaer paa Forhaand at gjøre Overlag over (kalkulere); hvorledes han maa indrette sig, forat Anlægget kan blive lønnende for ham — end for den, som lader det gaa paa Slump. De fleste Foretagendet er nemlig af den Bestaaffenhed, at det i Brugden som tiest beror paa en Forskjel af 5 til 10 Procent *) om de lønner sig eller ikke; og en saadan Forskjel kan ikke udfindes ved Gissning; men kun regnes ud. For et helt Folk er det derfor en Sag af allerstørste Bigtighed; om de Næringsdrivende holder Regnskab over deres Brug; eller driver det paa Slump. Li Tallene viser snart, hvad der er Skyld i Løbet; og ved

*) 1 Procent er det samme som 1 Hundrethedel. Koster et vist Anlæg 100 Daler, og man deraf faar 5 Daler aarlig, saa siger man, at det koster af sig 5 Procent, hvilket jo er det samme som en Tyvendedel af den hele Sum.

Arbejdsbetren først det, saa henvender han sin hele Opmærksomhed paa den Ting, istedenfor at samle iblinde. Derfor beror Nordamerikanerens Overvægt i *Mornings-Sager* i de høje Stæder derpaa, at han fremførte et Kalkulus, som gjættede Beregninger og *Overflag* *) . Hos os derimod søger de Færrste. Det hører til Kundskabsløse, at en Gaardmand ved, hvormegenet han avler hvert Aar, hvad han udbetaler til Arbejdsfolk, Tjenere og Hænder; endnu sjældnere regner han ud, hvormegenet et enkelt Arbejde, f. Ex. en Brækning, vil koste; Men i hans *Brev* gaar efter *Siens*, eller idethøjeste, efter et løst *Overflag* i Hovedet. Og jeg ved jeg en Mand, der med ringe Midler har kjøbt en midels Gjævd, som hver Aften bruger en Times Tid til at føre nøjagtig Bog ikke alene over Pengesudgifter og Indtægter, men ogsaa over Anvendelsen af Gaardens Arbejdskraft og Fødsel, samt *Overflag* over, hvad han tænker paa at udføre; og han forsikrer, at dette er det eneste Middel for ham til at forvisse sig om, hvortil hans *Stilling* er med Hensyn til *Binding* og *Tab*, og til at lære ham, ikke at indlade sig paa Arbejder, som enten ligger over hans Pengesudkraft eller ikke vilde svare Regning. Mon det ikke skulde se bedre ud i Landet, om alle Gaardene gjorde det samme?

Sigesaa vigtig som *Føretagsaanden* og *Beregning* er ogsaa *Spektakulansen*. For 12—15 Aar siden havde vi her i *Kristiania* intet *Maffin* værksted; nu har vi 5. Der gjøres flere *Bestillinger*, end de kan tage imod; de give rimeligvis. Gerne god *Fortjeneste*, hvortil et Par Hundrede Arbejdere og oplærer mange unge *Mennsker* til kraftige *Medhjælper* i *Mornings* *Tjeneste*; de *Maffiner*, som gjøres der, er Midler til lettere at frembringe Ting, som vi ellers maatte enten rent andvære eller skaffe os med langt

*) Denne *Egenhed* ved det nordamerikanske *Folk* har endog afprøvet sig i *Sproget*.

store Arbejde. Der trædes just Spejdel Kunstab; Mangelen derpaa er netop et Mærke paa Fullejen; just deri ligger det, at han foretager daerligt Arbejde og derfor ogsaa faar lidet Fortjeneste. Men Specialkunstab er ikke nok; der trædes ogsaa almindelig Dannelse saavidt, at han forstaar at lempe sin hele Virksomhed efter de Forandringer, som foregaar i alle Retninger og har Indflydelse paa den.

Nu vil man kanske sige, at dette er sandt nok, hvad Arbejdsherren angaar, men at det ikke vedkommer os, hvor vi taler om Almu-Oplysningen og dens Betydning. Naar fald bedr jeg, man vil lægge Mærke til, at største Delen af vores Arbejdsherres, nemlig Mængden af Gaardbrugerne, hører til Almuen. Det er Almuen, som styrer Landets vigtigste Stæringsveje — Stæringsveje, som koster af sig mindst 15 Millioner Speciedaler aarlig. — Men dernæst paastaar jeg, at det er høist vigtigt for et Lands Velstand, om dets egentlige Arbejdsklasser er meget eller lidet oplyst. Jeg samtalede engang med en af vores dygtigste Bønder om den Sag. Han mente, at det vilde være Daerflab at vælge simple Arbejdsmænd efter, hvad man kalder store eller mindre Oplysning, og at mangen Gang de mindst begavede Mennesker var de durligste og paalideligste Ljerner, der paafikede godt sin daglige Stærning, sjønt de ikke brød sig om Andet eller forstod Andet. Det er sandt, at saadanne Folk træffes tit, naar det gælder simple daglige Arbejder (s. Eds. at være Bønder og bygge Bede); men deraf følger ikke, at en store Oplysning skulde være overflødig eller ugunstig for Arbejdsklassen i det hele. Hvad træver man af en dygtig Arbejder? Han skal være stærk, have forstaaelig Dygtighed i sit Arbejde, haandgrev, være flittig og paalidelig, og udføre sit Arbejde med Omhu. I alle disse Stykker er en godt oplyst Arbejdsmænd bedre, end om han mangede Oplysning. Dette gælder endog med Hensyn til den legemlige Kraft; ti den bedrives bedre ved den fornøftige Omhu

for Dig og Helse, som findes hos den oplyste Mand. Det samme gjælder med Hensyn til de fornødne Paandedgreb; ti de lærer ikke ved en Hændelse eller ved blind Efterligning, men ved Eftertanke og Øvelse; og Eftertanke vokser steds, efter som Mennesket blir mere og mere oplyst. Fliden og Paalideligheden samt Sparsommeligheden er vistnok moralske Egenskaber, som derfor ikke beror paa Kunststobens alene men især paa den Opdragelse, som faaes i Hjemmet, Skolen og i Livet. Men Opdragelsen sætter sig dog ogsaa til Forstand udviklingen; ti i almindelighed blir En ikke flittig, paalidelig og sparsommelig, med mindre han forstaar, hvorfor han bør være det, og hvilken Glæde det paafører ham at være stedsløs og ødsel. Den hele Arbejdsstands Dygtighed og Velvære beror altsaa højsig paa dens Oplysning, allerhelst naar det blir Spørgsmaal om at bruge dem i nogen ny Virksomhed, eller vænne dem til en bedre Arbejdsmaade end den gamle. Og dette er for høit Land af den allerførste Betydning; ti baade har vi tit Anledning til at paabegynde ny kjendte Hævningsgrene hertilands, og desuden maa mange af vore gamle Dæringstøje drives paa andre og bedre Maader, hvis vi ikke skal gaa under i Kæmpeskridet (Konkurrencen) med Udlandet. Den, som har haft med Bligt at gjøre, har vist erfæret, hvor vanskeligt dette kan ske med vor nuværende Arbejdsstand. Arbejderen møder til en ny Fremgangsmaade med Uvilje, og selv om han vil gjøre sit Bedste i denne Henseende, har man dog tusinde Hjærtrædeligheder, sænd han blir fuldstommen oplært. Han forsammer Meget, som det ikke falder Arbejdsheerens ind at paalægge ham; fordi denne tror, at det alligevel maa være indlysende for Enhver, at det stammer fra ham ogsaa ud, hvad han skal gjøre. Det er klart, at disse Mangeligheder vilde minke, efter som Arbejdsstanden blev oplyst. — Talerm. vilde herved ingenlunde lække vor Arbejdsstand, den er saa god, som det kan ventes under disse Omstændigheder; den vilde

kun paavilke, hvor nødvendigt det er, baade for Arbejdernes egen, og for Samfundets Skyld, at forandre denne Tilstand; saavidt det staar i menneskelig Magt; og han havde den Overbevisning, at vor Arbejdsstand kan blive særdeles dygtig; naar den faar Udgang til Oplysningens Goder. Alle ee enige om, at Englands og Skotlands Arbejdere er ypperlige, og at dette for en stor Del er Ursagen til Storbritanniens Rigdom. Men den brittiske Arbejdsmands Duelighed er dog ingen medfødt Gave, og hvorfor skulde ikke da vore norske Arbejdere blive ligesaa gode? Englænderens Fortrin stikker ikke i hans legemlige (fysiske) Bestaaffenhed, men netop deri, at han ved at gjøre saameget bedre Brug deraf. Men man paastaar jo tildels, at den engelske Almue er kun lidet oplyst? Dette stikker dog i en Misforstaaelse af, hvad Oplysning virkelig er. Det er vistnok saa, at man af Skolebøger (og andre „statistiske Data“) kan bevise, at der i somme andre Lande (hvoriblandt Norge) er en større Del af Folkemængden, som kan læse og skrive, end i England. Men deraf følger ikke, at Oplysningen er mindre i England; ti Oplysning og Bogkunskab er ikke det samme; den sidste er kun et Middel, et meget virksomt Middel til at give Oplysning, men Oplysningen selv kan ogsaa faaes paa mange andre Maader end ved Læsning. Ved Alt, hvad man ser og hører og udretter i et rigt og kraftig bevoget Liv, lærer man at tænke selvstændigt, give Skik paa Fordomme og tilegne sig Kunskab, og det bedre end Bogen kan gjøre det. Og just i dette Stykke har England et Fortrin for andre europæiske Folkesamfund; et Fortrin, som mere end opvejer den store Værk, der ligger i lidet Udbredelse af boglig Kunskab. Der, der færdes i London, hvor man kommer sammen med Mennesker af alle Jordens Folkeslægter og ser alle Landes Frembringelser, hvor alle Menneskelivets Spørgsmaal drøftes i offentlige Forsamlinger og alle mulige Meninger mødes og brydes mod hinanden, —

eller arbejder i en Fabrikby, hvor der daglig skee ny Opfindelser og større og større Fremgang i at benytte dem, — eller lever i et Landdistrikt, som er gennemskåret af Jærntveje og Kanaler, og dyrket med den største Omhyggelighed, hvor der paa en Gjendom drives hane paa Yfning, paa en anden paa Frugtaab, paa en tredje paa Kveggopdrætning, paa en fjerde paa Kveggforing, og alt drives i stor Maastof og med den første Indsigt; — et Menneske, som set Sigt, lærer meget og faar en mere levende og anvendelig Kunst, om han end ikke kan lese et Ord, end den, der lever i en affides Dal, hvor Livet er ensformigt og Alt ser døst og middelmaadigt ud, hvor han sjalden ser et fremmedt Menneske og læser Bøger, som alle kun omhandler en liden snæver Kreds af Forestillinger, der allerede er nogenlunde bekjendt.

Men naar den bedste Oplysning kan faaes af Livet, saa er kanske Skolen overflødig eller unyttig? — Saaledes forholder det sig ingenlunde; vi skal kun lære at tillægge Almuskolen sit rette Værd; de, som overvurderer dens Betydning og kræver for meget af den, er igrunder dens værste Fiender. Endog der, hvor Livet er saa lærerigt som i England, er nemlig Almuskolen vigtig; fordi den er det bedste Forberedelsesmiddel til at drage sig Livets Værdomme til Nytte. Skolen kan ikke selv give disse Værdomme, men den kan gjøre Disiplene flittede til at modtage dem. Spør man, hvor de hører hjemme, de, som kommer bedst frem i England, gjør deres Gjærning paalideligt og med mest Omtanke, da faar man det ensformige Svar, at det er i Skotland, hvor netop Almuskolevæsenet i lang Tid har staaet saa højt. Paa den anden Side er de fattigste og mest uvidende og uduelige engelske Arbejdere fra Irland, hvor man først i den senere Tid har gjort noget Uvordligt for Skolevæsenet. Derfor er der ogsaa i selve England en saa stærk og almindelig Trang til Forbedring i Almuskolevæse-

net, at Parlamentet endog nu, da Krigen givet det nok at tænke paa, alligevel har vendt sin Opmærksomhed paa Skolesagen.

Men er Skolen saa vigtig for et Land med et rigt bødager-Folketal som England, saa maaske den være saameget vigtigere her, hvor Livet kun giver liden Erfaring. En god indrettet Almuskole kan vistnok ikke lære vore vordende Arbejdere Sparommelighed og Husholderisthed, men den kan lære dem at begribe, hvor vigtige disse Ting er. Almuskolen kan heller ikke lære dem Fremgangsmaaden eller Haandgrebene ved Arbejdet, men den kan vænne dem til den Erfaringskone, som behøves for at udrette, hvad en forstandlig Husbond eller Arbejdsheere paalægger dem. Den kan ogsaa vælle Gys for det Dyrigt og Godt, indprente dem Lydighed, Flittighed og Trofasthed i sit Kald.

Saaledes som Almuskolen nu er indrettet hos os, er der et kraftigt Spræng mellem den Dannelse, som meddeles der, og den, som faaes i de høiere Skoler, og Følgerne heraf er i mange Retninger store og forderkelige. Blandt andet kan nævnes den Kjendtgjæring, at det hos os er meget vanstædigt at saa fat paa unge Mennesker med saapas Kunst og Dannelse, at de kan uddannes til Arbejdsforstandere, Opsynsmænd eller Værdibestyrere. De faaes nemlig ikke blandt den Klasse, der har nydt høiere Skoleundervisning, uden for en høiere End, end det som tiest soarsom Begjæring at give, eller ogsaa maa man lade sig nøje med mindre durlige eller endog mislykkede Personer, som ikke har Udset til at komme frem i nogen anden Vej. Hertil kommer den Ulempe, at saadanne Folk selv er arbejdssvante. Godt man trænger i sige Stillingen er Folk, som kan bruge både Hoved og Hænder og endda ikke gjør for store Fordringer til Livet. Fattigmands Børn med gode Natur vilde just være skikket dertil, naar Almuskolen var sige, at de der fik Kunstværk nok. Taleen nævnte et Eksempel, som han nylig havde høst. En Husmandsgut, der

havde gaat i en *Fagsskole*, som vel var mere end almindelig god, kom siden ind paa en *Landbrugsskole*; og da han var færdig derfra, fik han straks i en Alder af lidt over 20 Aar en *Ansættelse* paa 40 Daler aarlig og Alt frit. Paa den anden Side er det meget almindeligt, at *Disiplene* ved *Op-tagelsen* i *Landbrugsskolen* har saa faa *Fortunslaber*, at en stor Del af *Bæretiden* gaar med til at undervises i *Skrivning* og *Regning*. *Taleren* havde snakket med en ung, meget bra, hænderig og paalidelig *Tjenestebdreng* i *Nærheden* af den nævnte *Landbrugsskole*, som ikke havde villet derind, „fordi det ikke nyttede til Noget.“ Da han siden blev gjort opmærksom paa, at *Nogle* af dem, der var udgaat fra *Landbrugsskolen*, nu havde faat *Ansættelse* med dobbelt saa stor *Løn* som han, svarede han, at det skulde have været godt at have været i deres Sted, „men,“ sagde han, „jeg kan ikke skrive og regne, som de kunde; og de Andre, som kom ind og ikke kunde mere end jeg, har ikke haft stor *Nytte* af at være der.“ Dette var vel for meget sagt, men dog kanste for en stor Del sandt; og det viser ialfald, at ogsaa den simple *Mand* efterhaanden begynder at skjønne, at *Skolelunslaberne* er af *Bigtighed*.

Siger *Nogen*, at det er umuligt for os at staffe os en *Skule*, som svarer til disse *Fordringer*? *Norge* har dog visselig siden 1814 udrettet *vanstelligere* Ting.

Siger *Nogen*, at det ikke tiltrænges? Jeg mener, at det er en *uafviselig* *Nødvendighed*, om vi endog blot ser hen til vor *økonomiske* *Udvikling*. *Rundt om* os er der *Bande*, hvis *Næringsveje* gaar fort fremad; hvor *Naturen* er *gunstigere* end her, og hvor *Folk* og *Styrrelse* lappes om at gøre alt muligt for at hæve *Arbejderen* til et højere *Standpunkt* i *Lænsfornøden* og *Færdigt*, fordi de ved, at hans *Arbejde* derved blir saa meget mere *lønnende*. *Samkvæmmet* mellem disse *Bande* og *vort* blir *stedse* *større* og *fræere*; paa alle *Markeder* baade *inden* og *udenlands* vil derfor

vore Varer mødes med andre, og hvorledes kan vi skaa os, dersom vore Arbejdete ikke arbejder med ligesaa stor Dygtighed og Indsigt som Udlandets, eller med andre Ord, blir dygtigere end de er? — Vort Land har desuden haardt Bejrlag, en tuden og spredt Befolkning og besværlig Færdsel. Alt dette gjør det væksteligere for vore Næringsdrivende end for Udlandets; og derfor er det nødvendigt, at alle Samfundets Klasser meddeles en saadan Oplysning, at det kan udrette sin Gjærning med endnu større Indsigt, Omtanke, Flid og Orden, end man gjør i andre Lande. Dette gjøres saa meget mere fornsdnt, da Landet aarlig mister mange tusinde arbejdende Hænder ved Udvandringen; den tilbageblivende Arbejdskraft blir derved stedse dyrere, og trænger derfor til at gjøres mere virksom (produktiv) blandt andet ved at gjøre Arbejdsstanden dygtigere. *)

*) Taleren har allerede før (se Side 188) oplyst Grunden til at han her holder sig til Skolens Betydning for rimelig Velstand og Velvære. Men det er klart, at ogsaa for andre Ting's Skyld er en god Skoleundervisning langt mere nødvendig nu end tilforn. Saaledes f. Eks. for det kristelige Liv. Naar vi ser, at der allerede er fuldt af alstens Sekter, og at der daglig opstaar flere, ja at endog slige som Mormonerne kan finde Tilhængere i Smøftal, da er det dog vel klart, at Folket mangler tilstrækkelig kristelig Oplysning. Og efterhaanden som Meningerne blir større mellem de forskjellige Religionsamfund og de forskjellige Meninger, vil der just trænges til grundigere Kristendomskunskab ligesaavel som til grundigere Kunstfæber i andre Retninger. Men denne grundigere Indsigt kan kun særdeles Faa tilegne sig, medmindre Grundvolden dertil lægges og befastes i Skolerne. Herom kunde være Meget at sige, men paa dette Sted mangler vi Rum dertil. Saa meget er klart, at den nærværende Tid kræver en langt bedre Indretning af Almuskolevæsenet, end den vi hidtil har haft, og det for at det baade i timelig og aandelig Henseende kan gaa Folket vel.

Det er altsaa klart, at vor Tids Krav til Almuskolen er særdeles stort, og at denne i sin uopværende Skikkelse ikke paa langt, langt nær opfylder sin Bestemmelse. Den store Mængde af Almuskoler paa Landet er Omgangsskoler, der holdes i utjente Hærelser og saa Dage paa hvert Sted. Loven nøjer sig med, at ethvert Barn faar Undervisning i 3 eller endog kun 2 Maanedes om Aaret; og der undervises ialmindelig ikke i Andet, end hvad den allerede blev foreskrevet for over 100 Aar siden (i 1739 og 1741), nemlig i Religion, Børsning, Skrivning og Regning. Hvad Udbyttet af Undervisningen angaar, saa faar man et Begreb derom ved at lægge Mærke til Konfirmations-Ungdommens Overhøring eller til en Katekisation i en Kirke; og endda er det Kristendoms-kunskaben, hvorpaa der med Hette lægges mest Bægt, og hvori Undervisningen altsaa har gjort de største Fremstrid. Enhver ved, at det kun er meget faa af vore Almuskolebørn, som faar nogen Dygtighed i Regning; der dog er saa vigtig for det praktiske Liv. Det er ligeledes en meget almindelig Klage, at Læsningen til' blic en aandløs Udbjadskrøning, en tom Ordby, hvormed ingen Tanke forbindes. (Til videre Oplysning om Almuskolernes Tilstand her i Landet oplæse, Sæson nogle Opregnelser af Hartvig Riisen, som findes i en Indberetning til Killedepartementet og i den anden Del af hans "Beskrivelse over Storlands Almuskolevæsen".) — Ved Fastskolerne og i Byerne er vistnok Undervisningen bedre. Mængden af Disciplene kommer lauske ikke langt videre der end i Omgangsskolen; men de mere begavede og lærelystne har dog gjort de Anstæning til bedre Undervisning. Disse Fastskoler har imidlertid for mange Dispile manglet Beremibler (Inventory), til ogsaa Klasseinddeling. I Kristiania var der 1796, Børn, som søgte Almuskolen; af disse hører 267 til Hjelpekolene og Garnisonskolen; de andre 1529 Børn undervises af 8 Lærere; der falder

altsaa i Gjennemsnit 184 Børn paa hver Læret. De inddeles i 3 Klasser, saaat hver skulde undervises 2 Dage om Ugen. Da der efter Løven kun maa være 60 Dispile i hver Klasse (for alle 3 Klasser altsaa 180 Børn), saa har selvfølgelig Læreren idet hele flere Dispile end Løven tillader. Den største Del af Børnene (nemlig 886) søger kun Skolen fra 51 til 70 Dage om Aaret; 185 søger Skolen i kortere Tid (31. til 50 Dage) og kun 145 i længere Tid (71 til 90 Dage). Udgifterne til det egentlige Almuskolevæsen er 3200 Spd. Det er dog en Skam, at man her i Norges Hovedstad har færre Almuskoler end Hovedstaden paa Sandwichsøerne, hvor der for 40 Aar siden kun var Hekninger. Der kan altsaa ikke være Tvivl om, at det opstillede første Spørgsmaal maa besvares med Nej.

Kandidat Ellert Sundt var i Hovedsagen aldeles enig med Sektør A. Schouug. Han vilde kun gjøre et lidet Tillæg. Her, hvor man taler om Skolen for den opvoksende Slægt, kan det være godt at kaste et Blik ind i Fremtiden og se, hvorledes Sagen rimeligvis vil stille sig for den kommende Slægt i økonomisk Henseende. Der er en Kjendsgjærning, som vel ikke er ny, men som dog næppe Alle har haft Anledning til at tænke over; der er en besynderlig Uregelmæssighed i Folkesformereisen, men den er ikke altid saa let at udfinde, og viser sig tit som en stor Uregelmæssighed. Fra 1831 til 1840 blev der i Norge viet 80,000 Mark, og dette Tal stod i saadant Forhold til, hvad der før havde været det Almindelige, at det er rimeligt, at der opbevædes ligesaamange Høsteskoler som der stiftedes ny. Men fra 1841 til 1850 blev der stiftet 100,000 ny Familjer, altsaa 20,000 flere Høsteskoler end i det foregaaende Aaar, og denne Tilvækst indtraf meget brat i 1845 og har siden beværet. En Forøgelse af 2000 Høsteskoler aarlig mere end sædvanligt, er for vort Land noget ganske overordent-

ligt. Det falder fledest vanskeligt for Næringsvejene at holde Skridt med Folkemængdens Tilvækst, men dobbelt vanskeligt under saadanne besynderlige Sprang. Man kan med god Grund spørge, om der i samme Tidsrum blev opryddet tilsvarende Bidder af Ager og Eng, om der blev bygget forholdsvis ligesaa mange Stube og Huse, om der afledes forholdsvis ligesaa mange Kalve og Føl osv. Det var at ønske at det var saa vel; men var det saa, da var det vistnok ogsaa netop saavidt. Men nu er det rimeligt at tro, at der paa Grund af hint besynderlige Sprang har været Trængsel mellem en stor Mængde af Landets Folk, mellem de Mange, som skulde søge Rum og Plads. Historien dertil var jo den, at der traadde en større Mængde Mennesker end før op i Alderen af 25 Aar, den Alder, hvori Mennesket er tilbøjelig til at stifte Familie; og det er rimeligt, at det var netop paa Grund af denne stærke Gjæring og Trængsel, at Arbejder-Bevægelsen fik saa stor Indgang. Dette maa være os et Fingerpeg for Fremtiden; ti dersom ikke en stor Forandring i Landets og Folkets Vilskaar indtræder, saa vil det samme Syn vise sig i Aarene mellem 1865 og 1875; da vil atter en usædvanlig stor Mængde Mennesker indtræde i 25 Aars Alderen og søge Udkomme for sig og Familie. Men om det da skal gaa vel eller ilde, om en ny Arbejder-Agitasjon skal indfinde sig, eller om Udviklingen skal foregaa fredeligt, det vil komme an paa den Visdom, hvormed Nutiden handler, paa den Sædelighedsfølelse, som blir indpræntet i Ungdommen, og paa den Indsigt i god og nyttig Gjærning, som meddeles den. Dette vilde Taleren anføre for at understøtte Opfordringen til af al Kraft at anstrenge sig for Efterslægtens Oplysning.

Hartvig Nissen var ogsaa enig med Alscheoug, og vilde kun endnu føje til et Par Oplysninger. Alscheoug havde fremhævet Almuskolens store Betydning for Samfundet og Befstanden, (dens statsøkonomiske Betydning). Det

kunde være ganske mærksomt at vide, om denne Opfatning er trængt igjennem til Almuesmanden. Sjætt havde det dog været ham at se. Spør, af denne Erfarelse hist og her — ikke som om han trodde, at denne Side af Skolesagen var den vigtigste, men fordi han var overbevist om, at Folket vilde være meget villigere til at ofre noget for Skolen, dersom de først forstod, at den ogsaa kunde have stor Indflydelse paa deres Næringsdrift og Velstand (deres materielle Velvære). I saalænge man mener, at Skolens velsignelsesrige Virkning ene og alene angaar det kristelige Liv, at det kun er Religionsundervisning, Almuskolen skal meddele, — saalænge mener man ogsaa, at Skolen nærmest er et Familie-Anliggende, der ikke kommer Stat og Kommune ved, og at Staten gjør nyt, naar den haandhæver borgerlig Orden og Sikkerhed i Landet. Just derfor er det af Bigtighed at paavise Almuskolens materielle Betydning, at vise, hvorledes den er en af de mægtigste Løstestænger for Sikkerhed, Ro og økonomisk Velvære. Og man behøver heller ikke at reddes for Ordet materiel, da det Materielle og Ideelle (det Legemlige og Aandelige) begge har sin store Betydning.

Blandt Eksemplerne paa, at en alsidigere Opfatning af Skolens Betydning begynder at vise sig, nævnte Taleen nogle. En borgerlig (civil) Embedsmand i Nærheden af Kristiania har f. Eks. sagt, at det bedste Middel til at redde Distriktet fra sin forkyrte Tilstand var en bedre Oplysning. Og ved Arendal har man et andet Eksempel paa, at Skoleoplysningen er bleven betragtet som et Middel til at forebygge fattigdom. Paa Hiseen derborte findes nemlig 1200 Mennesker og 3 Fastske; den blev nu Tale om at oprette en 4de; men det vilde næppe være lystest; dersom ikke et af Formandskabets Medlemmer havde oplyst, at Fastskeleer i Strandstedet Sandviken havde haft en saa velsignelsesrig Indflydelse, at der af Stedets 200 Jubbannere ikke var

mere end et eneste Fattigheim. I denne Skole faar nærlig Strandstøtets Ungdom en saa god Udbetjning, at de senere gjærne blir Søymænd og Skipperer for Arendals Hjemmand og derved kommer i saa god Forfatning, at de selv kan understøtte sin fattige Skole; der ellers vilde komme paa Fattigkassen. Dette er just et af de Streg i Landet, hvor Folket er kommen i stor Berørelse med Udlandet, og derved har faat en kraftig Spore til at bringe sit Skolevæsen i god Stand.

Skolevæsenet er hde os baade en Kommune- og en Stats-Sag. Hvorledes Kommunerne har sørget for Skolen, kjennes allerede af de Eksempler; Utschoug hadde oplagt, og flere kunde føjes hertil. En Sogneprest i en af vore Fjeldbygder kaldes det f. Ek. en næsten glemt Kunst at læse i Bog. En anden Prest, ogsaa i en Fjeldbygd, har for 2 Aar siden sagt, at mange Børn gaar ikke en Dag i Skolen, kjont deres Forældre ikke er istand til selv at staffe dem Oplysning; og Mængden af Børnene har kun haft fem et Par Dages til et Par Ugers Skolegang. Mange Kommuner har vistnok opfattet Digtigheden af en god Almuskole; men allformange er det ogsaa anderledes med. Det er værdt at lægge Mærke til Forholdet mellem Skole- og Fattig-Udgifterne. De sidste udgjør for det hele Land $\frac{1}{2}$ Million Taler om Aaret; Udgifterne til Almuskolevæsenet betimod. kun 195,000 Spdl. (deri ibetregnet Singskole-Skolelærernes Kost osv.), altsaa ikke meget mere end Tredjedelen af Fattigudgifterne. Forholdet burde vel hellere være omvendt, saant Skolevæsenets til Dropparten. Da man her i Landet til en ubetjent Indtægt i Brændevin-Skatten, til Kommunerne Lov til at bruge den til Fattigvæsenet; Skolevæsenet til Intet. Ganske anderledes er det i Amerika. Da man der skalde anvende Bærdien af flere Landejendomme til et vist Bjemod, var Skolen det Første, som alle Stater tænkte paa. Derfor har de stærke

kan alle Statter et rigt Skolefond; og endda udblader de ikke
 at underrette de paa landene Riddere.
 Naar et Gode hus saars for Penge; saa er det staaet
 at man betaler Bødet eller Mødet derfor, eftersom man sætter
 tiden eller megen Altid derpaa. Derfor var det værdt at
 sammenslutte andre Hølls Opførelse for Skolevæsenet med
 vore. (Ud af de nordamerikanske Stater) (Washingtons) ;
 har: 950,000 Mennesker og drev blandt 203,000 Børn mellem
 5 og 15 Aar; men de anvender aartlig 1,350,000 Daler
 til Skolevæsenet; hvoraf 50,000 Daler til Indkøb af Bøger
 og 60,000 til Skolebygninger; tilfammen 1,460,000 Daler.
 Altsaa (Gjennemsnit med end 6½) Daler for hvert Barn
 mellem 5 og 15 Aar, og mere end 1½ Daler for hvert
 Indbavn. Sted; der har 1,400,000 Indbyggere (altsaa
 henimod halvdelen) (Sung) (saa mange som Massachusetts) og
 280,000 Børn mellem 5 og 15 Aar, anvender 250,000
 Daler; hvoriblandt Skolepenge, til Undervisningsvæsenet
 (deri medregnet Universitetet, men ikke Militærskolen).
 Altsaa omkøbes hos os til det (de) Skolevæsenet kun 1½ Daler
 (hvert for 6½) for hvert Barn, og 30 Skilling; (hvert
 den for 1½ Daler) for hvert Indbavn. Naar Norge
 skulde antage for sig selv siges; ligesaa meget som Massachusetts
 settes, vilde Gennemsnit blive omkring 2 Millioner Daler.
 Af højere Undervisningsanstalter har man i Massachusetts
 71 Anstalter af Akademiernes med 1000 Disiplin og 750
 private Skoler; med 16,000 Disiple. Alle disse Indret-
 ningerne underholdes for den allerførste. Det ved Skolepenge,
 som tilfornemst udgjør omkring 314,000 Daler; altsaa for
 hvert Skolepige 16 Daler. I de højere Undervisningsan-
 stalter i Norge staa Skoler, Meals og Borgerstøtter (samt
 tilsvarende Pigeskoler) findes omkring 8000 Disiple.
 Hvert Landet omkøber 100,000 Daler (deri medregnet Skole-
 penge, Statens Bidrag, Gænter af offentlige Skrifte og
 Fonds osv.); altsaa for hvert Skolepige over 2½ Daler; det

vil de sige, mer end dobbelt saa udgøt som i Massachusetts. Ja, dersom vi tager de Bakk- og Realskoler: alene, som Staten underholder, som koster omkring 64,000 Daler årlig, og hvori undervises 1000 Biskole, kommer der endog 64 Daler for hver Biskole. Til højere Undervisningsanstalter ofrer altsaa vi langt mere for hver Biskole end Massachusetts. Gaafe anderledes er det, naar vi ser hen til de lavere Skoler (Almuskolerne). Af Frisksoler (public schools) haves der 1036, hvortil anvendes 1,086,000 Daler, altsaa lidt over 5 Daler for hvert Barn i Staten og mere end 1 Daler for hver Indvaaner. Norge, derimod, anvender til Almuskolevæsenet, som før sagt, i det højest 185,000 Daler, altsaa 85 ø. for hvert Barn i Landet og omkring 17 ø. for hver Indvaaner. Skulde Norge gjøre forholdsvis lige saameget som Massachusetts for sit Almuskolevæsen, maatte vi dertil bruge omkring halvpanden Million Daler årlig (istædenfor nu 185,000), det vil sige 7½ Gang saameget som nu.

Af de nævnte 1,086,000 Daler tilvejebringer Massachusetts 820,000 Daler ved Skolestat; den udlignes paa Ejendomme 41,000 Daler af Statens Skolefond; og det øvrige ved Bøver eller Stiftelser. Skolevæsenet er altsaa der fornemmelig en Kommunesag, men dog ogsaa en Stats-sag; Staten betragter ikke Skolen som sig selvkommande, men formaa den med Reaht. — Det mærkeligste af Alt er vistnok den Omstændighed, at Folket omkring de Byer og Bygder har gjort mangt dobbelt mere for sine Skolevæsen, end Loven fordrer. Der fordrer den, at Kommunerne skal udligne til sin Skole 1½ Daler for hvert Barn mellem 5 og 15 Aar; men isteden dække adveeder dem ved Stat. mangesieds Lov 4½ Daler for hvert Barn.

Ogsaa mange, endog enkelte Bonde har gjort usige mere for Skolevæsen, end vi i Wintertown i Schweiz med 1000 Biskolestænder anvender 11 ø. 10 og 11,000 Daler årlig

til sit Skolevesen. Ranton-Buadt; hvor Undervisningen
 staar laant end i andre Landstaber i Schweiz, bruger dog
 omkring 100 fl. for hvert Børneste, det vil sige, næsten 3/4
 Gang saameget som vi til vort hele Skolevesen. Forholds-
 vis maatte vi anvende 1,120,000 Daler. — Det schweizeriske
 Skolevesen har derhos den ypprelige Indrøktning, at de
 høiere Skoler er ligefrem bygget paa de lavere, og at begge
 Slags er fri, saant endog de fattigste Almuesbørn har ligesaa
 fuld Udgang som andre til at faa den fuldstændigste Un-
 dervisning.

Disse Tal-Oplysninger (statistiske Bemærkninger) maatte
 fremkalde den Overbevisning, at vort Almuskolevesen staar
 meget lavt. Det var Kalocens fulde Overbevisning, at
 Almuskolen hos os ikke svarer til Tidens Krav.
 Men for ikke at blive misforstaaet vilde han bemærke, at
 det dog ikke er hans Mening, at den norske Almue har
 faa lidet Oplysning; som man kunde være tilbøjelig til at
 tro, naar man ser, hvor lidet der er gjort for Skolen.
 Han maatte i denne Henseende holde sig til, hvad Ustørboug
 havde ytret om den Bøttelse, Opdragelse og Oplysning,
 som fremkaldes ved et indholdsrigt Folketiv. Nu har vi
 vistnok ikke et Folketiv som det engelske, men der er andre
 Omstændigheder, som har gjort og gæder, at Folkets Oplys-
 ning hos os ikke kan siges at være saa lidet endda. Om
 vi end i Markhundreder stod under fremmed Herredømme,
 saa har dog den norske Bønderstand altid været en fri og
 selvstændig Stand; og dette har givet den en vis
 Selvfølelse, som netop er en af Betingelserne, for at Oplysning
 rigtig skal kunne tribes. Hertil kommer, at Landets Natur
 og Aaringsarbejde har brødt Folket til Omtanke og Virk-
 samhed, men fremforallt den politiske Frihed, som vi
 nu har haft i over 40 Aar. Hvor der er politisk Frihed,
 lirkelig og personlig Frihed, det maa Oplysningen stride fremad.
 — Sammenlignet man os med Danmark, med hvem vi

førendel. her: Høst: Historie: tilføjet: saa tredje: Måned, at
 om den danske Bændestand end: kan: have: større: boglig: Ber-
 dom, saa: har: den: dog: ikke: den: Forstand: paa: Liden, som: vor
 Bændestand. Dette: var: nu: sagt, for: ikke: at: blive: mis-
 forstaaet. Det: vilde: ikke, (at) man: paa: Grund: heraf: skulde
 skaa: sig: til: No; tværsmød: maas: vi, saa: Altschoong: grundig
 havde: paatvist, anstænde: og: af: ad: Mængd, om: vi: skal: kunne
 skaa: os: ved: Siden: af: andre: nærliggende: Følteslag.
 Sundt: indtækte: sig: videte: om: Sagen. Er: det: saa,
 at: Skolevæsenet: er: en: Stats- og: Kommune: Sag, saa: bør
 ogsaa: alle: Kommuner: være: ansvarlige: for: dets: Tilstand.
 Derfor: har: man: ogsaa: bør: til: ghemtals: handle: de: Kommuner,
 som: give: det: godt, og: dyrt, samt: for: det: ilde. Næsten: havde
 omfattet: 2: Hjelteogder: hvor: det: i: Naas: daadigt: til: med: Op-
 lysningen; Tællen: vilde: næsten: en; hvad: det: skulde: godt: til,
 nemlig: Tanke; For: es: Har: Man: Men: skulde: Man: vært
 tillade: ved: en: Provindistisk: de: ogsaa: og: Man: havde
 aldrig: troet: at: skulle: saa: borte: en: saa: det: opløst: Kongdom.
 En: Sag: blev: sunget: fremme; og: Overhøringen: var: ikke
 saameget: en: Skat: satsion: som: en: levende: Skatte: mellem
 Bøger: og: Disiplin; Det: var: saa: meget: mere: paalidende, da
 han: nogle: Uger: iforvejen: havde: overtaget: en: Bistav: i: de
 nordligste: Dele: af: Gudbrandshalen; hvor: det: skulde: bemærklig: til
 med: Skolevæsenet; Men: der: en: nu: ogsaa: en: saa: opløst
 Almue: i: Tanke, at: man: ikke: let: skal: finde: Mogens: dog
 havde: Bispen: sagt: ham, at: Skolevæsenet: er: endnu: bedre
 ordnet: i: Lovskil. I: alle: Distrikter: var: halbfaste: Skole
 (Modestuer), indrettet, saaat: man: nogle: af: de: væsentligste: Saarde
 havde: Dagsanstalt. Gennem: et: mærkeligt: Eksempel: skulde: han
 ogsaa: fortælle, at: en: Handelshand: var: Tanke: tilligemed: at
 Nogle: Andre: havde: skulde: sammen: en: ad: 12: Dele: til: at
 finde: Bøger: for: og: give: som: en: Almue: samling: til: den
 Skole, hvor: de: havde: sat: sin: Skolevæsenet; Det: mindre
 mærkeligt: end: det: at: Kongen: har: sagt: Skolevæsenet: for: Norges

Vel om at faa en Aggenem til at bo og virke mellem dem,
 især for, at lære dem alt, hvad det kunde tjene til. Forbø-
 dring af Fædristen, og selv tilbød sig at bidrage 100
 Daler dertil. — Ogsaa Høraas Præstgjæld fortjener at
 nævnes, fordi herfra er udgaat et særdeles stort Tal af
 Bøndegutter til andre Egne i Landet, hvor de siden har
 arbejdet sig langt frem og sidder som højt agtede Embeds-
 mænd, Skolemænd, Apothekere o. s. v. Grunden hertil synes
 fra først at have været den, at to Præster deroppe, Krogb
 og Nishenberg, havde gjort sig megen Umag for at vejlede
 Almuens Børn til videre Kunstak, end hvad der udfræddes
 til Konfirmation; og disse Bøndegutter blev derfor med
 Bøggjærlighed søgt som Apotheker, Børlinge og Skolebøddinger
 i Brøndhjem og andre nordlige Byer. — Besønderlig nok
 havde der nu i den senere Tid, gaaet smaat med Dyr-
 telsen af en højere Skulestole deroppe. Almuensstanden, som
 har Dødsregien i Formandskabet, havde modt sig Sagen,
 fordi de mente, at Skolen vilde komme de Fornemmes mest
 tilgode, og det uagtet Kommunen skulde slippe for Hønge-
 udgifter i den Anledning. I Høraas Præstgjæld var man
 dog haft det bedste Bevis paa, hvorledes en god Undervis-
 ning kan hjælpe Folk frem i Livet. — Taleren sluttede med
 at sige, at det vilde være godt, om man kjendte mange slige
 Eksempler, baade glædelige og mindre glædelige, fra alle
 Landets Kanter; naar de blev omtalt og bekræftet, mente
 han, at en Forsamling som denne let vilde kunne vække
 Opmærksomhed for sin Sag, om muligt i alle Landets Afkroge.
 Da nu det først fremsatte Forslag af Alle var blevet
 svaret paa Nej, saa gik man over til det andet. Hvor-
 ledes kan man da hensigtsmæssigst virke til hos
 Folket selv, at fremkalde en levende Erkjendelse af
 Almuens Børst og en kraftig Stræben efter
 at fjerne dem?

Udsættelse indleede ogsaa Forhandlingerne derom;

idet han hvoede omtrent: Det er i dette Land saa færdiges magtpaaliggende at vække folke Folkets Interesse for Almuskolen; ti dens Anliggender er givne i dets Haand. De er en ren Kommunesag, og de bør være det; ti Erfaring viser — som Eljestrom har bevist med Nordamerikas Eksempel — at det ikke er muligt at have Almuskolen til kraftigt Liv uden Folkets egen Paavirkning. Skoledistrikterne kan ikke veles, faste Skoler vanskelig oprettes, Lærernes Løn ikke forhøjes uden Folkets Vilje; endnu mindre kan man sikke sig, at Skolen benyttes paa en hensigtsmæssig Maade, dersom man ikke understøttes af den almindelige Folkevilje (Opinion). Men skal Folkets Interesse for Sagen vækkes, saa maa det komme til klar Overbevisning om Skolens Betydning og Værdi, og Alle maa være enige om, at dette sker bedst ved det levende Ord, den fri Meningsudveksling (Diskussion), hvortil alle være Skolemændene, men ogsaa Bøgmænd tager Del. Vi er dog allerede saa meget vant til at behandle offentlige Anliggender paa denne Maade, at det ikke længer vækker Forundring, naar man kommer med et nyt Spørgsmaal og foreskær Folket at tage sig deraf og drøfte det. Enhver, som føler varmt for Almuskolens Fremskridt, bør derfor uden Frygt og med godt Haab om Fremgang sætte sig det Maal at faa dannet Forsamlinger, eller sammenkaldt Møder, til at opklare og raadslaa om Skolens Anliggender, paa samme Maade som man med saa stort Held har gjort i Nordamerika. Bort Skolebæstehiibyder allerede en Rængde Erfaringer baade om Frugten af de Fordebringere, som er gjort, og om de Mangler, som endnu ligger derved. De indeholder Lærdomme, som ej bør gaa tabt; dem kan man samle og meddele Folket baade i Tale og i Skrift, i offentlige Møder og i Aviser. Paavising af uretelig indtrufne Tilfælde taler tit med en større overbevisende Kraft end almindelige Betragtninger. Blydes det at danne Foreninger til Sagens

Fremme, saa bør de først og fremst tage fat paa Skolerne; i deres eget Hjem, offentliggjøre deres Tilstand og undersøge, hvad der kan gøres for at forbedre den. Alt kan ikke gøres paa engang; derfor bør man begynde med en enkelt bestemt Forbedring (Reform), som der er Haab om at Folket (Publikum) og de lovlige Foresatte (Autoriteter) vil gaa ind paa. Villigheden til at gjøre Værg bliver større, naar først Noget er gjort, og man ser, at det bør Frigtes Skulde. Forsamlingen være enig med mig heri, tror jeg, at den bør udtale det i en ordentlig Beslutning (Resolution).

Nissen bemærkede, at der kunde være meget at sige om Sagen, men for ikke at brøste Tiden bort, vilde han bare ytre, at han var enig med Aschehoug i hans Forslag.

Professor Monrad udtalte sig omrent saaledes: Dektor Aschehoug har med Rette anført, at det aldeles nødvendige Middel til at faa Skolevæsenet forbedret er, at vække Folkets Interesse. Dette er jo allerede indlysende af den Omstændighed, at der behøves Pengemidler, hvilke man skaffes tilbeje af Folket selv. Men selv om der hævdes Vænge i Beredskab i saa stor Mængde, at man baade kunde skaffe tilbeje Alt, hvad man ønsker for Skolevæsenet, og siden holde det i god Gang, saa vilde dette nok alligevel være et utilstrækkeligt Middel til Skolevæsenets Forbedring og virkelige Fremgang, hvis man ikke havde valet Folkets sande Interesse og virkelige Skjøn paa Sagen, med andre Ord, dersom Folket ikke rigtig havde levet sig ind i Sagen. Dette gjør vistnok, at den Reform af Skolevæsenet, man her har tænkt sig, ikke kan gaa saa overmaade fort endda; ti der skal Tid til, inden Folket rigtig summer sig og lever sig ind i, hvad der i flere Hensender kan være noget Nyt. Men derover bør man ikke klage; ti en saadan Tid er nødvendig for at fremkalde en sund og kraftig Oplysning."

Naar man vil vække Folkets Deltagelse for Skolevæsenet, 4 Aarg. 3 S.

Folkets Forbedring, da et det vistnok saa, at det er et vigtig
 Middel at fremkaldte Diskussion derom blandt Folket.
 Men det er ikke det eneste Middel; det er ikke ganske til-
 strækkeligt. Man maa ikke glemme den Sandhed, at Folket
 tilsidst maa oplyse sig selv. Dette gjælder ikke alene
 om det enkelte Menneske, men ogsaa om det hele Samfund.
 Der kan meddeles Folket meget Stof udenfra, men den
 rette Indfølelsen, den rette Sjælnærværelse af dette Stof
 maa komme indenfra, fra Folket selv. Derfor er alle ud-
 vortes Midler utilstrækkelige, saalænge Folket ikke med Kraft
 omfatter Sagen og selv sætter Kronen paa Bærket. Herved
 kommer man ogsaa til at tænke paa den væsentlige Fordring
 til al Folkeoplysning, at den maa være folkelig, have et
 nationalt Præg. Begreberne om Nationalitetens Be-
 tydning er vistnok forskellige. Der er Nogle, som mener,
 at Folket ikke bør gaa udenfor sine egne Grænser for at
 søge Oplysningsstof; man skal holde sig til sin egen Fortid,
 sin egen Historie, sin egen Natur; man skal ikke tage Noget
 udenfra; ti det søvuster Folkets Natur osv. Ja, man er
 gaaet saa vidt, at man vil, at Folkets Præstis ikke længer
 skal studere sin Zoologi i latinske, græske og tydske Bøger,
 men gaa tilbage til vor egen Fortids Litteratur og overho-
 ved lære af de Elementer, som findes i Folket. Denne
 Mening erkendes dog vistnok af de Fleste at være overdre-
 ven. Man erkender mere og mere, at Folket kan kan gaa
 fremad, naar det staar i levende Vælvirkning med hele den
 civiliserede Verden. Men ved Siden heraf vil vi heller
 ikke glemme, at den Oplysning, som hentes udenfra, dog til
 syvende og Sidst maa påtrykkes det nationale Stempel; den
 faar ikke nogen rigtig Afd, Intel' rigtigt Elv i Folket, der-
 som ikke dens egentlige Udbytte (Resultat) er Noget, som
 Folket bør forment og givet sig selv. Hvorhen sigter nu
 alt dette? Jo, der er i vort Folk en Kluft tilføede mellem
 de mere og mindre Dannede. De høiere Klasser i Sam-

fundet er istmindelighed størst uagtet af Udlandet; de en saastige mød i den hele, store Verdenssamfund; deres hele Dannelse er for en stor Del bestemt af, hvad der over hele Europa er almindelig Dannelse. De lavere Folkelassen derimod staar i meget liden Hensættelse med den øverste Verden, har sin egen Verden for sig selv, har vedligeholdt sine Skikke, sin Tænkemaade, sine Begræbelse og rent uskarndret fra Forfædrene. Nu er det klart, at Oplysningen især maa udgaa fra de mere dannede Klasser, maa gaa ovenfra nedad. Kunde nu Alt gaa efter sværmende Ønsker, saa kunde ja den uoplyste Del af Folket i en Hast blive lyfseliggjort ved næsten alt det Kunststoffsforraad, som den dannede Verden har. Og det er jo meget virkelig, at man ikke vil beholde sin Visdom for sig selv, men lade den strømme ud over Folket. Men det kunde saa let hændes, at denne Strøm, hvis den gik altfor rivende frem, vilde blive til liden Nytte, at Folket ikke vidste, hvad det Kulde gjøre med den. Sæt, at man havde Venge nok; man indrettede da Skoler overalt, og naar man havde tilstrækkelige Lærere for Bærene, vilde en stor Mangfoldighed af den nuværende dannede Klasse gaa ud og blive Lærere i Folkeskolerne, blive Lærere i alskens Kunster og Videnskaben. Dette kan man for et Øjeblik tænke sig som en herlig Tingenes Tilstand, der vilde gjøre Underbarter i Oplysningsvejen. Men denne Oplysning vilde dog kun blive noget Fremmedt, noget Kunstigt, noget Uorganisk, noget Indsmuglet, som i mange Henseender vilde forstyrre de naturlige Forhold. Der er andre Elementer, som beforder Oplysning og Dannelse, end Undervisningen; Udsættelse har medrette gjort opmærksom paa Livet selv. Dette, og ikke den Sum af Begreber, som faaes gjennem Bogen eller Bæreen, indeholder Kernen af al Dannelse. Men denne aandelige Atmosfære, hvori Livdannelsen indtages, forandres ikke hængt, og derfor er det godt, at det gaa noget langsomt med Skoleoplysningen. Derfor nemlig denne

Naar i altfor stort Misforhold til Folkets praktiske Liv, fremkommer en vis Ufandhed i Forholdene. Der ables da Misstemning, naar Forholdene i Livet ikke svarer eller passer til den Skoledannelse, man har modtaget. Dannelsen bør altsaa være saadan, at man godt finder sig i, forsoner sig med de Livsforhold, hvori man indtræder. Saaledes hører det ogsaa til en sund Forsatning, at der mellem den voksne og optrædende Slægt ikke er for stort Misforhold; og et Samfunds første Dannelse bestaar deri, at den unge Slægt modtager, hvad der er Udbyttet af Fædrenes Liv og Erfaringer. Et forbedret Skolevæsen kan derfor ikke hjælpe stort, medmindre det gaar Haand i Haand med en stigende Oplysning hos de Ældre. Den ældre Slægt maa ikke alene mere og mere lære at sætte Pris paa Oplysningens Goder og saaledes bevæges til at gribe dybt i Pungen til Skolevæsenets Bedste; den maa ogsaa selv følge med, selv deltage i den voksende Oplysning. Det er nemlig ikke nok at høre, at Oplysningen er gavnlig, eller endog ved en grundig Udviining (et Raisonnement) at blive overbevist derom; — det maa bevies gennem egen Erfaring. Men derfor er det nødvendigt, at der ogsaa sørges for, at den ældre Slægt faar Møring for sin Mand; og det er bedre, at Skolevæsenets Reformen gaar frem med en vis Langsomhed og i Samklang med den voksne Slægts egen Oplysning, end paa en Maade at narre Folk til at gjøre større Opofrelser for Skolevæsenet, end de, der ellers kan stemme med Forholdene. Skolevæsenets Forbedring maa nødvendig understøttes af Iveren for at fremme Oplysning blandt den voksne Almue.

Sundt sandt Afsejnings Forslag altfor omfattende. Det bedre var at virke ved Eksempel end ved en Opfordring. Han havde tænkt sig, at man forsøgsvis kunde begynde med at undersøge Almuskolevæsenet her i Kristiania, især dets Forhold til Familjelivet. I London havde Slight været gjort med Held. Hos os vilde det især være vigtigt at faa

oplyst, hvortædes Skolebørnene bruger sin Tid i de 4 Uger dage, hvori de har Lov til at være hjemme fra Skolen, og hvad der blir af dem, naar de forlader den, foruden Oplysninger om, hvormange Dages Undervisning de i Regelen faar, hvad Slags Bøger der findes i ethvert Hus, osv. Byen kunde da inddeles i visse Dele, og nogle dertil stiftede Mænd kunde gaa om og undersøge Sagen efter et udarbejdet Schema; dog var det kanske bedst, at man først holdt sig bare til en enkelt Strækning af Byen. Naar man saa var færdig, kunde Oplysningerne bearbejdes og trykkes; kanske vilde man da blive overbevist om, at det i mange Stykker staar sørgeligt til med Almundervisningen; kanske ogsaa de større Byer, ja endog adskillige Landkommuner vilde føle sig tilskyndet til at foretage lignende Undersøgelser. Han fremsatte følgende Forslag: „Forsamlingen anmoder Bestyrelsens nuværende Medlemmer om at anstille eller lade anstille Undersøgelser af Kristiania Almuskolevæsen og dermed i Forbindelse staaende Forhold samt derom meddele Selskabets Medlemmer Beretning.“

Aschehoug frakaldt sit eget Forslag og gik over til Sundts, som han likte bedre. Men da Somme helst vilde have begge Forslag, opstod der en Meningsveksling, hvori Sundt, Jensenius, Bogtrykker Walling, Adjunkt Thaaßen og D. Wig tog Del. Derpaa blev Sundts Forslag bifaldt enstemmig og Aschehougs mod 7 Stemmer. Det sidste lød saaledes: „Denne Forsamling opfordrer de Mænd, som føler sig overbevist om Nødvendigheden af indgribende Forbedringer i vort Almuskolevæsen, til ved Foranstaltning af offentlige Diskussioner om dens Anliggender at stræbe at vække Folkets Interesse for Sagen, og til ved Undersøgelse af Almuskolens Tilstand

paa de forskjellige Steder at forbedre Ufflyttelpallen af dens Væst.

Vi mente, at medens der var overmaade mange Ting, som horte til, forat Skolevesenet kunde komme i nogenlunde udselig Stand, maatte to Ting især siges at være af stor Betydning. Det Eine var Udslegheden af at faa dueligere Lærere, det Andet at kasse Lærerne bedre Lønning. Skal nemlig Skolens Bigtighed blive ret indlysende for Almuen, saa den blir vilig til at gjøre noget Udvorligt for Skolens Forbedning, da maatte den have levende Begreb om Frugterne deraf. Det var godt og vel, at den baade mundtlig og skriftlig blev gjort opmærksom paa Sagens Bigtighed, at man søgte at overbevise Folk om Nødvendigheden af en Grundforandring i de nuværende Skoleindretninger; men alt dette vilde efter Kalenders Mening alligevel kun frugte Lidet, saalænge Almuen ikke fik se en nogenlunde god Undervisning og Frugterne af den. Saa snart derimod dette blev Tilfældet, skulde det ikke være længe — derpaa har man allerede mange Eksempler — førend ogsaa Almuesmanden skjønner, at en saadan Undervisning er det værdt at ofre noget for. Men skal det ske, saa maa der nødvendig særges for dueligere Lærere, end man ialmindelighed hidtil har haft. Jeg vil ingenlunde nægte, at vi haade har haft og har mange bra Almuskolelærere iblandt, somme ogsaa særdeles bra, ja at deres Tak endog er fuldkommen saa stort, som man efter Omstændighederne kan vente. Den største Del af Almuskolelærerne er ja Folk, som selv ikke har haft stort anden Undervisning end den, de fik før Konfirmationen, og kanske nogle Uger siden. Seminarierne kan ikke paa langt nær kasse saa mange Almuskolelærere, som der behøves, og om de endog kunde det, saa var dermed ikke gjort nok, saalænge Seminarivesenet er ordnet som nu. Naar man ved, at der ved Optagelsen i et Seminarium ikke foredres endre Fortunskaber end de, der findes hos en stikkelig Konfirmant,

at der altsaa gaar udfællig Tid hen, inden mange af Bærelserne faar faapas Dødsen i at opfatte et Foredrag, at de kan have faaet Noget af Seminari- Undervisningen, og at Undervisningsfugene er fordeltes mange Iforhold til, hvad Folk paa det Standpunkt kan tillegne sig i et Par Aar: saa er det let at forstaa, at kun den mindste Del af Seminaristene kan svare til hvad der kunde ønskes. Ja, selv de dygtigste af dem kan forsaavidt siges ikke at svare til Tidens Fordringer, som de ikke har faaet nogensomhelst Undervisning i visse Fag, s. Elst. Naturvidenskaberne. Læreren lagde ikke saa stor Vægt paa disse, betragtet som almindelige Skolefag, som Mange gjør; men nogen Undervisning deri holdt han dog for aldeles nødvendig ogsaa i Almuskolerne, endfige ved et Seminarium. Hans Tankegang var altsaa simpelt hen denne: Uden at Folk faar se en bedre Skoleundervisning end den, og Frugettes Døds, kan det ikke ventes at de vil lægge alvorlig Haand paa Skolens Forbedring. Men, forat Undervisningen skal blive bedre, maa Bærelserne have mere Dannelses, og dette kan igjen ikke opnaaes, uden at Seminarierne reformeres. Han mente derfor, at en Forsamling som denne gjorde vel, om den udtalte dette som sin Overbevisning og opfordrede Statsmagterne til at anvende tilstrækkelige Pengemidler til Bærelseres fuldstændigere Uddannelse. — Et andet Hovedpunkt var aabenbar Bærelseres bedre Lønning; ti det er dog forstrækkelig at tænke paa, at Omgangsskolelærerne som flest lønnes med 16. a 20 Daler, mangesteds endog med 8—12 ja lige ned til bare 5 og 6. Et flertal Præstekjeld har dog allerede begyndt at give sine Omgangsskolelærere 60 Daler og fri Kost; det kan vistnok ogsaa haabes, at flere lidt efter lidt vil følge Eksemplet; men dette Frankstød skal dog ikke fortæres, end at der høilig krænges til Opmuntring i denne Henseende; og ligesom det er vist, at dvelige Bærelser ikke kan faaes uden nogenlunde god Bøn-

ning, ligesaa vist er det igjen paa den anden Side, at Kom-
mynerne ialmindelighed ikke vil lønne Lærerne godt, med-
mindre de faar se, at disse er Mænd, som isandhed fortje-
ner det. Han kommer altsaa her tilbage til den Mening,
at hvad der først og fremst tiltrænges, er at sørge for en
dygtigere Lærerstand, og at det vel ikke skulde være
afvejen at udtale en saadan Ønske til Landsstyrelsen,
som den, der før var antydet. — Lektor Aschehoug mente,
at denne Sag rettest blev opfat, da man vel altid paa et
nyt Møde vilde faa Anledning til at udtale sig videre derom,
hvormed ogsaa Wig var tilfreds.

Tidender fra Ind- og Udlandet.

Kronprinsessen skal i Juli komme til Sandefjords Bad, og
Kronprinsen til Dejren paa Gardemoen. Siden ventes ogsaa
Kongen til Kristiania.

Biskop Juell i Tromsø, der skulde rejse til et tytt
Bad, er død i Hamborg.

Uf-Taknemmelighed mod den dygtige Statsraad Stang,
som har gjort saameget for at fremme Dampskibsvæsenet,
Rejsevæsenet, Fyrvæsenet, Postvæsenet samt Jærnveje og Ka-
naler, har Storthingsmænd og mange andre Personer (ialt
over 3000) skudt sammen 16,316 Spdir, 24 $\frac{1}{2}$ og givet
ham.

Højesteret har nu fældt Dommen over Thrane og
hans ivrigste Tilhængere, hvoraf nogle har sat arresteret paa
Maadstuen i Kristiania henimod 4 Kar. I „Folkevennens“
Nden Margang Side 114 (for ifjor) er fortalt, at en Kom-
mission var nedsat til at forhøre og dømme dem, og at
Straffsiden da var bestemt for 15 Kar. og videre nedover.

Højesteretsdommen er nu meget mildere. Kun 1 er dømt til Strafarbejde i 9 Aar, 2 til 4 Aar (nemlig Thrane og Ubbildgaard), 6 til 3 Aar, 3 til 2 Aar og 2 til 1 Aar; 6 fritjendtes; de andre fik samme Døm som af Kommissjonen. Nu kommer det an paa, om Kongen vil ophæve eller formilde deres Straf. 4 af dem (Thrane, Ubbildgaard, Qvarme og B. Hansen) vil dog ikke søge om Benaadelse.

Telegraafen er særdig til den svenske Grænse, samt fra Kristiania vestover til Tønsberg. Vi kan derfor nu daglig faa Tidender fra Stockholm, Kjøbenhavn, Hamborg, Paris, London og flere Steder i Udlandet.

I Bergen har man nylig haft 3 Ildbrande; hvoraf den ene var meget stor. Der ødelagdes omkring 180 Bygninger til en Værdi af henimod 150,000 Daler. De Brandlidte er for en stor Del fattige Folk.

Jærnbøjen mellem Kristiania og Njosen har isommer haft stor Søgning; Indtægterne har udgjort indtil over 4000 Daler om Ugen. Et stort Bergstykke faldt for en Stund siden ned over Bøjen, men det blev snart skaffet bort. Ogsaa ved Trondhjem (fra Bøjen op til Støren i Gulvalen) tænkes der nu paa en Jærnbøj.

I Trondhjems By er man begyndt at reformere Almueskolevæsenet for Alvor. Bli'r det udført, som man tænker; saa vil det der blive mangedobbelt saa godt som i de fleste andre Byer.

Paa Kongsberg har der dannet sig et Aktie-Selskab, som tænker paa at anlægge et nyt Sølvværk.

Foldalens Kobberværk, som for nogle Aar siden paany blev sat igang, har nu givet særdeles godt Udbytte.

I en gammel Gaard i Kristiania fandtes nylig en Lerkrukke mellem Kjelderhvaldet og Gulvet ovenover. Den var fyldt med over 900 Sølvmynter og rimeligvis gjemt der, da Egensterne kom hid i 1716.

Foruden Hansen og Schübeler (se Side 136) har

Østerrig vil ingenlunde hjælpe Beslagterne; tværtimod formindsker de nu sin Hær med 180,000 Mand.

I Toscana i Italien er atter en Mand dømt til 4 Aars Fængsel, fordi han havde købt i Bibelen, hvilket i de katolske Lande er forbudt.

Klotten i Moskva (Se Side 144) slog kun ihjet 5 Mennesker; den vejede 80,000 Pund.

I Rusland har man allerede udstrevet alle Mandfolk indtil 37 Aars Alderen til at deltage i Krigen. Russernes hele Tab siden Krigen's Begyndelse skal være omkring 280,000 Mand; Franskmændenes 70,000.

I Spanien er der paa ny udbrudt Uroligheder.

Siden 1ste Mai har det ildsprudende Berg Vesuv i Italien brændt og udkastet Svovelsrømme (Lava).

I Danmark var det saa kaldt i Slutningen af Mai, at en Mængde Rjør og Heste, som var ude frøs ihjel.

Den næststørste By i Nordamerika, Filadelfia, har ved Ildbrand lidt et Tab af mer end en halv Million Daler.

Korrekture i 2det Hæfte.

- Side 66 24de Linje staar: „Fabrik“ — skal være: Fabrikby.
 — 77 19de Linje staar: „Kolomeros“ — skal være: Kalomeros.
 — 97 er det glemt at tilføje, at Napoleons Familie efter „den italienske Skrivemaade“ havde kaldt sig Buonaparte.
 — 125 16de Linje staar: „Styria“ — skal oversættes Steyermark.

Om Frihed.

(Af D. Bg.)

Frihed er et Ord, som tit er blevet nævnt, især i de sidste 80 Aar, men hvorom der dog endnu er meget ulige Meninger. Gjør jeg det Spørgsmaal: „Hvad liker du bedst, enten Frihed eller Ufrihed?“ da svarer vistnok Enhver: „Den Første;“ og deraf skjøner vi, at vel alle Mennesker dog igrunden holder Friheden for „noget Godt.“ Forsaa vidt har man altsaa samme Mening om den. I alle Fald gjælder dette i saadanne Lande som Norge, hvor Folket gennem alle Tider har haft en stærk Lykke til at være frit og derfor ogsaa saat den Lykke at løse friere end de fleste andre Folkeslag. Gaar jeg derimod et Skridt videre og spør: „Hvordan liker du den Frihed, som det norske Folk nufortiden har?“ da blir ikke længer Svaret saa enstemmigt som før. Somme tykkes kanske, at den i visse Grene er altfor stor; Mange er derimod glade i den og lovsynger dens Herlighed med Digterens Ord:

„Fuglen i Skove,
Nordhavets Bøve

Friere er ej end Norriges Mand!“

men der findes ogsaa Udskillige, som mener, at vor Frihed er altfor liden; ja Noget gaar i de senere Aar saa vidt, at de forbander den, og siger, at Norge har ingen Frihed men idel Trældom og Slaveri ligesaavel som Rusland, og rejser saa sin Vej til andre Dele af Jorden, hvor Friheden og Lykken skal være større end her.

Hvorfra kommer nu al denne Meningsforskjel? Alle var jo enige om, at Friheden er et Gode; Alle vil hellere være fri end ufri; og dog kan der være saa mange ulige Meninger om vort eget Lands fri Statsforfatning — hvorfra kommer dette? Jo, det kommer naturligvis deraf, at man ikke har samme Begreb om, hvad sand Frihed er,

hvorledes den virker, og hvad den kan udrette. Skal derfor Folket ialmindelighed lære at statte og bruge sin Frihed, og være med at udvikle den, da maa det altsaa først og fremst lære at skjønne, hvori den sande Frihed bestaar.

At give en kort og god Forklaring herover, er nu vistnok ingen let Sag. „Frihed er et Ord, saa glat som en Kugle;“ det tages i mange Betydninger, indeholder mangeslags Elementer og anvendes paa mange forskellige Tilfælde. Vi vil derfor helst gaa ganske smaat frem, og betragte Friheden stykkevis i sine enkelte Grene.

Det er da fordettsførste klart, at hvordan end Friheden er, saa kan man ikke, som kanste Somme mener, have Frihed til Alt. Dette kunde være muligt, dersom Menneskeslægten var ufordærvet og syndeløs; men var den det, da vilde igjen enten ethvert Statssamfund være uforløst; eller den hele Menneskeslæggt vilde kun udgjøre en eneste Stat (ligesaa vel som en eneste Kirke) og være fuldkommen endrøgtig, fredelig, fri og lykkelig. Som Verden derimod nu er, idet den ligger i det Onde, har det bedste Menneske ikke Fred længer end Naboen vil. Egennytten er saa almindelig og stor, og Svig og List, Uretfærdighed og Bold saa fremherskende, at den Ene let vilde gaa den Anden for nær, hvis han i alle Stykker skulde have fuld Frihed efter sin egen Lyst og Tilbøjelighed. Just derfor har man fundet det nødvendigt at slaa sig ihop (i Stater) og hjælpes ad, for saaledes i Fællesskab at beskytte hverandres Liv, Ejendom og Ære. (Hermed vil jeg ikke sige, at Staten er stiftet bare for den Sags Skyld — for at være som en Utgar kring Folket og beskyrme det mod alskens Bold. Den er viselig ikke blot nødvendig men har ogsaa sin dybere Grund og Betydning. Menneskene er jo ingenlunde bestemt til at affondre sig, men til at leve i Selskab og Samfund med hverandre. „Det er ikke godt, at Men-

nesket er alene;" derfor stiftede Gud Familjelivet. Og det samme kan igjen gjælde om Familien; derfor har han ordnet de større Samfund, som vi kalder Stater, hvor en Mængde beslegtede Familjer — hele Folket — kan leve et fælles Liv, for derved bestoedre at fremme hinandens Lykke og Gavn, idet de Alle tjener hverandre). Men intet Gode i Verden faaes for Ingenting; hvad vi end skal have, saa koster det altid Noget; saaledes ogsaa med det borgerlige Samfund, Staten. Enhver, som vil være Medlem af den og nyde godt af dens Beskjærmelse, maa derfor finde sig i enkelte Opofrelser, finde sig i at give Slip paa noget af sin Tid, noget af sin Ejendom og noget af sin Frihed, for at kunne nyde den øvrige Del deraf i saa meget større No. Det er jo dog ikke mer end billigt, at Enhver, alt efter sine Evner og sin Stilling, bærer sin Del af Byrden og bidrager Sit til, at det fælles Gode kan beholdes. Borgerksamfundets Medlemmer maa altsaa finde sig i adskillige Baand; det kan f. Eks. ikke gaa an, at de gjør som de vil, enten de vil bidrage Noget eller Intet til Statens nødvendige Udgifter, enten de vil ofre Tid til Formandskabsvæsen, Valgmøder, Sagrettesvæsen, offentlige Vidnesbyrd o. s. v., eller ej; og endnu mindre kan Lyben saa Frihed til at stjæle, eller Morderen til at slaa ihjel. Sligt maa nødvendig Landsstyrelsen forbyde og afværge, saa godt den kan, hvis ikke Staten skal forgaa og hele Folket blive ulykkelig. Kort sagt, Statsborgernes Frihed ialmindelighed maa have visse Grænser,*) og disse

*) Skulde Nogen indbilde sig, at det da var bedre at leve aldeles uden Statsindretninger, for at idetmindste alle stikkelige Folk kunde have fuld Frihed, Frihed uden Grænser, — saa maa han mindes, at det er det samme som uden Love og uden Dyrighed. Den Frihed, man da fik, vilde være meget kort. Der blev ikke da Spørsmål om Ret men ene og alene om Magt; den Stärkere vilde snart underkue den

Grænser fastsætter enhver ordentlig Stat i sine Love, hvorfor ogsaa Friheden der kaldes „lovbunden.“

Men hermed har vi iagenlunde sagt nok til at forklare Friheds-Begrebet. I den „lovbundne“ Frihed kan naturligvis være meget forskjellig, meget liden eller meget stor; det kommer jo an paa, hvorkedes Lovene da er, hvor stort eller lidet Rum de gir Folket at røre sig paa. Som trængt kan dette Rum være, saa snevre Grænser kan der være sat kring Folkets Frihed, at det kun er en fattig Trøst at høre, at den er „lovbunden.“

Na, hvad maa da Folket idethale og hvert enkelt Samfundsmedlem have Lov til? — Som almindelige Regler kunde man vel sige, at enhver Statsborger maa have Frihed til at gjøre alt det, som er godt i sig selv, og alt det, som ikke skader Andre eller aabenbar er til Fordærvelse for Borgerfamfundet. Overhoved er det vistnok klogt af Statsstyrelsen, at Medlemmernes Frihed holdes i det rummeligste Lag; bedre, at den er for stor end for liden. Dog er det vistnok saa, at ikke ethvert Folketæg eller enhver Tid er moden for det samme Maal af Frihed; det kommer an paa Folkets Aand og andre Omstændigheder, især paa dets Oplysning. Et meget uoplyst Folk kan ikke med Nytte bruge den samme Frihed som et oplyst; det vilde være som at give Barnet en skarp Kniv i Haanden. Jo mere Folket gaar fremad i aandelig Ud-

svagere og fratage ham al Friheden; Riv, Slagsmaal, Røverier og Mord vilde rase stort og standigt, og tilsidt vilde den Starkeste og Værste beholde Sejeren og blive Alles Tyrann, indtil kanske ogsaa han igjen fik sin Overmand. Kort sagt, istedenfor at faa Frihed i Et og Alt, vilde man slet ingen Frihed faa. Da vilde man vistnok lære at paa- skjønne den Betsignelse, som et nogenlunde ordentligt Borgerfamfund fører med sig; det fremmer just Friheden, idet det synes at indskrænke den, og vel ogsaa indskrænker den noget.

vikling, jo større Frihed kan det altsaa taale, Skønt paa den anden Side er det ogsaa vist, at Folket mer og mere udvikles og oplyses, efter som dets Frihed udbides paa en forstandig Maade. Folkets Oplysning og Frihed vil altsaa gjensidig fremme hinanden.

Saar vi nærmere ind paa Spørgsmaalet, hvad Statens Medlemmer maa have Frihed til, saa kan vi forbedreste svare: Frihed til at tænke. Denne Tænkfrihed er nu aabenbar en Ret, som intet Menneske kan formene og, og som derfor kan søes uden mindste borgerlige Indskrænkninger og selvfølgelig ikke bindes af Love. Det er jo nemlig klart, at Øvrigheden ialmindelighed ikke kjender Statsborgerens Tanker, og kan altsaa heller ikke straffe dem, om de er onde; og om den kjendte dem, saa kunde det endda være tvivlsomt nok, om den gjorde klogt i at straffe En, bare fordi han havde tænkt paa at stjæle o. s. v. For Gud er vi vistnok straffdyldige, saasnart vi lader den onde Tanke faa Raaderum i Hjærtet, men Staten kan ikke med Ret stride ind, førend min onde Tanke bryder ud i Gjerning; da først kan Øvrigheden sætte Grænser for min Frihed, anklage og straffe mig for dens Misbrug. Men gjør Statsstyrelsen hverken klogt eller ret i at straffe En for de virkelig onde Tanker, som den kan komme under Vejr med, saa kan den endnu mindre forbyde ham at tænke som han lystter med Hensyn til Lovgivning, Regjering o. s. v.

Regen Lighed hermed har Troes- og Samvittighedsfriheden; ti ogsaa den angaar noget Indvortes, som Staten eller dens Øvrighed vanskeligt kan sætte Gjerder og Strancker for. Nu er det rigtignok saa, at Troen sædvanlig kommer mere for Dagen, end Tanken ialmindelighed gjør; ti det Menneske, hos hvem en vis bestemt Tro virkelig er en Hjærtetsag, vil ogsaa gjerne føle Trang til at beklende den med Munden og aabenbare den i udvortes Gudsdyrkelse. Hertil kommer ogsaa den Omstændighed,

at Troen har en langt mere indgribende Indflydelse paa Livet, end Tanken ialmindelighed; derfor er det vist nok, at Staten ikke vil gjøre de samme Fremstrid og nyde den samme Lykke, hvad enten Statsborgerne bekjender sig til den ene eller til den anden Religion. Staten kan derfor ganske naturlig ønske, at alle dens Medlemmer maatte være gennemtrængt — jo inderligere desbedre — af den Tro, som sjensynlig fører den største timelige Betsignelse med sig; ti at Staten blev lykkeligst, naar de alle var endrægtige i Troen (naar den kun havde en eneste Kirke i sit Stjød), det er jo klart. Men nu er det saaledes med Menneskeslægten, at Enhver tænker, tror og føler paa sin Vis, og derfor er det formeget forlangt, at alle Statens Medlemmer virkelig skulde have en og samme Religion. Staten kan, som sagt, ønske det og paa enhver rimelig Maade søge at fremme dette sit Ønske, men ingenlunde befale, at det skal være saa. Hjærtelig, oprigtig Tro er Noget, som ikke kan indplantes i et Menneske ved Tvang; ti man kan jo ikke true Nogen til at elske, til at føle Kjærlighed enten for Gud, for Medmennesker eller for et vist Troesfællesskab. Man kan idethøjeste tvinge Folk til at sige med Munden, at de har den eller den Tro. Om de derimod virkelig har den, eller bare hykler, se, det kan Ingen vide uden Gud og Mennesket selv. Derfor er det klart, at Troestvangen gjør mere Skade end Gavn, idet den lettelig frembringer Hylkere. Og ligesaa klart er det, at Folk ingenlunde blir bedre men hellere slettere Statsborgere, naar de drives til at fremhykle en Tro, de ikke har. En Stat, som isandhed fatter sit Kald og sin Bestemmelse, vil derfor tænke som saa: „Bo i Landet skal Enhver saa, om han end ikke har den Religion, som jeg holder for den bedste, og som Størsteparten af mine Medlemmer bekjender sig til. Hans Tro maa blive en Sag, som nærmest vedkommer Gud og hans egen Samvittighed.“ En Stat, som tænker saa, kan

vistnok endaa gjøre sig skyldig i nogen Troestvang, dersom den forlanger, at alle Embeds- og Bestillingsmænd skal betjende sig til samme Tro som Størsteparten af Folket (til Statskirken); men det gjør dog altid en mærkelig Forstjæling, enten Religionstvangen er yderlig stor eller liden og lempelig. Jo mindre af denne Tvang, jo bedre, og allerbedst ingen — saa er ialfald min Mening.

I nøje Forbindelse med Tænte- og Troesfriheden staar ogsaa Tale- og Trykkefriheden; — uden disse faar jo de første Lidet eller Intet at betyde. Naturligt synes det, at Enhver har Lov til ubindret og ustraffet at tale og trykke Alt, hvad han vil, undtagen det, som ligefrem gaar ud paa at ødelægge Staten (fremkalde Oprør), undergrave dens helligste Grundvold (ved Gudsbespottelse) eller skade dens Medlemmer paa deres borgerlige Ære. Baade mundtlig og skriftlig at omtale Lovene og Landsstyrelsen, ja endog ytre sin Misfornøjelse med dem og ønske dem omgjort, maa alt-saa være og blive en fri Sag. Enhver maa sølgelig have Lov til at sige som saa: „Den og den Lov er daarlige — den og den Gjærning af Regjering eller Storting var galt gjort — de maa omgjøres paa den og den Vis“ o. s. v. Vil man derimod bruge Mund eller Pen til paa en vold-som Maade at omstyrte Statsforfatningen o. s. v., da kan dette ikke taales; saa vidt kan ingensteds Tale- og Tryk-kefriheden gaa.

De Grene af Friheden, som hidtil er omtalt, som et hvert Menneske synes at have naturlig Ret til, kan med et Ord kaldes Mands og Hjærte-Frihed, fordi ingen af de nævnte Ting hører til den ydre, haandgribelige Verden. Det gjør derimod Næringsfriheden, som kortelig sagt bestaar deri, at Enhver faar Lov til at nære sig og Sine paa hvilken som helst Maade han bedst ved og kan, naar det ellers gaar ærlig til. Ogsaa dette synes at være en meget naturlig Frihed, og er det saa, da følger deraf, at Laugs-

væsen og Sær-Rettigheder (Privilegier og Monopoler) for enkelte Rænder, for visse „Stænder“ eller for Byerne, igjælden er en Uling. Dog følger det af sig selv, at Næringsfriheden i et Stykke maa have sin Grænse; den maa ikke gaa saa vidt, at den angriber Andenmands Ejendom; ti Ejendomsretten er ikke alene en Ret, som baade efter det gamle og det ny Testaments Ord skal holdes i Agt og Ære, men ogsaa en naturlig Ret, som Staten nødvendig maa værne om. Derimod synes det ikke mer end rimeligt, at Staten lader Enhver iætmindeligheid faa Lov til at gjøre med sit Eget, hvad han selv finder forgyddt; dog saaledes, at Næsten stedse faar lige stor Næringsfrihed som En selv.

Tænkefrihed, Troesfrihed, Talefrihed, Trykkefrihed og Næringsfrihed er nu allesammen vigtige Grenene af det hele store Friheds-Begreb. Og dog er endnu den vigtigste tilbage; ti naar vi f. Eks. siger, at det norske Folk er „et frit Folk“, saa tænker vi især paa den Gren af Friheden, som man sædvanlig kalder politisk Frihed, og som, kortelig sagt, bestaar deri, at Folket for en stor Del regerer sig selv. — I somme Riger kan der findes stor Tænke- og Talefrihed, Religions-, Trykke- og Næringsfrihed, men politisk frit er Folket alligevel ikke, saalænge hele Landstyrelsen, Lovgivningen og Skattevæsenet gaar efter Regentens Vilje, uden at Folket selv faar være med at indrette og afgjøre de Ting. En saadan Stat er ingen fornuftig Stat; den er snarest at ligne med en Maskine, hvor de forskjellige Statsindretninger, Stænder og Menneker griber fat i hverandre og driver hinanden som døde Hjul, hvor Alt saaatfige gaar sin tankeløse Gang. Folket lever der paa en Maade som umyndige Børn, der kun priser Regentens Faderlighed, og meget troskyldig mener, han har Ret til Alt. Og kommer et saadant Folk engang paa andre Tanker, da fristes det let til Oprør (Revolusjon), fordi det ik-

De ser nogen anden Udvej til større Frihed; efterførom det ikke alene mangler alle politiske Rettigheder men ogsaa al lovlig Udgang til at faa dem. Ganske anderledes er det der, hvor Folket har politisk Frihed. Kun saadanne Stater kan siges at udgjøre virkelige Borgersamfund. Staten er da ingen blot og bar Maskine, men en Organisme, d. e. Medlemmerne blir virkelige Lemmer paa Statens Legeme. Da drives de til at tænke og granske, til at skaffe sig flere Kunskaber, til at prøve og undersøge Mangt og Meget, som de ellers ikke vilde bry sig om; Følelsen for Fædrelandet og Samfundskivet vækkes, og Viljen styrkes; man lærer at bære sig ad som den, der føler, han har Ansvar paa sig; den hele Stat stiger Trin for Trin i Oplysning, Dannelse og Kraft (at sige, naar ellers Gud vil give Lykke dertil). Folket blir ikke længer ligesom umyndigt, men det ved, hvad det vil, og det vokser stedse i Indsigt og Dygtighed — vokser netop fordi det Hele har organisk, levende Sammenhæng.*)

*) Ordet organisk bruges egentlig om Dyr og Bakster, i Modsatning til Berg og Sten; med andre Ord, det bruges om levende Ting i Modsatning til livløse. Stenen kan forandres, blive større eller mindre, løsere eller haardere; men det sker altid udenfra, fordi den mangler Liv og Livsredskaber (Organer). Dyrene og Baksterne har derimod saadanne Redskaber og vokser derfor indenfra; dette kaldes at udvikle sig organisk, og det kan kun ske ved at tage Næring til sig. En saadan Vækst eller Udvikling indenfra var umulig, dersom alle Legemets Dele var ens, eller dersom nogen af dem blev hindret i at gjøre sin Gjærning, berøvet sin Frihed, sin indre Kraft.

Til en organisk Stat hører altsaa, at dens Medlemmer faar Lov ikke blot til at være i den, men ogsaa til at arbejde for dens Vel, til levende at virke og igjen levende paa virkes af Andre. Enhver har sit særegne Kald og sin Gjærning at gjøre, men „den Enkelte trænger til Alle, ligesom Alle trænger til den Enkelte“ — akkurat som Træets

Deler vi nu Staterne efter den politiske Frihed, saa faar vi altsaa 2 Slags: fri og ufri. En ufri Stat er f. Eks. Enevoldsherredømmet, som man ogsaa kalder det uindstrænkede eller absolutte Monarki,*) hvor Regen-

Blade trænger til Hoden og Barken, og disse igjen til dets øvrige Dele — eller som Hovedet ikke kunde leve uden Mavnen, eller Mavnen uden Hovedet. Tar man ud et enkelt Hjul af en stor Maskine, saa kan det vel hælde, at den ikke gaar, eller ialfald ikke gaar saa let og godt som før; men de andre Hjul er dog selv lige gode for den Sags Skyld. Men saaledes er det ikke med en Organisme; naar den enkelte Del lider her, saa lider de allesammen. Derfor skal vi vide, at vi trænger ligesuldt til Staten og dens øvrige Medlemmer, som den trænger til os. I en organisk Stat vil da heller Ingen være lige glad med Hensyn til Statsstyrelsen; Enhver maa føle, tænke og ligesom leve med i den. En saadan Stat kan ikke staa stille, kan ikke være aldeles ligedan igjennem mange hundrede Aar, som om den var en uflidelig Maskine; nej, en levende og organisk Udvikling maa jævnlig medføre adskillige Forandringer i Lovgivning, Indretninger og det hele Styrelses-Sæt, alt efter som Folkeliøvet og Tiderne kræver.

- *) Ordet „Monarki“ betyder Eneherredømme — en Regjering, som føres af en Eneeste. Denne Monark kan ellers have forskjellige Titler. Sommefteds kaldes han Kejser (et Navn, som er omkring 1900 Aar gammelt; det har nemlig sin Oprindelse fra de romerske Regenter, som kaldte sig Cæsar — eller Kæsar — efter den navnkundige Julius Cæsar). I de nordiske Lande kaldes Regenten Konge (paa Tydt Kønig; paa Engelsk King; paa Svenskt Kung eller Konung. Den sidste Form af Ordet findes ogsaa i Gammelnorsk og skal betyde En, som er ung og af øpperlig Slægt). I Rusland kaldes Monarken Czar (Czar), i Tyrkiet Sultan, i Persien Schah, i Mellem-Aften Chan o. s. v. Somme Monarker i Tydskland og Italien kaldes Hertuger, Storhertuger, Fyrster, Kurfyrster o. s. v. Efter Monarkernes Titler faar igjen Niget Navn af Kejsersdomme, Kongerige, Sultanat, Kurfyrstendømme o. s. v.

I det absolutte eller uindstrænkede Monarki er Monar-

ten har al Magten (er suveræn), og hvor Folket ingen politisk Ret har. Modsat Gnevældet er Republikken, fordi den største politiske Frihed menes at være der, hvorfor ogsaa en Republik sædvanlig kaldes en Fristat, d. e. en Stat, hvor Folket selv har al Styrelses-Magten (er suveræn) og hvor der ikke er nogen Konge. Det meste og

ken selv den, som baade gir Love, paalægger Skatter og regjerer. Somme tids gir han ikke engang ordentlige Love, men regjerer (tildeels endog dømmes) aldeles som det falder ham ind (vilkaarlig — efter Lune); — en saadan Regjerings-Tilstand kaldes Despoti eller Voldsherredømme. Her siger Regenten: „Staten det er mig.“

Det indskrænkede Monarki er naturligvis ogsaa mangeslags. Folkets Frihed og Deltagelse i Landsstyrelsen kan i saadanne Riger være liden; men den kan ogsaa være stor. Der kan desuden være Forskjel paa, hvem der deler Magten med Regenten, enten det hele Folk, eller Halvparten eller kun en liden Del deraf. Det sidste var Tilfældet i Danmark og Norge mellem 1397 og 1660, da Adelen alene havde Noget at sige i Landets Anliggender.

Paa samme Vis er der stor Forskjel paa Republik og Republik. I somme af dem har alle voksne Mandfolk fuld statsborgerlig Myndighed, og Regjeringstilstanden kaldes da med et græst Ord Demokrati (Folkeherredømme). I andre Republikker er det kun en vis Stand eller en vis Gren af Folket, som har fuld Stemmeret; og Statsforfatningen faar da Navn af Aristokrati, d. e. de Bedstes eller Fornemstes Herredømme. (Ordet Aristokrati bruges forresten ogsaa om de højere Stænder, der ligesom adskiller sig fra Folkets store Mængde ved Levemaade, Indflydelse, Rigdom, o. s. v.)

Endelig er der en slags Regjering, som man kalder Teokrati, og som bestaar deri, at Guddommen skal være Folkets Konge og regjere Landet. En saadan Regjering har man kun haft blandt Israellitterne fra Moses til Saul. Mormonerne vil rigtignok indbilde os, at de har en lignende Guds-Regjering, men Sligt er egentlig kun Gudsbespøttelse.

vigtigste af denne politiske Frihed kan imidlertid findes og faa i andre Stater end i Republikkerne, nemlig der, hvor Kongen og Folket deler Magten og Friheden med hinanden. Slige Stater (med indskrænket Kongevælde — s. Ek. Norge) er da med Hensyn til Styrelsesmaaden en Mellemting mellem Republik og Gnevoldsherredømme, men kan paa en Maade siges at have begges Fortrin og ingens Mangler. Folket raader selv for sine Penge her ligesaavel som i Republikken; der gaar ikke en Stilling ud af Statskassen, uden at Landets udkaarne Mænd har givet sit Minde dertil, og heller ikke faar Folket andre end „selvgivne Love,“ eller andre Udgifter at betale, end det selv er gaat ind paa. Endog Regjeringens Gjærninger staar under Folkets Opsyn og kan tildeles Straf; ja selv i Dommerstuen kan Folket komme til at tage virksom Del. Kort sagt, det indskrænkede Kongevælde kan have lige stor politisk Frihed som Republikken. Det Eneste, som synes at mangle heri, er den Omstændighed, at den regjerende Person (Kongen) ikke vælges af Folket; men naar Alt kommer til Alt, saa er dette rimeligvis et stort Fortrin ved det indskrænkede Kongedømme; det faar udentvil derved en Støhed og Sikkerhed, som Republikken mangler, idet Folkets enkelte Mænd kan kappes om Alt og opnaa Alt, kun ikke Statens højeste Embeds- Værdighed som i Republikkerne. Idfæld er jeg for min Part fuldelig overbevist om, at det indskrænkede Kongevælde, som vi har, langt bedre end Republikken fremmer Folkets Sikkerhed og Lykke. (Se mere om den Sag i „Folkevennens“ 2den Aargang Side 273 osv). Og ser vi saa hen til den øvrige Frihed (Hand- og Næringsfriheden), saa kan den være liden eller stor næsten under hvilkensomhelst politisk Forfatning. Der kan være Republikker, hvor f. Eks. Religionsfriheden, Tale-, Trykke- og Næringsfriheden er mindre, meget mindre, end i mangt et Kongedømme, ja endog mindre end i et uindskrænket Kongedømme. Der-

for skjønner Enhver, at det kun er en løst Mening, naar Somme indbilder sig, at Folket blir friere i alle Maader, saafremt det bare faar ombyttet Kongevældet med republikanske Stats- Indretninger. En Stat kan altsaa være en meget fri Stat, om den end ikke er nogen Fristat (Republik).

Visse Folk, som kjender lidt til Verdenshistorien, vil kanske holde fast ved en anden Mening. De vil kanske sige som saa: „Den romerske Stat i gamle Dage var dog friest og lykkeligst i den Tid, den var Republik; hverken tidligere, da Rom havde Konger, eller siden, da det fik Kejsere, stod det saa bra til som i Republikkens Dage. Og de græske Byer Athen og Sparta havde vist aldrig tiltaget saa overordentlig i Magt, i Oplysning og i Lykke, dersom de ikke havde været Fristater.“ — Alt dette er vistnok forstørstedelen sandt, men deraf følger ingenlunde, at Republikken skulde være den bedste Stats- Indretning til enhver Tid og for ethvert Folk. Det var naturligt, at Republikken maatte være mere velgjørende for det græske og romerske Folkelig end Kongevældet, af den gode Grund, at næsten alt Kongedømme i de Dage var uindskrænket ja despotisk; man kjendte da Lidet eller Intet til indskrænket Monarki; med andre Ord, man kjendte næsten ingen anden fri Statsindretning end Republikken — og at den under alle Omstændigheder maa være bedre end Despotisk, er jo en klar Sag. Dernæst maa vi mindes, at Friheden i hine Republikker ingenlunde var saa stor, som den tildels har været udstregt til. Lad os kun lidt nøjere betragte Folkelivet i Rom og Grækenland; kanske vi da blir enige om, at vi nu udad Republik har langt større Frihed end Grækerne og Romerne i deres frieste Dage.

Fordetstørste vil vi da lægge Mærke til Landsfriheden i hine Republikker. Den var isandhed liden eller ingen. Det romerske Folk — som vistnok kan kaldes det flo-

geste men ogsaa hjertotøsteste Stats-Folk paa Jorden — brydde sig ikke stort om Troen (Religionen) for sin egen Skyld. Men derfor var de ligefuldt paa sin Vis ivrige for Troen, idet de betragtede den som en ren Stats-sag. Naar Romerne dyrkede Guderne, saa var det nemlig ikke saa meget for selv at komme i Samfund med dem og vinde deres Velbehag, men mest fordi de havde den Overbevisning, at Staten ellers ikke kunde bestaa. Derfor var hos næsten intet Folkeslag det Gudelige og det Verdslige (Religionen og Staten) saa sammenvævet som hos Romerne,*) og derfor kunde efter deres Mening kun en eneste Religion taales i Niget. At have en anden Tro var det samme som Oprør. Der var altsaa i grunden ingen Religionsfrihed i Rom. Heraf kan vi ogsaa forstaa, hvorfor de frommeste Kristne, som naturligtvis var de bedste og hydigste Borgere, dog blev haardelig forfulgt, og det endog af de mildeste og retslafneste romerske Kejsere. Disse havde nemlig som en Følelse af, at den kristne Aand umulig kunde forliges med de romerske Statsindretninger, men at disse vilde gaa tilgrunde, saafremt Kristendommen sejrede. De Kristne, endog de bedste af dem, betragtedes altsaa som Statens Fiender. Derfor er det saa temmelig vist, at Kristendommen, hvis den saa tidlig var kommen til Verden, vilde være bleven forfulgt ligesaa af den romerske Republik, som den blev af det romerske Kejserdømme. Men end i Grækenland da? Na, heller ikke der var der stort af Religionsfriheden. Endog i Athen var der fastsat Dødsstraf for den, som prædede

*) Kun hos Isøderne (i det gamle Testaments Tider) var baade Gudsdyrkelse og Stat ligesaa nøje forenet som hos Romerne, men dog paa en langt anden Maade. Hos de Første var nemlig Religionen og Gudsdyrkelsen Hovedsagen, og Staten indrettet for dens Skyld. Hos Isøderne var altsaa Staten en Kirkesag, men hos Romerne Kirken en Stats-sag. Men ogsaa hos Isøderne var Religionsfriheden saare liden.

andre Guder end dem, Staten havde vedtaget. Derfor blev den fornemste Hedning og gode Borger Sokrates dømt til Døden, fordi han beskyldtes for at have en anden Tro.

Seer vi nu hen til den politiske Frihed, da mærker vi, at de fri, stemmeberettigede Borgere i hine Republikker udgjorde kun en meget liden Del af det hele Folk. Der striges undertiden i vore Dage over, at Europas frieste Lande ingen sand Folkefrihed har, men kun et Aristokrati (England f. Eks. Adels- og Penge-Aristokrati, Norge Bonde-Aristokrati osv.); med andre Ord, man klager over, at kun en Del af Folket har fuld Borger- og Stemmeret, og at alle faar liden eller ingen Indflydelse paa Landets Anliggender. Men dersom man opløfter slige Klagestrig over Norges politiske Frihed, hvad maatte man da ikke gjøre over Fristaterne i den gamle Verden! Hvem havde f. Eks. fuld Borgerret under Republikken i Rom? Bare endel af Hovedstadens Indvaanere; alle andre Folk over det ganske Rige havde enten kun enslags Kommunalfrihed, eller var ligesom halve eller hele Slaver. Men jeg tror ikke Noget ønskede Norge omgjort til Republik paa sliq Vis, at Stemmeretten skulde findes i Kristiania alene. I Athen og Sparta tog vistnok alle „Borgere“ Del i at afgjøre Statens offentlige Sager; men ogsaa her var disse stemmeberettigede Borgere meget faa. I Athen, som medrette havde Ord for at være den frieste Republik i Oldtiden, udgjorde nemlig „Borgerne“ kun omkring Toogtyvende-Parten af det hele Folk; de 21-Parter var altsaa uden Stemmeret, og af dem var igjen en stor Mængde (ja kanske Størsteparten) Trælle, der ingen lovlig Ret havde men kjøbtes og solgtes som andre Trældyr. Men sliq en republikansk Frihed skulde jeg tro var et værre „Aristokrati“ end vort. Hos os har dog allerede Lovtve- eller Trettende-Parten af Folket Stemmeret, for ikke at tale om, at det hele Folk ellers

er fuldkommen lige for Boven, og at der ej er Spor af Træl-
bestand, men Enhver er sin egen Herre.

Men de Faa, som dengang havde fuld Borgerret og
altsaa styrede Republikken, var heller ikke saa fri som Stats-
borgerne i vore Dage; de manglede i en vis Forstand per-
sonlig Frihed. Staten iethede kunde paa sin Vis være
fri, meget fri, men hver enkelt Statsborger havde derimod
forholdsvis liden Frihed; han maatte, snart sagt, finde sig i
alt Muligt, baade Billigt og Ubilligt; det var snarere som
om Folket var til for Statens, end Staten for Folkets Skyld;
den blev derfor tit til en Plage, et Jærnaag, hvorunder man-
gen god Borger uforstyldt og uden sand Nødvendighed gik
tilgrunde. Den saakaldte fri Stat bestod i Alles vilkaar-
lige Herredømme over den Enkelte, ligesom det egent-
lige Despoti bestod i den Enkeltes vilkaarlige Herredøm-
me over Alle. Kun det indskrænkede Monarki i vore
Dage søger heri som i andet at holde den rette Ligevægt.
Staten var derfor i hine Republikker langt mere en bar Ma-
skine og Menneskene blotte Hjul, end hos os; den lignede
mere en Arme af optugtede Soldater end et frit Samfund
af Borgere, og Forskjellen mellem dens og Despotiets Mand
er igrunden ikke saa stor som det skulde synes. Hin Ring-
agt for den personlige Frihed gik nu videst i Sparta — saa vidt,
at den hele daglige Levemaade og det hele Stel lige til
de mindste Smaating var bestemt i Boven, — at Alle maat-
te være fuldkommen lige, — ja at uskyldige Børn endog
fratoges Livet, naar de ikke var store og standhaftige
nok til at blive saa krigeriske som Staten krævede. Foræ-
drene selv maatte for den Sags Skyld ikke engang opdræ-
ge dem. Ingen Spartaner maatte æde uden i Fælles-
skab med alle Andre, ikke nyde anden Mad eller klæde sig
anderledes end Boven bestemte, — kort sagt, der fandtes næ-
sten ikke Spor af personlig Frihed eller Familie-Fri-
hed. Staten var saaledes bleven en Afgud, et usynligt Mo-

Lofsbillede, hvortil man ofrede Menneskeblod, ja dens egne Børn. I Rom og især i Athen havde vistnok Borgerne og Familjerne langt større Ret til at raade sig selv, men ogsaa der var det dog langt, langt fra som hos os.

Sin personlige Frihed og sin Ret for Familjerne kan maasse fremsfor alle andre Grene af Friheden kaldes en naturlig Frihed, en naturlig Ret, som Staten skal holde i Agt og Være, fordi den selv bestaar af Personer og Familjer — fordi den er stiftet til deres Nytte, ej til deres Plage — og fordi Familjelivet var til, førend nogen Stat opkom. Ethvert Menneske har desuden sine særegne, Søner og Anlæg, der skal udvikles, ikke udslettes; men det sidste gjør dog Staten, hvor Folket mangler den tilbørlige personlige Frihed. Saaledes ikke blot i Sparta men ogsaa i de østerlandste Riger, hvor Kastebrøseuet herskede, saaat Sønnen maatte fortsætte sin Faders Bærl og Næringsvej, hvad enten han havde Lyst og Duellighed dertil eller ej. — Paa samme Maade er det med Folkene. Ogsaa ethvert af dem har forskellige Søner og Anlæg, og derfor ogsaa et forskjelligt Kald at udføre, det ene saa, det andet saa. Heller ikke denne Forskiel skal voldsomt udslettes, og deraf følger allerede, at det vilde være Daarskab at give alle Folkelag den samme Statsforfatning. Ligesom ethvert Menneske saaledes vil altsaa og ethvert Folk blive lykkeligst, naar det frit faar udvikle sig i Overensstemmelse med sin Mand, sin indre Natur*). Kun da kan det isandhed bi-

*) Hermed er det ingenlunde Meningen, at det ene Folkelag skal afsondre sig fra det andet. Tværtimod — Folkene skal saapelsom de enkelte Mennesker paa virke hverandre, leve med hverandre og gavne hverandre, idet Enhver bidrager sit til det Heles Vel. Men hverken Mennesker eller Folkelag skal støjes i samme Form. Staten skal agte og udvikle de enkelte Personer; Berden skal agte og udvikle de forskellige Folkelag. Paa den Maade kan „Enheden og Mangfoldigheden“ forliges.

drage Sit til hele Menneskeslægstens Lykke; kun da blir det et levende Led i den store Kjede, som bestaar af alle enkelte Mennesker og Folk. Men heller ikke denne Sandhed var paaagtet i den gamle Verden. At enhver Stat, for at blive lykkelig, maa være knyttet til et særegt Folk (en særegen Nationalitet), altsaa levet af en egen Folkeaaand og leve et ejendommeligt Liv (ligesom hvert enkelt Menneske skal udvikles ifølge sin egen personlige Aand), — det var enda en fremmed eller ialfald halbfremmed Tante.

Det er egentlig først Kristendommen, som ret har lært Verden at satte det enkelte Menneske og det hele Menneske, baade det indre og ydre, kort sagt, Personligheden. Dog fandtes der ogsaa Stater, eller rettere sagt, Folk, som allerede i Hedningtilstanden gav sine Medlemmer stor personlig Frihed, nemlig Folkene her i Norden og deres Slægtninger. Større ydre Frihed end hos dem kan der vel vanskelig gives, naar der skal være enslags Styrelse og ikke det Hele skal ytre sig paa lovløs Måde som blandt vilde Dyr. Og dog havde de nordiske Folkeslag aldrig Republikker men stedsse Kongeriger, hvor Drottens Magt var indskrænket, idet Folket delte den med ham. De vigtigste Sager afgjordes i Fælleskab paa de almindelige Tingsteder, men ogsaa kun de vigtigste; thi om de allerfleste Ting og Tilfælde i Livet var Intet bestemt; det stod Enhver frit for at leve og færdes efter Behag. Fri vilde Nordboerne leve, fri som Bølger og Storm paa det brusende Hav, og fri vilde de ogsaa dø. De kunde tit med Glæde sætte Livet til for sine Guder, sin Føsterjord og sin Drot, men de lod sig aldrig skræmme af Statens usynlige Jærnhaand, gik aldrig hen og kæmpede iblinde, eller opofrede Livet som en viljeløs Soldat uden at vide hvorfor. Hermed er det ingenlunde sagt, at det nordiske Folkeliv var saa godt som det kunde ønskes, eller i alle Maader bedre end det græske. Og saa her fandtes jo Trælle, men de blev mildt behandlet.

Ogsaa her blev tildels Smaabørn udkastet paa Marken for at omkomme, men det stede ingenlunde efter Lov, efter Statens Paalæg; det var en personlig fri Sag, som Nordboen kunde falde paa, fordi han selv stattede Begemskraft og Styrke højere end Alt.

Som bekjendt havde Romerriget tilsidst opslugt næsten hele den gamle Folkeverden, men ødelagdes igjen selv, saasnart Kristendommen havde faat fast Fod der. De ny Stater, som da opkom, stiftedes alle af saadanne nordiske Folkeslag; som her er omtalt; og da de nu tillige kristnedes, saa kan man sige, at den større eller mindre Ugtelse for den personlige Frihed, hvorved de nyere Stater adskiller sig fra de gamle, er en kristelig Frugt oppolet i nordisk Jordbund. Bistnok er det sandt, at mange nyere Statsstyrelser ogsaa har gaat denne Frihed for nær og utilbørlig indskrænket den, men den er dog alligevel nu meget større end fordum. (Jeg tænker ikke her paa rent Despotiske Stater, som f. Eks. Rusland, hvor den personlige Frihed mangler saa aldeles, at Folk ikke faar Lov til efter eget Behag at lade Skjægget vokse eller rage det af — ikke faar Lov til at gaa med Klæder af hvilkensomhest Farve*) og Skapelun, ja hvor de Livegne undertiden endog nægtes Lov til at gifte sig med hvem de lystet. Slige Stater er til alle Tider lig sig selv; deres indre Væsen er det rene Barbari nu ligesaabel som i de østerlandske Despotier i gamle Dage).

Siden vi taler om Forstjellen mellem Oldtidens Stater og de nyere, faar vi endnu lægge Mærke til en Ting. De første manglede det, som vi kalder Repræsentasjon. Saa liden Bidde som de græske Stater havde, kunde alle Borgerne lettelig møde fram i Folkforsamlingerne (paa Tinget),

*) Det er de franske Friheds-Farver (Hvidt, Rødt, Blåat), der ialmindelighed ikke taales af Nutidens Despoter — omtrent som man siger om Kalkuner og osme Ølser.

hvergang: Noget skalde afgjøres, — og det allerhøist i Sparta, hvor Borgernes aldrig selv skulde arbejde for Livets Ophold men kun lade Slaverne arbejde for det hele Samfund. Underledes maatte det blive i de store ny Stater, hvor enhver Landsdel skulde have lige Del i den fælles Styrelse. Her er det aldeles umuligt, at enhver Stemmeberettiget kan rejse til Tings; derfor lod man hvert Fylke eller hver By udvæle nogle faa dygtige Mænd og stille dem til Tinget. Disse fik da Fuldmagt til at tale og stemme paa sine Vælgeres Vegne, repræsentere Fylket. Slige Mænd kaldes derfor Folkets Repræsentanter,* og naar de er samlet, er det, som man siger, et Billedie paa Folket selv, et Udtryk af de vigtige Meninger, som for Tiden lever og rører sig i Folket.**) Ogsaa denne Indretning (Repræsentationen) er i sin Oprindelse nordisk. Det er jo f. Eks. vel bekjendt, at der udoer fra Haakon Adelsens Tid holdtes 3 store Landsting i Norge: (nemlig paa Eidsvold; i Gvindvik og paa Frostø), og at det mødte fram saa mange Mænd fra hvert Fylke, som bestemt var i Loden. Det samme er Tilfældet nu saavel hos os som i de fleste

*) Repræsentant betyder nemlig En, som forestiller Andre eller træder i Andres Sted med Fuldmagt til at handle paa deres Vegne. En Statsforfatning, hvor Folket saaledes repræsenteres, kaldes en repræsentativ Forfatning.

**) Man har ligeledes sagt, at (i de indskrænkede Monarkier) ogsaa Kongen paa en Maade er Folkets Repræsentant; men han repræsenterer da ikke de omstiftende Stemninger og Bevægelser i Folkelivet, men Folkets Enhed og indre uforanderlige Aand. Kongen er Støtten, Topunktet paa den hele Statsbygning; han samler ligesom alle Statens Personligheder i sig, og naar hans Person i Grundloven kaldes „hellig,“ ulastelig, da er det fordi han staar som et levende Tegn paa hele Nationen selv. (Se herom N. J. Monrads lille Bog: „Om det arvelige Kongedømmets Betydning“ — en Bog, hvoraf ogsaa flere Tanker i dette Stykke er hentet.).

Rande med nordist. Folkeblandning, undtagen der hvor hersteflyge Regenter i Tidens Løb har set Beslighed til at tilvende sig uindskrænket Herredømme. Ja, denne Repræsentation anvendes ikke alene for Landet ibetvælte men ogsaa i de Sager, som hvert Fylke eller hver Menighed (Kommyne) har at afgjøre. Og herved mindes vi endelig om, at der ogsaa er en vigtig Gren af Friheden, som kaldes Kommunalfrihed. Den bestaar naturligtvis deri, at enhver Kommyne*) har Ret til at afgjøre Alt, som egentlig kun vedkommer den selv.

Det blir altsaa en afgjort Sag, at Friheden var ganske anderledes og meget mindre i de gamle Republikker, end den kan være i de indskrænkede Monarkier nu. Friheden havde dengang ikke saa mange Sider eller Grene og kunde selvfølgelig heller ikke bære saamegen Frugt. Den manglede den Fylde, det rige Indhold og den Betydning for Mennesket, som den i vore Dage har. Den græste Frihed kunde snarest lignedes ved Kommynefriheden hos os. Ja, Grækerne havde vel heller ikke stort andet Begreb om Staten, end at den var en Kommyne; og derfor er det godt at forstaa, at deres Statsforfatning blev republikansk. Siggesaa naturligt var det og, at mange andre Folkeslag holdt sig til det uindskrænkede Kongedømme, de nemlig, der betragtede Staten som en blot Familie, ti de maatte jo da ville staae den et Overhoved, en eneste Regent, der som en Familiefader skulde styre den med fuld Myndighed. Vi derimod mener, at ingen af Delene var det rette, men at

*) Kommyne svarer i verdslig Henseende omtrent til det kirkelige Ord Menighed. Det hentyder paa Fællesskab i ydre Anliggender, Ordet Folk derimod paa fælles Dyrdækkelse. Hos os tales der ikke blot om Præstegjældsmænd ogsaa om Amts-Kommyner. Vilde man ombytte Ordet med et gammelnorsk Ord, kunde vel Ordet Fylke være ganske høveligt.

den sande Stat er begge Dele, baade Kommune og Familie. Derfor holder vi os, som før sagt, til Middelvejen, til det indskrænkede Monarki, hvor just begge Dele kommer tilsyn. Paa Kommune-Vis afgjøres det Vigtigste af de fleste Stemmer blandt Folket, eftersom Meningerne for Øjeblikket er; men paa Familie-Vis har vi ogsaa en Konge, der som Statens arvelige Overhoved staar over Partierne og skal som Opmand søge at lede og udjævne deres stridige Strømme. Den sande Stat er ikke nogen blot Overenskomst, der beror paa en slags Kontrakt; den maa i sig selv udgjøre en aandelig Enhed. Med andre Ord: Skal Staten ifandhed leve et Familjeliv, maa dens Medlemmer have fælles Oprindelse, være et og samme Folk, og levende føle dette sit Slægtskab. Derfor er det en unaturlig Ting, naar somme Statsfamsund bestaar af flere forskellige Folkeslag — istedenfor af en eneste Nation, der gennemstrømmes af en og samme Folkeånd.

Efterat vi nu har søgt at klargjøre os, hvori den borgerlige Frihed bestaar, og hvad der virkelig hører til en fri Stat, tør vi kanske blive mere enige om Svaret paa det Spørgsmaal: „Hvorledes er nu Norges Frihed? Er den stor eller liden, god eller daarlig?“ — Jeg vil fordeelsfærligt minde om Ordene i Nationsalsangen.

„Frihedens Tempel i Normandens Dale
 Stander saa herligt i Ly af hans Fjeld;
 Frit tør han tænke, og frit tør han tale,
 Frit tør han virke til Norriges Held!“

Jeg mener, Digteren har fuldtommen Ret heri. Tænke-, Tale- og Trykke-Friheden er visseelig saa stor her i Landet, som den nogensteds kan være. Anderledes var det i de forrige Aarhundreder, og er saa endnu i mange Lande, hvor intet Ord maa trykkes, saafremt det i mindste Maade laster Lovgivning og Landsstyrelse,*) ja hvor Folk ikke en-

*) Det strænge Dvshn, der i saadanne Lande føres med Begtrykningen, kaldes man Censur.

gang maa have Lov til at tale om flige Ting. — Religi-
 ons-Friheden hos os er heller ikke liden; alle kristelige
 Selter samt Jøder har nu Lov til at dyrke Gud iblandt
 os, hver paa sin Maade; og enhver Lutheraner har fuld Fri-
 hed til at træde ud af Statskirken og gaa over til det Tro-
 essamfund, som han maatte like bedst. Før 1682 maatte
 derimod ingen andre end Lutheranere opholde sig i Norge,
 endelige forrette Gudstjeneste her. Fra den Tid blev dog
 Troesfriheden lidt efter lidt udbidet, indtil Grundloven
 i 1814, Dissenterloven i 1845 og Jødeloven i 1851
 har gjort den som den nu er. Ganste anderledes er det f.
 Gff. endnu i Sverrig, hvor nok Ingen har Lov til at for-
 lade den lutherste Kirkeafdeling uden at rømme Landet; ja
 i somme Stater mister man vel endog Livet for det samme. —
 Med Hensyn til Næringsfriheden er flere og flere Baand
 bleven løst siden 1814, saa der nu kan siges at være yderst
 faa tilbage som er virkelig trykkende at bære. Den person-
 lige Frihed blir ialmindelighed holdt i Agt og Ære;*)
 kun i et Stykke har man, som det synes, gjort et grovt Brud
 paa den, idet man har forbudt Folk at brænde Brændevin
 af deres egne Poteter; men det kan vel gjerne være, at det-
 te endnu er nødvendigt. Folket har Frihed til at forsamle
 sig og stifte Selskaber i alsteds Djemed (Assosiasjons-Fri-
 hed); og Kommunalfriheden er ligeledes meget stor, siden
 Loven om Formandskabsvæsenet udtom 1837. Næsten Alt,
 hvad der angaar Fattigvæsenet, Skolevæsenet, Sygevæsenet
 og Vejvæsenet m. M. afgjøres af Kommunerne selv. Hvad
 endelig den politiske Frihed angaar, da er der vel næp-
 pe et Kongerige paa Jorden, hvor Folket har saameget at
 sige som hos os. Baade Kongen og Folket har Loven at
 rette sig efter; og skal den forandres, da gaar det til efter
 Folkets Vilje. Kongen har kun Ret til at sige, at Fol-

*) Et Par nærgaaende Forslag om at forbyde Spedalske og
 Fattige at gifte sig er nylig bleven fremsat, men forkastet.

ket skal betænke sig i 3 eller 6 eller 9 Aar, førend vigtige Lovforslag blir virkelig Lov; og det maa dog sjensynlig være til Folkets sande Gavn, at Lovene overvejes vel, at de modnes før de udgives. Man klager undertiden over, at det paa denne Maade gaar saa langsomt med Lovforandringer, men vi skal mindes, at Staten kan have et Liv af Aarhundreder for sig, dersom den styres godt, men snart gaa tilgrunde, dersom man i Overeilse gjør mange Misgreb. Men nøjere at fortælle, hvad „den norske Konstitussjon“*) indholder, behøves dog ikke her, da der baade før har været skrevet lidt om den Ting i „Folkevennen,“ og Grundloven desuden er at faa tilkjøbs for nogle faa Skilling.

Det mener jeg altsaa er sikkert, at vor borgerlige Frihed er ikke liden, ja at yderst faa Lande kan glæde sig ved at have den saapas. Man indvender kanske, at Nutidens Fristater dog vist er langt friere end baade Oldtidens Republikker og vore Kongeriger. Nu vel, kanske Friheden er større paa Papiret, men er den ogsaa større i det virkelige Liv, og er disse Fristater tillige lykkeligere? Lad os se! Her i Europa har vi Republikken Schweiz, der egentlig bestaar af over 20 smaa (som et Slags Kommuner); men

*) Ordet Konstitussjon (som egentlig betyder Grundlægning, Anordning eller ogsaa en vis Regemsbestaendighed) bruges tit om en fri, repræsentativ Statsforfatning. Konstitussjonen bestemmes i den Lov, som man kalder Grundlov. Da vor Grundlov blev færdig og altsaa Statsforfatningen grundlagt den 17de Mai (1814), kalder vi denne Dag vor Konstitussjonsdag.

Forsøvrigt er det en slem Ting, at man om folkelige Sager bruger saa mange fremmede Ord, som almindelig Mand ikke forstaar. Der fortælles, at En, naar han den 17de Mai hørte Tale om „Hurra for Konstitussjonen,“ sagde, at han hellere vilde raabe Hurra for „Prins Gustav,“ han tænkte dermed paa 2 af vore Dampskibe. — Paa samme Vis høres undertiden, at Folk kalder Telegrafens „Talekraften,“ og Hypotek-Banken „Potet-Banken.“

som beklædet har borgerlige Uroligheder været sig der i senere Tid, medens vi har været fri for dem. Frankrig har 2 Gange været Republik, og England 1 Gang; men paa begge Steder varede den kort, og Ingen skal heller sige, at Frankrig har været enten frit eller lykkeligt i hine Stunder. Isønderne stiftede i gamle Dage en Republik, der rigtignok bestod i over 300 Aar (900—1250 efter Kr.), men jeg kan ikke se, at den var kort lykkeligere end Kongeriget Norge i samme Tidsrum; ialfald endte den med rasende Kamp mellem Storslægterne paa Den. — Nu er det vel „de nordamerikanske Fristater“ man helst vil pege hen paa, og det er vistnok sandt, at Religionsfriheden og den personlige Frihed synes at være større der end hos os. Efter den nordamerikanske Grundlov skulde nemlig Trængselsfriheden være aldeles uindskrænket, forsaavidt som der ingen Statskirke er, og ethvert Religionsfællesskab skal have aldeles de samme borgerlige Rettigheder; men et andet Spørgsmaal er det, om det virkelig er saa i Livet. Dette synes for endel at maatte besvares med Nej; ialfald er Mormonerne blevet haardere forfulgt der end her. Rigstigning skede ved denne Forsøgelse ikke efter Regjeringens eller Domstolens Befaling, men af Folket selv; men just dette beviser dog, at Folket ikke er saa frisindet som hos os, og endnumindret saa frisindet som deres egen Grundlov, hvis Ord derfor staar døde paa Papiret. Skulde jeg desuden lide personlig Overlast for min Tro, saa vilde jeg dog langt hellere have den bestemt i Loven og afgjort af de ordentlige Domstole samt udført af Regjering og Øvrighed, end at anfaldes af en ustyrlig Folkestof. Endnu værre er det vistnok med Agtelsen for den personlige Frihed og med Folks Sikkerhed. Altsamt hører man, at Nordamerikanerne tar sig selv tilrette, ja angriber hinanden paa Kroppen bare for visse Meningers Skyld. Der er saaledes i Nordamerika en stor Overbevisnings-Evang. Men det værste af

alt er dog den Omstændighed, at de sydlige Friskater har flere Millioner Neger-slaver. Måge til dette Slaveri findes ikke i selve Rusland; og vi kan vistnok her anvende de Ord: „Tal aldrig om Frihed, hvor Nogen er Træl!“ Det er et soleklart Bevis paa, at det umenneskeligste Despoti kan trives ligesaa vel i en Republik som i et Monarki. En saadan Frihed som den nordamerikanske kan da, mener jeg, umulig roses stort idethede, om den end i visse Stykker kan være ganske bra. — Ser vi saa hen til de mangfoldige Republikker længer sør i Amerika, da er det vist, at Uenighed, Splid og blodige Borgerkrige har raset i de fleste af dem, al den Tid de har været til. Slutningen blir altsaa den, at jeg kjender ingen Republik, med hvem vi var tjent at bytte Frihed og Lykke.

Med alt dette er det ingenlunde min Mening, at Friheden hertillands er i alle Stykker stor nok. Jeg ser mange Ting, som jeg vilde ønske friere indrettet end de nufortiden er, og det samme kan Andre gjøre. Jeg for min Part mener f. Eks., at Religionsfriheden bør udvides, idetmindste saa vidt, at ogsaa andre end Lutheranere kan faa Ansættelse i Landet som verdslige Embedsmænd, som Fogder, Sorensskrivere og Amtmænd (at sige, naar de ellers er dygtige og retskafne Folk). Jeg tror, at Menighederne burde tages med paa Raad, naar Præste-Embederne skal besættes, og at Sognebaandet burde løses, saa at Folk fik fuld Frihed til at benytte den Præst, man liker bedst, om han end hørte et andet Præstegjæld til. Jeg ønsker, man vilde give Slip paa Konfirmations-Evangelien og al ligestrem Skoletvang. Jeg mener ogsaa, at Kommunerne baade kan og bør faa noget større Myndighed, — at Stemmeretten bør udvides noget, efterhaanden som Oplysningen vokser, — at Næringsvejene endnu bindes af flere Baand end usvovendigt er osv. — Men dette er dog intet Under; ti saa stor er Friheden ikke i noget Land, at den jo i visse Stykker

trænger til Udbidelse. Friheden er nemlig ikke Noget, der engang for alle kan gøres færdig og bruges som en uslidelig Klædning, endnu mindre gjemmes i et Skrin eller sættes op paa Hylden til Stas eller graves ned i Jorden som et andet „Liggendefæ.“ Nej, den sande Frihed maa være et Liv, maa leve og røre sig i Folket selv, og dette Liv viser sig just deri, at Folket arbejder stadig videre paa sin Frihed og Lykke. Friheden bestaar for en stor Del i denne kraftige Virksomhed; den vil altsaa vokse med Folket fra Slægt til Slægt indtil Verdens Ende, efter som Trangen dertil ytrer sig og Oplysningen stiger. Stilstand kan ikke forenes med virkelig Liv; alt Levende maa stride fremad, fremad. Men vore Fremskridt i ydre Frihed har heller ikke været smaa i disse 40 Aar, især naar vi betænker, at det norske Folk af Naturen er noget langsomt til at gaa ind paa Forandringer.

Den Frihed, som maa have sin Rod og sit Liv i Folkehjertet og i Folkeandaen, saafremt en ydre Statsforfatning eller en streben Grundlov skal gjøre Nytte, — den Frihed er da ingenslunde en Lyst til i Et og Alt at leve efter eget Lykke. En sliq Frihed, om den kunde opnaaes, vilde ikke være nogen sand Frihed. Naar Tyven, Røveren eller Nordbrænderen slipper ud af Fængslet og begynder paa sit gamle Liv, saa siger ogsaa han, at han er fri; men virkelig fri er han dog ingenslunde, fordi han er „Synens Træl“ og altsaa undergivet det værste Slaveri. Paa samme Vis er det med Drankeren, med den Bølhystige, med den Egennyttige og med Boldsmanden — kort sagt, med Gæbber, som blindt følger sine Lyster, Drifter og Tilbøjeligheder, altsaa lever under Synens Herredomme. Det er ingen Banstielighed at leve saaledes; derimod er det en anden Sag at overvinde disse Lyster og blive Herre over dem ja føre et kraftigt Liv,

som er den aldeles modsat. De først er Mennesket isandhed frit, hvorfor ogsaa Jesus sagde de mærkelige Ord: „Dersom Sønnen faar frigjort Eder, skal I være virkelig fri.“ Til den sande Frihed hører altsaa, at man frivillig (med fri Vilje og Forsæt) gik Stip paa det, som er den fordærvede Natur kjær, altsaa netop finder sig i endel Baand, for derved at kunne faa Del i en højere Lykke, en god Samvittighed og Fred med Gud. Den sande kristelige Frihed kan derfor heller ikke være tilstede uden Kjærlighed; denne er juft Sjælen i Friheden og Dribsjæren til det fri kristelige Liv. Opfattes Friheden paa denne Maade, kan man sige, at det netop er til Frihed, sand Frihed, at Menneskeaanden er Rigt.

Paa samme Maade, som med denne kristelige Frihed, er det ogsaa med den Frihed, hvorom vi taler i borgerlig Henseende. Fordi om ingen Anden kan gribe ind i min Virksomhed, eller lægge mig nogensombest Hindring i vejen hverken i en eller anden Henseende, derfor er det ikke sagt, at jeg har Frihed i Ordets fulde og rette Forstand. En saadan Frihed er nemlig bare en udvortes, en død Tilstand; ti næsten paa samme Maade er en Sten paa Marken ogsaa fri; den fornærmes jo ikke af andre Stene. Skyerne i Luften og Bølgerne paa Havet er ogsaa fri paa sin Vis; men dette er heller ingen levende Frihed, ti de drives alle, eftersom Vinden blæser. Saaledes er det og med Mennesket. Om ingen Mors Sjæl eller Staten lægger det saa meget som et Galmstraa i vejen, saa kan det dog ikke kaldes andet end blot udvortes frit, saalænge det bær sig ligegyldigt og tankeløst ad, eller bare følger sine Indfølelse og sin Dyst. Skal den ydre Frihed ikke være livløs og tom, maa den bæres af den indre, som bestaar derved, at man i borgerlig Henseende ikke gjæst hvad man lytter, men hvad man hør. Da først kan man isandhed være en fri Borger i en fri Stat. Den indre Frihed er

altsaa — som' f6r sagt — en levende Kraft, en stadig Virk-
s6mhed, en idelig Kamp og Udbilling; men den er tillige
kjerlig og billig, saa man ikke vil h6ve anden ydre
Frihed end den, som ogsaa andre Statsborgere kan faa
lige Del i, og ikke h6ve den indf6rt uden med deres gode
Vilje. Agtelse for Lovene, og Lydighed mod dem, h6rer
ogsaa n6dvendig med til det sande Frihedsind; — selv om
Loven er noget ufri og stem, vil den Frihædede dog holde
den i Væ; saakænge den staar ved Magt; ti han ved, at
Sovl6shed og Selvbræddighed er det Modsatte af Frihe-
den. Han vil folgessig ikke v6lke Opr6r (Revolusjon);
ti det er jo netop at dræbe den sande Frihed. Opr6ret
slæpper nemlig gærne alle onde Magter løs: Gidsighed,
Gevnlyst, raa Grus6mhed, Ufyndrig og Mord, k6rt sagt,
aflsens vilde Dyster og Drifter, som jo alle strider mod
Frihedens Aand. *) Vi ville fremme Friheden ved Bold,
et det samme som „ved uretfærdige Midler at vilke vinde
Retfærdighed.“

Hævede Folkene isærhed tilegnet sig den Overbevisning,
at Frihedens Kærne et noget Indb6rtes, da vilde de
andgaat mange borgerlige Misgæb. De vilde ikke da gribe
efter den blotte ydre Frihed, efter et Slaggebillede iste-
denfor Tingen selv — ikke tro, at ethvert Folk er frit og

*) Der ma' g6res Forskel p6a Opr6r og Opstand: Den
sidste kan have sin gode Grund og sin gyldige Ret. Saa-
ledes kan der vel ikke v6re nogen Tvil om, at Græker-
nes Opstand mod Tyrkiet (1821—29), eller at Polaker-
nes Opstande mod Rusland, var en retfærdig Sag,
fordi deres Frihed og deres Lande var med Bold og
Magt frataget dem af Tyrker og Russer. — Og hvis den
ene af Statsmyndighederne (Regering eller Storting)
aabenbar overtræder Landets Grundlov, og intet fredes-
ligt Middel hjælper til at raade Bod derpaa, kan vistnok
ogsaa den anden have Ret til at bruge Magt. Dog, enda
er det et andet Spørgsmaal, om dette virkelig er klogt.

lykkelig, søgsnart det faar en fri Regjeringsform. De vilde skjøne, at en saadan Form uden tilsvarende Frihedsfind hos Folket kun er det samme som et Fod uden Nad. Den bedste Grundlov i Verden er død og magtesløs, saafremt den kun staar paa Papiret; ti ogsaa om Friheden gjælder det, at ikke Bogstaven men Aanden levendegjør. Spør Folket gennemstrømmes af en kraftig Aand og gløder af varm Kjærlighed til Friheden, der vil altid denne vide at skabe sig selv en passende Form. Derfor kan der ogsaa igrunderen være saa mange ulige Statsformer som der er levende Folkeslag til (akturat som hvert Menneske har sit ejendommelige Ansyn). Den Regjeringsform er da bedste den bedste, som er den folkeligste (d. e. mest lig Folket), eller som bedst svarer til dets Aand og hele Liv. En mindre Frihed, som Folket kan fordøje og ved at sætte Pris paa, er bedre end en større, som det endnu ikke statter. — Man har medrette sagt, at Jagen kan „give Folket Friheden;“ det maa selv give sig den, skjønt naturligvis ikke ved raa Naturkraft, Repulsion og Vold, men ved sin hele Færd og sit hele Liv, ved Mund og Pen. Lad os nemlig tænke os, at et vist Folk ganske pludselig fik en overmaade fri Statsforfatning, men at det kun havde liden Frihedsans og Oplysning. — hvoreledes vilde det saa gaa? Jo, Friheden vilde i mange Stykker blive misbrugt, eller idetmindste unyttig for Folket; og var der Noget, som vilde røbe den bort, saa forstod Folket ikke at forsvare den. Enkelte vilde vel gjøre sit Bedste dermed, men dette vilde ikke forslaa, naar Mængden var ligegyldig; ti skal den politiske Frihed bevares, udvikles og blive til sandt Gavn, da maa den bæres, saavidt muligt, af det hele Folk. Ellers vil den snart gaa tabt. At gjøre altfor store Spræng i den ydre Frihed, vil kun afbryde dens jævne, levende, organiske Udvikling og sølgelig blive mere til Skade end til Gavn. Saaledes gik det med den romerske Repu-

blif, da Folket ikke længer var troende, *)-fødeligt, endrøgtigt, nøjsomt, haardsørt, fædrelandselskende og frihedsfindet — med andre Ord, da Folkeanden ikke længer levede. Under den indvortes Partistrid og Borgerkrigene var det en let Sag for allsens ærgjerrige Hoveder at tiltage sig Gnevoldsmagt over Folket. De Faa, som endnu elskede den gamle Statsforfatning, var nærsynte nok, til at tro, at Republikken og Friheden kunde reddes, bare Voldsmanden blev ryddet af Vejen; men det hjalp naturligvis ikke at myrde ham; ti (som ved enhver Revolussion) var der ti for En, der stod færdige til at komme i hans Sted, og det fløve Folk fandt sig deri, naar det bare fik Mad og Fornøjelser nok. Men paa samme Vis er det gaat og gaar det overalt, hvor den sande Frihedsaand mangler. Man kunde derfor sige, at et Folk fortjener ikke større Frihed end den, som det forstaar at bevare og udvillie.

Der maa altsaa kjæmpes for Friheden, ligesom for ethvert andet jordist Gode, — kjæmpes ikke bare for at faa den men ogsaa for at beholde og udvillie den. Det er som Digteren siger:

„Frihed ej vindes ved ledige Drømme,
Vindes ved Kamp mod de modende Strømme,
Ikke ved Lov og ved Flugt.“

*) Man maa ikke undres over dette Ord; ti al Historie viser, at ogsaa Hedning=Troen (paa indbildte Guder) var meget bedre end Bantroen — for Statens Skyld idetmindste. Saalænge Hedningfolkene bevarede sin Tro, kunde de nemlig paa sin Vis være meget dydige, og Staten lykkelig; men naar den Tid kom, at de blev mere oplyste, forlængede Troen, og lo ad sine gamle Guder og sin forrige Gudsdyrkelse, uden at kjende nogen bedre Tro, som de kunde gribe og tilegne sig isteden, — da gik Statens Glendighed og Undergang imøde. Derfor er det vist, at ingen Tro — den være sig falsk den være vil — er saa forderkelig for det dyre Folkelig som Bantroen.

Denne Kamp skal naturligvis ikke føres med Sværd i Haand, men med Ord og Tand; kun naar vore Fiender vil fratage os vor lovlige Frihed med Magt, er det Tid for os at forsvare den med Bly og Staal. Hvorl' bestaar da hin Kamp? Jo, vi tætte nylig om, at jeg og Du og Flete med os kan have den Mening, at Friheden i Landet i visse Dele er for liden. Men dersom nu den store Mængde af Folket havde en anden Mening, saa blev ikke den Frihed indført, som vi ønskede; ti Folket bestaar jo ikke bare af mig og Dig og Nogle til, og „Rands Vilje er ikke Rands Lov,“ siger Ordspøget. Desuden kunde vi, som ønskede en Udvidelse, være af ulige Meninger om, hvor vidt man for det første skulde gaa, hvilke Midler man helst skulde gribe til, paa hvilken Maade det bedst kunde ske osv.; ja der maa nødvendig være forskellige Meninger herom, ti Menneskene er nu engang slige, at de ikke tænker ens i Et og Alt, især jo mere tænksomme de blir. Skulde vort Ønske da opfyldes, maatte vi altsaa, skriftlig eller mündtlig, søge at oplyse vore Medborgere om Sagen og fremsætte vore Grunde, forat Folket kanst kunde blive overbevist om, at vi havde Ret, og isaaftald give sit Minde til Forandringen. Stod det derimod ikke i vor Magt at saa nogen stor Del af Folket overbevist, saa maatte vi deraf slutte, enten at vi selv tog fejl, eller at Folket endnu ikke var modent for denne Udvidelse af Friheden; og om vi endog da havde lovgivende Magt, saa vilde vi, dersom vi var virkelige Frihedsvenner, ikke paatvinge Folket en Forandring, som kun Faa havde Hjer. Den gavnlige Frihed maa, som sagt, have slaat Rodder i Folkets Hjærte, men Hjærtet stemmes for den alene ad Overbevisningens Vej. Det faar ikke hjælpe, at denne Vej til er langsom; ti den alene er Frihedens Vej. En paatvingen Frihed er ingen Frihed, og vil ialfald ikke blive kaldt et Gode, om end Andre finder

Den nok saa stor og god. — Heraf følger ogsaa, at man ikke engang har Ret til at paatvinge Folket virkelige Goder (f. Eft. Dplysning). Har det ikke Smag for dem og Lyft til at tilegne sig dem, saa hjælper det lidet, at man tvinger det til at modtage dem; det vil snarere derved forhærdes, trodse, vedblive i sin gamle Mening og aldrig saa disse Goder hjærtelig kjær. „Folket maa altsaa have Lov til endog at begaa adskillige Daarflaber;“ alt Sligt faar blive dets egen Sag. Men det følger af sig selv, at det faar lide og bøde for dem, ligesaabel som det enkelte Menneſke faar lide for sine Fejlgreb. Er Folket f. Eft. efterladent i at fremme Dplysningen, saa kan dette hævne sig selv paa en gruelig Maade — og saaledes med mange andre Ting. Men Friheden er ligesuldt nødvendig for Folkets levende, organiske Udvikling.

Der kunde vel være dem, som er enige i, at Folkets indre Frihed er Hovedsagen, men som netop derfor ingen Vægt lægger paa den ydre. Ialfald gives der tyranniske Regenter og andre Voldsmand baade store og smaa, som mener, at Folket enten ingen Ret har til borgerlig og politisk Frihed, eller at denne ialfald snart er stor nok. — Men her skal det mærkes, at den indre og ydre Frihed medrette hører sammen; ti ligesom den sidste er en tom Skal uden den første, saaledes kan denne, som Folkeandens levende Sjæl, heller ikke trives uden et tilsvarende Begeme. Med andre Ord, Friheden selv og dens ydre Form maa udvikle sig i og med hverandre. Den modsatte Mening synes kun at kunne herske der, hvor Regenten og Folket modsættes hinanden, som om ikke Begges Lykke godt kunde forenes, men som om den Ene nødvendig maatte tabe, hvad den Anden vandt, — eller der, hvor Folket endog betragtes som Regentens Ejendom, som om det var til for hans, ikke han for Folkets Skyld. Jeg mener, at Kongen i de indskrænkede Monarkier baade

kan og skal være fri i og med sit Folk, ligesom Folket med ham; og det vil ske overalt, hvor begge Parter indser, at Folket er skabt til at blive saa lykkeligt som muligt, og at ogsaa Ovrighed, Regjering og Kongemagt kun er til for at gavne Folket, ikke for at være det til Byrde og Besvær. Men er det saa, da har Folket naturligvis Ret til al gavnlig Frihed ogsaa udbortes; — det har Ret dertil, fordi Frihed er nødvendig, dersom Folket skal naa sit Måal. Uden Frihed blir Kilden til „en giftig Cump,“ og Græsset kvæles; uden Frihed vantrives Fuglen og Dyret, ja den hele Natur; hvorledes kan da Menneskelivet og Menneskeaanden, der er skabt til langt højere Frihed, blomstre og bære Frugt, dersom de holdes i unaturlig Tvang? — Hele Verdens Historie vidner ogsaa derom, at Dplysning, Konst, Videnskaber, Næringsveje og alt det, som hører til Menneskets timelige Lykke, har aldrig tunnet trives der, hvor Trældommen var stor; — den kunde i det Højeste blive en løs og svampet Dribhus-Vokster; eller ogsaa blev den ligesom forstenet — stivnede og mistede Bæksten. Saaledes er det gaat i Ostindien, hvor Folket allerede for flere tusinde Aar siden havde megen Dplysning men endnu den Dag idag staar paa samme Trin (omtrent ligesom Dyrene), fordi Kasteværnenet har stanset Udviklingen. Den samme Stilstand gjennem umindelige Tider findes i Kina og Japan, hvor Folk ikke engang har haft Frihed til at forlade Landet eller lade Fremmede komme til sig. Paa den anden Side er det ligesaa klart, at England og tildels Nordamerika ikke var bleven Jordens kraftigste næringsdrivende Folk, dersom de ikke havde haft den Frihed, de ejer. — Det har ogsaa stedse vist sig i Verden, at de største og dygtigste Mænd fremstaar i bevægede Tider, og ingenlunde da, naar Alt er stilt og dødt som i Graven. Enhver klog Landsstyrelse vil derfor skjønne, at det var Daarstab at ville paalægge Folket stor Tvang og stræng

Verden som i Lugthuset, eller sit Gudsformighed og blind
 dydighed som i Armeen, men at det just er Sagen at lade
 Folkelivet udbille sig saa frit og gjære saa kraftigt, som ske
 kan. Kort sagt, aandelig Nørelse i Folket maa meget-
 mere fremmes end hemmes; kun derved blir Livet frugt-
 bart. — Desuden er det vist, at de regjerende Herrer ogsaa
 for sin egen Skyld gjorde klogt i at fremme ogsaa Folkets
 ydre Frihed. Derved var de nemlig sikre paa Folkets
 Kjærlighed, og hvor den er levende, vil Fyrsten dog
 grunden have det bedst — derom er der ingen Tvivl.
 Det er just Dyden ved den borgerlige Frihed, at den gjør
 Folket til langt mere trosfaste og ordentlige Undersaatter, og
 angit bedre afværger Oprør, end nogen Politi- og Sol-
 datermagt er istand til. Saaledes gaar f. Eks. Italienerne
 ladig og pønser paa Oprør, fordi de ingen Frihed har; og
 Frankmændene har i de sidste 66 Aar gjort den ene Revo-
 lution efter den anden, og næsten utallige Gange prøvet
 paa Konge- og Kejsermord. Men Engelmændene har i
 samme Tid vel knurret dygtig, men aldrig grebet til
 Baaben — fordi de har megen Frihed, især til at tale,
 skrive og trykke. Naar bare Folk har fuld Frihed til at
 "strife og straafe," til at bruge Mund og Pen, da er de
 ingenlunde saa raske til at gribe Sværdet. Friheden er da
 som en Synafleder, der skaffer de usunde Dunster (de
 lidlige Tanker og Misfornøjelser) Afløb, hvorimod Ufri-
 heden, Tvangen, gjør Misfornøjelsen større og større. —
 Det er derfor en meget uforstandig Frygt, som man hører
 sig tit: Frygten for at Folk skal misbruge Friheden; ti
 er det en naturlig Frihed, som Folket idet hele baade har
 nogen Forstand paa og Kjærlighed til, saa saar man finde sig
 i, at Enkelte misbruger den. Den kan misbruges, fordi
 den er et Gode; kunde den ikke, saa var der heller ikke noget
 Gode ved den. Saaledes er det ogsaa med Mad og Drikke,
 med Ilden og Vandet, med Livet selv og med Kristendom-

mens dyrebareste Sandheder; de misbruges tit, netop fordi de er gode; men derfor har ikke Vorherre villet nægte os dem, og ligesaa ugrundet vilde det være at nægte Folket den naturlige Frihed paa Grund af dens mulige Misbrug.

Det er et gammelt og forstandigt Ord, at „med Lov skal Land bygges;“ ti vi har jo set, at den sande Frihed maa være lovbunden (ikke lovløs), og at den for en stor Del bestaar i at lyde Oven, gjøre hvad man bør. Men dersom hint gamle Tankesprog skulde forstaaes saaledes, at man skal se til at give Love om alle mulige Ting, Stort og Smaat, da vilde det uden Tvil være meget slemt. Tværtimod er det vel vist, at jo færre Love man nødvendig behøver, desbedre er det. Mens et Folk endnu er i halvild Tilstand, har det gjerne meget faa Love; det ledes da mest af sin Naturdrift (sit Instinkt). Men efterhaanden som det faar en nogenlunde ordnet Statsforfatning og opløst Øvrighed, faar det ogsaa en Mængde Love om Dit og Dat. Saaledes gif det ialfald her i Norge ud gennem Middelalderen og indtil i forrige Aarhundrede. Man fik Love om Klædedragten, om hvor mange Netter Mad Enhver efter sin Stand maatte bruge m. m. M. Men en saadan Indblanding i den personlige Frihed er saa langt fra Noget, som fortjener Ros, at det tværtimod maa lastes, fordi det bidrager til, at Folket blir sløvt, tankeløst og trodsigt, og efterhaanden mister Agtelsen for Lovene. Staten blir isandhed en Plage, naar det kommer dertil, at Undersaatterne knapt kan røre sig uden at støde an mod en Lov. Had Folket derimod have sin fulde Frihed i slige og mange flere Ting, og det vil omsider selv lære at tænke over sin Leve-Vis og bære sig ad som et selvstændigt og forstandigt Folk. Og saaledes maa det blive. Efterhaanden vil da flere og flere Love blive overflødige, og Folket vil omsider ikke behøve ret meget af Regjereri.

Men for at en saadan stor ydre Frihed skal kunne

trives og blive til Betegnelse, maa Folket have megen Oplysning, megen Sædelighed og Lydighed mod Lovene, altsaa tillige megen Gudsfrøgt. Hvor Endrægtigheden mangler, og Folket deler sig i Partier, der følger hinanden med bittert Had, — der er jo Friheden landsflygtig, og der kan det aldrig gaa godt; — et Rige, som er aldeles uens med sig selv, maa jo falde. Og næsten endnu værre er det, hvor der mangler Lydighed mod Lovene, og hvor man dristig overtræder dem, istedenfor med Mund og Pen at arbejde til at faa de daarlige og ufri Love omgjort ad lovlig Vej, af dem, som har Ret dertil. Til en saadan Frihedsaaend hører netop Gudsfrøgt; ti den, der selv er „Syndens Træl“ og ikke frigjort fra dens Herredømme, han vil — som før sagt — vanskelig kunne være en god Borger med det rette Frisind og den rette Kjærlighed til Konge, Folk og Fædreland. Ialsald er det jo klart, at dette Frisind og denne Kjærlighed blir ædelere og renere, jo mere Mennesket gennemstrømmes af hans Aand, der selv er baade Sandhed, Frihed og Kjærlighed.

Kjellingdalskjörtja.

(Fortalt paa Høstaalens Maalsföre af A. Reitan).

Se langt sydnafør Kjellingdalsætrosm vore, som de e herifraa aa bortpaa de høgst du ser bortpaa Nasa da, der e i rart Bergheil der, som døm, alt fraa de først Sammelkerran minnes, ha kalla Kjellingdalskjörtja; aa denn e no ret se namngjittin egg, at de fins fill it Naa'n i hele Bygden, som it ha hørd de Namne. De e en Bergbaamaar, se høg, som om'n stull ta i taa di høgste Vostsluggusm aa sæt oppaa denn are. Let næme denn Haamaara gaar de

i Høl inni, stort som i Kjørtjør, aa se paalag skaff egg. Naar'n kjem inni der, bli de se romt aa vit, at mange Kærra kan vørr der. De e runt, aa Bøggjinn e liksom dem skull vørr sværva; aa de bli viar aa viar, de længer de ber op; aa naar'n ser mit opøvi se, se ser'n dust oppi Hemen. Om'n baarraa i Høl tet noeme Løggen paa i Kjinbøtte, aa e va se liten, at e kunn gaa inni Botta gjønnsom de Høle, se vart it de naa ales de, hell naar me no gaar inni denn Kjørtja. Sammelkærran ha hadd Mykty paa Tal, fer full de skull vørr taa Lufta borti Kjellingdala da, døm — fort de ha no vørr Naa ti di hell it. Men se kan me no alti taalaa om de lel me. Døm ha sagt, at Luftan skull ha de Berghøle te Kjørtje, naar døm hadde Gjæstbaa, aa at døm lel egg skull møtes der før aa syngje aa præle aat kvarare. Dertaa e de; de ha faat Namne Kjørtje, kan du vaattaa. Na de e hell itnaa vart, fer du, at de har som i ondle Kynne me se aa førtaa dertforbi i Mørtja, naar de ha gaat sliit Sporna. E maa si, som de e te me di, e ha i Eningen vørti kjifs me, naar e ha gaat der i Skjømtingen, naar de ha skvaalaa ti Bækjøm, hell e ha hørd naa Anna ha smaalaa; — før de e lite ales der hell aræmfas. E sta fortæel dof, fer Engjesgubben taalaa om, de hente Gjætlguta has der engaang, e. En hadde nof Mykty aa fortæel, Gubben; mon e tru it Naa'n sta: kunne si, han ha luggji; aa de kan no vørr, som de vil; lög han, se lyg, si døm alt. Han fortæelde de han, at Gjætlguten has kom hemat-springan i Meddagja engaang; aa da va'n snø kvit i Anfigta, se skæbvan aa rædd va'n. No førsto Gubben trast, han, at de va naa ondle paafæl; før Guten kom it att taa itnaa; aa it hell va'n se skrolinn, at'n la te Sprangs paa Timen; aa it va'n komin taa denn Følkfer'n hell, at'n va lite før se aa hoksløs; aa de visste fill Gubben egg. Ettesom no Gubben taalaa te, se plaa Guten hvar Dag, naar Krytyra ræfste paa denn Sea, vørr borti Kjellingdalskjørtja aa

gjørtaa se te aa præte, søm'n skull vær Præst. No ha'n aa skulla gaat dit; men naar'n ha kom aa faat Oga paa Kjørtjørera, se ha'n faat set, en liten stot Luftkall sto der ti naa store lø'ne Hanska aa præte aa slo ud Hø'n aa slo døm ihop at, fikse de strall ti Bergom. Da vart Guten se ilt me aa se forklomsa, at'n kjytte fraa baade Ruom aa Smea aa Gjøttløvæsten sine dihell aa sprang ra'i hem, — søm de va no it i Støv aa ondres øvvi. — Na sea denn Ti', naar Krytyra villa rækkje deraat, se va'n stot se paa passøgg teaa staa mot Bølkuen, se døm it skull kom paa denn Lea.

Erinder fra Ind- og Udlandet.

Kongen med endel af sin Familie har været i Kristiania isommer. Han og Prins Oskar kom nemlig hid Sankt Olavs Dag (den 29de Juli) og var her til den 1ste September. Kronprinsen kom her 8 Dage før, og rejste straks op til Lejren paa Gardemoen; medens Kronprinsessen laa ved Sandefjords Bad til henimod Slutningen af August. Ogsaa hendes Fader, Prins Fredrik af Nederlandene, besøgte Kristiania en liden Stund. Kongen opholdt sig for detmeste paa sit eget Lystslot Oskarshol ude paa Ladegaardsgæen *) $\frac{1}{4}$ Mil fra Byen. En Dag gjorde han en Lysttur med Jærnbanen og opover Njosen til Hamar paa

*) Denne Halv kaldtes i gamle Dage Bygd-Den. Allerede for halvsjette hundrede Aar siden opholdt Dronning Eufemia sig saa gjerne derude, medens hendes Mand, Haakon den 5te (1299—1319) „holdt prægtigt Hof paa Akershus Slot." Fra Oskarshol, der paa Baggsiden er omringet af tyk Furu- og Granfag, har man kanste det vakreste Udsyn over hele Kristiania-Dalen.

Hedemarken. Prins Oskar rejste endog lige op til Lillehammer, og siden over Bardal til Land og nedover Hadeland og Ringerike. Studenterne gjorde et Fakkeltog ud til Oskarshal den 27de August; de røddede 300 Mand stærkt paa 50 Baade med omkring 100 Faller; og man siger, at det var særdeles vakkert at se til i den mørke Kvældsstund.

Lejrsamlingen paa Gardemoen 4 Mil nordenfor Kristiania bestod af omkring 4000 Mand. Det er den største Øvelseslejr, som Norge har haft siden 1814.

Kongen har under sit Ophold her givet vore nyere Fæstningsværker ny Navne. Kjøholmens Fæstning i Kristianiafjorden skal herefter kaldes Oskarsborg, og Størstedelen af Hortens Fæstningsværker hedder nu Karljohans-Værn.

Ingen af Thranses Tilhængere er bleven benaadet; de maa altsaa udholde sin fulde Straf. Hattemager Halstejn Knudsen fra Ringerike, som var idømt den længste Straffetid (9 Aars Slaveri), er død af Kolera. Denne Sygdom har desuden angrebet nogle faa her i Byen. Men man haaber, at den iaar gaar over.

Saa svære Lynildslag som iaar indtræffer ikke tit. Hift og her over alt Landet har Tordenen raset, men ingensteds værre end paa Ringerike, hvor Lyn paa Lyn og Strald paa Strald satte baade Mennesker og Dyr i den største Forstrækkelse om Kvælden den 23de Juli. Regnskyllet var yderst stridt og ledsagedes af en ren Storstorm, der blæste Huse overende og ødelagde en Mængde Skog. Uvejret varede halvanden Time. Sommeffeds har Lynilden dræbt eller flamlaat enkelte Mennesker, og endnu flere Steder fremkaldt Skogbrand, f. Eks. i Sandsvær, i Namdalen, ved Lillehammer og fornemmelig Østerdalen. — Paa Stiens- og Kragerøskanten, især i Drangedal og Gjerrestad, har store Elvflomme gjort megen Skade paa Uger og Mark; og i Budalen i Trondhjems Stift er 32 Familjers Arbejd

og Binduer ødelagt af en svær Hagelstur. — Ellers maa Marsvæksten idethale iaar kaldes ganske bra. Dog har den i enkelte Strækninger lidt Glæde af Tørke.

Selskabet for Norges Vel har i England kjøbt en Maskine til at skjære Korn med. Den koster 225 Daler, og kan skjære 4 Maal for Timen. Dog behøves dertil 2 Heste, 2 Karfolk og 6 Kvindfolk, og Ageren maa være aldeles jævn og stenfri. — Mærkeligt er det, at et Par norske Kulleharve (fra P. Cappelens Enke i Buskerud) omtales som de bedste paa den store Udstilling i Paris. Ogsaa en Maskine til at saa Turnipsfrø med (fra Biseth paa Ladegaardsøen) har vundet Franskmændenes Opmærksomhed. Det er meget, at vi kan overgaa de andre Folkeslag i noget af det, som henhører til Jordbruget.

Nu er Telegrafen færdig bestøbet til Mandal, altsaa hele det Stykke, hvortil sidste Storting gav Penge. — Indtægterne ved Jærnvejen har en Uge isommer steget op lige til 4,600 Daler. Men Udgifterne er ogsaa store. Bare Driftsomkostningerne siges at udgjøre 1700 Daler om Ugen, og da hele Anlægget kostede omkring 2 Millioner Daler, saa vil Renten deraf løbe op til 100 Tusinde Daler aarlig, naar den regnes til 5 Prosent.

En sørgelig Ulykke er hændt med de bergenske Dampskibe „Bergen“ og „Norge“, der stødte ihop Natten til den 10de Septbr. $\frac{1}{2}$ Mil udenfor Kristianssand. „Norge“, der skulde til Hamborg, fik desværre saadan Glæde, at det sank om et Kvarters Tid tilligemed en Mængde Folk; hvorimod „Bergen“, der kom fra Hamborg, med Nød og Næppe reddede sig ind til Kristianssand. Saavidt man ved, skal Norge have haft omkring 90 Menneſter ombord, og kun 41 er reddet. Havet var aldeles stille, og Himlen stjerneklar; og det skal ikke være frit for, at Uforsigtighed og Skjodesløshed var Skyld i Ulykken. Da Vandet fyldte Maskinrummet, sprængtes Rjedlerne og Dækket, og det Hele sank

paa en Dybde af 70 Favne Vand. Det er første Gang, at noget norsk Dampskib er gaat under og har voldt Tab af Menneskeliv. — Et Par Uger tidligere strandede et bergensk Dampskib »Bjergvin« ved Stjærgehavn 11 Mil yderst i Sognefjorden; dog blev her alle Mennesker reddet.

Et stygt Mord er begaaet i Bæsjø. En Pige dræbte nemlig Far sin, fordi han tit havde været stem mod hendes Mor. — I Frederikshald har en Bagerdreng myrdet sin Nester, samt 2 Gange sat Ild paa Byen. En Stomagerdreng af samme Alder (19 Aar) har desuden en 4 — 5 Gange gjort sig skyldig i Ildspaaføttelse. Ialt har nemlig Frederikshald i dette Aar ikke mindre end 8 Gange været udsat for løs Ild. — Ogsaa i Bergen har den samme Ulykke nu gjentaget sig tit, og der er Grund til at tro, at den tildeels er opkommen paa lignende Vis som i den førstnævnte By. — Ganste nylig har ogsaa Kongsberg fristet den Ulykke, at 9 Gaarde brandt op.

I Trondhjem var der nys 2 Brygger (Valkuse), som raul af paa Midten og datt ned. Dog kom intet Menneske til Glæde, skjønt det skede paa lyse Dagen.

Ved Studesnæs nordensfor Stavanger kom i Høst en Bjørn svømmende til en Baad, som var ude paa Sjøen. Mandstabet blev skræmt og tog til at ro, men Bjørnen satte efter Baaden tillands, hvor den derpaa blev fludt. Da den nemlig var kommen Stranden saa nær, at den naadde Bunden, satte den sig ned som en Hund. Man kastede da en Rendesnare om Halsen paa den, og 8—10 Mand begyndte at hale alt hvad de aarledede, men Bjørnen sad stø som et Berg. Saa fæstede man Louget kring en Sten saa stor, at 6 Heste knapt kunde rørt den, og gav derpaa Bamsen et Stud; men i det samme rykte den sig, at Stenen valt om som en Træstamme. Ellers blev Bjørnen siddende der hvor den sad, stykkede sig og flittede

Saarene, indtil den 3die Kugle gjorde det af med dens Liv. — Enten maa den have fulgt med et Isflak nordenfra Spitsbergen eller Grønland, eller ogsaa med et eller andet Stib. Nu fortælles der, at et lyst Fartsøj nylig kom igjen fra Kobb- og Hvalfangst og havde en levende Isbjørn med sig. Men i Nærheden af den engelske Ø Helgoland vestenfor Holsten blev den sint, brød sig ud af sit Træbur, sprang i Sjøen og svømmede væk. Hvis dette er den samme, som blev dræbt paa Skudsnæs, saa har den mindst været en 10—12 Dage i Havet og i den Tid svømmet omkring 60 norske Mil.

Under Kongens Ophold her i Landet blev det afgjort, at vor gamle Stattholder, Severin Løvenskjold, skal faa Lov til at tage Afsted til Nyaaaret, og at ingen ny Stattholder skal udnævnes, men at Kronprinsens skal blive Vice-Konge (Under-Konge) over Norge. Kongen tilbød Løvenskjold en Pensjon af 4000 Daler aarlig, og dette kunde ikke siges at være formeget, i Sammenligning med de Pensjoner, som mange andre Embedsmænd faar. Men Stattholderen vil ikke modtage mere end Haltparten. Det er ikke første Gang, at han viser sig saa uegennyttig; ti da Stortinget i 1842 bestemte, at de følgende Stattholderes Lønning skulde nedsættes fra 14,000 til 10,000 Daler aarlig, da gav ogsaa Løvenskjold straks Slip paa disse 4000 Daler, som han baade havde Ret til at beholde, og som heller Ingen havde villet nægte ham. — Fra Nyaaar blir altsaa Kronprinsens boende i Norge.

Den yngste af vore Prinses, Nikolai August, har ihøst gjort en Rejse til Tyskland og Schweiz under Navn af Grev Dahlskjöld.

Samledronningen har nylig haft det Uheld at falde og slaa sin ene Arm fordærvet, da hun var ude at spadsere ved Lyfflottet Hofersberg udenfor Stockholm.

To Mænd herfra Norge, nemlig en Kandidat Gjertsen

og Student Overgaard, er rejst til England for at blive med i det Soldater-Følge, som Englænderne hverder overalt i Udlandet til Hjælp i Krigen mod Russerne (se Side 249).

Kongen har anordnet, at der i Kirkebønnen skal bedes for den kristne Kirke og for Ordets Udbredelse saavel i Landet og Kristenheden, som udenfor dem.

I Tromsø Stift fødtes der i forrige Aar (1854) 4661 Børn, hvoraf 515 (altsaa ikke fuldt Niende-Delen) var uægte. I denne Henseende var det sølgelig bedre end i Trondhjems Stift (se Side 138). De Døde i Tromsø Stift udgjorde ikke mer end 2270. — I hele Riget var i samme Aar de Fødde 49,896, hvoraf 4533 (altsaa omkring Elleve-Parten) var uægte Børn. De Døde udgjorde kun 23,382 (altsaa langt fra Halvparten saa mange som de Fødde).

Det er en Sag, som tit har været omstrebet, at Kreaturflaget ialmindelighed ikke er bra hertilands. Somme har derfor ment, at vi burde lægge Vind paa at forstrive udenlandske Husdyr. Men denne Mening har kyndige Mænd mer og mere givet Slip paa, og det synes naturligt, at de deri har Ret. Hovedsagen er vel at være omhyggelig med Valget og Opdrættten af vort eget Kvæg. I mange Fjeldbygder (f. Eks. i Sellemarken, i Borgund og Dyster) skal Ruslaget være saa meget bedre, at det lønner sig at hente Kjør derfra. — Hvilken overordentlig Forskjel det gjør at have gode Mælkeskjør og føde dem godt, istedenfor at drive Sligt paa gammel Bis, — derpaa har Selstabet for Norges Vel nylig fortalt nogen mærkelige Eksempler. En Bonde i Gausdal har siden 1847, da han begyndte at fore Creaturene bedre, ført nøjagtigt Regnskab over sin hele Udveaat. Han har 20 Mælkeskjør; deraf fik han i 1847 54 Bismerpund Smør, og siden mere Aar for Aar, indtil han i 1853 fik 106½ Bpd. — altsaa næsten dobbelt imod i 1847. En anden Bonde i samme Præstegjæld har saat indtil 7 Bis-

merpund Smør aarlig af hver Ku. — I Bingen i Østerrøden har Klokkeren for hver af sine 9 Kyr haft 1770 Potter Mælk (og 12 Bismerpund Smør) om Aaret. Somme har naturligvis mælklet noget mindre og somme mere — en af dem indtil 2400 Potter. Regnes Potten til $2\frac{1}{2}$ Skilling, vil altsaa Afdraatten af denne Ku udgjøre 50 Daler. Og enda var hverken den eller de andre i Busslæpen store eller særdeles højmælkede; den gav i sin bedste Tid $11\frac{1}{2}$ Pot om Dagen. Men Sagen var den, at Busslæpen blev godt passet og stelt det hele Aar. Først de bar, fik Kyrene omkring 40 Marker godt Høj om Dag, og efter Kalvingen over 2 Bpd. Høj samt lidt Mensmose. De blev ikke sluppet ud om Vaaren, først Hamningen var god, og igjen indsat om Hausten, saasnart Græsset blev daarligt. Derfor holdt de ikke op at mælke længer end fra 8 til 10 Uger. — En Bonde i Lønset skal ogsaa sælge 9 Bismerpund Smør aarlig af hver Mælketu, foruden det, som bruges op paa Gaarden.

Skogene i Bardal (ligesom i Schweiz) er braat bleven angrebet af en utjendt Sygdom. Træerne begynder nemlig at tørkes fra Toppen og nedover Dækken til Roden.

Mod Kul-Aks eller Kulrisler (Moldaks) i Havren har en Landmand i Solør givet det Raad, at Saakornet skal væjles dygtigt i Badstuen, idet man brænder Sagflis (Sagmodd) eller noget andet, som røger tilgængs, og lader Korne være der et Tændegn. Dog maa det ikke tørkes mer end Halvparten imod det Korn, som skal males.

Nordenfjelds er der fiske endel Sommerfiske, men den har iaar været smaaavoren.

Det er faa tit, at der trykkes og sælges „Himmelbreve.“ Slige Breve, saavel som andre Synet og Aabenbarelser, er nu mangengang ikke alene stridende mod Bibelens Ord og Aand men endog gudsbespottelige, men den uvidende Mængde kjøber det alligevel, naar det bare handler om gudelige Ting.

For et Par Aar siden udkom der et saadant Himmelsbrev i Drammen, der gik saa vidt, at det endog udgav sig for et være skrevet af Jesus selv, og blandt andet indholdt følgende: „Hver den, som ikke haver dette Brev, han er fordoemt, men hvo, som haver det, han skal have Betsignelse. Jeg Jesus Kristus selv haver skrevet dette Brev med min egen guddommelige Finger; og hvo, som haver dette, skal den Ene efter den Anden lade udskrive; omendkjønt han haver bedrevet saa mange Synder som Sand i Havet, Græs paa Jorden og Stjerner paa Himlen, skal de dog forlades ham. Og hver den, som følger dette Brev, han skal være forbandet, men hvo, som forkynder dette Brev, han skal blomstre af Betsignelse.“ — For disse gudsbespottelige Ytringer blev der anlagt Sag mod Trykkeren og Sælgeren; den Første dømtes til 40 Dages Fængsel og en Mulkt af 160 Daler, den Anden til 10 Dages Bånd og Brød. Kongen har dog siden nedsat Mulkten til 10 Daler.

Den engelske Oberstveding paa Krim, Lord Raglan, der døde isommer, var 67 Aar gammel. Hans Eftermand er General Simpson.

Ved den mislykkede Storm mod Sevastopol den 18de Juni (se Side 219), var Tabet større end før opgivet. Bestemagterne mistede nok omkring 10,000 Mand; Russerne mindst 5,600.

I det asovske Hav har Bestemagterne udover Sommeren atter ødelagt en Mængde Skibe, Baade og Magasiner med For og Mad for den russiske Hær. Og saa endel Byer blev hjemsogt med Bombardemang. Tabet skal idethale udgjøre mange Millioner Daler. Et engelsk Krigsdampskib forliste dog deroppe.

Ved Nordøstfiden af Asien (paa Kamtschatka) havde

Russierne en liden Fæstning, Petropaulowst. Den blev isommer ødelagt, og Engländerne tog der 51 Kanoner.

Men vigtigere var det, at Russernes store og stærke Fæstning Sveaborg i Finland, blev bombarderet den 9de, 10de og 11te August. Fæstningen blev anlagt paa 7 Holmer i den Tid Svenskerne ejede Landet; og det har næsten været holdt for en umulig Ting at angribe den fra Sjønsiden; ti 800 Kanoner kunde rettes mod det vigtigste Indløb. Men Engländerne og Franskmændene gik ind gennem det andet Løb, der er saa trangt og fuldt af Grunde og Skjær, at Russierne søgte sig temmelig trygge fra den Kant. Delogsflibe, Kanonbaade og svømmende Batterier begyndte derpaa at beskytte Fæstningen, især med Bomber og Raketter for at sætte Alt ibrænd. Deres Bombekanoner (Morsere) var saa svære, at man kunde ligge halvanden Fjerdingsvej ja indtil en halv Mil fra Fæstningen og enda naa den godt. Der bankede 30 Stot i Minuttet, da Skydningen var som værst. Fæstningen kom ibrænd og brændte 45 Timer. 3 Gange sprang store Magasiner med Bomber og Krut i Luften; den sidste Sprængning gik Slag i Slag fra Kjælder til Kjælder og varede i 3 Minutter. 10,000 Bomber blev ialt kastet ind i Fæstningen. Russierne mistede mindst 2000 Mand samt 18 Skibe, som laa i Havnen, foruden en uhyre Mængde Kugler, Krut og andre Krigsfager. Deres hele Pengetab skal have udgjort 4—5 Millioner Daler. Besættelsesmagternes Skade var overordentlig liden, fordi Russierne ikke godt kunde naa dem. De havde nemlig ingen Død, bare nogle Sårrede.

Da Russierne paa Krim mærkede, at Fienden blev mer og mere nærgaaende mod Sebastopol, gjorde de fra Land-siden et stort Angreb paa Belejringshæren den 16de August. Dette Slag (ved Tschernaja-Elven) varede kun 3—4 Timer; de 50—60,000 Russiere, der stormede frem, blev tilbageflagne af 25,000 Franskmænd og Sardiniere. Russierne

mistede omkring 3300 Døde, 5000 Saarede og 2000 Fanger; de Andre tabte ialt kun 1800 Mand.

Ischernaja-Slaget kunde altsaa (ligesaa lidt som Slagene ved Balaklava og Intermann ifjor) ikke afbryde Sevastopols Belejring; og Russerne maatte derfor begynde at berede sig paa Fæstningens Fald. Den 5te Septbr. begyndte de Franste og Engelse for syvende og sidste Gang et forfærdeligt Bombardement mod Sevastopol. Hele 3 Uger iforvejen havde Russerne mistet indtil 1000 Mand daglig, men nu voksede Mandfaldet til 3000 om Dagen. Ved Middagstid den 8de Septbr. stormede Belejrerne op over Murene. Paa mange Steder blev de drevne ud igjen, men Franskmændene beholdt dog Hoved-Bærket Malakowtaarnet, som de saafængt havde stormet den 18de Juni; og dermed blev Sevastopol indtaget efter mer end 11 Maanedes Belejring.

For desbedre at forstaa altsamment skal jeg her tilføje nogle Oplysninger. Krim er en Halvø, som stikker sig ud i det sorte Hav paa Sørsiden af Rusland. Det Sjæ, som binder den sammen med Landet, er Jordtangen ved Peresop. Vest og syd for Halvøen gaar det sorte Hav, men paa Østkanten har man Sundet ved Zenikale, som gaar op i det asobste Hav. Dette ligger altsaa i Nordøst for Krim, og det hænger igjen sammen med det grunde raadne Hav, der gaar vestover til Peresop. Paa Vestkysten af Halvøen Krim gaar en liden Fjord ind; og det er paa begge Sider af den, at Sevastopol er anlagt. Paa Sørsiden af Fjorden ligger den egentlige By Sevastopol samt de vigtigste Fæstningsværker, der er omkring en halv norst Mil lange. Paa Nord siden findes bare 3 Fæstningsværker (Forter). — Det er Byen tilligemed alle Værkerne paa Sørsiden, som Besatningernes Hære nu tog den 8de Septbr. Russerne havde iforvejen bygd en Bro over til Nord siden, og did drog de Dagen efter. Det var umuligt at hindre dem deri; ti de

havde sat Byen ibrand efter sig, lagt utallige Miner under dens Mure, og sprængte disse stykkevis i Luften, saaat de Franste og Engelske ikke kunde rykke ind for Alvor før om en 2—3 Dage. Ogsaa alle sine Krigsskibe ødelagde Russerne, — sænkede somme ned og brændte op de andre. Den russiske Flaade i det sorte Hav (i Sevastopol) var før Krigens Begyndelse over 100 i Tallet, foruden en Mængde Kanonbaade; nu er ingen af dem igjen. En Mængde Kanoner og Krut fik de væltet ud i Sjøen; dog blev ogsaa meget igjen. Sejerherreterne har f. Eft. fundet ikke mindre end 500 Antere, 6000 Kanoner, 50,000 Kugler m. m. M. — Under Stormen har Bestemagterne faat omkring 10,000 Døde og Saarede. Russernes Tab var over 11,300.

Forterne paa Nordfiden kan rimeligvis ikke forsvares ret længe. Bli Russerne nu angrebet og slaat i aaben Mark (i det Indre af Krim), som rimeligt er, saa vil hine Forter nødes til straks at overgive sig, eller ogsaa blive udhungret.

Af de russiske „Helvedesmaskiner,“ som er omtast Side 219, har Østersjøflaaden optaget en hel Mængde kring Kronstadt. Men Russerne skal siden have lagt ud ny Maskiner igjen. Et preussisk Skib stødte paa en af dem og fik slikt et Puf, at det straks sank med Mand og Mus. — Ogsaa Englænderne agter nu at bruge slige Maskiner til at sprænge bort den russiske Flaade, som ligger nedscenket i Sevastopols Havn.

Krigene under den store franske Revolution og Napoleon (fra 1792 til 1815) kostede Europa 6 Millioner Soldater. Men den nuværende Krig skal til i Midten af dette Aar (altsaa i 1½ til 2 Aar) allerede have ødelagt over en halv Million Mennekter, nemlig omkring 130,000 Tyrker, 70,000 Frantskmænd, 30,000 Englændere og henimod 300,000 Russer.

I de nyudvante Krige (1792—1815) var der en ganske overordentlig Mængde Franskmænd, som rykkede op fra simpel Soldat til General og Marskalk, ja lige til Hertug-, Fyrste- og Kongebærdighed. En fransk Abis regner op 22 sige Mænd, hvoriblandt Karl Johan. Derfor er det intet Under, at det æresyge franske Foll udmærker sig paa Slagmarken. Ogsaa den nyudvante Oberansfører Pelissier er allerede udnævnt til Marschal ovenpaa Sevastopols Indtagelse.

Englands Dronning Viktoria gjorde et Besøg i Paris i Slutningen af August, til Gjengjæld for Napoleons Besøg i London i Vaar. Det er mange hundrede Aar, siden der var saapas Venstabs mellem de to Lande, at en engelsk Drot kom til Paris. — Straks efter gjordes der atter et Forsøg paa at myrde Keiseren. En halvgal Italiener stjød nemlig med 2 Pistoler ind i en Bogn, som kom kjorendes til Skuespilhuset (Teatret), og som han trodde var Keiserens. Men det var ikke saa; der sad kun et Par af Hofdamerne, som dog slap fri for Skade. — I nogle franske Byer har Arbejderne gjort Opstyr, fordi Kornet og Brødet blir dyrt i denne Tid; men det Hele er dæmpet uden Blodsudgydelse.

I Spanien er Urolighederne endnu store. Paa den ene Side har Regjeringen til Fiender alle dem, som vil afsætte Dronningen og omgjøre Landet til Republik; paa den anden Side ophidses Almuen af Præsterne, der ikke liker, at Regjeringen har villet indskrænke de rige Kloster- og Kirkegodser. Paven har for den Sags Skyld endog truet Landsstyrelsen med Banskættelse. — Det samme er Tilfældet i Sardinien, men der er dog den unge Konge baade dygtig og kraftig. I de andre italienske Stater gaar det jammerligt til, men værst dog i Neapel. Kongen og hans Ministre raser som vilde Barbarer imod det arme Foll. Der skal ikke Stort til, førend man blir fængslet

og banket med Kjeppe under Fødderne — en Straf, som man kalder Bastonnade. Ja i den senere Tid har det været aldeles Uskyldige, som paa denne Maade er bleven slaat ihjel af Dyrigheden. Alle slige tyranniske Smaa-Regenter i Tyskland og Italien har stedse stolet paa Østerrig og Rusland, om deres egen Magt ikke skulde række til at holde Undersaatterne i Aige. Derfor er det en Betsignelse for Europa, at Rusland nu har faaet en dygtig Støjt, og bedre vilde det være, hvis det endnu fik fler. — Kongen i Neapel har indrettet sit Slot som en Fæstning og tør næsten ikke komme ud. Bestmagterne har han ogsaa fornærmet, ja er endog gaat saa vidt, at selve Østerrig skal have adbaaret ham. Nu er engelske og franske Krigsskibe paa Vejen til Neapel. Vil han ikke lempe sig og være stikkelig Kar, kan der altsaa maasse vante Prygl.

Næsten paa samme Vis er det i Grækenland, hvor ogsaa Kongen og hans Handlangere holder med Rusland mere end billigt kan være af et nøjtralt Aige. Men ogsaa der har Bestmagterne begyndt at true paanyt.

I Mexiko i Nordamerika er Republikkens Præsident Santa Ana atter forjaget, som flere Gange før. „Fristaterne“ pønser nok derfor paa at tilægge sig dette lovløse og regjeringsløse Grande-Land. De samme Staters Frihed er ikke ædlere, end at de støt holder sig fram, naar der er noget at fiske. Nylig har de nægtet at betale den Told, som Danmark i umindelige Tider har indkrævet af alle de Skibe, der gaar gjennem Øresund. Vil ikke dette Land være tilfreds, truer Nordamerikanerne med at tage Danmarks 3 Kolonier i Vestindien. For Rusland udtaler de sit Venskab. — Ellers er næsten hver Post derfra fuld af alstens Kjeltringshistorier, Snyderier, Mishandlinger, Bold, Selvtægt og Mord. I det guldrige Kalifornien har ikke mindre end 300 Personer med fri Vilje gjort Bankerot i det sidste Halvaar. Fra Mormonstaten (Utah ved Saltjøen) fortælles,

at Græshopper, Srisser og Firsler (Oler) har kastet sig ned over Markerne og opædt Korn og Græs. Saltfjæen ligger mellem bratte Fjælde og er desuden omgivet af ubyre Bidder af søde Marker og Sandørtenner, saaledes at Mormonerne til de nærmeste hvide Folk har 150 norste Mil østfor og 100 Mil vestfor. Derfor er det ogsaa vist, at de enten maa svelte ihjel eller flytte deraf, dersom den samme Vandplage skulde indfinde sig Aar efter Aar. Ligesom Folkene i Afrika og Asien (s. Eft. de gamle Jøder), saaledes æder Mormonerne de 2 Dyrsorter, vi først har nævnt; men denne Føde kan dog ikke forslaa imod den, som Dyrene æder fra dem.

I Tripolis i Nordafrika har den arabiske Del af Folket gjort Opstand mod den tyrkiske og mod Regjeringen. Og i Kina slaas endnu Keiserens Tropper med en Mængde Oprørere, saaledes som de alt har gjort i flere Aar. — De vilde Kaffer har stormet løs mod den engelske Kapkoloni i Sydafrika, og paa gruelige Maader myrdet 35 Familjer. — I Australien er 3 franske Missionærer slagtet og opædt af de Wilde.

Et temmelig stærkt Jordskjælv har rammet Schweiz. — I Danmark og Sydsverrig har forfærdelig Torden og Lynild og svære Regnskyl gjort Skade, og længer nord i Sverrig tillige store Skogbrande. — Paa en Jærnvej i Nordamerika er to Vogntog stødt ihop, hvorved mange Mennesker omkom. Et andetsteds har en Hvirvelvind ødelagt 70 Huse i Byen og 3 store Dampskibe, som laa i Havnen, oprykket en Mængde store Træer osv. — I Konstantinopel brandt nylig op 1500 Huse, og i den russiske By Nowgorod en Bærdi for 2½ Million Daler.

Kolera har iaar været slem i Sydrusland, Italien og Spanien, men mild i Preussen, Sverrig og andre nordlige Lande. Af og til fortælles der om adskillige Midler mod den, som vel ialfald kunde være værdt at prøve, især da

somme af dem er meget simple. Saaledes skal det have vist sig gavnligt at lade den Syge faa Is — eller ogsaa Saug (Opflog) af Eine (Brist, Brakje). Men endnu et andet Raad skal Kineserne bruge, har en Missionær sagt; og det bestaar i Følgende. De tager en Knappenaal og stikker dermed den Syge under Tungen, indtil de faar ud 10 til 20 Draaber svart Blod. Derpaa gnider de hans Arme saa smaat, binder saa et tyndt Snøre (en Hysing) meget hardt om ethvert Finger og stikker dem alle paa Ydersiden ved Negleroden, indtil man faar 1 eller 2 Draaber Blod, ud af dem. Ligeledes stikkes der med Naalen ind i Armen tæt ved Areladnings-Aaren, og kommer der da intet Blod, er der et godt Tegn. Har den Syge endnu Tryk for Brystet, stikkes Knappenaalen paastraa ind i Maven til omkring to Trediedele af dens Længde. Missionæren — som selv havde faat Kolera og var saa kold paa Hænder og Fødder, at han ikke kjendte det Mindste til et hedt Jærn, hvormed de berørtes — fik ved hin Behandling snart sin naturlige Varme igjen og kom sig om en Times Tid. Paa 5 Andre har han ogsaa set det brugt, siger han, og bare 1 Gang slog det fejl. — I Byen Florens i Italien, som har 100 Tusinde Mennesker, er ikke mindre end 11,000 død af Kolera i August Maaned alene.

I Sverrig er et Par mærkelige Mænd døde: Erkebiskop Holmstrøm i Upsala (71 Aar gammel) og den berømte Digter Atterbom (65 Aar), der tillige var Professor ved Universitetet i samme By. — I adskillige Byer (s. Ek. Upsala, Jøntjøping, Wisby) har man haft store Opløb af Arbejdere, tildels ogsaa af Andre, saaat endog Militærmagt har maattet bruges, og adskillige Mennesker derved er bleven saaret. Der klages nemlig over de høje Priser paa Korn og Brød. Følgen er naturligvis, at en Mængde Mennesker idømmes Straf.

Man er nu kommen efter, at Prins Kristian August,

der var vor Statholder men blev Avenst Kronprins i 1809 og derpaa døde saa braat, dog ikke er bleven forgitvet, som man engang trodde.

I Danmark har Kongen ladet aabne de gamle Kongegrave i Ringsted Kirke, hvor „Dronning Dagmar hviler,“ som der staar i Kjaempevisen, tilligemed Dronningerne Bengjærd og Sofie, Kong Baldemar den Store, Knud den Sjette. Skjønt det nu er 6—700 Aar siden deres Død, saa laa dog Benene tilligemed forskjellige Sager endnu i god Behold i Kisterne.

Den lange Strid om Statsforfatningen er nu i Danmark afgjort saaledes, at den danske Grundlov for en Del skal ophæves, og at en saakaldet Heltstatsforfatning skal komme istand. Dette vil sige saameget som, at baade det egentlige Danmark og Slesvig saavel som de tyske Hertugdømmer Holsten og Lauenburg skal slaes ihop. At Sliet vil gaa godt, er aldrig rimeligt, da Forskjellen og Hadet mellem Tyske og Danske er temmelig store. Samle Grundtvig har til det yderste sat sig imod at omgjøre Grundloven, men fik paa Rigsdagen kun nogle og 40 Stemmer med sig. Den største Del af det danske Folk har nemlig, som det synes, endnu allforliden Forstand paa politisk Frihed, og lar sig derfor lokke og stræmme af alle de Herremænd, som vil have den væk.

Den navnkundige Høvding for Tsjerkleserne i Karakasus-Bjergene, Shamyl, som i 20—30 Aar har lagt i stadigt Slagsmaal med Russerne, skal nu være død.

Den russiske Keiser Alexander har efter Sevastopols Fald gjort en Rejse til Byen Odessa ved det sorte Hav, rimeligvis for at raadslaa med sine fornemste Generaler om, hvad der nu er at gjøre. Men nu meldes det gjennem Telegrafens, at Westmagternes Krigsskibe omtrent paa samme Tid har indfundet sig i Byens Havn. — Glets skal Næden

i Ausland nu være stor, og Misforholdene end større, efterat en af Rigets vigtigste Hjørnestene har svigtet.

Den tyrkiske Sultan vil ofre en fjerdedels Million Daler aarlig til at oprette og vedligeholde en Skole i Frankrig, hvor 300 unge Tyrker skal faa Undervisning i alstens Videnskaber og Konster.

Paa den store Udstilling i Paris er naturligvis mange udmærkede Sager, eftersom der fra de fleste Lande er skiftet did noget af det Bedste, man har. Af Franskmænd har ikke mindre end 10,691 ladet alstens Varer syne fram, hvilket i Tallet er mer end fra alle andre Lande tilsammen. De engelske Udstillere er 2574, de preussiske 1313, de østerrigiske 1296, de belgiske 686, de spanske 568, de portugisiske 443, de svenske 417, de hollandske 411, de schweizeriske 408, de württembergiske 207, de sardiniske 198, de toskanske 197, de bayerske 172, de græske 131, de nordamerikanske 130, de norske 121, de danske 90 osv. — Omfram de Agerdyrkningsredskaber, som alt er nævnt Side 261, er der blandt de norske Sager ogsaa adskilligt Andet, som har gjort Opfigt. Naar hele Framsynningen engang endes, vil de rimeligvis blive nøjere omtalt, da der vel skal uddeles Præmier og Ros til dem, som har haft de største Mesterstykker.

Havet udenfor Kina yrer af Sjørøvere, hvorfor de handlende Folkelag tildels har været nød til at ledsage sine Handelsflibe med Krigsfartøjer. Nylig blev fligt et Skibsfulge overfaldt af Sjørøvere i saadan Mængde, at det ene Delogsflib, som fulgte med, ikke var istand til at forsvare sin Bukt; Røverne tog 5 Fartøjer. Men snart efter faldt de i Hænderne paa et engelsk og et amerikansk Krigsdampflib, og der begyndte nu et helt Slag. Englænderne og Amerikanerne flt 10 Døde og 16 Saarede, men de ødelagde aldeles 10 Sjørøverfartøjer med 500 Mand, og tog fra dem 200 Kanoner paa 12, 24 og 32 Pund, ja de havde endog en 68punds Kanon. Et af Sjørøverflibene førte

ikke mindre end 21 Kanoner. 16 smaa Skibe slap dog unna.

I Østersjøen har de Forbundne atter taget 19 Handelskibe; desuden har de studt paa og ødelagt adskillige russiske Strandbatterier i Nærheden af Riga. Siden Sebastopols Fald har endel fransk og russisk Kavalleri været ihop. Franskmændene tog 6 Kanoner, 12 Krutbogne, 160 Fanger og 250 Heste. Selv havde de 6 Døde og 27 Saarede, men Russerne efterlod sig 50 Døde paa Balpladsen. En Englænder paaftaar, at Krim er særdeles rigt paa Guld- malm, og skulde det stadfæste sig, vilde Bestmagterne rimeligvis baade beholde Halvøen og faa sine Krigsomkostninger betalt.

Rettelser i 3die Hæfte.

- Side 145 16de Linje staa: „paa det hele Sted“ — skal staa: hele Stel.
- „ 30te — „ „ender“ — skal være: v ender.
- 146 15de — „ „over Vinteren“ — skal være: om Vinteren.
- 153 14de — „ „1—3 Sommer“ — skal staa: 2—3 Sommer.
- 154 7de — „ „Stigbøjle“ — skal staa: Stikbøjle.
- 155 14de — „ „kommes Jorden op“ — skal staa: kammes J. op.
- 161 32te — . En Møling er dog ikke allesteds i Landet det samme som et Maal men tildels 4 Gange større. Det er et Maal paa 50 Alen i Firkant, som er ment Side 161.
- 163 18de — „ „paa de 3 Maal“ — skal staa: paa hvert Maal.
- 172 14de — „ „Stiftelsbær“ — skal staa: Stiftelsbær.

Den 14de Linje Side 220 er forsaavidt usjagtig, som La-
vstrømmene indeholder mange flere Slag end Svovel.

Register over norske Follenavne.

(Af S. Aasen).

Jen foregaaende Hærgang af dette Udskrift har jeg saaledes indført et Stykke om Brugen af norske Follenavne, og ved samme Leilighed havde jeg ogsaa tænkt at tillægge et Register over alle de gamle Navne, som endnu ere brugelige i Landet, forsaavidt som man kunde faae dem samlede; men da Samlingen endnu syntes at være for liden, saa blev den holdt tilbage, for at den ved Leilighed kunde blive forøget og forbedret. Vistnok er Samlingen endnu ikke fuldkommen, og i alle Fald troer jeg, at den indeholder for saa Kvindenavne, da nemlig disse ere vanskeligt at samle, fordi der findes saa faa af dem i de Bister og Brevstaber, som man bedst har Udgang til. Men alligevel kunde det dog være nyttigt, at Samlingen blev udgiven, da den maaskee kunde tjene til nogen Oplysning for dem, som ville tænke paa denne Sag, og det vil siden blive lettere at samle det, som endnu fattes. — Foruden de Navne, som jeg har optegnet efter egen Jagttagelse, er ogsaa en Deel indført efter adskillige Bøger og Navne-Bister, især efter den store Jordebog eller Matrikul af 1838. Jeg har ogsaa benyttet saadanne Samlinger, som ere noget ældre, hvoriblandt ogsaa Pontoppidans Navneregister (i hans norske Glossarium), som rigtig nu er et hundrede Aar gammelt, men alligevel, som det syntes, burde tages med, saa meget mere som det ved senere Efterspørgsel er blevet oplyst, at de allerfleste Navne i dette Register endnu findes at være i Brug paa et eller andet Sted, saa at der ikke bliver ret mange, som kunne siges at være ganske aflagde.

J det følgende meddeles først en Liste over norske Navne og derefter nogle Oplysninger om saadanne Navne, som enten ere af fremmed eller ubeslyt Oprindelse. Ved en Deel af de norske Navne ere adskillige Afvigelser i Udsalen og

Skrivemaaden satte ved Siden af Navnet, og i disse Tilfælde er altsaa at mærke, at den første Form er den, som holdes for at være rettest eller passeligst at skrive. Nogle faa Forkortninger ere brugte, nemlig: „N.“ for Mandnavn, og „Kv.“ for Kvindenavn. „Ratr.“ betyder Rattrikulen (af 1838). „Jf.“ betyder: jævnfør (Derved henvises til et andet Navn, som man kan mærke sig til Sammenligning). Et Spørgsmaalstegn (?) efter et Navn betyder, at der er nogen Tvivl ved Navnet, især om hvorvidt det er ret opfattet eller forstaaet.

Korte Navne.

- Alv. Eller Alf efter den gamle Skrivemaade.
 Alvild. (Alvilda), Kv.
 Ambjør (Ambjør), Kv. Forlum Ambjør.
 Ambjørn (Ambjörn). Forlum Ambjørn.
 Andor, R. Egentlig Arnthor. (Nordensfeldts).
 Ansin. For Arnsin.
 Anfred, R. (I en Navneliste fra Sogn).
 Anfrid, Kv. (I Pontoppidans Navneliste).
 Angjerd (Angjær), Kv. Forlum Arngjerd.
 Angrim. Rest i Trondhjems Stift.
 Angunna, Kv. (Gardanger). Forlum Arngunn.
 Ankjell. I Randals Amt.
 Anlaug, Kv. I Lellemarken.
 Anstein. For Arnstein. (Søndensfeldts).
 Anvald. (Uvist hvorhelft).
 Anved. Forlum Arnvald. Alle disse Navne skulde egentlig skrives med „Arn,“ men de findes dog ogsaa i gamle Breve skrevne med „An“ efter Dagligtalen.
 Are, R. I Raabygdelaaget.
 Arne. (Jf. Aane).
 Arnulv, ogsaa ubtalt Annulv og Anulv.
 Arve (eller Arved?) R. Fra Farrisberg og fl.
 Asbera (Asper) Kv. I Lellemarken. I dette og de følgende Navne skulde Forklævelsen egentlig ikke hedde As men Aas; og der er ogsaa nogle faa Navne, som saavidt man ved,

aktib udtales med *As* eller *Os*. Disse skulle siden anføres under *A*.

Asbjørg, Kv. Hos Pontoppidan.

Asbjørn. Nest i Agerhuus Stift.

Asborg (Aspor), Kv. Fra Lister Fogderie.

Asgaut, I Kristiansands Stift.

Asgjeir (Asjer, Asjei), M. I Lellemarken og fl.

Asgjerd (Asjær), Kv. I Lellemarken.

Asgrim. Valbers og flere Steder.

Askjell. Bergens Stift. (Et andet Navn „Axel“ synes at staa i Forbindelse hermed).

Aslak. Ogsaa Atlak (i Lister F.), Atlaak (i Hardanger).

Aslaug, Kv. Søndenfjelds.

Asleiv, M. (I Hallingdal?).

Asmund. Syd i Landet hedder det *Osmund* eller *Asmund*.

Asfur, M. Hallingdal og flere. Skrives ogsaa *Asor* og *Asfer*. I gamle Skrifter: *Dzurr*; dette grunder sig paa den gamle Regel, at *A* gaaer over til *D* (eller *O*), naar der kommer *U* (eller *O*) i næste Stavelse.

Astrid, Kv. Nest søndenfjelds.

Atle, M. Søndenfjelds hedder det *Aole*.

Aud, M. Hallingdal (efter Matrikulen).

Auda (Aude), Kv. Fra Sandsver.

Audgrim (Augrim). Matr. fra Jarlsberg.

Audgunn, M. Sogn. Søndenfjelds: *Augun* og *Augen*. (Er noget tvivlsomt).

Audkjell (Aukjel). Fra Mandal.

Audni? (Unni), Kv.

Audun, M. Findes skrevet: *Auben*, *Auen* og *Auon* (efter Udtalen).

Aule, M. Østerdalen.

Aagne, M. Sogn og flere Steder.

Aake (Aage), M.

Aale, M. Senjen (efter Matrikulen).

Aalov, Kv. (Lellemarken?).

Aamund, eller *Aamunde*. (See ogsaa *Ommund*).

Aamunda, Kv. (Nyere Navn).

Aane, M. Norbland og fl. — Om Navnet *Aadne*, som bruges syd i Landet, skal henføres hertil eller til „*Arne*,” er uvis. — Jf. *Aagne*.

Aanund, eller *Onund*; forðum *Onund*. Findes skrevet: *Aanon* *Aanen*, *Aaund*. Det sidste er nok egentlig den ældste Form;

men *A* gaar over til *D* eller *D*, og naar *R* følger efter, udtales *D* som *Na*. (See Anmærkningen ved *Nesfure*).

Narlang, Kv. Søndfjord.

Narstein. Søndhorland. (Matr.)

Nasa (*Nase*), Kv.

Naahild (*Nasilde*), Kv. — *Naselene* og *Neflene* er vistnok et nyere sammensat Navn.

Naani (*Dæni*, *Nasne*), Kv. Raabygdelaget.

Naastein. Matr. fra Habeland.

Nasta, Kv. Tellemarken.

Naasulv. Raabygdelaget og fl. Findes skrevet: *Nasulb*, *Nasolb*, *Dsulb*, *Dsuf*, *Dsuf*. Hertil hører vel ogsaa *Nsel*, fra Sandøver. Disse Navne kunne godt være eet og det samme, da *Ns*, *Nas* og *Ds* kunne ombyttes, og „*Ulv*“ kan gaae over enten til *Ul*, *Ul*, *Ul*, eller til *Kv* (*Uf*, *Df*).

Naasvalb (*Dsvalb*). Tellemarken.

Naasulb (*Nasulb*). Raabygdelaget.

Nange (*Baugle*), M. Tellemarken.

Naard (*Baar*, *Baal*). Herved mærkes, at „*rd*“ udtales næsten som *L* i Trondhjems og Agershuus Stift, men ellers udtales det som *R*. Sealeses ogsaa i Navnene *Gard* (*Fingard*), *Gjurd*, *Sigurd*, *Lørd* og fl.

Negga, Kv. Rysfjelle og fl. (Naasteen en Forkortning af det gamle *Bergfjot*).

Nerge (*Bergle*), M. Ogsaa *Berger*, søndenfjelds. (Jf. *Berge*).

Nergsvein. West i Trondhjems Stift.

Nergtor (*Bertor*). — Navnet *Bardo* og *Bardon* hører vel heller til Bartholomæus.

Nerulv. Kristiansands Stift. Findes skrevet *Berulff*, *Bærulb* og *Beruf*. Hertil hører vel ogsaa *Bærel* og *Bærrilb*.

Nesfe, M. I Trondhjems Stift: *Nesf*.

Njarte, M. Romsdalen. Ogsaa *Njerte*.

Njug, M. Setersdalen.

Njørgulv. Søndenfjelds. Ogsaa: *Njæruff*, *Njørguf*.

Njørn (*Njornh*, *Njøbn*).

Njørnar (*Njorner*). Matr. fra Lefjar.

Njørne (*Njønne*, *Njøbne*), M. Paa *Noss* udtales det som *Njebne*. Forbum *Njarn*.

Njørnolv. Romsdalen. (I Matr. *Njornalf*).

Njodvar. Nordfjord.

Njoge (*Njogle*). Findes skrevet: *Baaje*, *Njeye* og *Njeye*.

- Bonde. I Lessar og fl.
- Borgar. Søndenfjelds. I Sætersdalen: Borgaar. I Matrikullen findes ogsaa Borge og Borre, som vistnok er et andet Navn.
- Borghild (Borgilba, Borrlid), Kv.
- Borgni (Borni), Kv. Søndfjord og fl.
- Brand. Uvist hvorhelst. Jf. Gudbrand og Herbrand.
- Brodd. I Trondhjems Stift.
- Broder. Trondhjems Stift.
- Bruse. Søndfjord o. fl.
- Brynhild (Brynilda, Brynla), Kv.
- Brynjulv. Findes i forskellige Former: Brynjulf, Brynjolf, Brønjul, Brynjulb, Brynjel, Brynilb og Brynhilb; ogsaa Brynolf og Brynolb, hvoraf de sidste kan skee kunde høre til det gamle Brunolf.
- Byrge (Berge, Børre), M. Forbum Birgit. Er tilbeels vækkeligt at adskille fra „Berge“ (see ogsaa Borgar). I Søndmør bruges „Byrraa“, som maa være et andet Navn.
- Dag. I Hardanger, Boss og fl.
- Dagfinn, nogle Steder: Daffin.
- Dagni, Kv. Lellemarken.
- Disa (Dise), Kv. Lellemarken. Egentlig Dis.
- Dreng. I Raabygdelaget.
- Dyre, M. Søndenfjelds.
- Egil, eller Eggel; ogsaa udtalt Eiel og Iggil.
- Eiliv (Eilev). Forbum: Eillf. Skrives ogsaa Eilef og udtales paa nogle Steder Elløv.
- Elimund. Efter Pontoppidans Ranneliske.
- Einar. Nogle Steder Eina.
- Eirik. (Udtales nogle Steder som Erik).
- Eirika, Kv. (Nyere Navn).
- Eivind (Eivin, Even).
- Eldrid, Kv. Romsdalen.
- Ellend eller Erlend, M. Hedder ogsaa Erlaub, Ellaub, Ellen og Elen. Forbum Erlaub.
- Elling eller Erling, (Det sidste er den gamle Form).
- Endrede (Endre). Forbum Einrdre.
- Faste, M. Gulbalen og fl.
- Finn. Mange Steder.
- Finboge (Finboe). Sjelden.
- Finngard (Fingar, Fingal). Søndenfjelds.

- Finnkjell (Finkel). Balbers o. fl.
 Finnved. Matr. fra Søndermør.
 Folke (Folkje), M. Sætersdalen.
 Folkvard (Folkvar). Mandal og fl.
 Fride? (Frie), M. Efter Pontoppidans Liste.
 Frode, M. Søndensfjelds (Eger, Hedemarken).
 Fuse, M. Ved Bergen.
 Gard (Gar). Mandal og fl.
 Gardbrand. Nordfjord.
 Gaut. Lister og fl.
 Gauce, M. (Sikke det samme som forrige).
 Gils (Gilles), M. Nordland.
 Gisla, Kv. (Efter Pontoppidan).
 Gislaug (Gislaug), Kv.
 Gisle, M. (I Bergens Stift: Gittle og Gjelle).
 Gjeir, M. Tellemarken. (Afsagt). Ved dette og næstfølgende
 Navne mærkes, at det ikke er nødvendigt at de Stulbe skrives
 med „Gj.“ da det endog vilde være rettere at skrive dem med
 „G“ alene (Geir); saaledes ogsaa Aageir, Torgeir, Begeir,
 o. s. v. Men i Udtalen bør det altid hedde Gjeir.
 Gjeirhild (Gjerilba), Kv. Uvist hvorhøst.
 Gjeirleiv (Gjerlef, Gjerløv), M. Smaalene.
 Gjeirmund (Gjermund).
 Gjeirtrud (Gjertru), Kv. — Jf. Jartrud.
 Gjeirulv. Findes skrevet Gjerulf og Gjerulb.
 Gjerd (Gjar), Kv. Ved Bergen.
 Gjest. Sogn og flere Steder.
 Gjevald. Matr. fra Østerdalen. Forlum Gjaafald.
 Gjurd (forlum Gyrb). Søndensfjelds. Findes skrevet: Junn,
 Juer, Jubr, Juel og Juul. Her mærkes det som før er
 sagt om Udtalen ved Navnet Baard.
 Gløder (Gløer). Matr. fra Jarlsberg.
 Gode? (Goe), M. Fra Nummedal og fl.
 Grim. Trondhjems Stift.
 Grimar. Tellemarken.
 Grip, M. Hardanger.
 Gro, eller Groa, Kv. Søndensfjelds.
 Grunde, M. Raabygdelaget og fl.
 Gudbera (Gudber), Kv. Fra Raabygdelaget. — Ordet „Gud-
 maa i dette og nogle følgende Navne vistnok tages i en sær-
 egen Betydning, nemlig som en Forandring af Gunn eller

„Sunnr,“ som i det gamle Sprog ofte gaar over til „Subr.“
 Altså er vel Subbjørg egentlig det samme som Sunnbjørg,
 Sublaug det samme som Sunnlaug o. s. v.

Subbjørg (Subbjør), Kv.

Subbrand. Denne Form synes nu at være sjelden; derimod
 er Gullbrand meget brugeligt.

Sublaug, eller **Gullaug**, Kv. Romsdalen.

Sublaug (Gullaug), M. Raabygdelaug og fl.

Subleik, eller **Gulleik**. — Nogle Steder ogsaa **Gullak**, som maastee
 er et andet Navn.

Subleiv (Gulleiv), M. Søndhordland. Ellers findes ogsaa
 Gulløv og Gulluf, som vistnok hører hertil, hvis ikke til
 Sublaug.

Submund. Nogle Steder: Gullmund.

Subni (Guni), Kv. Søndmør.

Subolv. Nordland (efter Matr.). Hertil hører vistnok **Gulf**
 (fra Sogn) og **Guel** (fra Valbers).

Subrid (Guri), Kv. I Setersdalen: Guitri.

Subrun, Kv. Udtalt: Guru (Trondhjems Stift), **Guitro** (Seters-
 dalen), **Guro**, **Guraa** (Bergens Stift), **Goro** (Søndenfjelds).

Subveig, Kv. Voss.

Subvor, R. Setersdalen. — Jf. Sunnvor.

Gulla (Golla), Kv. Fra Trondhjems Stift. Er tvivlsomt, da
 man ogsaa har Navnet „Gollaa,“ som vistnok er det samme
 som Sublaug.

Gulle, M. Fra Helgeland.

Gunna (Gunne), Kv. Setersdalen.

Gunnar, M. Nogle Steder: Gunna.

Gunnbjørg (Gunbjør), Kv. — Jf. Subbjørg.

Gunnbjørn. Nest Søndenfjelds.

Gunnborg (Gunbør), Kv. Fra Nebeset.

Gunne, M. Tellemarken og fl.

Gunnhild (Gunnilda, Gunla), Kv.

Gunnlaug, Kv. Mandal?

Gunnleik. Tellemarken og fl.

Gunnleiv, M. Mandal og fl.

Gunnrod (Gundro), M. Smaalene.

Gunnstein. Kristiansands Stift.

Gunnulv. Er ogsaa skrevet **Gunnuf** og **Gunnuld**.

Gunnvald. Søndenfjelds.

Gunnvor, Kv. Hertil hører vel ogsaa: Sunnvor.

- Succorn.** (Synes egentlig at have hørt **Sud-Horn**).
Syda, eller Sjoda, Kv. **Ubtakt: Sjode, Saa, Sør.**
Syrid (Sjyri), Kv.
Syveig? (Sjve), Kv. **Satersbalen.**
Sætor. **West i Trondhjems Stift.** **Andre Steder: Sætor, som**
maaflæe er et andet Navn.
Sæte (Sætte), M. **Tellemarken. (Afkast).**
Saldor. (Egentlig **Sall-thor**). **Andre Steder Salds.** **Fra Sald-**
brandsbalen har man ogsaa „Saldog,“ som maaflæe er et
andet Navn.
Saldora, Kv. (Egentlig **Sall-thora**).
Sall, M. **Harbanger.**
Sallbjørg, Kv. **Efter Pontoppidan og fl.**
Salldis, Kv. **Harbanger.**
Salle (Sable), M. **Ikke det samme som Sall.**
Sallfrid, Kv. (Efter **Pontoppidan**).
Sallgieir. **Harbanger og fl.**
Sallgjerd (Sallgjer), Kv.
Sallgrim. **Søndensfjelds.**
Sallhjel.
Sallmund? (Sellemund). **Agershuus Stift.**
Sallrid (Sallri), Kv. **Søndhordland.**
Sallstein.
Sallvard (Sallvar, Sallvor, Sallgor).
Sallveig? (Sallvig), Kv.
Sarald.
Sasse, eller Sætle, M. **Voss.**
Sav, M. (Efter **Pontoppidan**). **Fordum Sæf.**
Saakarla, Kv. **Sogn.**
Saakon (Saakaan, Saakaan).
Saavald (Saavel, Savel). **Er tvivlsomt, da det vel kunde være**
en Forandring af Saavard (Saaval).
Saavard (Saavar, Sover),
Sein, M. **Fra Lister.** **Maaflæe det gamle Sebin.**
Seine, M. **Søndhordland og fl.**
Selga (Selge, Sæge), Kv.
Selge (Selje), M. **Der findes ogsaa Sælle, Sælle og Sæge,**
som maaflæe kunde høre til et andet Navn. Sj. Selgieir.
Sella (Selle), Kv. **Tellemarken og fl.**
Selling. **Lister og Mandal.**
Seming (Semning). **Nordland og fl.**

- Serbjørn.** Tellemarken.
Serborg (Serbor), Kv. Ved Bergen.
Serbrand. Søndenfjelds.
Serdag. I Nordland (Salten).
Sergils (Sergjuls, Serjus). Naabygdelaget og fl.
Serlaug (ogsaa Hellaug), W. Bøss og fl.
Serleik (ogsaa Helleik, Hekik). Kristiansfands Stift.
Serleiv (Serlef, Serlof?). Søndfjord og fl.
Sermod. Tellemarken og fl.
Sermund. Sogn og fl.
Silda (Silde, Sille), Kv. Forlum Hill.
Sildeborg (Helleborg, Hyllebor), Kv.
Sildebrand. Fra Gulbalen.
Sildegunna, Kv. Harbanger.
Sjarrand (Jarand, Jorand), W. Kristiansfands Stift og fl.
 I Søndhorland udtales det som Kjerrand (ligeledes som Kjell for Hjell, og Kjun for Hjunn); man skriver det ogsaa „Tjerrand,“ men dette har ingen Grund.
Sogne (ogs. Sugne); W. Søndhorland og fl.
Solgteir (for Solmgjteir?). — Jf. Selge.
Solm. Smaalene og fl.
Soskuld. Lister, Mandal. I Tellemarken: Huskuld.
Suge (Suje), W. Mandal.
Sugleik (Saulik, Svolik). Trondhjems Stift.
Inga (Inge), Kv. Rysfjelle og fl.
Ingebera (Ingeber), Kv. Søndmør.
Ingebjørg, Kv. Udtales forskjelligt: Ingebjør, Inbjør, Embjør; ogsaa Inglebjør (Harbanger), Inbjør (Stjorbalen).
Ingeborg, Kv. (Udtales med „ge,“ ikke „gle“).
Ingegjerd (Ingeglær, Inglær, Inger), Kv.
Ingeleiv, Kv.
Ingemeard (Ingemor), W. — See Raard.
Ingemund. Rysfjelle og fl.
Ingerid (Ingjert), Kv.
Inggard (Ingal), W. Romerige.
Inghild (Inglid, Engel), Kv. Lister og fl.
Ingjeld (Inglid, Engel), W. Forlum Ingalb.
Ingulv (Ingal), W. Fra Østerbalen.
Ingvald.
Ingvar. I Rysfjelle og flere Steder.
Ivar. Rogle Steder: Iva og Iver.

- Jarderud (Jartru), Kv. Forfjelligt fra Skeitrud.
- Jofred, M. Fra Mandal.
- Jogjeir. Tellemarken. — Hertil hører vel Navnet Jegjet og „Jøger,“ fra Balbers.
- Jokjell. Fra Mandal. (Matrikulen).
- Jorid (Jori), Kv. Fra Lister.
- Jorun, Kv. Raabygdelaget og fl. Nordenfjelds: Joron, Jora. Findes ogsaa skrevet: Joren, Joran, og Gjorrund.
- Jostein (Josten, Jussten). Trondhjems Stift.
- Jørund, M. Raabygdelaget og fl. Er nok mere almindeligt end man tror, da det gjerne udtales som Joren og forveksles med Jørgen.
- Karl. — Ved Trondhjem forekommer „Kal,“ som maaske kunde være et andet Navn, nemlig det gamle Kale.
- Katla, Kv. Søndhorland. (Beslægtet med Kjetel).
- Kaare, M. Bergens Stift.
- Kjelberg (Kjelber), M. Trondhjems Stift.
- Kjell. (Egentlig samme som følgende).
- Kjetel. Søndenfjelds ogsaa Kjttil.
- Kleng, M. Rysfylke.
- Knut.
- Kolbein.
- Kolbjørn. Hallingdal og fl.
- Lage (Lage), M. Søndenfjelds.
- Ledulv, eller Lidulv (Leuf). Tellemarken.
- Ledvard, el. Lidvard. Nest i Kristiansands Stift. Findes skrevet: Levdor, Levor, Levard, Levar og Lever.
- Leidulv (Leulf, Leiuld, Leiel). Kristiansands Stift.
- Leif (Leig, Leeg). Lister og Mandal.
- Leiv (Leif, Lev), M. Kristiansands Stift.
- Liv, Kv. Nogle Steder: Liva eller Live.
- Ljodolv. Hertil hører nok „Ljoel“ fra Raabygdelaget og Jod (ogsaa skrevet Gjuel) fra Lister og flere Steder. Dogsa Ludolf er egentlig det samme.
- Ljot, M. Sætersdalen.
- Ljotolv? Hertil hører vistnok Navnet „Jødel“ fra Sæteren og Lister (hvor Ordet „Ljot“ vel kunde gaae over til Jod eller Jød). I Tellemarken findes ogsaa et Navn „Lotov,“ men om dette hører hertil, er mere uvist.
- Loden (Løden). Trondhjems Stift.

- Lodvard. I Tellemarken Lodbør (Lobdyor). Hertil hører vel ogsaa „Lodvør“ fra Gulbbrændsbalen.
- Lodve. (Forbum Løvir). Hertil maaste: Løve (fra Senjen) og Løve (fra Romsbale).
- Magne, M. Bøss og fl.
- Magnild (egentlig Magnhild), Kv.
- Maard (Maar), M. Søndfjord. Forbum Nord, el. Nord.
- Milda (Mille), Kv. Fra Nordland.
- Mildrid, Kv. Søndmør og fl.
- Narve, M. Søndenfjelds.
- Navar. Fra Rysfelle.
- Nerid (Nari, Niri), M. Raabygdelaget og fl. Fra Jarlsberg har man ogsaa Niritid, som maaste er et andet Navn.
- Nottolv (Nottov, Notto). Raabygdelaget.
- Nup? (Nub), M. Fra Hallingdal og fl.
- Odd, M. (Ogsaa skrevet Nab).
- Oddbjørg, Kv. (Udhjør, hos Pontoppidan).
- Odde, M. Fra Helgeland.
- Oddgjeir. Søndfjord.
- Oddlaug (Nablog), Kv. Fra Lister?
- Oddmund. Harbanger.
- Oddveig, Kv. (Udøe, hos Pontoppidan).
- Odulv (Dulf). Efter Matr. fra Romerige.
- Olang, Kv. Søndenfjelds.
- Olav (Ola, Ole). Det almindeligste Mandssnavn.
- Olava, Kv. (Ikke meget gammelt).
- Olvera (Olber), Kv. Tellemarken?
- Olbjørn (Albjønn, Olbjøvn). Hallingdal.
- Olmod (Almo), M. Harbanger.
- Olve, M. Raabygdelaget. I Harbanger: Olver. Forbum Dvtr.
- Ommund el. Omund. Forbum Ogmund (Ogmundr).
- Orm. I Kristiansands Stift.
- Ottar (Attar, Atter).
- Palle, M. Nordfjord.
- Palme, M. Ringerige og fl.
- Ragna, Kv. Søndhorland og fl. Ogsaa: Rogna. Bøss.
- Ragnild (Ragnilda); egentlig: Ragnhild, Kv.
- Randid (Randt); egentlig: Ragnid, Kv.
- Rannmod (Randmo), M. Romsbale.
- Rannveig, Kv. Hertil hører vel Rannet og Rønnog eller Rønnaug.
- Raste, M. Nordland. (Maaste Finst).

Kavald. Fra Romdalen.

Kaadgjerd (Raagjar), Kv. Nordland.

Kaidar (Kaiar, Kier), Kristiansands Stift og fl.

Kaidulv (Kaiulf). Søndenfjelds. Hertil hører nok ogsaa Krid, fra Nordffjord.

Kaidunn, Kv. (Kien, hos Pontoppidan).

Kikulv. Gardsanger.

Kikvald, eller **Kekvald.** Bukensb.

Koald. Stavanger Amt og fl. Hertil henføres man ogsaa Navnet **Brold** eller **Braal**, som bruges i Raabygdelaget.

Koar. Sogn og fl.

Koe, M. Fra Romdalen.

Kognald. Forbum Rognavald, Ragnvald.

Kollaug, M. Stjorbalden og fl.

Kolleiv, M. Raabygdelaget og fl.

Kolv (Kolf). Rangesfeds.

Komund, ogsaa **Kaamund.** Nebenas og fl.

Kaffe (Sare).

Salmøy, Kv. Efter Pontoppidan.

Salve. Naastee det samme som **Solve.**

Seming (Semming). Østerdalen og fl.

Serkve, M. Søndmør.

Sigbjørn. Kristiansands Stift.

Sigbrand. Lister.

Sigfred, M. Nordland.

Sigfus. Ved Bergen.

Sigmund. Lister og fl. Nogle Steder **Simund**, som Iet bliver forverlet med **Simon.**

Signi (Signe), Kv.

Sigrid (Sigri, Siri), Kv.

Sigtrud, Kv. Nordhordland.

Sigurd. Raabygdelaget og fl. Det gaar ellers over til **Sjgun**, **Sjur** og **Sjul.**

Sigvald. Lister, Nebenas og fl.

Sigvard. (Egentlig det samme som **Sigurd**). Gaar sædvanlig over til **Siver** og **Syver**; nogle Steder **Sivert.**

Sigved, M. Rysfjelle.

Sigvor, Kv. Ved Bergen.

Sindre, M. Habeland og fl.

Sjofar. (Wilses Beskrivelse over **Sjofberg**).

Sjovald. (Pontoppidans **Ravncliffe**),

- Hovet. Sogn, Halsbænger og fl.
 Hovor, Kv. (Efter Pontoppidan).
 Hønde (Sjønne, Skønne), M. Dbalen og flere. Forbum
 Sjaunde.
 Hage (Staje). Fra Mandal.
 Hakk. I Sogn.
 Hjolde (Skjolle), M. Ved Kristiania. Forbum Skjalbe. Der
 findes ogsaa Skjoller, som maaskee forbum har hedt
 Skjalbar. (Beslægtet med Skjold).
 Hjoldulv. Fra Nedenas. Findes Krævet Skjelaf og Skjeluf.
 Hule, M. Fra Aker og fl.
 Hnare, M. Nabygdelaget?
 Hulle, M. Sogn, Valdres. Forbum Sørle.
 Holmund. (Forverles sundom med Salomon).
 Holve, M. I Hallingdal Selve. Hertil hører maaskee Selve
 og Saave i Tellemarken.
 Holveig (Solvei, Sylvet), Kv.
 Høndolv (Søndov). Tellemarken.
 Hone, M. Kristiansands Stift. Nogle Steder: Saane.
 Htaale, M. Mandal og fl. — Staal i Trondhjems Stift.
 Htein. Rest søndenfeldts.
 Hteinar. Nogle Steder: Steina.
 Hteinarna (Steinarne), Kv. Søndmør (afslagt).
 Hteinbjørn. Mandal.
 Hteinsinn. Tellemarken?
 Hteingrim. Mangeslebs.
 Hteinulv (Stenulv). Tellemarken og fl.
 Hteinvor, Kv. Hertil hører ogsaa: Steinvor.
 Hterkulv? (Sterkulv). Aker og Mandal.
 Htig, M. Mandal og fl.
 Htigand (Stian). Nebenes og fl.
 Htillaug, M. Smtaakemene og fl. Forbum Styrlaug. Det
 Navn, som skrives Stikuf og Stikuf, er maaskee et andet
 Navn: Stikuf?
 Htyrk? (Stork, ogsaa Stork). Vefsenfeldts.
 Htyrkaar, M. Mangeslebs.
 Hndre, M. Tellemarken.
 Hvale, M. Søndhorland og fl.
 Hvana, Kv. Fra Mandal.
 Hvanhild, Kv. (Avisk hvordelt).

Svanlang, Kv. I Sætersdalen: **Svaalung.** I Tellemarken bruges „Svaanaug,” som maa være et andet Navn.

Svein.

Sveinke (Svenke), M. Mandal og fl.

Sveinung. Raabygdelaget og fl.

Sverke. Søndhorbland og fl. I Stjorbdalen forekommer „Svert,” som vistnok er et andet Navn.

Sæbjørn. Rangeskeds.

Sæborg, Kv. Fra Balbers.

Sæfinn (Sefin). Efter Pontoppfban.

Sæfred (Sævrid, Sæfre), M. Rysfelle og fl.

Sæmund. Trondhjems Stift. I Søndmør bruges **Saumund** og i Tellemarken **Saamund**; det sidste hører maaskee til **Solmund**.

Sævald (Sævalb). Rangeskeds.

Sævat (Sævat), M. Egentlig det samme som **Sjøvat** (af **Sæ**, b. e. **Sø**). I gamle Skrifter findes ikke disse Navne men derimod **Sigvæt**, som rimeligvis nu vilde udtales som **Sivæt**.

Tengel. Nedenas og fl.

Tjodgjeir (Tjogjeir). Sætersdalen og fl. Ogsaa skrevet: **Tjoger**, **Rybjær**, **Ryer**. Hertil hører vel ogsaa **Tøger**, og maaskee **Tyge**.

Tjodolv (Tjols). Søndhorbland og fl. Hertil hører vel **Logsæ**: **Tjøl**, **Rjøl** og **Tjole**, fra **Rister** og **Mandal**.

Tjodvald (Tjovalb). Ved Arendal.

Tjodvor (Tjovvor), Kv. Raabygdelaget.

Tjostar (Tjoster). Fra Kolbal.

Tjostolv. Findes skrevet paa ti forskjellige Maader: **Tjostolf**, **Rjostof**, **Tjostof**, **Tjostuf**, **Tjostol**, **Rjostol**, **Tjostøl**, **Rjostøl**, **Tjostel** og **Rjostel**.

Tjostvald. Tellemarken? (Landstads Folkevise, 380).

Tolv (Tolf), M. Nedenas, Jarlsberg o. fl.

Tora (Tore og Tor), Kv. De Navne som begynde med „Tor,” have i forrige Tid været skrevne med **Tj** eller en enkelt **Bogstav (p)**, som har havt en særegen Udtale og været forskjellig fra „**T.**” Ligesaa: **Tengel**, **Tjodgjeir**, **Tjostolv** og flere. Men dette har ogsaa været Tilfældet med mangfoldige andre Ord, som nu skrives med „**T.**”

Toralv (eller Toralbe), M. Hertil ogsaa **Taralv**.

Torarna, Kv. Hertil høre vistnok Navnene **Torann**, **Torran** og **Taran**, hvis de ikke skulde være Forvanslinger af **Torunn**.

- Torbera** (Torber), Kv. Rysfjelle og fl.
Torberg (Torber), M. Trondhjems Stift.
Torbjerg (Torbjør), Kv. Setersdalen og fl.
Torbjørn.
Torborg, Kv. Kristiansands Stift.
Tord (Tor, Tol), M. Forbum Thord (pørbt). — Om Udtalen see Baard.
Tordis, Kv. Nummedal (?).
Tore, M. Forbum Thorit.
Torfinn. Vestensfjells.
Torgard (Torgal), M. Østerdalen og fl.
Torgaut. Fra Bergens Stift?
Torgils, eller **Torgjuls**. Nordfjord og fl. Ellers findes: **Torjus**, **Torjes**, **Torgis**, **Torris** og **Tørris**, som vistnok høre hertil (hvis ikke til det gamle Torgjell). Navnet **Truls** bliver ogsaa henført til Torgils.
Torgjeir. Hertil høre: **Torjer**, **Torje**; **Targjel**, **Tarjer**, **Tarjes**, **Terjer**, **Terje**.
Torgjerd (Torjær), Kv. Ved Bergen.
Torgrim. Søndensfjells.
Torgunna, Kv. Harbanger.
Torhild (Torilba), Kv. Efter Pontoppidan.
Torkjell (Torkill). Nogle Steber Larkjell.
Torkaf (Tollaf). Nogle Steber Tallaf.
Torlaug (Tollaug), Kv. Romsdalen.
Torleif (Tolleif). Hertil hører maaskee ogsaa „**Tolli**“ fra Lister og Mandal.
Torleiv (Tolleiv), M. Vest søndensfjells. Hertil ogsaa **Talleiv**, **Labbelv** (Setersdalen) og **Lellef**.
Torkjot (Tolljot), M. Efter Pontoppidan.
Tormod (Tormo).
Tormund. Mandal og fl.
Torni (Tobni, Tone), Kv. Raabygdelaget. Hvorvidt Navnet **Trone** (i Søndfjord) kunde henføres hertil, er uvist.
Torolv. I Setersdalen Torov.
Torrid (Tori). Kv. Raabygdelaget.
Torstein (Tosstein).
Torunn, Kv. Rysfjelle.
Torvald. Søndensfjells. — Det Navn, som skrives „**Torvild**,“ er maaskee et andet Navn.

- Tov, N.** Lellemarken. (I nogle Tilfælde kunde det vel være det samme som **Løv**).
- Tova, Kv.** Er kjendst, men synes at være aflagt.
- Trond (Tron) N.**
- Trude (eller True), N.** Søndfjord.
- Trygg N.** Bustrub og fl.
- Turid, Kv.** Nest søndenfjelds. (Jf. **Torrid**).
- Tuve (Tue), N.** Smaalene og fl.
- Tyre eller Tyri, Kv.**
- Ulv.** I Setersbaleen Ulv. Bruges ellers mest i Sammenfatning med andre Navne, og hedder da tilbeis Dlv (især naar den forrige Stavelse har D), s. Ex. **Lovolo, Kottolo**. Det ses endes paa nogle Steder til „Uv“ (Bjergsø, Sunna, Sætnuv) og paa andre Steder til „U“ og „U“ som i **Uvjal** og **Uvstel**.
- Ulve, N.** Fra Valbers og fl.
- Ulvhild (Ulvilva), Kv.** Efter Pontoppidan.
- Unn, Kv.** Hallingdal? I Ryfylke: Unna.
- Vagn (Vogn), N.** Efter Pontoppidan.
- Valborg, Kv.**
- Vald (Vall), N.** Nordfjord.
- Valgjerd (Vallær), Kv.** Sogn.
- Vebjørn.** Søndenfjelds.
- Vebrand.** Nummedal.
- Vegjeir.** Her til hører vel „**Vea**“ fra Søndhordland og „**Vigjer**“ i Hallingdal.
- Vehild? (Viel eller Vi'il), Kv.** Nummedal.
- Vehjelm (Vielm).** Søndmør. Rigtig skrevet **Vilhelm**.
- Vemund.** Ved Bergen.
- Vermund.** Lister og Mandal.
- Vetle, N.** Søndenfjelds. (Forbum **Veterlids**). Her til hører maaskee „**Velle**“ fra Jæderen.
- Vevs.** Fra Smaalene og fl.
- Vigleik.** Hardanger og fl.
- Viking.** Vestenfjelds.
- Vilborg, Kv.** Setersbaleen.
- Vilhjelm? Om Navnet „Vilken“** fra Jæderen, hører her til, s. uvist. Ellers bruges **Villam** og **Villank**, som synes at være fremmedt.
- Villeik.** Synes at være forskjelligt fra **Vigleik**. **Villak** fra Ryfylke og flere Steder, synes ogsaa at være et andet Navn.

Astein. Hallingdal og Bergens Stift.

Atorm (ogsaa **Atyrme**). Gardanger.

Egeleiv? Kv. fra Tellemarken. Findes skrevet **Egelev**.

Eygils (Dyus). Fra Bergens Stift (?)

Eygunn, Kv. Tellemarken.

Eystein (Osten). Om det nordensjeldste „Esten“ hører hertil, er uvisst, og ialfsald synes **Aastein** og **Astein** at adstille sig herfra.

Eyulv. Hertil: **Dyuv**, el. **Dyuf**, fra Raabygdelaget, og **Dyel**, fra Bofs.

Eyunn, Kv. Tellemarken.

Eyvind (Oven). Synes at være forskjelligt fra **Elvind**.

Dette er da altsaa en Liste over saadanne Navne, som kunne ansees som ægte norske, eller som Navne af første Rang for vort Lands Bedkommende. De allerfleste af dem findes ogsaa i gamle norske Skrifter, og deri har man da oftest en Veiledning med Hensyn til Navnernes Opfatning og Skrivemaade. *) Der er dog ogsaa nogle Navne, som jeg ikke har fundet i gamle Skrifter, men som jeg alligevel har indført i denne Liste, fordi de synes tydelig nok at være dannede af gamle norske Ord. Saadanne Navne ere: **Audkjell**, **Bonde**, **Gardbrand**, **Herdag**, **Ingebera**, **Inggard**, **Oddmund**, **Sæbjørg**, **Tjodbor**, **Tormund**, **Beulv**, **Dyunn** og flere.

Imidlertid findes der vistnok mange flere norske Navne, som ikke endnu ere samlede. I de gamle Skrifter findes ialfsald en stor Mængde, foruden dem som her ere opregnede.

*) Det er en stor Uleilighed ved de Navne, som man kun finder i nyere Skrifter, at Skrivemaaden ikke altid er at stole paa, da Navnene lettelig forvansktes ved Skrivfeil og Trykfeil, og nogle af dem endog sædvanlig skrives paa en Maade, som hverken passer til Udtalen eller til Navnernes gamle og rette Form, f. Ex. **Tjerrand** for **Rjerrand** (**Hjarrand**), **Orgen** for **Orjan**, **Ingeborg** for **Ingebjørg**. Man kan saaledes ikke vide, hvorledes et Navn skal opfattes, førend man hører, hvorledes det udtales af Almuen i de Bygder, hvor det bruges. Og det værste er, at en daarlig Skrivemaade atter virker paa Udtalen, saa at ogsaa denne med Tiden forvansktes.

Da det er muligt, at mange af disse Navne endnu bruges paa et eller andet Sted i Landet, og det desuden kunde være nyttigt at have saa mange som muligt samlede paa eet Sted, skal jeg her anføre en Række af saadanne gamle Navne, nemlig følgende:

Udvis. Ubbjærd. Uradis. Urnheid. Urnheid. (Urnid).
 Urmod. Urarod (Andro). Usmod. Uudbjørn. Uudgild.
 Uudulv. Bergljot. Bjørg, Kv. Brandulv. Bryngjerd, Kv.
 Duf. Eldgrim. Finggeir. Finnvard. Frøygjerd. Frøylein.
 Gautulv. Gjeirbjørg. Gjeirlaus. Gjeirni. Gjeirrid, Kv.
 Gjeirstein. Gjeirvald. Gissur. Glum. Grimhid, Kv.
 Grimkjell. Gudmar. Gudrod. Hallbera, Kv. Hallbjørn.
 Hallfred. Hallvor, Kv. Haul. Hørgrim. Høvstein. Haamund.
 Høarel. Herbjørg. Herdis, Kv. Hergrim. Herjulv. Herid,
 Kv. Herkeia. Hertrud, Kv. Hervald. Hervor, Kv. Hilderid,
 Kv. Hjelm. Hjorleiv. Hjormund. Holte. Hun. Hungjerd,
 Kv. Hunrod. Hvat (Kvat). Inge (M.). Ingunn, Kv. Isfrid,
 Kv. Isgrim. Ismar. Kalv. Kjeldbjørn. Kjeldrid, Kv. Kollinn.
 Koll. Kvif. Loft. Modolv. Nessstein. Oddleiv, Kv. Oddvor,
 Kv. Ottrel. Ragnar. Ragnfrid, Kv. Rane. Ravn. Rannulv.
 Ryt. Sigbjørg. Sigleiv, Kv. Sigrod. Sigtrygg. Stjalder
 (Stjaldør), Kv. Stofte. Solvor, Kv. Starkad. Steirrod
 (Standro). Steintor. Sumarlide. Særel. Tind. Tjodgjerd,
 Tjodhild og Tjoduna, Kv. Torhalla, Kv. Torodd. Torvard.
 Torvor, Kv. Ufeig. Ubbkjell. Valbrand. Valdis, Kv. Vale.
 Valgard. Vedis, Kv. Vegard. Vegjest. Vekjell. Vekaug, Kv.
 Vekiv. Veklein. Vigar. Vigdis, Kv. Vigfus. Vilgjeir.
 Vllgjerd Kv. Vilmund.

I de nyere Navnesamlinger findes der ellers endet Navne, som see ud til at være norske, men som jeg dog ikke har været at optage i Listen, dels fordi der er Tvivl om, hvorvidt de ere ret skrevne eller ret opfattede, og dels fordi man ikke med Visshed kan lægge dem ind under noget bestemt gammelt Navn. Saadanne ere følgende, — Aggrim (fra

Sogn). Al eller Ael (fra Smaalenene). Angunn (som Mandsnavn). Aseli (Aslin?), Kv. Austein (Auststein?). Auver (fra Setersdalen og Tellemarken)*). Hals (maaskee Adils). Anet (fra Nordland; maaskee det gamle Andot eller Ondott). Asjul (fra Busterud). Aastie, M. (maaskee Aaste). Bagge. Bellest. Bjermund. Bovilda (maaskee Baughild). Brede. Bølung. Dam. Dan. Daae (strides David, men neppe med Aet). Domilda, Kv. (hos Pontoppidan). Durdei og Dyrdei, Kv. Frihjorn (Frøpjhjorn?). Gasse (Mandal). Gaukje, Kv. (Hardanger). Gjertje, Kv. Gjesfa, Kv. Gjete (i Smaalenene). Hartel (maaskee Hertjell). Helle, M. Jodda eller Joddo, Kv. (maaskee Gyda). Jorrus. Jode, M. Levin (Lidvin?). Lof. Merild, M. Nottung. Omfred (maaskee Holmfred). Ott (fra Mandal). Riborg, Kv. Romert (maaskee Rodmar). Sellit (maaskee Sæleik). Soland. Stoe. Strømme (Strøyne?). Tala, Kv. (i Nysylte). Taale. Tolki (see Torleik). Torgunn (som Mandsnavn). Waadju (fra Mandal; maaskee Waltjov**). Sete (fra Smaalenene). Odven (maaskee Oddvin). Orjar (ogsaa skrevet Orger). — Saadanne Navne som Harvor, Jutvar, Vikan og deslige som findes i Matrikulen, ere rimeligvis indkomne ved Trykfeil.

Imidlertid gives der ogsaa endeel Navne, som vistnok synes at være indkomne fra andre Lande, især Lydsland og

*) Dersom Navnet udtaltes som „Auvar,” vilde jeg opfatte det som Aulvard; men da dette ikke er Tilfældet, maa det have en anden Grund: Efter de tellemarkiske Lydsformer kunde det kanske være det samme som Olver, men ogsaa dette har noget imod sig.

***) De gamle Navne, som gaae ud paa tjov (Tyv), f. Ex. Fritjov, Geirtjov, Gunntjov, — synes dog i den seneste Tid at være komne i Banehuldest hos Folket, saa at man nu ikke finder noget Spor af dem. Navnet Fritjov (Freditjov) kommer ikke i Betragtning; da man opfatter det som et fremmedt Navn og kalder det „Fritjoff.”

England, men om dog høre meget Sygdom med de indvandrede Navne og det vilde høre meget som længe brugelige i Landet, og de paa en Maade kunne endog som norske. Endnu ere: *Elfrid*, *Agundis*, *Medveden*, *Ulfrid* (*Medved*), *Lipunn*, *Elfrid*, *Bertha*, *Bertha*, *Ort*, *Gottfrid*, *Gottfrid*, *Gottfrid*, *Jagob* (*Jakob*, *Embert*), *Jens*, *Jens*, *Mikolaj*, *Kjell* (*Kjelle*), *Reinold*, *Reinold* eller *Reinold*. *Sunniva* (*Sunniva*, *Sunniva* *). Alle disse som agtes herte taget i en norsk Form: *Elfrid*. — Et ældre Navn, som i lang Tid herte været bekendt og brugelig i Landet, kan man detuden nævnte sig følgende: *Alv*, *Bertr* eller *Bern* (*Bernhard*), *Gildet*, *Gildet*, *Gottfrid*, *Opt* (*Berthard*), *Hemming*, *Hemil*, *Hermann*, *Kjell*, *Kjell*, *Mikolaj*, *Sodvig*, *Reinert* (*Reinhard*), *Robert*, *Edemann*, *Reinert*.

Forresten kan jeg her ikke indlade mig paa at opregne de mange fremmede Navne, som til forskjellige Tider ere indkomne i Landet, dels fordi en saadan Opregning vilde blive alt for vidtløftig for dette Skrift, og dels fordi den heller ikke kan være isærlig nødvendig, da nemlig saadanne Navne sædvanlig herte en eller anden jættegen Form eller Endelse, som giver dem en vis fremmed Klang, saa at Folk, som ikke ere meget fordybede paa Sprogkandsen, ville snart kunne mærke, at de ikke passe til Landets Sprog. Iandslettid er det dog mange af disse Navne, som allerede i den

*) Navnet er som bekendt af den hellige Sunniva, som skal være hidkommen fra Irland og død paa Selja (Selken); det er mest almindeligt i Bergens Stift. De vigtigste norske Helgen-Navne ere ellers: 1) Dlav, efter Kong Dlav Haraldson den hellige (Sant-Dlav), som faldt paa Stiklestad, Aar 1030. 2) Hallvard, efter den hellige Hallvard Bjørnson, som var en Frænde af Dlav den hellige og boede ved Dramsfjorden. Navnet Hallvard er mest brugeligt søndenfjelds, og Dlav mest nordenfjelds, dog er det sidste meget brugeligt over hele Landet.

ældre Tid ere bleve Tempede efter den norske Udtale ved en Forkortning eller Forandring i Formen, og som altsaa her i Landet have faaet en ny Skikkelse, som tildeels er meget afvigende fra den oprindelige. Om saadanne Navne kunde vistnok nogen Oplysning i visse Tilfælde være ønskelig, og derfor tillægges her et Register over saadanne forkortede og forandrede Navne, som ere af fremmed Oprindelse:

Abdane: Apollonia.

— Abel, Kv. det samme.

Aler: Adheid.

Alis: Adalis (Adalissa).

Anders: Andreas.

Arian: Hadrianus.

Agaa: Agatha.

Balser: Balthasar.

Barbraa (Barbro): Barbara.

Baste: Sebastian.

— Bastian, det samme.

Bendik: Benedictus.

Bent, det samme.

Beret: Brigitta (Birgitta).

Bern: Bernhard.

Bertel: Bartholomæus.

Birte: Brigitta.

Boel: Borthilda?

Brit, Brita: Brigitta.

Dave: David?

Daarte: Dorothea.

Dines: Dionysius.

Dennes, det samme.

Døner: Dionetta.

Edies: Egidius?

Eli: Helena (Elina).

Else: Elisabeth.

Elsebee, det samme.

Salentin; Valentinus.

Semja: Euphemia.

Frans: Franciskus.

Gammel: Gamaliel.*)

Gjert: Gerhard.

Gregar: Gregorius?**)

Gregus, det samme,

Greis, det samme?

Jans: Johannes.

Jelse: Elisabeth.

Jan: Johannes.

Jens, det samme.

Jokum: Joachim.

Jon (Jo): Johannes.

Jøner: Dionetta?

Jørg: Georgius.

Karen (Karn): Catharina.

Kari (for Katrin), det samme.

Karina, ligesaa.

Karsten: Christian?***)

Kirsti: Christina.

Kirstina, ligesaa.

*) Da det udtales som Gamm'l, endog i Bergens Stift, saa kan det neppe være det norske Gamall eller Gamle.

**) I nogle Tilfælde er det vel muligt, at „Greggar“ kunde være det norske Grjotgard.

***) Karsten skal egentlig være en nedertydt Form af Navnet Christian.

Klaa: Nikolaus. (Jf. ogsaa
 Claudius).
Klaves, det samme.
Klemet: Clemens (Clement).
Kristen: Christlan(us).
Kristi: Christina.
Lars: Laurentius.
Lasse, det samme.
Lavrans, ligesaa.
Lispet: Elisabeth.
Lorens: Laurentius.
Madli: Magdalena.
Magla, det samme? *)
Mali (Maili), det samme.
Malina, ligesaa.
Maret: Margreta.
Margjet, det samme.
Mari: Maria.
Marn (Maren), maaſtee: Ma-
 riana, eller det franſke
 Marion (Marie).
Martein: Martinus.
Mats (Maſ): Matthias.
Mattis, det samme.
Mens: Magnus. (Eller maaſtee
 Clemens?).

Merette: Margreta.
Merre, det samme?
Mikjaal (Mikjell): Michael.
Mons (Maangs): Magnus.
Morits: Maurittius.
Nille: Petronella?
Nils: Nikolaus.
Paal: Paulus.
Peer (Pe), Petrus.
 — **Petter (Petr),** d. samme.
Pernille: Petronella.
Rasmus: Erasmus.
Sakris: Zacharias.
Salm: Salomon.
Sammel: Samuel.
Sander: Alexander.
Silla: Cecilia.
Sisfel, det samme.
Stin: Christina?
Suffi: Sophia.
Søſteſt: Sylveſter.
Søren: Severinus.
Teis: Matthæus?
Toms: Thomas.
Tønnes: Antonius.
Vinſians: Vincentius.

Nogle af de her tilføiede Forklaringer ere **ubidse** og
 beroe paa en **Sikning**, hvorfor de ogsaa ere betegnede med
 Spørgsmaalstegn. Men der er endnu adskillige **Navne**,
 som ere endnu mere tvivlsomme, da det endog er **ubist**, om
 de ere fremmede eller ikke. Saadanne ere: **Hel (Hv.); **)**;
Arit, Bentein, *)** **Brigda** og **Brygda, Hv.** som synes at
 ſtaa i Forbindelse med det førnævnte **Brita** eller **Brigitta**,

*) Magla kunde ogsaa være en Forkortning af **Magnilla** (Magnilla).

) Maaſtee **Abhild (Abelbild).

***) Maaſtee **Benedictinus**, men kunde ogsaa være **noſt**.

Partein, *) Forbet (fra Nordland), Gøvert, Jda, Jnd, Krive, **) Kallas, Kønüs, Synvis (M.), ***) Bendel, Kv. Billa, Wedel, Kv., Drjan og Drjar †). Det træffet sig undertiden, at et Navn kan have nogen Lighed med et fremmedt Navn og dog tillige synes at være af norsk Oprindelse, saa at der altsaa bliver endmere Tvivl om hvorledes Navnet skal skrives. Saaledes kan man opfatte Navnet Adna (ved Bergen) enten som Anna eller som et norsk Navn: Arna; ligesaa Kusten enten som Augustinus eller som norsk: Kudstein; Juften som Justinus eller som norsk: Jostein; Jøten som Jørgen (Georg) eller norsk: Jorund; Salmon som Salomon eller som norsk: Salmund; Simon som det bibelske Simon eller norsk: Sigmund; Sille som Cecilia eller som norsk: Sæbild. Lignende Tilfælde ere her allerede paapegede ved Navnene Gammel, Gregar, Mæglæ, samt de sidst anførte Bentein og Fartein. I nogle af disse Tilfælde er det vistnok rettest at holde sig mest til den norske Form, saaledes at man hellere skriver Jorund end Jørgen, hellere Salmund end Salomon, og maaskee Kudstein hellere end Augustin; men naar den norske Form er mere tvivlsom (saasom ved Adna, Gregar og Sille), bliver det dog trygget at skrive Navnet efter den skivante Brug eller idetmindste

*) Maaskee Valentinus; imidlertid findes det ogsaa i meget gamle Skrifter i en anden norsk Form nemlig: Farthegn.

**) Bruges i Nordland og er maaskee Finst.

***) Synvis (fra Østerdalen) synes dog at være norsk, da nemlig „Sundvis“ forekommer i gamle Breve fra Jemteland.

†) Drjan, som nu ogsaa skrives Dregen og Arjan, findes allerede i gamle Breve, men er alligevel vanskeligt at fastslaa. Der findes Exempler paa, at Drjan er sat i Stedet for „Egidius,“ men at det skulde være samme Navn som dette, synes dog utroligt. Snarere kunde man tænke paa en Forkortning af Georgianus eller noget lignende.

efter Udtalen. *) I denne Henseende bliver der overalt en anden Regel at følge ved de fremmede Navne end ved de norske. Ved de Navne, som have sin Grund i vort eget gamle Sprog, maa man overalt holde sig til den gamle Form, saa vidt som nødvendigt og passeligt kan være; men ved de fremmede Navne vilde det ikke nytte synderligt at gjøre nogen Tilbagegang til deres oprindelige Form, saa meget mere som denne tildeels er tvivlsom nok; og det er altsaa bedst at holde sig til den forkortede eller tillempede Form, som disse Navne engang have faaet efter en almindelig Udtale. Naar vore Forfædre optog saadanne Navne, da lempede de dem efter sit eget Tungemaal, saa at Navnene sædvanlig bleve kortere og stundom ogsaa fik nogen Lighed med norske Ord, hvorved de altsaa bleve lettere at nævne og komme ihu. Saaledes blev f. Ex. Pavenavnet Martinus omdannet til Martein, hvorved man altsaa kom til at tænke paa et Par norske Ord: Mar (Sø) og Tein (Stang); dette gav rigtignok ikke den rette Mening, men det havde dog altid nogen Betydning, medens derimod Martinus havde ingen Betydning for Menigmand. Dette er altsaa det samme Tilfælde, som ofte finder Sted ved andre Ord, f. Ex. Ritual for Ritual, Kappelaan for Kapellan o. s. v. **) Det kan vel paa en Maade kaldes en Forvanskning; men slige Forvanskninger ville altid indfinde sig der, hvor Folket endnu

*) Det kommer ogsaa an paa Stedet, hvor Navnet bruges. Til Exempel nævner jeg Navnet „Joel,” hvis Hjemsted jeg ikke kommer ihu. Dersom dette bruges i Nordland, da er det vistnok det bibelske Joel, men hvis det bruges i de sydlige Egne, hvor bibelske Navne ere sjældne, da er det hellere det gamle norske „Ljodolv,” da nemlig Ordet Ljod paa mange Steder udtales som „Jo,” og Ulv eller Dlv gaaer lettelig over til „El.”

**) Et morsomt Exempel paa dette Slags Forandring er i den sidste Tid meddeelt fra Kristiansands Stift, nemlig „Talekræften” for „Telegrafen.”

har en klar Sands for sit Fædrenesprog og saaledes ikke lettelig taaler noget, som ikke passer dertil. At det saaledes paa et Sted falder Folk vanskeligt at lære fremmede Ord og Navne, behøver just ikke at ansees som et Mærke paa Genfoldighed eller ringe Evner, da det kun er en naturlig Modstræben imod en forvildende Indblanding af fremmede og ubekvemme Former. At man derimod paa et andet Sted finder Folk, som ere meget nemme til at lære fremmede Navne og fremmed Udtale, er saaledes heller ikke noget Mærke paa Dannelselse og gode Evner, da det vistnok ofte kun er et Tegn paa, at Sgandsen for Fædrenesproget er svækket og sløvet, saa at alle Former klinge lige godt, og man altsaa med Lethed kan bruge den Stik, som man faaer mest Vre for.

Der er endnu en stor Deel Navne, som jeg helst vil udelade, og som jeg heller ikke har søgt at samle, nemlig de mange Nymodens Navne, som vare omtalte i det forrige Stykke, og som egentlig ikke høre hertil, da det kun var mit Formaal at opregne de Navne, som have nogen Grund i vor Historie og vort Fædrenesprog eller idetmindste have nogen gammel Hævd i Landet. Ved denne Leilighed vilde jeg gjøre et lidet Tillæg til det, som i det forrige Stykke var sagt om de gamle Navnes Betydning, da maastee en eller anden af Læserne kunde have lyst til at tænke mere paa denne Sag. Efter hvad der ved den foregaaende Leilighed blev forklaret, er en stor Deel, ja endog de fleste af vore Navne sammensatte af to forskjellige Ord, og alligevel ere dog de fleste af dem saa korte, at man lettelig vil tage dem som et enkelt Ord, og desuden er man ogsaa altid tilbøielig til at troe, at ethvert Navn skal have en enkelt Betydning, saa at det ikke betegner to Ting, som ikke have nogen Sammenhæng. Men imidlertid synes dog mange af disse Navne netop at betyde to Ting, som ikke passe sammen. Vistnok er der altid endeel Sammensætninger, som

man kan faa en fuld Mening af, *) men faa et Bort ogsaa mangfoldige andre, som ere saaledes lavede, at de sammensatte Ord enten ikke give nogen tydelig Mening eller ogsaa føre til en Mening, som er meget tvivlsom og vakkende; f. Ex. Bjørnolv (Bjørn og Olv), Koldbjørn (Kul og Bjørn), Hellsjell (Steen og Sjedel), Jofstein (Heste-Steen; maaskee: Hestfolkets Edelsteen eller den ypperste af de ridende), Arnestein (Orne-Steen, eller ogsaa „Arnestein,“ Arneens eller Hjemmets Edelsteen). Saaledes kan „Sunnstein“ være Stridens Steen (Edelsteen) eller Perlen iblandt de stridende, men det kan ogsaa være en simpel Sammenbinding af de to Navne Sunn og Stein; ligesaa kunde „Hallstein“ maaskee opfattes som „Hallar-Stein,“ d. e. Hallens Edelsteen eller Husets Prydelse, men det seer dog snarere ud til, at det kun er en Sammensætning af Navnene Hall og Stein, som begge betyde „Steen,“ og isaafald giver det ingen Mening. (Et andet Exempel paa Sammensætning af to Ord med lige Betydning er Navnene Sunnhild og Hildegunn). Saaledes bliver Forklaringen ofte meget avis og allermeest da, naar Navnets første Deel er selv et Navn, som kan bruges alene (f. Ex. i det førnævnte Bjørnolv); og nu er det netop Tilfældet med en stor Deel af vore Navne, at de bestaae af to flige Dele, som begge ere særskilte Navne. Det er derfor meget rimeligt, at Navnets første Deel er i disse Tilfælde

*) Saasom: Ledvard: Hærens Bogter (eller Folkets Forsvarer). Folkvard, ligesaa. Herbrand: Hærens Sværd (altsaa en stor Hjalper i Striden). Tjodgjair: Folkets Spyd eller Bærg. Sunnvald: den som raader for Striden. Sigvald: den som volder eller raader for Seier. Sigfus: den som tragter efter Seier. Vebrand: Helligdommens Sværd (Forsvar). Brynhild: den bevæbnede Skjoldma (den vel udrustede Deltagerinde i Striden). — Hertil kunde man henføre nogle, som synes at gaae ud fra et Steds Navn, f. Ex. Søndels (Sand-Olv), Dyulv (Dens Forsvarer, eller den djerve Karl fra Den), Sæbjørn (Sæ-Bjørn), o. fl.

en et Villog, som skal adskille det ene Navn fra det andet, aa at f. Ex. Arnstein, Gunnstein, Hallstein, Jostein, Torstein og Dyfstein kan skulde være Skillemærker imellem de forskellige Slægter, som brugte Navnet „Stein;“ altsaa det samme, som man nu sigter til, naar man sammensætter o Familie-Navne, eller naar man giver en Mand et Tilvægs-Navn efter den Slægt eller Byd (i: Familie), hvortil han hører, f. Ex. „Arne-Jon,“ d. e. Jon af Arnes Familie. Navnets egentlige Betydning ligger saaledes altid i den sidste Deel eller det sidste Ord i Navnet; derimod synes den første Deel ofte at være tilkommen ved et eller andet Tilfælde, saaledes at man derved ikke har tænkt paa nogen Sammenhæng i Betydningen. *)

Der er ellers endeel Navne med en Betydning, som naafler nogle nu om Stunder ikke synes ret vel om, nemlig Navne af Dyr, saasom Bjorn, Uls, Bæfse (i: Bjorn), Arre (Orn), og Navne af Vaaben saasom Odd, Sjeir (Sjerd) og Brand (Sværd). Men man behøver da heller ikke at læge disse Navne i den almindeligste Betydning; thi det er dog altid rimeligt, at naar vore Fædres gave sine Børn saadanne Navne, da havde de netop en høiere Mening bemædet; de tænkte saaledes vistnok, at Navnet af et vildt og modigt Dyr skulde betegne Mod og Frihedsånd og Styrelse til at taale meget, og ligeledes at Navnet af et godt Vaaben skulde betegne Duelighed til at forsvare sit Hjem og hjælpe sine Venner, naar nogen Fare var paa Færde. Imidlertid flortet det heller ikke paa Navne med en mere mild og

*) Ved de Navne, som ere sammensatte med et Gudenavn fra den hedenske Tid (saasom Nas og Tor), har dog vistnok en høiere Betydning været paatænkt; og ialfald maa der have været en særegen Grund til, at saa mangfoldige Navne begynde med Tor (Thor). Navnene Tor og Nas kunne ellers ogsaa tages i en anden Betydning, nemlig som Udtryk for Kraft eller Styrelse.

Da det er muligt, at mange af disse Navne endnu bruges paa et eller andet Sted i Landet, og det desuden kunde være nyttigt at have saa mange som muligt samlede paa eet Sted, skal jeg her anføre en Række af saadanne gamle Navne, nemlig følgende:

Alodis. Alvajerd. Aradis. Arnheid. Arnhild. (Annid).
 Arsmod. Ararod (Andro). Arsmod. Arudbjørn. Arudgils.
 Audulv. Bergljot. Bjerg, Kv. Brandulv. Bryngjerd, Kv.
 Duf. Edgrim. Finggeir. Finnvard. Frøygjerd. Frøyslein.
 Gautulv. Gjeirbjørg. Gjeirlaug. Gjeirni. Gjeirrid, Kv.
 Gjeirstein. Gjeirvald. Gjesur. Glum. Grimhild, Kv.
 Grimtjell. Gudmar. Gudrod. Hallbera, Kv. Hallbjørn.
 Hallfred. Hallvor, Kv. Haul. Hørgrim. Høvstein. Haamund.
 Hærel. Herbjørg. Herdis, Kv. Hørgrim. Herjolv. Herrid,
 Kv. Herstein. Hertrud, Kv. Herwald. Hervor, Kv. Hilderid,
 Kv. Hjeltn. Hjørleiv. Hjormund. Holte. Hun. Hungjerd,
 Kv. Hunrod. Hvæt (Kvæt). Inge (M.). Ingunn, Kv. Jofrid,
 Kv. Jøgrim, Jomar. Kalv. Kjeldbjørn. Kjeldrid, Kv. Kolfinn.
 Koll. Kvil. Loft. Modolv. Nefstein. Oddleiv, Kv. Oddvor,
 Kv. Ottrel. Ragnar. Ragnfrid, Kv. Rane. Ravn. Rannulv.
 Ryt. Sigbjørg. Sigleiv, Kv. Sigrod. Sigtrygg. Skjaldvor
 (Skjaldvor), Kv. Skofte. Solvor, Kv. Startad. Steinrod
 (Skendro). Steintor. Sunarlide. Særel. Tind. Tjodgjerd,
 Tjodhild og Tjoduna, Kv. Torhalla, Kv. Torodd. Torvard.
 Torvor, Kv. Ufeig. Ulbjell. Valbrand. Valdis, Kv. Vale.
 Vølgard. Vedis, Kv. Vølgard. Vøgeft. Vøtjell. Vøtaug, Kv.
 Vøtlev. Vøstein. Vigar. Vigdis, Kv. Vigfus. Vilgjeir.
 Viltgjerd Kv. Vilmund.

I de nyere Navnesamlinger findes der ellers endeel Navne, som see ud til at være norske, men som jeg dog ikke har vovet at optage i Listen, dels fordi der er Tvivl om, hvorvidt de ere ret skrevne eller ret opfattede, og dels fordi man ikke med Visshed kan lægge dem ind under noget bekjendt gammelt Navn. Saadanne ere følgende. — Aggrim (fra

Sogn). Al eller Ael (fra Smaalenene). Angunn (som Mandssnavn). Aseli (Aslin?), Kv. Austein (Auststein?). Auver (fra Setersdalen og Tellemarken)*). Hals (maaskee Adls). Anet (fra Nordland; maaskee det gamle Andot eller Ondott). Asjul (fra Buserud). Aastie, M. (maaskee Aaste). Bagge. Bellef. Bjermund. Bovilda (maaskee Baughild). Brede. Bølung. Dam. Dan. Daae (skrives David, men neppe med Aet). Domilda, Kv. (hos Pontoppidan). Durbei og Dyrbei, Kv. Fribjørn (Frøbjørn?). Gasse (Mandal). Gauje, Kv. (Hardanger). Gjertje, Kv. Gjesa, Kv. Gjete (i Smaalenene). Hartel (maaskee Hertjell). Helle, M. Jodda eller Joddo, Kv. (maaskee Gyda). Jorrus. Jøbe, M. Levin (Lidvin?). Løf. Merild, M. Nottung. Omfred (maaskee Holmsfred). Ott (fra Mandal). Riborg, Kv. Romert (maaskee Rodmar). Sellit (maaskee Sælit). Soland. Stoe. Strømme (Strøyme?). Tala, Kv. (i Nysylke). Taale. Tolli (see Torleif). Torgunn (som Mandssnavn). Waadju (fra Mandal; maaskee Valtjov**). Sete (fra Smaalenene). Odven (maaskee Oddvin). Orjar (ogsaa skrevet Orger). — Saadanne Navne som Harvor, Jutvar, Vikan og deslige som findes i Matrifulsen, ere rimeligvis indkomne ved Trykfeil.

Imidlertid gives der ogsaa endel Navne, som vistnok synes at være indkomne fra andre Lande, især Lydsland og

*) Dersom Navnet udtaltes som „Auar,” vilde jeg opfatte det som Aadvard; men da dette ikke er Tilfældet, maa det have en anden Grund: Efter de tellemarkiske Lydsformer kunde det kanske være det samme som Ulver, men ogsaa dette har noget imod sig.

***) De gamle Navne, som gaae ud paa tjov (Tjv), f. Ex. Fritjov, Geirtjov, Gunntjov, — synes dog i den seneste Tid at være komne i Banehuldest hos Folket, saa at man nu ikke finder noget Spor af dem. Navnet Fritjov (Freditjv) kommer ikke i Betragtning; da man opfatter det som et fremmedt Navn og kalder det „Fritteloff.”

England, men som dog have megen Eghed med de indenlandste Navne og desuden have været saa længe brugelige i Landet, at de paa en Naade kunne anses som norske. Saadanne ere: Ulbrikt (egentlig Adelbrikt). Alheid (Adelheid). Algunna. Alvald. Botbild. Botolv. Britk. Godfred. Godskalf. Godvin. Ingebrikt (Imbrett, Embret). Jetmund. Jetvald. Markvard. Njell (i Nysylke). Reinold. Rolland (eller Roland). Sunneva (Synneve, Sønsv*). Tide. Ulrit (som ogsaa kunde tages i en norsk Form: Ulbret). — Af tydske Navne, som i lang Tid have været bekendte og brugelige i Landet, kan man desuden mærke sig følgende: Arent, Berent eller Bern (Bernhard), Eilert, Fredrik, Gisbrett, Gjert (Gerhard), Henning, Henrik, Hermann, Kjonik, Konrad, Lambrett, Lodvig, Meinert (Meinhard), Robert, Tidemann, Werner.

Forøvrigt kan jeg her ikke indlade mig paa at opregne de mange fremmede Navne, som til forskjellige Tider ere indkomne i Landet, deels fordi en saadan Opregnelser vilde blive alt for vidtløftig for dette Skrift, og deels fordi den heller ikke kan være syndelig nødvendig, da nemlig saadanne Navne sædvanlig have en eller anden særegen Form eller Endelse, som giver dem en vis fremmed Klang, saa at Folk, som ikke ere meget fordærvede paa Sprogandsen, ville snart kunne mærke, at de ikke passe til Landets Sprog. Imidlertid er der dog mange af disse Navne, som allerede i den

*) Navnet er som bekendt af den hellige Sunneva, som skal være hidkommen fra Irland og død paa Selja (Selken); det er mest almindeligt i Bergens Stift. De vigtigste norske Helgen-Navne ere ellers: 1) Olav, efter Kong Olav Haraldson den hellige (Sankt-Olav), som faldt paa Stiklestad, Aar 1030. 2) Hallvard, efter den hellige Hallvard Bjørnson, som var en Frænde af Olav den hellige og boede ved Dramsfjorden. Navnet Hallvard er mest brugeligt søndenfjelds, og Olav mest nordenfjelds, dog er det sidste meget brugeligt over hele Landet.

ældre Tid ere blebne Tempede efter den norske Udtale ved en Forkortning eller Forandring i Formen, og som altsaa her i Landet have faaet en ny Skikkelse, som tildeels er meget afvigende fra den oprindelige. Om saadanne Navne kunde vistnok nogen Oplysning i visse Tilfælde være ønskelig, og derfor tillægges her et Register over saadanne forkortede og forandrede Navne, som ere af fremmed Oprindelse:

Abdione: Apollonia.

— **Abel,** Kv. det samme.

Aler: Adelheid.

Alis: Adalis (Adalissa).

Anders: Andreas.

Arian: Hadrianus.

Agaaat: Agatha.

Balser: Balthasar.

Barbraa (Barbro): Barbara.

Baste: Sebastian.

— **Bastian,** det samme.

Bendik: Benedictus.

Bent, det samme.

Beret: Brigitta (Birgitta).

Bern: Bernhard.

Bertel: Bartholomæus.

Birte: Brigitta.

Boel: Bøthilda?

Brit, Brita: Brigitta.

Dave: David?

Daaete: Dorothea.

Dines: Dionysius.

Dønnes, det samme.

Døner: Dionetta.

Edies: Egidius?

Eli: Helena (Elina).

Else: Elisabeth.

Elsebee, det samme.

Salentin; Valentinus.

Semja: Euphemia.

Frans: Franciskus.

Gammel: Samaliel.*)

Gjert: Gerhard.

Gregar: Gregorius? **)

Gregus, det samme,

Greis, det samme?

Sans: Johannes.

Selse: Elisabeth.

Jan: Johannes.

Jens, det samme.

Jokum: Joachim.

Jon (Jo): Johannes.

Jøner: Dionetta?

Jørg: Georgius.

Karen (Karn): Catharina.

Kari (for Katrin), det samme.

Karina, ligesaa.

Karsten: Christian? ***)

Kirsti: Christina.

Kirstina, ligesaa.

*) Da det udtales som Gamm'l, endog i Bergens Skift, saa kan det neppe være det norske Gamall eller Gamle.

**) I nogle Tilfælde er det vel muligt, at „Greggar“ kunde være det norske Grjotgard.

***) Karsten skal egentlig være en nedertydsk Form af Navnet Christian.

Klas: Nikolaus. (J. ogsaa Claudius).
Klaves, det samme.
Klemer: Clemens (Clement).
Kristen: Christlan(us).
Kristi: Christina.
Lars: Laurentius.
Lasse, det samme.
Lavrans, ligesaa.
Lispet: Elisabeth.
Lorens: Laurentius.
Madli: Magdalena.
Magla, det samme? *)
Mali (Maili), det samme.
Malina, ligesaa.
Maret: Margreta.
Margjet, det samme.
Mari: Maria.
Marn (Maren), maafee: Mariana, eller det franste Marion (Marie).
Martein: Martinus.
Mats (Mafs): Matthias.
Marris, det samme.
Mens: Magnus. (Eller maafee Clemens?).

Merette: Margreta.
Merete, det samme?
Mikjaal (Mikjell): Michael.
Mons (Maangs): Magnus.
Morits: Mauritius.
Nille: Petronella?
Nils: Nikolaus.
Paal: Paulus.
Peer (Pe), Petrus.
 — **Petter (Petr),** d. samme.
Pernille: Petronella.
Rasmus: Erasmus.
Sakris: Zacharias.
Salm: Salomon.
Sammel: Samuel.
Sander: Alexander.
Silla: Cecilia.
Sisfel, det samme.
Stin: Christina?
Suffi: Sophia.
Sølfest: Sylvester.
Søren: Severinus.
Teis: Matthæus?
Toms: Thomas.
Tønnes: Antonius.
Vinflans: Vincentius.

Nogle af de her tilføjede Forklaringer ere ubesl. og berøe paa en Gikning, hvorfor de ogsaa ere betegnede med Spørgsmaalstegn. Men der er endnu adskillige Navne, som ere endnu mere tvivlsomme, da det endog er ubest., om de ere fremmede eller ikke. Saadanne ere: **Uel (Ud.); **);** **Urit, Bentein, ***)** **Brigda** og **Brygda, Ud:** som synes at staae i Forbindelse med det førnævnte **Brita** eller **Brigitta**),

*) Magla kunde ogsaa være en Forkortning af **Magnus** (**Magnilla**).

***) Maafee **Uthild** (**Udelhild**).

****) Maafee **Benedictinus**, men kunde ogsaa være **noet**.

Fartein, *) Forbel (fra Nordland), Gobert, Iba, Jaa, Krive, **) Hallas, Konius, Synvis (N.), ***) Bendel, Kv. Biklas, Udel, Kv., Orjan og Orjar †). Det træffet sig undertiden, at et Navn kan have nogen Lighed med et fremmedt Navn og dog tillige synes at være af norsk Oprindelse, saa at der altsaa bliver endmere Tvivl om hvorledes Navnet skal skrives. Saaledes kan man opfatte Navnet Adna (ved Bergen) enten som Anna eller som et norsk Navn: Arna; ligesaa Austen enten som Augustinus eller som norsk: Audstein; Justen som Justinus eller som norsk: Jostein; Jøren som Jørgen (Georg) eller norsk: Jorund; Salmon som Salomon eller som norsk: Salmund; Simon som det bibelske Simon eller norsk: Sigmund; Sille som Cecilia eller som norsk: Søbild. Lignende Tilfælde ere her allerede paapegede ved Navnene Gammel, Gregar, Magsa, samt de sidst anførte Bentein og Fartein. I nogle af disse Tilfælde er det vistnok rettest at holde sig mest til den norske Form, saaledes at man hellere skriver Jorund end Jørgen, hellere Salmund end Salomon, og maaskee Audstein hellere end Augustin; men naar den norske Form er mere tvivlsom (saasom ved Adna, Gregar og Sille), bliver det dog tryggere at skrive Navnet efter den tilsvarende Brug eller idetmindste

*) Maaskee Valentinus; imidlertid findes det ogsaa i meget gamle Skrifter i en anden norsk Form nemlig: Farthegn.

**) Bruges i Nordland og er maaskee Finsl.

***) Synvis (fra Osterdalen) synes dog at være norsk, da nemlig „Sunvis“ forekommer i gamle Breve fra Jamteland.

†) Orjan, som nu ogsaa skrives Orgen og Arjan, findes allerede i gamle Breve, men er alligevel vanskeligt at forestaae. Der findes Exempler paa, at Orjan er sat i Stedet for „Egidius“, men at det skulde være samme Navn som dette, synes dog utroligt. Snarere kunde man tænke paa en Forkortning af Georgianus eller noget lignende.

efter Udtalen. *) I denne Henseende bliver det overalt en anden Regel at følge ved de fremmede Navne end ved de norske. Ved de Navne, som have sin Grund i vort eget gamle Sprog, maa man overalt holde sig til den gamle Form, saa vidt som nødvendigt og paafølgelig kan være; men ved de fremmede Navne vilde det ikke nytte synderligt at gjøre nogen Tilbagegang til deres oprindelige Form, saa meget mere som denne tildeels er tvivlsom nok; og det er altsaa bedst at holde sig til den forkortede eller tillempede Form, som disse Navne engang have faaet efter en almindelig Udtale. Naar vore Forfædre optog saadanne Navne, da lempede de dem efter sit eget Tungemaal, saa at Navnene sædvanlig bleve kortere og stundom ogsaa fik nogen Lighed med norske Ord, hvorved de altsaa bleve lettere at nævne og komme ihu. Saaledes blev f. Ex. Pavenavnet Martinus ombannet til Martein, hvorved man altsaa kom til at tænke paa et Par norske Ord: Mar (Sø) og Tein (Stang); dette gav rigtignok ikke den rette Mening, men det havde dog altid nogen Betydning, medens derimod Martinus havde ingen Betydning for Menigmand. Dette er altsaa det samme Tilfælde, som ofte finder Sted ved andre Ord, f. Ex. Ritual for Ritual, Kappelaan for Kapellan o. s. v. **) Det kan vel paa en Maade kaldes en Forvanskning; men slige Forvanskninger ville altid indfinde sig der, hvor Folket endnu

*) Det kommer ogsaa an paa Stedet, hvor Navnet bruges. Til Exempel nævner jeg Navnet „Joel,” hvis Hjemsted jeg ikke kommer ihu. Dersom dette bruges i Nordland, da er det vistnok det bibelske Joel, men hvis det bruges i de sydlige Egne, hvor bibelske Navne ere sjeldne, da er det hellere det gamle norske „Hjodolv,” da nemlig Ordet Hlod paa mange Steder udtales som „Jo,” og Ulv eller Dlv gaaer lettelig over til „El.”

**) Et morsomt Exempel paa dette Slags Forandring er i den sidste Tid meddeelt fra Kristiansands Stift, nemlig „Talekræften” for „Telegrafen.”

har en klar Sands for sit Fædrenesprog og saaledes ikke lettelig taaler noget, som ikke passer dertil. At det saaledes paa et Sted falder Folk vanskeligt at lære fremmede Ord og Navne, behøver just ikke at ansees som et Mærke paa Genfoldighed eller ringe Evner, da det kun er en naturlig Modstræben imod en forvildende Indblanding af fremmede og ubekvemme Former. At man derimod paa et andet Sted finder Folk, som ere meget nemme til at lære fremmede Navne og fremmed Udtale, er saaledes heller ikke noget Mærke paa Dannelselse og gode Evner, da det vistnok ofte kun er et Tegn paa, at Sgandsen for Fædrenesproget er svækket og sløvet, saa at alle Former klinge lige godt, og man altsaa med Letthed kan bruge den Stik, som man faaer mest Vre for.

Der er endnu en stor Deel Navne, som jeg helst vil udelade, og som jeg heller ikke har søgt at samle, nemlig de mange Nymodens Navne, som vare omtalte i det forrige Stykke, og som egentlig ikke høre hertil, da det kun var mit Formaal at opregne de Navne, som have nogen Grund i vor Historie og vort Fædrenesprog eller idetmindste have nogen gammel Hævd i Landet. Ved denne Leilighed vilde jeg gjøre et lidet Tillæg til det, som i det forrige Stykke var sagt om de gamle Navnes Betydning, da maastee en eller anden af Læserne kunde have lyst til at tænke mere paa denne Sag. Efter hvad der ved den foregaaende Leilighed blev forklaret, er en stor Deel, ja endog de fleste af vore Navne sammensatte af to forskjellige Ord, og alligevel ere dog de fleste af dem saa korte, at man lettelig vil tage dem som et enkelt Ord, og desuden er man ogsaa altid tilbøielig til at troe, at ethvert Navn skal have en enkelt Betydning, saa at det ikke betegner to Ting, som ikke have nogen Sammenhæng. Men imidlertid synes dog mange af disse Navne netop at betyde to Ting, som ikke passe sammen. Vistnok er der altid endeel Sammensætninger, som

man kan faa en fuld Mening af, *) men faa et her ogsaa mangfoldige andre, som ere saaledes lavede, at de sammensatte Ord enten ikke give nogen tydelig Mening eller ogsaa før til en Mening, som er meget tvivlsomt og vakkende; f. Ex. Bjørnolv (Bjørn og Ulv), Koltbjørn (Kul og Bjørn), Hellsjell (Steen og Rydel), Joftein (Heste-Steen; maafter: Hestfolkets Edelsteen eller den ypperste af de ridende), Arnftein (Ørne-Steen, eller ogsaa „Arenstein,“ Arne's eller Hjemmets Edelsteen). Saaledes kan „Sunnstein“ være Stridens Steen (Edelsteen) eller Perlen iblandt de stridende, men det kan ogsaa være en simpel Sammenbinding af de to Navne Sunn og Stein; ligesaa kunde „Hallstein“ maafter opfattes som „Hallar-Stein,“ d. e. Hallens Edelsteen eller Husets Prydelse, men det seer dog snarere ud til, at det kun er en Sammensætning af Navnene Hall og Stein, som begge betyde „Steen,“ og isaafald giver det ingen Mening. (Et andet Exempel paa Sammensætning af to Ord med lige Betydning er Navnene Sunnhild og Hildegunn). Saaledes bliver Forklaringen ofte meget aris og allermeest da, naar Navnets første Deel er selv et Navn, som kan bruges alene (f. Ex. i det førnævnte Bjørnolv); og nu er det netop Tilfældet med en stor Deel af vore Navne, at de bestaae af to flige Dele, som begge ere særskilte Navne. Det er derfor meget rimeligt, at Navnets første Deel er i disse Tilfælde

*) Saasom: Ledvard: Hærens Bogter (eller Folkets Forsvarer).
 Folvoard, ligesaa. Herbrand: Hærens Sværd (afstaa en stor Hjalper i Striden).
 Lodgjeir: Folkets Spyd eller Væge.
 Sunnvald: den som raader for Striden. Sigvald: den som volder eller raader for Seier.
 Sigfus: den som tragtet efter Seier. Vebrand: Helligdommens Sværd (Forsvar).
 Brynhild: den bevæbnede Skjoldma (den vel udrustede Deeltagerinde i Striden). — Hertil kunde man hense nogle, som synes at gaae ud fra et Steds Navn, f. Ex. Sandolv (Sand-Ulv), Dyulo (Dens Forsvarer, eller den djerve Karl fra Den), Søbjørn (Sø-Bjørn), o. fl.

en et Billoeg, som: skal adskille det ene Navn fra det andet, aa at f. Ex. Arnstein, Gunnstein, Hallstein, Jostein, Torstein og Øystein kan slude være Skillemærker imellem de forskjellige Slægter, som brugte Navnet „Stein;“ altsaa et samme, som man nu sigter til, naar man sammensætter o Familie-Navne, eller naar man giver en Mand et Tilvægs-Navn efter den Slægt eller Byd (i: Familie), hvortil man hører, f. Ex. „Arne-Søn,“ d. e. Søn af Arnes Familie. Navnets egentlige Betydning ligger saaledes altid i den sidste Deel eller det sidste Ord i Navnet; derimod synes den første Deel ofte at være tilkommen ved et eller andet Tilfælde, saaledes at man derved ikke har tænkt paa nogen Sammenhæng i Betydningen. *)

Der er ellers endeel Navne med en Betydning, som naafler nogle nu om Stunder ikke synes ret vel om, nemlig Navne af Dyr, saasom Bjørn, Uls, Bæsse (i: Bjørn), Åre (Den), og Navne af Vaaben saasom Odd, Speir (Spyd) og Brand (Sværd). Men man behøver da heller ikke at tage disse Navne i den almindeligste Betydning; thi det er dog altid rimeligt, at naar vore Førfædre gave sine Børn saadanne Navne, da havde de netop en høiere Mening bemæd; de tænkte saaledes vistnok, at Navnet af et vildt og modigt Dyr skulde betegne Mod og Frihedssind og Styrelse til at taale meget, og ligeledes at Navnet af et godt Vaaben skulde betegne Duellighed til at forsvare sit Hjem og hjælpe sine Venner, naar nogen Fare var paa Færde. Imidlertid flortet det heller ikke paa Navne med en mere mild og

*) Ved de Navne, som ere sammensatte med et Gudenavn fra den hedenske Tid (saasom Aas og Tor), har dog vistnok en høiere Betydning været paatænkt; og ialfald maa der have været en særegen Grund til, at saa mangfoldige Navne begynde med Tor (Thor). Navnene Tor og Aas kunne ellers ogsaa tages i en anden Betydning, nemlig som Udtryk for Kraft eller Styrelse.

hyggelig Betydning, og hertil kan man blandt andre henføre de mange Kvindenavne som ende med Dis, Sunn, Guld og Trud, da man nemlig kan opfatte dem som Navne paa Mander, som tage Deel i Livets Strid eller omsværge og opfriske de stridende. Disse Navne tilhøre nemlig de saakaldte Valkyrjer, *) som efter den hedenske Tro vare et Slags høiere Mander, næsten som Gudinder, som vare med i Krigen og raadede for Scieren, men ellers opholdt sig i Himmelen, hvor de modtog de faldne Kjemper som dødekomne Sjæster. Her er rigtignok atter noget, som hentyder paa Strid og Ufred; og man kunde maaskee sige, at vi have alt for mange Navne af denne Betydning, da Lidene ere saaledes forandrede, at det ikke er Krigen, men tværtimod Freden, som er Folkets høieste Ønske. Men naar vi tænke os noget om, saa vide vi, at der er anden Strid end den, som føres med Sværd og Spyd eller med Krudt og Kugler. „Livet er en Strid,“ pleier man ofte at sige, og dette har vist ogsaa sin gode Grund, om end ikke alle have lige megen at stride med. Vi kunde her minde os om den Strid, som saa ofte maa føres for at fremhjælpe en god og retfærdig Sag, som har store Hindringer imod sig; men vi ville hellere minde os om det, som er almindeligst og lettest at forstaa, nemlig om den Strid, som de fleste Folk maa føre for at komme vel igjennem Verden; det vil sige, om den megen Uro og Nøie, som de maae have for at vinde sit Dybd og værges sig imod de mangfoldige Farer paa Søs og Land, som de idelig maae gaae i Møde. Og allerede heraf vil man finde, at de Dyder, som høre til Striden, nemlig Mod og Udholdenhed og Kraft til at taale meget, ville altid være gode at have, om der end ikke er aabenbar Krig forhaanden.

*) Udtales næsten som „Valkyrjer.“ — Her mærkes ogsaa et Par andre Navne, nemlig Gjerd og Rid (Sig-rid o. s. v.), som vel ikke høre til Valkyrjernes Navne, men dog ogsaa at have en lignende Betydning.

et er jo netop denne Djerpthed og Duellighed, som man det daglige Liv sætter saa megen Priis paa, baade hos Mand og Kvinde. Disse Egenstaber ville saaledes altid høves, og de Navne, som hentyde derpaa, ville altsaa ikke i nogen Tid kunne siges at være upassende.

Det har ellers før været omtalt, at mange af vore gamle Navne ere vanskelige at forstaae, og jeg for min Deel istaaer, at der ere mange, som jeg endnu ikke veed at forklare med nogen Visshed. Imidlertid er vel en saadan forklaring heller ikke saa meget nødvendig, og ialfald seer det ud til, at Folk nu om Stunder ikke see saa meget efter betydningen som efter Korthed og Belklang. Nu er Belangen vistnok en Ting, som berøer saa meget paa Smag og Behag, at det som synes vakkert for den ene, synes stygt for den anden; men alligevel troer jeg dog, at de norske Navne i Almindelighed slet ikke kunne kaldes ildtellingende. Raastække er der nogle saa, som kunne være noget tungsvære (saa som Bergsvein, Tjodvald, Jugegjerd), men slike Navne live gjerne lidt forkortede i Dagligtalen, saa at man ikke leier at have nogen Nød af dem. De fleste af vore Navne ere imidlertid saa korte og lette at nævne, at ingen Forkortning behøves; og mangfoldige af dem have desuden en saadan Klang, som vistnok de fleste af os kunne være fornøiede med; saasom: Dag, Hall, Stein, Erik, Odd, Andor, Gunnar, Gunnuld, Hermod, Solmund; — Helga, Inga, Gunna, Hilda, Hagna, Sunnvor, Haldora, Sæborg, Torunn, Dvunn.

Men hvad man nu end for Næsten vil sige om Navnes Klang eller Form, saa er dog det vist, at det er netop disse Navne, som passe sig bedst for vort Folk, og som ogsaa bedste Maade stemme sammen med vore historiske Minder, med vore Hjemsteders Navne og med Landets Tungemaal det Hele. De tilhøre dette Land og dette Folk fra de Uersørste-Tider, som man veed noget om; de tilhøre den Slægt, som har ryddet og bygget dette Land, og som siden

har høvdet og forføaret Landet lige til denne Tid. De holdt sig vedlige i de forrige Uanfærdighedens Tid, de Folket vidste kun liden Bædd om sine Fædres Historie; det skulde derfor være saa meget mere at vente, at de skulde holdes vedlige i disse Tider, da Kundskaben om vore Fædres atter er oplommen og stadig vedbliver at udbræde sig til alle Stænder og alle Stæder i Landet.

Rogle Ord om Folketællinger m. M.

(Beb D. Vig.)

Lit Nyaar skal der atter tages Tal paa baade Folk og Fæ, saavel som paa Korn- og Potetesavlingen. Første Gang en saa fuldstændig Tælling blev gjort, var i 1835, og da mindes jeg godt, at somme Bønder og Husmænd var rædd og sagde som saa: „Ja, sigt er vist bare for at lagge af Byngster paa Landmanden“ — og saa var der mange, som ikke vilde ud med Sandheden, men opgav Kornavlingen og Tallet paa Hestene og Hjørnene og Sauerne mindre end de virkelig var. Folk gjør sig nu altid mange løse Indbildninger og snakker dumt om, hvad de ikke forstaar; og saaledes gjorde man ogsaa dengang; ti Maret efter (1836) blev det sidste Mar, hvori norske Bønder og Kjøbstædsborgerne betalte Landsskat (og Kjøbstædsstat) til Statskassen. Landesstyrelsen vilde altsaa ikke vide hine Ting for at paa

*) Landsskatten udgjorde i 1816—1820 henimod en halv Million (500,000 Daler) aarlig (og Kjøbstædsstaten omtrent 110,000) — Landsskatten i 1825 378,000 (og Kjøbstædsstaten 80,000) Landsskatten i 1836 henimod 73,000 (og Kjøbstædsstaten 17,500 Daler). — Siden den Tid har Landsskatten ingen anden Skat haft end Kommune- og Amtsskatter præstegjældsskatter og amtsvis (saasom til Fattigvæsenet, Skolevæsenet, Sygevæsenet og Bevæsenet).

lægge ny Børgstær; det var saa langt fra, at Landflaaten blev stærkt, at den tværtimod da blev rent ophævet — saa for den Sags Skyld kunde Folk gjerne sagt sandt. Noget sandere talte man da vist 10 Aar senere (i 1846), og endnu sandere vil vi haabe man fortæller Alt til Afsaer; ti nu maa dog Folk have lært, at der ingen Fare er med disse Optællinger, men, at man trygt kan sige, hvormange Tønder Korn og Poteter der aarlig avles paa Gaarden, hvormange Kreaturer man har osv. Bilde Stortinget paalægge ny Skatter, saa kunde dette godt ske uden flige Tællinger, ligesaa vel som Kongerne i Danstiden gjorde det samme uden først at undersøge Tallet paa Kreaturer og Korntønder. Desuden retter ialmindelighed Skatternes Størrelse sig her i Norge efter Gaardenes Matrikel-Skyld; det kommer altsaa ikke synderlig an paa Bolingen og Kreaturholdet.

Men — vil man tænke paa — hvorfor vil da Dyrigheden vide saa god Greje paa flige Ting, ikke bare paa Folk men ogsaa paa Fø og Poteter og Korn? — Jo, svarer jeg, fligt vil man især kjende for de Dings Skyld. For det Første er det dog ganske artligt (interessant) baade for Dyrighed og Undersaatter at vide, hvorledes det har sig dermed i enhver Del af Landet og over det hele Land. Og for det andet kan flig Kunstlav være til overmaade megen Nytte baade for Regjering, Storting, Formandskaber og for Folket idethale. — Men for at dette desbedre skal kunne indsees, vil vi tage nogle Eksempler for os.

Den første Gang, etflags Mandtal blev optaget hertilands (nemlig over Mandfolk, ældre end 12 Aar), var for 190 Aar siden (1665); og dersom Bisterne fra den Tid ikke er altfor upaalidelige, saa maa Folkemængden dengang have været omkring 450,000. Omtrent 100 Aar senere (1769) var Folkemængden omkring 750,000; og nu er den vel omtrent halvtanden Million (1,500,000).

Norge har altsaa nu over dobbelt saamange Mennes-

nesker som for 100 Kar siden, og over 3 Gange saamange som for 200 Kar siden. Men naar nu dette er vist, saa kan vi spørge: Er det ogsaa rimeligt, at der nu tilvebringes 2—3 Gange saameget af Levnetsmidler, saagt Folk kan leve ligesaa godt som dengang; eller er det — som Mange mener — vanskeligere at slaa sig fram nu end da, paa Grund af det langt større Folketal? Er Landet idethelt blevet fattigere eller rigere, lykkeligere eller ulkkeligere? Har den større Folkemængde avlet flere og flere Forbrydelser? Kan Folk nu leve ligesaa længe som fordem? Er de almindelige Byrder og Lyngsler større hertilands end i andre Lande, eller er de lettere? Hvori har det norske Folk gjort Fremstridt? Hvori staar det tilbage for andre? Hvad er det, som især mangler os, og hvorledes maa dette bedst kunne afhjælpes? — Se, alle disse og flere Spørgsmaal er vigtige Spørgsmaal, og havde vi nu gennem lange, lange Tider fuldstændige og paalidelige Dplysninger om alt det, som man i vore Dage søger at faa Greje paa, saa maatte vi kunne give ganske gode Svar. Nu derimod kan vi bare fra den senere Tid meddele nogenlunde fuldstændige Dplysninger, og deraf paa en Maade slutte os til den tidligere Tilstand. Det er endel sllige Eksempler jeg vil meddele. Den opmærksomme Læser vil da selv kunne gjøre sig en Mening om de fremsatte Spørgsmaal. *)

I Baalers Præstegjæld i Smaalene ved man, at der i Aaret 1664 skal have været 216 Heste, 949 Naut, 595 Sauer og 226 Svin. Men i 1845 var der 449 Heste, 2013 Naut, 1399 Sauer og 236 Svin. Kornudføden var i samme Præstegjæld i 1664 810½ Tønder, men i 1845

*) Det er af M. B. Ivettes norske „Statistik“ og af Aschehoughs Afhandlinger i „Tidskrift for Videnskab og Litteratur,“ at jeg især henter de følgende Dplysninger. — Ordet „Statistik“ betegner en Tilstandslære, som især grunder sig paa Tal.

2303 Tønder Korn og desuden 51 Tønder Erter og 2484 Tønder Potetes. — Løt vi tro, at hele Landet har haft forholdsvis samme Fremgang som dette Præstegjæld, saa holdes der altsaa nu mellem 2 og 3 Gange saamange Kreaturer som dengang, og saaes henimod 3 Gange saameget Korn. Dertil kommer, at Kornsæden i vore Dage vist gir flere Fold end for 200 Aar siden, da Dyreningsmaaden nu er meget bedre; og endelig maa hertil lægges den uhyre Potetesavl, som i de sidste 40 Aar er kommen igang, og som i stor Møn har foreget Næringsmidlerne.

Der obledes i Norge i 1835 idet hele 1,796,083 Tønder Korn og 2,024,941 Tønder Potetes, men i 1845 2,461,798 Tønder Korn og 3,060,938 Tønder Potetes — altsamment omframt Udsæden. — Af Nyland blev der i Aarene fra 1830 til 1845 opbrudt omkring 220,000 Maal Jord (eller næsten $1\frac{1}{2}$ norske Kvadratmil), d. e. omtrent saa stor Bidde som Etjesmo Præstegjæld, eller som Borre og Ramnæs Præstegjæld ihop, eller som Aivaldnes og Torvestad tilsammen, eller henimod af samme Storlejl som Frostens Præstegjæld.

Af Heste havde Landet i 1835 omkring 114,000 og i 1845 132,000; af Storfæ 645,000 og 843,000; af Sauer 1,029,000 og 1,448,000; af Sjeder 185,000 og 291,000; af Svin 80,000 og 89,000. — Man regner, at der i hele Europa er 1 Arbejdsdyr for 12 Mennesker, 1 Storfæ for 3 Mennesker og ikke fuldt 1 Sau for hvert Menneske. Men hos os var der 1 Hest for 10—11 Mennesker, 2 Storfæ for 3 Mennesker, og mer end 1 Sau for hvert Menneske. Derimod havde vi bare 1 Svin for 14—15 Mennesker, hvorimod andre Lande holder 1 Svin for 6 Mennesker. — Vi har altsaa forholdsvis dobbelt saa mange Kyr som andre Europæere, og endda maa vi indføre en Mængde Smør og Ost fra andre Lande; — vidner ikke

dette om, at det maa være galt bekendt med vor gamle Maade at føde Kreaturene paa?

Husene i alle Landets Byer var i Begyndelsen af dette Aarhundrede tallet til omtrent 7 Millioner Daler. I 1850 havde de derimod en Værdi af over 22 Millioner. — Alle Landets Jordejendomme (omframt Skogen og Husene) skal ved Aaret 1670 have haft en Værdi af 13 Millioner Daler; ved Aaret 1800 25½ Million, og nu omkring 100 Millioner Daler.

Ved Aaret 1650 havde Norge bare 50 Skibe paa 88 Læsters Størrelse og derover; ved 1740 fandtes derimod omtrent 700 Skibe idet hele, hvoraf ganske sikkert 150 var af den nævnte Storleik. Ved 1806 var Handelsfartsejernet Tal (store og smaa) vokset til 1650; ved 1830 til 2000; men ved Begyndelsen af 1854 var de derimod 4200 i Tallet med en Besætning af over 24,000 Mand, omframt et Par Tusinde Fartsejer, som kun gaar i indensjærs Fart. Af hine 4200 Skibe havde næsten 600 en Størrelse af over 100 Kommerce-Læster. — Der er bare 3 Lande i Verden, som har flere Handelskibe end det lille Norge, nemlig England, Nordamerika og Frankrig; men intet Land paa Jorden har i Forhold til Folketallet saa mange Skibe som vi.

1815 havde Norge 15 Skibsfyre; nu har vi henimod 40. Vore Fyrgrejer paa Sørkanten af Landet hører nu til de bedste i Verden.

Trelastudførselen udgjorde straks efter 1815 160,000 Trelast-Læster. Ved 1853 udgjorde den henimod 300,000 Læster. (Dog var den ogsaa for 50 Aar siden 260,000, ja allerede i 1664 240,000 Læster).

Af Klippst og Tærst udførtes for 100 Aar siden 57,000 Skippund aarlig. Ved 1805 voksede denne Udførsel til 110,000 Skippund; men ved 1846 til 170,000 Skippund og derover, altsaa 3 Gange saa meget som for 100

ar siden. — Af Eild udførtes for 50 Aar siden ikke over 50,000 Tønder aarlig; nu gaar denne Udførsel op til 100,000 Tønder om Aaret, d. e. 12—14 Gange saa meget om i hin Tid.

Der indførtes for 100 Aar siden noget over en halv Million Tønder Korn aarlig. Nu indføres der omkring 1 Million. — Ved 1820 indførtes 173,000 Staalpund Smør, 165,000 Staalpund Flest, 195,000 Pund Ost, 11,000 Pd. Talg og 20,000 Pd. Uld. Men ved 1853 indførtes omtrent 8 Gange saa meget Smør som ved 1820, 6 Gange saameget Uld, 3—4 Gange saameget Flest, 3 Gange saa meget Ost, 16 Gange saameget Talg,

Ved 1820 indførtes af Kaffe henimod 1 Million Staalpund, men nu (1853) over 8 Gange saameget. Ligeledes indføres der nu 4 Gange saameget The og Sirup, samt mer end dobbelt af Salt og Vin mod i 1820. Derimod er Tobakindførselen omtrent den samme nu som da, og af fransk Brændevin indføres endog meget mindre end i 1820. (Desuden er vor egen Brændevinsbrænding, som engang frembragte 15—16 Millioner Potter aarlig, nu gaat ned til 9 Millioner, altsaa 6 Potter for hvert Menneſte i Landet).

Af Kaffe brugtes der altsaa ved 1820 1 Staalpund for hvert Menneſte, og ligesaa af Sukker. Nu er dette steget til 5—6 Staalpund af hver Sort. For hvert Menneſte i Sverrig bruges ogsaa 5 Pund Sukker men bare 2 Pund Kaffe; i Danmark $7\frac{1}{2}$ Pd. Sukker og 3 Pund Kaffe; i Holsten 10 Pund Sukker og 6 Pund Kaffe; i England 17 Pd. Sukker og 1 Pd. Kaffe; og i Belgien 6 Pd. Sukker og 8 Pd. Kaffe for hvert Menneſte.

Hele Udtraatten af Kreaturerne i Norges Land udgjør aarlig omkring 12 Millioner Daler; Udbyttet af Agerdyrkingen 8 Millioner, af Fiskerierne 4 Mill., af Skogsbruget henimod 4 Millioner, og af Bergværkerne 1 Million.

Den første Sparebank hertilands oprettedes i 1822,

og endnu i 1840 fandtes der kun 24 flige Indretninger i Islandt os. Men i 1845 havde det norske Folk 59 Sparebanker med en Pengesum af 3,688,408 Spdlr. Og skjønt de følgende Aar var trange Aar, saa var dog i 1850 Sparebankernes Tal vokset til 90 med 4,639,338 Spdlr. Denne Pengeslump af over halvfemte Millioner Daler tilhørte 53,000 Indskydere.

Gaardsbrugene var i Aaret 1802 79,236 i Tallet; i 1820 98,621, og i 1845 112,930. Gaardenes er flere og flere Gaarde bleven fløbet. — I 1825 var af Gaardbrugerne kun de 59,464 Selvejere; de andre var altsaa Lejendinger eller Forpagtere. Men i 1845 var Selvejernes Tal steget til omkring 83,000. — Af Husmænd med Jord var her i 1825 48,706, men i 1845 58,049. (Husmænd uden Jord var i sidstnævnte Aar 48,502).

Af de Gaarde, som havde haft fælles Jord, „Lejg om Lejg,“ var der i Aarene 1835 til 1845 ikke mindre end 8—9000, som foretog sig ordentlig Udskiftning. Og dog skal der endnu være over 20,000 Gaarde, som har Hjemjordeene (Indmarken) i Fælleskab.

Kongehuset og Hoffet brugte ved 1740 omkring 850,000 Rdlr. aarlig; ved 1770 omtrent 950,000; ved 1806 omkring 600,000 Rdlr. Nu giver Norge til sit Kongehus bare omtrent 100,000 Spdlr. aarlig. — De andre Udgifter er især til Armeen (omtr. 800,000 Daler aarlig); til Sjøforsvaret (Marinen) omtrent 300,000 Daler; til Regjeringen 140,000; til Stortinget 40,000; til Højesteret og Oberetterne omkring 40,000; til Amtmændene 35,000; til Fogderne 30,000; til Soldatlynet 320,000; til Strafanstalterne 120,000; til Universitetet omkring 26,000; til Fyrvæsenet 30,000; til udenlandske Sager 40,000 Spdlr. ost.

For 100 Aar siden døde rimeligvis 1 Mennekte af 47½. Ved 1780 døde 1 af 48½. Fra 1826 til 1835 døde 1

af 51, og fra 1836—1846 kun 1 af henimod 89. *) Deraf maa vi bestemt slutte, at det nu er bedre at leve end før. **) — Endnu mærkeligere blir disse Oplysninger, naar vi ser, at der paa Island der 1 af 30, i Rusland 1 af 32, i Preussen 1 af 35, i Frankrig 1 af 42, i Sverrig 1 af 44, i England 1 af 45, i Danmark en af 47—49 osv. (Se E. Sundts Bog Side 7). Naar saa er, maa det være klart, at det norske Folk lever under bedre Raar, og kan forsaavidt kaldes lykkeligere, end de fleste andre Folk i Verden:

Mærkeligt er det, at Dødeligheden stedse er mindst i Trondhjems Stift — at der ved voldsomme Dødsfald kommer forholdsviis næsten dobbelt saa mange Mennesker i Norge som i Danmark, og 3/4 Gang saamange som i Frankrig, — samt at lige Dødsfald er over 3 Gange saa talrige i Tromsø som i Trondhjems Stift, og at de siden 1826 ikke er veljet synderlig i noget Stift uden i Tromsø. Ligesaa mærkeligt er det, at der i Norge begaaes forholdsviis 10 Gange saamange Selvmord som i Irland og Italien, og dobbelt saamange som i England, skint rigtignok bare Holtparten saamange som i Danmark — og ikke mindre

*) Se E. Sundts Bog: „Om Dødeligheden i Norge“ Side 8 og 59.

**) At det timelige Udkomme har stor Indflydelse paa Levealderen og Dødeligheden, saa at denne for en stor Del retter sig derefter, det ser vi af Aarene. I Aarene 1735, 36, 37, 38 og 39 døde der i Norge henimod 16,000 Mennesker aarlig; men de følgende Aar var ikke gode, og især var 1741 et straffeligt Aar, og saa døde der i 1741 over 24,000, og i 1742 endog over 44,000 Mennesker. De følgende Aar, som var gode, samt Dødeligheden atter til 17—18,000 Mennesker aarlig. Men ved Hungersaaret 1773 døde igjen over 35,000; og i 1813 over 26,000 Mennesker. Endog saa stor Føllemængden nu er, bør der ialmindeligst i vort Land ikke stort over det sidstnævnte Tal.

mærkelig, at der af Selvmord i Bergens Stift stadig er langt under Halvparten imod i Trondhjems og Kristiania Stift. *) Selvmordene er ellers bleven forholdsvis flere og flere Tid for Tid, idetmindste siden 1826.

Ogsaa Ugjærningerne idet hele er vokset i stor Mon. I 1837 var der (af Justitsforbrydelser) for hele Riget 1 Domsældt for hver 990 Mennesker, men i 1846 1 for hver 623, og i 1851 1 for hver 479 Mennesker. — Imidlertid er ogsaa her Forskjellen stor mellem Byer og Amter. I Kristiania By domsældtes 1846 1 af hver 74 Mennesker, og i 1851 1 af 83; i Trondhjems By 1846 1 af hver 187, og i 1851 1 af 200; i Bergens By 1846 1 af hver 193, og i 1851 1 af 498; i Kristiansands By 1846 1 af hver 239, og i 1851 1 af 288 Mennesker. Utsaa synes det, som om det i disse Byer er blevet noget bedre i den sidste Tid, thi det i hele Landet er blevet værre. — Af Landdistrikterne var det i 1846 værst i Finmarkens Amt (1 Domsældt af 415), saa i Åkershus Amt (1 af 473), dernæst i Smaalenes (1 af 562), Buskeruds (1 af 604), Stabangers (1 af 626), Jarlsbergs og Laurviks (1 af 637), Søndre Trondhjems Amt (1 af 640), Bratsbergs (1 af 801), Lister og Mandals (1 af 864), Romsdals Amt (1 af 884), Hedemarkens (1 af 908), Nordre Bergenhus Amt (1 af 1147), Nordlands (1 af 1213), Kristians (1 af 1300), Nedenæs Amt (1 af 1315), Søndre Bergenhus (1 af 1856) og bedst i Nordre Trondhjems Amt (1 af 2017). I 1851 var Ordenen noget anderledes, saaledes at det var værst i Smaalenes Amt (1 Domsældt

*) Om alt dette, se Sundts Bog Side 84, 120, 158, 160, 164, 182 og 184. En Bog som den, der ikke indeholder andet end statistiske Betragtninger og Beregninger, vil kanske falde Somme lidt tung og tør; men meget i den maa dog være arrigt nok for Enhver, f. Ek. Side 7, 71, 113 og 120 samt Dødeligheds-Rortet Side 177.

af 357), dernæst i Hedemarkens (1 af 374), saa i Finmarkens (1 af 376), Buskeruds (1 af 389), Akershus (1 af 417), Jarlsbergs og Laurviks Amt (1 af 447), Romsdals (1 af 459), Stavangers (1 Domsældt af 555), Nordlands (1 af 596), Søndre Trondhjems (1 af 637), Nordre Bergenhus (1 af 684), Nedenæs (1 af 782), Bratebergs Amt (1 af 838), Kristians Amt (1 af 856), Søndre Bergenhus Amt (1 Domsældt af 1007), Nordre Trondhjems Amt (1 af 1109), og bedst i Lister og Mandals Amt (1 Domsældt af hver 1190 Mennesker).

De uægte Børn udgjorde i Aarene 1826—35 for hele Riget mellem Fjortende- og Femtende-Delen af alle Børnesødslerne tilsammen. Men i 1836—45 udgjorde de omkring Trettende-Delen og nu endog Ellefte-Delen; saaledes er Tallet vokset. — Ellers er der stor Forskjel paa Stifterne. Allerværst er det i Trondhjems Stift; i det førstnævnte Tidrum udgjorde der de uægte Børn mellem Ottende- og Niende-Delen af det hele Børnetal; i sidste Tidrum alskurat Ottende-Delen; nu er det endog vokset til omkring Syvende-Delen. Dernæst kommer Tromsø Stift, hvor de uægte Børn i hint første Tidrum (1826—35) udgjorde omkring Ellefte-Parten, og i det andet Tidrum (1836—45) mellem Niende- og Tiende-Parten. Saa kommer Kristiania Stift: første Tidrum mellem Trettende- og Fjortende-Delen, og andet Tidrum Tolvte-Delen. Bergens Stift er meget bedre; de uægte Børn udgjorde der i første Tidrum omkring Toogtyvende-Parten, og i andet Tidrum mellem Nittende- og Tyvende-Parten. Men allerbedst er det i Kristiansands Stift, hvor desuden Tilstanden var omtrent lige i begge Tidrum, idet de uægte Børn udgjorde bare Firetjende-Delen af det hele Børnetal, som fødtes. — At der ellers kan være overordentlig stor Skilna mellem Præstegældene i et og samme Stift, det sees af Side 138.

Jeg skal ikke denne Gang opvarte med flere-Ld. De fleste, tror jeg, vil allerede skjønne, at slige Oplysninger, som før sagt, kan være baade artige og nyttige, og at vi maatte ønske at have ret mange slige fra gamle Dage. Lad os da nu gjøre, hvad der tilforn er blevet forsømt, og opgibe Alting sandfærdigt og fuldstændigt; saa skal vore Efterkommere have baade Nytte og Fornøjelse deraf. — Naar næste Dølling er tilende, og de detved indkomne Oplysninger blir bekendt, skal jeg kanske i Korthed meddele det vigtigste deraf, forat man da kan se Ligheden eller Forskjellen mellem dette sidste Aaar og de foregaaende, som her især er omtalt.

Hvem er lykkeligst?

(Her en stor Del efter det svenske Lidskrift „Räkning för Folket.“)

Hvad er det Menneskene vil med sit rastløse Strævd her i Verden, sin Grifftighed efter Guds og Guld; hvad er det de søger, hvad haaber de at vinde?

„Lykken“, svarer En.

Hvad er da Lykke? — Vi skal søge at besvare dette Spørsmaal gjennem en liden Fortælling.

Gunnar og Olav var Søstendebørn; men meget ulige var Lykkens Gaver bleven dem tildeelt — hvilken af dem det var, som igrunnen havde faat mest af den, det laader vi læseren selv afgjøre.

Gunnar var eneste Søn til en rig Bonde; Olav derimod var i Femaars-Alderen bleven fader- og moderløs, og dersom ikke hans formuende Morbror (Gunnars Fader, Lars) havde gjort Søtebot og taget ham til sig; var det meget uvisst, hvorledes det vilde gaat med den slakters Gatten. Menighedens Præst overtalte Lars til at stille Gut-

ene i Stollen; og omvendt denne just ikke lidt nogen
 y Indtænkninger og selv havde blevet en dygtig Kar — som
 an gjærne saade — uden at kunne mer end læse og slet og
 et skrive sit Navn, saa gab han ligevel tilslut sit Sættøffe
 or ikke at blive usams med Præsten. Skolehuset laa i
 liekegrænden, og Søtterne havde hvidt en halv Aar at
 aa for at komme ddt. Gunnar fødtes hjemme; hvergang
 føret var noget slem; og Fader Lars lo det ad, og mente,
 t hans Gut nok kunde berge sig uden saa megen Skolegang
 g Bogkænskab. Daa derimod fortsatte stadig sin Skole-
 ang med Fald og Jvæ; om Vinteren arbejdede han sig
 arm ved at stræbe med at komme fram gjennem Snefonnerne;
 m Sommeren gik han en bejære Skolevej, med sin lille
 Løse paa Armen, og man hørte aldrig, at han klagede over
 ormeget Væime. Føde Spot spurte Lars ham stundom,
 vilken Stofkar han tænkte at bli, efterdi han slet hængte
 ned Næsen over Boken; men Daa svarede undselig, at det
 an nu læste skulde komme ham til Nytte i hans hele Liv.
 Dste brugte han at fortælle Et og Andet for Folkene paa
 Gaarden; snart af Fædrelandets, snart af et andet Lands
 Historie, og da han snakkede let og grejt, vilde man gjærne
 øste paa ham. Lars selv stoppede tilfældig aldrig sin Svælde
 sibe, uden at råde paa Daa, at han skulde komme fram
 og fortælle noget. Med Misforstaaelse mærkede Gunnar
 snart, at baade Fædren og Andre var mere Agtelse for
 Daa end for ham; men istedenfor at gjæmpe den bort-
 kastede Tid ved Fald og Strævsomhed, og vise sig omgjen-
 zelig og smaansyd som Daa, isteden derfor paatog han sig
 et selvgodd; stædigligt Væsen og snakkede altid om, at han
 var Sønn til den rigeste Bonde i Bygden. Det var ogsaa
 derfor alene, at man viste sig noget kunde ventlig imod ham;
 i Iktunden var han ikke elsket af Noget; og allerede nu,
 min Fæder, laa jeg gjøke Dig det Spøresmaal: Hvem var
 lytteligst af disse To?

Imidlertid volgte begge Gutterne op til Ynglinger og Mand. De var begge vakre og velstøbte, og Bygdens unge Jenter stillede dem mangt et velvilligt Øjeblik; men Sunnar mærkede dog, at saa høfligt de end besvarede hans Hilsning, saa der dog langt mere Hjærtelighed i de venlige Smaasmit og den fine Rødme, hvormed Olav hilsedes, og Sunnar kunde ofte ikke undertrykke sin Misundelse herover. Alle hans Epitord var imidlertid ikke istand til at saare Olavs hjertelige Hjerte; han betragtede dem for, hvad de var: Øjeblikkets ubeständige Indfald, og tilgav desuden gjerne sin Belgjørerens Søn. Sunnar — som just ikke var noget ondskabfuldt men bare et svagt viljeløst Menneske, behersket af tusinde Nykker — kunde tilsidst ikke andet end agte ham, især da han flere Gange hos Olav fik se en Mæktighed og et Mod, som langt overgik hans eget. Denne mandige Høilighed i Faren og denne kraftige Smærraadighed, hvorpaa ogsaa det udannede Menneske sætter saa stor Pris, og som Olav i rigt Maal ejede, havde nogle Gange tilbundet sig Sunnars ufriwillige Beundring. Efterhaanden fik Olav stor Indflydelse paa ham, skjønt den ejnvise Sunnar rigtignok sundom handlede tværtimod hans Raad og sin egen Overbevisning, bare for at vise, at han, som han sagde, stod paa egne Fødder.

Fader Lars døde, og Sunnar blev nu en rig Gaardejer. Olav havde nye før, paa ret gode Billaar, faaet en bra og bekvemt liggende Husmandskjæds under Gaarden. Sunnar gav saameget villigere sit Samtykke dertil, da han tyktes det var fælt gjældt for sig at faa kalde Olav sin Husmand.

Begge Søstendekjærnene strævede nu hver for sig med at skaffe sig et ordentligt Husstel. Olav tyktes være ubeskrivelig lykkelig, den Dag han kunde kjøbe sig en Litzen med god Ko for sine nøjsommelig sammen sparede Penge. Sunnar folgte nogle hundrede Lønder Posten, og kjøpte derfor

12 velsfødde Kjyr; men han blev som tiest angetholden med Sandelen, fordi han ikke forstod sig paa den.

En Dag kom Olav til ham, og var ude af sig selv af bare Glæde, idet han fortalte, at han nu havde stelt sig saa godt, at han med det første tænkte at lade Præsten lyse før sig og Ingeborg — en vakker men fattig Jente, som han længe havde elsket.

„Ja, jeg tænker ogsaa paa at gifte mig“, sagde Gunnar; „men jeg er endnu ubis, hvem jeg skal ta.“

„Den, du liker, og den, som liker dig, ved jeg“, sagde Olav.

Gunnar smattede paa dette Raad. „Det er saa sin Sag, det“, sagde han; — man maa dog ogsaa se paa, om hun har Noget.“

„Men kjære Gunnar“, sagde Olav, „jeg og alle Andre har trod, at det var fuldt og fast afgjort mellem dig og hu Ragnhild borti Bangskatten; di har stot haft et godt Dje til hinanden, og en bra Jente er hun ogsaa.“

„Na ja, jeg har nok altid tænkt paa hende, men — hun har Ingenting, og saa er hun uttabygdes“, sagde Gunnar.

Olav lo. „Ja, det kan gjerne hende, det er uret, om Kjærligheita gaar uttabygdes“, sagde han; „men det er nu en Ting, som Ingen kan hjælpe for, og det siger jeg, at om der var ti Bygder mellem mig og hu Ingeborg, saa skulde jeg endda have hende og ingen Anden.“

„Taja“, sagde Gunnar, „vi skal ikke blive Uvenner for den Gags Skyld; jeg har nu ellers huglagt en Anden.“

„Det er vel ikke hu Anna i Dien“, spurgte Olav.

„Jo, just hende“, var Svaret.

Olav saa rent handsfallen ud. „Javist er hun rig nok“, sa han, „men hun har ikke noget godt Ord paa sig; og gifter du dig med hende, faar du sande mine Ord, at det aldrig gaar bra i Æggen.“

„Det saar vi da se“, svarede Sunnar.

Men alt, hvad Dlav sagde, baade om den Hjertesorg han vilde holde Nagnild, som altid havde holdt saa meget af ham; og om det glædelse Liv han vilde berede sig selv ved at fæste sig til en Kvinde; som han aldrig kunde elske, staaende paa hans uimættede Egenfindighed og paa denne ulykkelige Grifshed efter Gode og Guld, som den Gjerrige tit saar betale med et helt Livs Vantrivne.

Søndagen efter blev der lyst for Dlav og Ingeborg saamt for Sunnar og den rige Anna, og om en Stund stode Wielsen i Kirkens Hjør.

Paa Sunnars store vrbrygde Gaard holdtes Bryllups-gilde for begge Parrene; det varede i 4 Dage. Der var næsten ingen Ende paa god Mad, Fornøjelser og Drik, og de rige Slagtinger lappedes mod hverander om at tjente gjulde Staalgaaver til de unge Gaardmandsfolk. Dlav og Ingeborg fik Lidet eller Indet, men alligevel staaede deres Dine af en Glæde og Lykke, som om de ejede noget bedre end at Berdne Skatte; og det gjorde de vel ogsaa: de havde Kjærlighed til hinanden.

Inden Kalaset endnu var endt, førte Sunnar og hans Hustru sine Gæster rundt omkring i Huset for at sene dem de fudvaskede Stabe, det blanke Sølv og de fine Klæder. Saa stode de se de fulde Stabar, og tilslut det nykorede Udhus med de velsødte Kreaturer. Man kan vel tænke, at der var en Forundring og en Nys, som næsten aldrig vilde tage Ende; men Hvindhygen vilde ogsaa have sit Ord med, og derfor gjordes i Stikket mange spydige Bemærkninger over Gjæder; og naar det sagdes høit, at lykkeligere Men-nesker kunde ikke findes, end Sunnar og Anna, saa hvistede man sig imellem, at de kun lidet fortjente det.

Derfor du, min Læser, vil sige, at Tjagen kan raade over Mennekenes haarde Dom, saa har du Ret; men jeg vil ogsaa bede dig betænke, at Sunnar og Anna levde saa

at fige bare et udbortes Liv. De havde gilstet sig uden Kjærlighed, kun for at blive endnu rigere end de var; Hverken fra hverandre eller ud af sit eget Hjerte kunde de da hente Smærter til Glæde og Fryd; Sligt maatte de søge i Livet udenfor, og hvert Sted maatte da ramme dem saameget haardere, naar de ikke hos hinanden kunde finde hjærtelig Deltagelse, Trøst og Opmuntring.

Olav og Ingeborg havde, uden at sænkes af Hogen, styndt sig fra Bryllupslaget til sin lille Gru, som saa der saa ubemærket men velbemt, omkringet af de nyplantede Træblade. Begge betragtede sin vesle Gjendom med ubestribelig Glæde. „Gudsstok, vi er unge begge to og har stærke Hænder at arbejde med“, sagde Olav. „Ja“, sagde Ingeborg, „saar vi bare beholde Helsen, skal vi vel staa os fram; — Gud hjælper den, som hjælper sig sjof.“

Og naar da de simple Bonnesul, der Morgens og Aften tog op fra deres Hjerter, altid fandt Vejen til Himlen; og de vakte Sange, der lød fra Ingeborgs Læber, mens hun syslede i Kjøkkenet eller sad i sin Sæstol eller passede sin Ko, og de fornøjelige Sagn og lærdomstrige Fortællinger, som Olav meddelte hende, naar han de lange Vinterkvælde syslede med allens Smaaarbejde, havde en mærkelig Evne til at bortjage Sot og Sorg: saa saa de stændig tilfredse og lykkelige ud, og var i Ordets rette Mening rige i sine smaa Kaar. I Alt og over Alt saa de Beviser paa Guds Kjærlighed. Indtraf et Ørenaar, og blev Karvejen laul, saa mærkede de tydelig Guds Betsignelse med det knappe Melforraad, som endda tal nogenlunde til. Naar Baaren kom, hvor takkede de da ikke ham, at de havde kunnet hjælpe sig fram uden at behøve at laane! Blev Haret derimod godt, og Fortjenesten stor, hvor mange ny Anledninger fik de ikke da til Dov og Pris! De var fromme Børn, som af sin Faders Hænder modtog alt det Gode, de tjede, og var derfor lykkelige og glade.

Andersledes var det med Gunnar og Anna. Deres Liv var langt fra saa roligt og sorgfrit; heller ikke forstod de, at her Gud givet endel Mennesker Venge og Guds, da er det ikke sted for at de i Orkesløshed skal hendrive sine Dage, eller i udfel Gjerrighed ruge over sine Slatte, eller med tankeløs Odselhed forspilde de betrodde Gaver. Dagen gik langsomt for dem, og midt i al sin Overflod savnede de Hjemmets bedste Gave: Kjærlighed og Tiltro til hverandre. Olavs Spaadom opfyldtes altfor vel. Gunnar kunde ikke glemme Raagnbild; i Stilhed sammenlignede han hende og Anna, hvilken Sammenligning altid faldt ud til den Førstes Fordel og forbitrede hans Sintelag mod den Sidste. Anna var ogsaa langt fra at være en god og reiskaffen Hustru; Huusholdet fandt hun snart altfor drysamt, og istedenfor med større Flid at vænne sig dertil, forsøgte hun det mer og mer, og overgav det tilslut i lejede Hænder. Selv rendte hun daglig omkring til Grannerne; hos den ene hørte hun Sladder, og til den anden førte hun det; tusinde Gange stiftede hun derved Uenskab mellem dem og voldte store Forargelser. Aldelig saafængt søgte Gunnar at vænne hende af dermed; Anna hverken vilde eller kunde holde Tand for sin sladrengende Tunge, og blev saaledes et nyt Vidnesbyrd om, hvormeget Ondt Lælsindigheden føder.

Marene gik imidlertid hastigt; Anna var bleven Mer til 2 Børn, som snart blev ejnvise og selvraadige, da de fik vokse op uden Tilsyn. Ingeborg havde 4 Børn, og Gunnar ynkede Olav og hans Hustru af ganske Hjærte; ti han kunde ikke skjønne, hvorfra de skulde tage Føde til saa mange; men Olav svarede: „Des flere Børn, des flere „Fadervor“, og blir de bare saapas store, skal de nei faa gjøre Ret for sig.“

Langt ifra at blive nedtrykt af Omhu og Omtanke, tyktes Olavs Mod og Magt at vokse i samme Mon, som han fik flere at arbejde for, og endda havde han stik nogle

Djeblikke tilovers til sin kjæreste Fornøjelse: Bogen. Da han altid læste med Eftertanke og for at indsamle en eller anden god Værdom, saa havde han stor Nytte deraf. Snart gjorde han, efter hvad han havde læst, smaa Forsøg i Agerbruget; som tiest lyktes de bra, og ingen af hans Jævn-ger brugte saa vel sin Ager og Eng som Olav, ingen havde rigere Afgrøde end han. Snart søgte han ved Læsning at vinde Oplysning ogsaa om andre Emner, og Følgen heraf var, at naar et eller andet vigtigere Spørgsmaal opstod i Menigheden, spurte altid hans Kjendinger ham tilraads.

Sunnar saa med surt Øje de Grøstegravnings- og Opdyrknings-Arbejder, som Olav tog paa med. „Naar vore Forfædre har berget sig med den Jord de havde, behøver heller ikke vi at gjøre Mere“, sagde han; ja han gik endog saa vidt, at han paastod, at Gud aldrig kunde like, at ikke Jorden skulde ligge paa sin gamle naturlige Vis. Men Olav skædede, at om vore Forfædre aad Bærbrød og led Mangel, var dette ingen Grund for os til at gjøre det samme, naar vi ellers kunde undgaa det, og at for hans Djele saa det snarere ud, som om den udyrkede Mark gav os en Opfordring fra Gud, om at lade den blive til Nytte for os selv og Andre, ligesom det er Guds udtrykkelige Befaling, at Menneskene skal gjøre sig Jorden underdanig.

Sunnar drog paa Akserne og vilde ikke vide af „ny Skikke“, sagde han. Han drev og dyrkede altsaa sin Gaard „paa Fars og Farfars Vis“, skulde for hvert Aar udlere Arbejd, men vedblev ligesuldt paa samme Maade. Den Misfornøjelse, han kjendte med sig selv, sin Hustru, sine Børn, sit Hus og Hjem, udstrakte sig ogsaa til Alt omkring ham. Snart klagede han over de svære Skatter, snart over Bondens lave Stilling i Samfundet og den ringe Anseelse, han nyder i det offentlige Liv. Sædvanlig meddelte han sine Meninger til Olav; ti uden at han selv vidste det,

havde dennes rolige og sunde Svar altid en bebyggende Indflydelse paa ham.

En Kvæld, da Gunnar — som virkelig i den sidste Tid havde begyndt at blive mere omhyggelig, med Sit — vendte tilbage hjem fra Marken, meget træt af det uvante Surer, fik han se, at Olav allerede var fuldt sydsjælfat med sin egen Jord, kjønt han ogsaa var hjemkommen fra Gaardarbejdet. Gunnar gik til ham. „Det er da vist“, sagde han, „at den stakkars Kæmpe saa faar slide og stræbe for sine Smuler.“

„Ja, hvem faar ikke det?“ sagde Olav.

„Jo, jeg takker, jeg“, mente Gunnar; „jeg undrer, hvad Byfollene og især Embedsmændene gjør.“

Olav smaaled. „Kom, lad os gaa ind; det er nu Kvæld alligevel, saa skal jeg fortælle dig en liten Historie“, sagde han. De gjorde saa, og Olav begyndte: „Der var engang en meget stor Skog, som skulde sædes, og en stor Mængde Arbejdere var lejet dertil. Nu skulde de begynde paa hver sin Kant, og Enhver fik sit Stykke udvist. Arbejderne begyndte Sagen med al Kraft; men da Skogen var meget tyk og tæt, kunde de fleste af dem ikke se store Stykke deraf, end hvad der laa dem nærmest. Træerne var store og digre, og Arbejdet blev derfor brydsomt og tungt. Da begyndte de, hver for sig, at knurre og klage over, at de havde faat den værste Part; det gik saa vidt, at de rimeligvis havde begyndt med voldsom Opsand alle sammen, detsom det ikke havde faldt nogle af dem ind at klive op paa et højt brat Berg, hvor man havde Udsyn over den hele store Skog. Her saa de nu med Forundring, hvorledes Arbejdet var udstiftet ligeligt, saa at Enhver, i samme Maal som Sønerne, havde faat sin Byrde at bære. De skyndte sig og fortalte det til sine Kammerater; men saa af disse trodde dem, og de fleste vedblev med sine forrige

Naastaaende, og saaledes kurrer og klager de endnu den Dag idag."

"Jeg forstaaer dig ikke ret", sagde Gunnar.

Dhan svarede: "Saa længe vi ikke ser andet end de nærmeste Ting, eller endog bare den ene Side af dem, saa længe giver vi os sjelden Tanke om noget Andet, eller om anden Måde end den, vi selv har at drages med; men des højere vi stiger; des flere Kunststøber vi samler; desto mindre blir vort Udseende, desto klarere vort Mit. Naar vi ser, hvorledes tusinde Andre har stræbet og stræber, Enhver paa sin Vis; ligesaa vel som vi, saa blir vi efterhaanden mindre selvgydne og egenlystige, mere ydmyge for Gud og mere tilfredse med Verden og Menneskene."

"Alt dette kunde vel være bra nok", sagde Gunnar, "naar det bare var sandt, at alle Andre maatte stræbe ligesaa vel som vi; men, jeg kommer nu tilbage til mit, jeg; jeg undres virkelig, hvad Slags Stræb de fornemme Byfolk og Embedsmændene har, imod Bondestanden; og om ikke den er langt ulykkeligere end de."

"Ja", sagde Dhan, "det kommer da an paa, hvad du kalder Stræb, og hvad du kalder Ulykke. Meningerne om de Ting er nu meget ulige. Jeg har kjendt Byfolk, der har sagt som saa: "Na Herregud, hvor lykkelig den og den er; hun behøver slet ikke at stelle med Husholdning eller andet Arbejde; men kan hele Tiden sidde paa Etas, give Besøg (Besjæter) og fornøje sig!" Jeg er saa langt fra den Mening, at det tværtimod har gjort mig vovdt at høre slikt Snak; jeg vilde føle mig rent ulykkelig, dersom jeg ikke havde Arbejde nok; jeg holder Stræbet for en Belsignelse. — Dersom Bøddere kom til alle Jordens Mennesker som engang til den unge Salomon, og gav dem Lov til: at anstille sig den Ting, de helst havde Lyst paa, saa tænker jeg, der skulde høres mangeslags Onsker; Somme vilde have Ere; og Riv (Anseelse) fremfor alle andre Mennesker; Somme:

valgte vel helst Fornøjelse, saa de Dag ud og Dag ind kunde tumle sig i en evig Glædesrus; Andre vilde vælge god Mad og Drik; atter Andre Kunstaber og Indsig; overmaade Ringe — kanste de Heste — foretral flittet Rigdom; kun Windstøarten udvalgte vel „den gode Del“, fremfor alle Ting at ønske sig Gudsfrygt og Nøjsomhed. Alle disse vilde selv tro, at de søgte Lykken, og naar de fik, hvad de ønskede, vilde de vel ogsaa tro, at de fandt den; men saakedes kunde det dog ikke være, da de alle søgte den samme Glæde i rent forskellige Ting. Det kan hende, at de alle havde Uret; men det kunde bare en af dem have. Heraf Maa vi, at det første Spøksmaal, som maa afgjøres, naar vi skal snakke om Gligt, det er dette: hvori består den sande Lykke? Hvem kan medrette sige, han har fundet den?”

Sunnar' tiede en Stund, ligesom grundende paa det, han havde hørt. Endelig sagde han: „Jeg kan nok give dig Ret i, at en af de Ting, du nævnte, maa være vigtigere end de andre, og jeg vil ikke nægte, at „Gudsfrygt med Nøjsomhed“ vel er det fornemste; men derfor kan dog vel ogsaa alt det Andet være godt for sig. Jeg mener, at af to Gudsfrygtige er den Rige lykkeligere end den Fattige.“

„Er du vis paa det?“ spurte Olav. „Jeg vil atter fortælle dig en Historie, jeg; men denne Gang skal det være en Historie fra Hedningetiden. Der var en Konge i Lydien, som hedte Krosos; han levede omkring 580 Aar f. Kr., og var saa overvæltet rig, at man ikke kjendte hans Rige. Derfor indbildte han sig ogsaa, at han var det lykkeligste Menneske i Verden. Engang fik han Besøg af en hedenst Wismand (Filosof), Solon, fra Grækenland. Krosos viste ham alle sine rige Skatte, og spurte ham derpaa, hvem han holdt for det lykkeligste Menneske. „Lælos fra Athen“ — sagde Solon — „han var velstaaende, havde dygtige Børn og Børnebørn, faldt tilsidst i en Strid for

Fædrelandet, og blev saa ærefuldt begravet paa offentlig Betøstning." „Hvem holder du da for lykkeligst næst efter Tellos?" sagde Kræfos. „Kleobis og Biton, to Brødre fra Argos, som var navnkundige for deres styrke og vandt Sejerskransen ved de græske Lege", sagde Solon; „ti da deres Moder skulde føre til Templet, og Skydshestene ikke kom til rette Tid, drog Sønerne hende did; og da hun bad Guderne om at gjøre disse brave Søner lykkelige, flumrede de ind straks ovenpaa en Dofferfest, og døde en sød og stille Død." „End jeg da"; sagde Kong Kræfos, „er ikke jeg saa lykkelig som flige simple borgertlige Følk?" „Menneskets Liv regner jeg til 70 Aar", svarede Solon. „Disse Aar indeholder mange Dage, men ingen Dag er den anden lig, hverken i Lykke eller Ulykke. Du er rig og hersker over mange Følk, men prise dig lykkelig kan jeg endnu ikke; ti Ingen er lykkelig, førend han er kommen vel i sin Grav." — Saaledes talte Hedningen Solon. Vi Kristne kan og bør betragte Tingene lidt dybere end han; vi kan ikke lade os nøje med den Lykke bare at slippe vel, og vakkert gennem Verden og komme skikkeligt i vor Grav; vi ved, at den sande Lykke bestaar i at have vort Borgerstab i Himlen og komme gennem Døden og Graven ind i det evige Liv. Men Solon havde dog storlig Ret, naar han mente, at Lykken ingenlunde bestaar i Rigdom og Ruh. Kræfos, som dengang foragtede hans Ord, fik ogsaa siden sande dem; saa rig og mægtig, som han end var, blev han dog, overbundet og fanget, af den persiske Kong Cyrus, og dømtes til at brændes levende paa Baal. Da mindedes han Bismandens Ord og raabte: „Solon, Solon!" Og Cyrus, som fik vide Marsagen dertil, gav ham nu frei. Saa omstiftelig er den Lykke, der grunder sig paa Penge og Rang.

„Det var en ganske artig Historie, dette", sagde Gunnar. „Men endnu har jeg min Mening i Behold lei, jeg. Er

ikke Embedsmanden, lykkeligere, naar han i en Time kan fortjene saa meget som jeg i 3—4 Dage, eller kanske endog saa meget som jeg i en Uge?"

"Men", sagde Olav, "er det ikke ret og rimeligt, at det Arbejde, som har kostet mere at lære, ogsaa betales bedre? At lære at blive Husmand som jeg, eller Bønde som du, det koster jo Lidet eller Intet; vor Skolegang den saar vi omtrent frit; men at blive en hellsuderet og dygtig Embedsmand koster kanske et Par tusinde Pæler, og er det da uvilligt, at hans Arbejde betales bedre end vort? En Stomager, Strædder og Smed saar dog større Dagløn end den, som ikke kan andet end hugge Bød og bære Bånd — hvorfor? Jo, fordi den første har haft større Nøje og Tidsspilde med at lære sin Dont."

"Lad saa være", sagde Gunnar, "at du har Ret i dette her; men jeg mener dog endnu, jeg, at Embedsmanden og Bymanden er lykkeligere end vi, for han har dog Haad til at leve meget bedre. Han slipper at slide og stræve som du og jeg; han blir ikke "isterdragen", skal jeg tro; han behøver ikke at ofre mere af Magsen end at sidde ved Strivebordet, lige i et Par Bøger og holde en Pen. Heller ikke æder han Bøssuppe, Sild og Potetes, men Steg og Risengrød, og drikker Øl og Vin, naar vi andre maa lade os nøje med Kaldvats, Surbløng og "Stjør" (koldt Vand, Syreblande og Surmælk).

"Ja", sagde Olav, "er du ogsaa vis paa, at man da føler sig lykkeligere? Jeg maa sige, jeg tror ikke det, og jeg har hørt det samme af Folk, som har prøvet begge Delt. Jeg tænker, at vi, som river og slider i Skog og Mark, paa Aker og Eng, har langt bedre Madlyst og Fordøjelse end nogen Storkar, og at vort legemlige Stræp gir vor simple Kost ligesaa megen Velsmag, som alle Ostindiens Krydderier kan give de fornemme Folks fine Retter. Jeg mener, det lejer mere paa at sidde Dag ud og Dag ind og

gruble ober Bøger og føre Pennen, end at være ude paa Marken og bruge Oks og Græv; jeg kjender med mig selv, at jeg aldrig er saa frist om Høstidsdagene, som de Dage jeg faar arbejde. Naar Bonden efter Dagens Arbejde gaar tilfjængs og sover sin søde Søvn, saa maa endda mangen Embedsmænd sidde med Regnskaber og andet Hovedbrot langt udover Natten, og paadrager sig let mange Sygdomme, som Arbejdsfolk ikke kjender det mindste til. Paa den anden Side er der vel ogsaa Sygdomme og Farer, som især Arbejdsmanden er udsat for. Saameget er da vist, at i en syndig Verden har enhver Stand og Stilling sine Sorger men ogsaa sine Glæder, og at det er vanskeligt at sige, hvem der i timelig Henseende er mindst eller mest lykkelig, især da Mennesket ikke lever alene af Brød. Dog er det min Mening, at en flittig og dygtig, from og nøjsom Bondemand hører til de lykkeligste Mennesker paa Jorden. Og jeg søger til, at Landalmuen kunde bestemt være endnu lykkeligere, end den mangengang er."

"Ja, det sidste tror ogsaa jeg", sagde Gunnar, "naar ikke Regjering og Storting og afslags Øvrighed lagde slige Tyngsler paa os. Men hvorledes kan Landets Bondestand gaa fremad i Lykke, saaledes som det nu staar til?"

"Na", sagde Olav, "kommer du nu igjen med din gamle Ill-Laas! Har du atter glemt, at Bondestanden selv er med at paalægge alle Tyngsler — er med baade i Formandskaber og i Storting — og at, naar den klager over Tyngsler, saa klager den igtunden over sig selv!"

"Jeg skulde dog mene, at Bønderne ikke er med at indsætte Embedsmænd", indvændte Gunnar; "og disse er just den værste Plåge for Landet, for vi maa føde dem alle; vi er nærende, og de er bare tærende."

"Om den Ting kunde jeg have Meget at sige", svarede Olav, "men det fiber allerede saa langt paa Kvælden, at jeg maa skynde mig. Jeg skal dog atter fortælle dig en

liden Historie. For over 2300 Aar siden var det, at Almuen i Rom engang gjorde Opstand mod de Rige og Fornemme, som efter deres Mening havde det altfor godt og udsugede de Fattigere; og gjorde det vel virkelig ogsaa. En af Byens bedste Borgere gik da til Oprørerne og fortalte dem følgende Bignelse: Lemmerne gjorde engang Oprør mod Mægen; de tykte, at de selv maatte slide og slæbe sent og tidlig for at fortjene Føde til Mægen, og at den intet andet vilde udrette end at modtage og fordøje Mægen. Dette vilde Lemmerne ikke finde sig i; Hænderne vilde ikke længer føre Mægen til Munden, Tænderne vilde ikke tygge den o. s. v. Men Følgerne deraf blev, at Lemmerne selv blev magtesløse, usle og skrøbelige, og saa forstod de, at Mægen ikke var bare „tærende“, men ogsaa „nærende“, og at den gjorde sin Nytte ligesaavel som de arbejdende Lemmer. Denne Bignelse gjorde, at Almuen i Rom gav sig og blev søjelig; men endnu den Dag idag trænger Folk til samme Bærdom. Jeg mener, at en god Øvrighed er ligesaa nyttig og nødvendig og ligesaa „nærende“ som Bonden; for hvorledes vilde det vel gaa med Bondens egen Næring, dersom der ingen Øvrighed var, som kunde holde Styr paa Tyve, Røvere, Nordbrændere, Mordere, Slaastjæmper og Fantepal? — Sagen er den, at alle „Stænder“ i det hele borgerlige Samfund hjælper hverandre, saaat alle er baade „nærende og tærende.“ Naar Landmanden paa bedste Maade pløjer sin Jord og Sjømanden pløjer Havet; naar Fjeldbonden fælder Skog, opaler Kreaturer, abler Smør og Ost eller gaar paa Skytteri; naar Bergfolk bringer Malm for Dagens Lys, og Fiskeren henter Rigdom op af Havet; naar Fabrikmesteren tilstiller Løj, Knapper og Traad, og Strædderen syr Klæder; naar Kjøbmanden fører Varer ind og ud af Landet, saaat Kjøbere og Sælgere ved, til hvem de skal henvende sig; naar Skolemesteren oplærer Børn, og Bogstriverne opløser de Boksne; naar Dolkeren er et Middel til

Begemets, og Præsten til Sjælens Helbredelse; naar Lærde og Videnskabsmænd granstær og udgrunder Mængt og Meget, som Studenterne og Bogstriverne igjen med Nytte kan meddele Folket; og naar Dyrigheden vækser, at Lov og Ret overholdes, og at Hvermand kan nyde borgerlig Fred og Ro: da er det umuligt at sige, hvem der gjør mest Nytte; ti de er allesammen nyttige baade for sig selv og for hverandre, og da er det ogsaa i sin Orden, at de alle faar anstændig Løn for sit Arbejde og sin Tid.

„Du er en slem Kar at snakke med“, sagde Gunnar, „for du har saameget at sige om Alting, du, og Meget af det du siger, maa jeg sande med. Saaledes er det ogsaa nu med dine Ord om Embedsstanden; den gjør nok sin Nytte for os Alle, naar den bare vær som den skulde; men der er mange Embedsmænd iblandt, som er baade uduelige og ubillige til at gjøre sin Pligt og er Almuen mere til Plage end til Gavn.“

„Gjør da alle andre Folk sin Pligt?“ spurte Olav. „Er der ikke ogsaa mange Bønder, Sjømænd, Handværkere og Kjøbmænd, som er baade uduelige og efterladne? Kan der i en syndig og ufuldkommen Verden findes nogen „Stand“, uden at der skulde være somme daarligge Medlemmer deriblandt? Jeg synes, det er altfor egentjærligt, hovmodigt og uforstændigt at gjøre slige Krav, eller at lasse en vis Stand, fordi nogle af dens Lemmer ikke er som de vær. Især synes jeg dette er ubilligt om Embedsstanden i vort Land, da det er vitterligt, at den overhoved er bedre end i mange andre Lande, og at den jalmindeflighed er retsindig og dygtig, om der end blandt den hele Mængde findes en og anden slæbte Gau. — Sagen er den, at Folk har saa lidet Omsyn. Træffer det sig, at der paa et Sted er en daarlig Præst eller en slem Foged, saa tror man straks, at alle Præster og Fogeder er ligedan; men rejs bare

et Stykke vakkely i Landet, saa skal du snart se, at du tog fejl."

"Du mener ogsaa, at Alting hertilands er godt nok som det er, du?" spurgte Gunnar.

"Nej", sagde Olav, "det har jeg dog sagt dig hundrede Gange, at det er Røngt og Meget, som efter min Mening er galt og bør rettes. Jeg vilde her bare saa dig til at indse, at vor Altsle, som vi kaldet det, ikke skal tillægges Regjering og Dyrighed, men at de ialmindelighed er saa bra, som de kan ventes, og som de vel findes i noget Land. Det kan gjerne hændes, at vi kunde hjælpe os med lidt faare Embedsmænd end vi nu har, og at somme af dem ogsaa kunde hjælpes med lidt mindre den Embedens somme igjen vist trænger til at saa den forhøjet). Paa samme Vis er det med Lovene og Afgifterne og alt Landsstet; der kan nok behøves Forandring og Ombot. Men dette er intet Nyt, for saaledes har det steds været i Verden, og saaledes vil det blive indtil Verdens Ende. Om vi idag vil grejet Alting, som vi vilde have det, saa kan du være vis paa, at vi om kort Tid eller vilde ønske nogen Forandring. Saaledes er Verdens Geng."

"Kan saa være", sagde Gunnar. "Men" — frejede han til efter et lidet Ophold — "hvad mente du da, naar du for en Stund siden talte om, at Dandalmænd kunde være lykkeligere, end den mangengang er?"

"Jeg", svarede Olav, "jeg tror, at enhver — som Ordspøget siger — er sin egen Lykkes Gmed, og at Gud kan hjælpe den, som vil hjælpe sig selv. Føler man sig uheldelig og utilfreds, saa ligger det i den menneskelige Natur, at man saa gjerne vil skyde Skylden paa Andre. Husmanden knurrer da over Bonden, Tjeneren over sine Husbondsfolk, Landmanden over Kjøbmand og Bysfolk, den Fattige laster de Rige, og alle knurrer over Dyrigheden, Stortinget og Regjeringen. Isteden derfor skulde — mener

jeg — Endnu først og fremst se til sig selv, og da vilde de fleste vistnok finde Kilden til sin Ulykke der. Ofte har nemlig de ikke sin Nød i Guds egen Synd, ofte i vrang Tilfælde eller i Mangel paa Oplysning, ofte ogsaa i ren Uansjomsighed. Menner du ikke, mangen Bonde kunde være mere velstaaende end han er, dersom han bare dyrkede sin Jord paa bedste Maade, gjorde sig mere Umag for at faa gode Husdyr, og vilde holde op med at svælte dem? Naar han nu ikke bryr sig om Slagt, eller ikke ved det, skal da Dyrigheden eller han selv bære Skylden for hans Fattigdom? — Mange er ellers lykkeligere i timelig Henseende end de selv tror; det er ikke dem, som aldrig syntes, de faar nok, fordi de mangler Guds frygt og ikke stole paa Herrens Forsyn. Denne Umættelighed er mesterlig skildret i et Eventyr om et Par fattige Folk, som engang fik Lov til at ønske sig alt, hvad de vilde. De ønskede og fik et gjuldt Slot istedenfor deres ude Jordbytte; de fik Slottet fuldt af Guld og Sølv og kostelige Retter; de fik Konges og Keiser-Værdighed og al den jordiske Herlighed, som tænkes kunde; men de var ikke fornøjet endda; de vilde ogsaa være som Gud selv — men da var det øjeblikkelig tilende med den hele Herlighed, og de stod igjen i Jordløsen som før. Dette er, som sagt, bare et Eventyr, men det indeholder, ligesom saa mange andre Eventyr, en gylden Sandhed, og det er den, at Folks Umættelighed gjør, at de søger sig ulykkelige; — Eventyret indprænter paa sin Vis samme Lærdom som Apostelen Paulus: „Guds frygt med Ansjomsighed er en stor Binding.“

Sunnar tiede nogle Djeffel, sagde derpaa „Gødnat og Tak for kvæld“, og gik sin Vej.

En Kvæld langt ude paa Hælliden sad Slav inde i Stuen sysselsat med at flette en Korg af Bidjekviste, og de to ældste Børn hjalp ham saameget de kunde. Ingeborg spandt, imedens hun sang en vallet Visse for de yngre, som

løgte paa Guldet bredved hende. En frisk Lue oplyste klart det lille Værelse, hvor man just skulde tro, at Fredens og Ordrens Eagle havde sit Tilhold. Enhver, som træder ind i en saadan Bolig, mærker gjerne en Følelse af Velbehag og Trivna; det er som om baade de syntlige og usynlige Indvaanere hød ham velkommen. Gunnar, som agtede sig ind til Olav, maa have kjendt noget lignende; ti han stansede paa Dørstokken og saa sig omkring, inden han gik fuldkommen ind i Stuen.

„Her er saa bra, her“, sagde han; „hjemme hos os er en Strig og en Støj, saa man næsten kan miste Ørene; derfor tog jeg Viben med mig og gik herned.“

„Ja, godt, saa faar vi snakke lidt“, sagde Olav, idet Ingeborg skyndte sig og satte frem en Stol.

Under Samtalen kom man ogsaa ind paa Børnens Fremtid. Gunnar omtalte, hvor utaaleligt han fordem tyktes det var at gaa i Skole; nogen Nytte havde han heller ikke haft deraf, saa hans Børn skulde gjerne faa slippe for af Skolegang, mente han.

Men Olav var af en rent anden Mening; sin sidste Skilling vilde han gjerne give ud, sagde han, forat Børnene skulde faa lære noget.

„Hvad skal det tjene til?“ spurte Gunnar; „før i Berden fandtes der ingen Skoler, og dog var det alligevel meget bedre end nu.“

„Bedre i Mærte og Bunkundighed“, svarede Olav næsten bedrøvet. „Kjære Gunnar, tænker vi saa, gaar det os aldrig vel.“

„Hvorfor ikke det?“ spurte den Første.

„Fordi, naar alle Andre arbejder sløt paa at bli klogere, maa vi nødvendig blive udueligere end de, dersom vi stivnakket holder fast ved det Gamle, og ligesom sover for ikke at behøve at se den ny Tid, der for hver Dag gaar fremad med nyt Lys og ny Bærdomme.“

„Det er vel Meningen, at vi skal læse og studere alle ihop da?“ sagde Sunnar.

„Ja, havde vi vel Glæde deraf?“ spurgte Olav.

„Jeg tror, Bonden har Andet at gjøre“, svarede Sunnar i en sær Tone.

„Gaaſte viſt“, ſagde Olav; „men hvor mangen Stund om Dagen gaar ikke faaſængt bort ved unyttigt Snaal!“

„Ja, En kan dog ikke arbejde i Ejningen heller“, mente Sunnar.

Olav ſvarede: „Men dersom man nu holdt afværlende Arbejde for en Opfriſtning, iſtedenfor en Plage, ſaa ſkulde det ikke falde ſaa ſvært.“

„Naar alle læſte, ſaa blev der ingen Gaardbrugere“, mente Sunnar.

„Saa“, ſagde Olav, „Præſter og Herremænd læſer jo de, og hvor mange af dem er ikke dygtige Jordbrugere; deres Jord er gjerne bedre dyrket og flidd end vor, og hvorfra har de vel ſaat den Kunſtab, uden af Bøger og gjennem egne Forsøg?“

„Bonden er ſar for ſig og behøver ikke at rette ſig efter Herremændene“, ſvarede Sunnar ſtoragtigt.

„Ikke engang, naar vi kan lære noget Nyttigt af dem?“ ſpurte Olav.

„Ja, Stotklarene vil intet Andet end undertue og udarme os“, mente Sunnar.

„Det er juſt et Vidneſbyrd om vor egen Uvidenhed, naar vi tænker ſaa“, var Svaret.

„Nej, ſer du, jeg har Agtelſe for min Stand, jeg“, ſagde Sunnar næſten foragteligt til Olav.

Denne blev nu meget alvorlig og ſvarede: „Ogsaa jeg holder Bondenſtanden for Nigets Styrke; jeg ved, at mangen En er udgaaet fra den og har gjort ſig baade agtet og æret ved ſin Forſtaad og ſine Kunſtaber; jeg ved, at vi har mange iblandt os, ſom Herren har givet ſaa ſtor og udmær-

let Forstand, at dersom de i Ushvømmen havde saat udvilde den ved god Oplærelse, da havde de nu været sit Følks Prydelse; men jeg ved ogsaa, at den store Mængde er langt mere uvildende, end den kunde og burde være. Det har vel ingen Fare, naar Nogen, som mener det godt og ærligt, faar Indflydelse hos den og leder den; et vi ved faavel af den nuværende som af de sundne Tidrs Erfaring, at Folket kan lade sig lede til store og ædle Handlinger. Men vi ved ogsaa, at Forsørere let kan faa Indpas hos den store Hob og lede den efter sin Vilje. Derfor siger jeg om Almue, at den er let at lede og lettroende som BARNET baade til det Gode og til det Andet.“

„Men, Far, kan ikke et Barn ogsaa bli stort?“ spurgte en af Smaagutterne, som opmærksomt havde hørt paa Samtalen, kjent han ikke forstod mere af den end nogle af Slutningsordene.

Olav saa med Faderglæde paa sin Førstefødd. „Jo, det er ret“, sagde han, „og det var ogsaa did jeg vilde komme. En Liden kan bli stor; den største Bonde kan ogsaa gaa med Dygtighed udfylde sit Rum i Samfundet; men han maa komme dertil gjennem Opdragelse, Dannelse og Eftertanke; han maa arbejde for Oplysning, søge at skaffe sig Kunster og Indsigt; ikke, som nu saa tit er Tilfældet, alene lægge Bind paa Arbejde med Kroppen, men blive et oplyst og tænkende Menneske, som bær sand Agtelse for sig selv og derfor ogsaa agtes af Andre. Lad os derfor, kjære Gunnar, med Glæde nytte enhver Lejlighed til Oplærelse for vore Børn, og fremsforalt vienne dem til at tænke selv. Dette er det første Bilkår for at blive et frit og selvstændigt Menneske; og naar Flertallet af os er kommen saa langt, da, men ikke før, kan vi med Nytte og Glæde tale om vor Stilling i Samfundet; da først blir vore Ord af Vægt og Værd, naar vi ved, hvortfor vi talsaler dem, og

vad vi vil; da først kan vi sandhed virke godt og gavnligt
 paa det kjære Fædreland."

Gunnar flødde sig i Hovedet og sagde: "Gud ved,
 hvorfra du tar dine Ord, kjære Olav."

"Om jeg har nogen Gøne til at udtale mine Tankter",
 varede den, "saa har jeg at tale Herren derfor, og der-
 læst: din Far, som lod mig lære det Lilla, jeg kan."

Gunnar: saa paa ham, vel ikke med Misundelse, men
 dog som om han tænkte: Ja, min Far havde mere Glæde
 af dig, end af mig. — "Jeg skal tænke paa at lade Gut-
 terne mine gaa i Skolen, jeg, ogsaa — om der ellers bliver
 nogen Lærdom paa dem", spjæde han til.

"Det viler jeg aldeles ikke paa, og om du vil, skal vi
 en anden Gang snakkes videre ved, om hvorledes de kan have
 den bedste Nytte deraf", sagde Olav.

"Nej men, hvorledes er det, Mor Ingeborg", raabte
 Gunnar med Forundring, "jeg har aldrig vidst, at I havde
 mer end fire Børn, og nu ser jeg, omframt dem, et lidet et
 til. Hvor fik I det?"

Ingeborg rødmæde, men Olav smaaio og sagde: "Det
 er Børnet til du: Kirke borti Marken."

"Hun var nylig fød os ogsaa", sagde Gunnar, "og
 jeg tror vel, de gav hende nogle Nabbiter; men aldrig kun-
 de det falde os ind at modtage Andenmænds Børn; men
 har mer end nok med at opdrage sine egne."

"Hun Stæffer", sagde Olav, "saa med to tomme
 Hænder og 5 smaa Børn, og da kom jeg ihug, hvorledes
 jeg selv engang var næsten hjælpeløs. Saa spurte jeg In-
 geborg tilraade, og vi tviste begge, at den Gyfte, som koster
 for Gæts, vel ogsaa kan række til for Syv, og saa tog vi
 den stæfferes Børnsungen til os."

Gunnar havde Intet at spare hertil; han tog bare Olav
 i Haanden og sagde ganske rørt: "Tak for itygd! Men
 jeg kommer vel ind en af Kvældene igjen."

Under Samtalen havde Ingeborg glemt at lægge mere Nisbet paa Gruben. Ilden var næsten sluknet, og det havde været mørkt i Bærelset; dersom ikke Maanen havde kastet sine venlige Straaler gjennem det lille Vindu. Olav stod en lang Stund og saa paa "dens blege Ansigt; han saa, hvorledes Millioner Stjerner tindrede paa Himmelhvælvingen, og hans Tanker steg med hellig Andagt op til Skaberen af at denne Størhed og Pragt. Ingeborg, som havde bragt alle sine Børn i Seng og i Sovn, gik nu frem til Olav. "Gud skal nok give os Kraft til at opdrage dem til fromme og dygtige Mennesker", sagde hun, medens et Par store Taarer rullede ned over hendes Kinder. "Ja", sagde Olav, "ti jeg haaber, at han heretter som hidtil skal være hos os med sin Naade og Betsignelse."

Snart var det fuldkommen stille i den lille Stue; alle Husets Folk havde gaat til Hvile; men Himlens Engle vagede ved deres Hovedgjærde og bortbistede med sine Vinget Mindet om enhver jordist Sorg, forat de ikke skulde føle andet end stille Ro og Fred. Og de Slumrende laa med et Smil; fulgte af salig Glæde; de kjendte, at de var indsluttede i Guds Kjærlighed, og lovede i sine Hjerter, at de aldrig skulde glemme ham, som efflede dem saa højt.

Under denne Fortælling har jeg glemt at spørge dig, min Læser, hvem du fandt lykkeligst, enten Gunnar eller Olav; men det vover mig, at du selv har baade gjort og besvaret Spørgsmaalet. Dersom du, ligesom jeg, gir Olav Fortrinnet, saa maa du ogsaa tilstaa, at Lykken ikke bestaar i Guds og Guld. At være tilfreds med sin Lod og den Samfundsstilling man har, samt ydmyg og taknemmelig mod Gud for det Gode man nyder: se, det, min Læser, er sand Lykke, lige stor og Gud lige behagelig enten den findes i Slot eller Hytte. Lad os ikke glemme, at "Gudsfrøgt med Nøjsomhed" er den største Vinding!

D. Big.

Mere om Salmefagen.

(Af D. Bis).

Det er nu snart 2 Aar, siden jeg skrev et Udte Stykke: „Om den kirkelige Salmefag.“ Jeg søgte dengang kortelig at vise, hvad en kristelig Salme er, og hvad der hører til, oras en Salmebog i vore Dage nogenlunde skal tilfredsstille Lidens Trang og Løb. I denne Henseende gav jeg en iden historisk Udagt over Salmedigtningen, det vil sige, jeg ortalte om de vigtigste Salmedigtere og Salmebøger især i Danmark og Norge mellem Aarene 15 og 1800. Jeg viste, at i al den Tid var der ingen Kirke-Salmebog, uden at den ndeholdt idetmindste endel ny Salmer, og at paa den anden Side bestod Støtstedelen af deres Indhold i gamle Salmer med Undtagelse af den „evangelisk-kristelige“ Salmebog, som ngen ældre Salmer har). Deraf drog jeg den Slutning, at en ny Kirke-Salmebog i vore Dage maa indrettes paa samme Vis, altsaa indeholde mest af gamle Salmer; men dog ogsaa endel ny; med andre Ord: den bør „indeholde de bedste Salmer fra alle Kirkens Tider og af alle kristelige Eider“, hvorved Bogen blir en Afpejling af det hele kristelig-kirkelige Lid, som har vort sig i Kirken lige indtil vore Dage. Jeg søgte desuden at vise, at Trangen til en ny Kirke-Salmebog er stor, efter som den evangelisk-kristelige lider af „indvortes ulægelig Skade“, medens Kingos og Guldbergs har store „ydre Brøst“; og jeg kunde heller ikke tvile om, at det nu maa være muligt at faa istand en ny Salmebog, der til Kirkebrug overgaar alle de ældre. Endelig vilde jeg vise, at vor Tid ikke er fattigere paa gode ny Salmer, end de fleste foregaaende Tider, og meddelte derfor adskillige Prøver af den nyere Salmedigtning i Danmark. Længer kom jeg ikke.

Stykket var langt fra saa fuldstændigt, som jeg havde ønsket; derfor har jeg stadig haft isinde at skrive lidt mere

om Salmefagen, og det skal du nu. *Upp!* vil jeg først bede dem, som ikke har læst mit forrige Stykke, om at gjøre det — og dem, som har glemt det, om at læse det paany.

Ofton: Viske Honorord ligger det nærmest for Haanden at begynde, hvor jeg forrige Gang Udtvode, atskaa først at meddele nogle Præder paa den nyere Salmedigtning: i Sverige og Norge. I det første Land. fik man i 1819 en ny Kirke-Salmebog, som dog for en stor Del bestaar af ældre Salmer, der er blevet røttede og lømpede, omendens saakdes som det efter min Mening maa ske ogsaa hos os. Hovedmanden ved dette Arbejde var Biskopen Wallin; og baade han og flere Andre (især Biskop Franzen, Præsterne Åström, Åfzelius og Hædborn, Lektor Chorcæus, Profesorerne Dahl, Geijer og Odman) digtede desuden ny Salmer, hvoraf mange er optaget i Bogen. Den indeholder idethelt 500 Salmer; og skönt adskillige af dem vist kunde ønskes bedre end de er, og det: desuden er min fulde Overbevisning, at vi nu maatte kunne faa en Salmebog, der vilde overgaa den svenske i sandt lirkelig: Sand og kristelig Fynd. — saa er det alligevel vist: og sandt, at den sidstnævnte Bog indeholder mange Salmer, der fortjener at oversættes og indføres hos os. Ifter gjælder vel dette om Wallin. Som Præder for dem, der ej har Beslighed til at se „Evenska Psalmboken“, skal jeg først meddele følgende Vers af en: „Ingångs-Psaln“ af Wallin:

*Upp, uppkvare och barpa!
Upp, kraftens ord, du andans svärb,
Tveeggade och skarpa,
Ur dvalan väd en synlig verld!
Och, nådens milda lära,
De väckta hjertan ljud
Att känna, älska, ära
Barmhertighetens Gub,
Som hulb; i Jivns gårfar,
Med andan och sitt ord,
Allsom en herde, i vårdar²⁾
Sin dyra återlösa hjord!*

¹⁾ Herde. d. e. Hyrde. ²⁾ vårdar, vogter; beskjærmer.

Han, för de qvistar torra,
 Ej bugga vill sitt vintråd ner;
 Han skonar ett Gomorrhä,
 Der tio fromma blott han ser:
 Der två och tre allena
 Utti hans dyra namn
 Sin bön och sång förena,
 Han öppnar nådens famn,
 Och hjertan vederqvæcker
 Och gifver själar ro
 Och med sin sköld¹⁾ betäcker
 Sin frälsta kyrkas hopp och tro.

Så kom i helig prydnad,
 O, Sulamith, du Christi brud!
 I oskul och i lydnad
 Möt här din Herra och din Gud!
 Han är din brudgam blifven,
 Att frälja dig från fall;
 Och är för dig utgifven,
 Att han dig helga skall.
 I trohet och i renhet
 Gif hjertat med din händ,
 Och värda andans enhet
 Med kärlekens och fridens band!"

En Salme, som kanske allerbedst betegner Wallins og Bogens And, er følgende om Menneskets Fald og Op-
 rejsning:

„Huru länge skall mitt hjerta
 Sucka, söka efter friden,
 Och med outfäglig smärta
 Aldrig finna den i tiden?
 Huru länge skall mitt öga
 Efter ljus förgäfvets spana¹⁾
 I det molnbesäckta högä
 Och på lifvets dunkla bana?"

Tanken sig ej reda mäktar
 Ur det mörker, som mig höljer:²⁾
 Viljan vacklande försmäktar
 I den vanmakt, som mig följser;
 Och hvad hjertat eftersträvar,
 Af mitt samvet förevises³⁾ —
 Mellan lif och döb jag sväfvat,
 Mellan jord och himmel flites.

1) Sköld b. e. Skjold. 2) fränd, fjesde, firre. 3) höljer, indhyller.

4) bebrejdes af min Samvittighed.

Svåra fallen, stild från Herran,
 Den vid kostet bundna anden
 Ser sin Faders boning fjerran,
 Och förmår ej lösa banden.
 Men han anar Fadrens mening;
 Och den hemligt närda sorgen,
 Med hans trängtan i förening,
 Är hans återlösningsborgen.

Stilla, belligt dunkla minne
 Af ett Eden, som försvunnit!
 Lyfka aning i mitt sinne
 Om ett mål, som ej är burnt! *)
 Viser mig den väg till lifvet,
 Som oss uppenbar är vorden!
 Lofter Ordet, som är skrifvet
 Uti himlen och på jorden!

Himlens, jordens och mitt hjertas
 Profetta sig fullbordar —
 Ej af tvifvel skall jag smärtas;
 Herrans, Herrans Ande ordar:
 „Flydda äro nattens väkter,
 „Öfver Zion uppgår ljuset,
 „Och för jordens fallna slägter
 „Dppnas åter fadershuset.“

Ner i döbligbeten sitta
 Råd och sanning och försoning
 Och det fromma hjertat viga
 Till Guds Helga Andas boning.
 Sig med menniskanaturen
 Herrans kärlekhet förenat,
 Och Guds son, af qvinna buren,
 Blir det offer, som oss renar.

I det heligsta ingången,
 Han och min förlossning funnit
 Och åt mig, i synder fången,
 Frid och frifred återvunnit,
 Att jag kärleksfull och trogen
 Skulle i hans fotspår sträfsa
 Och till ändan redebogen
 Verlden dö och Gudt lefva.

Sallig, sallig den, som kände,
 Den, som trodde dig allena,
 Sannan Gud, och den du sände,
 Att med dig oss än förena!

*) funnit, naaet.

Jesu Christe! du är worden
 Vägen, sanningen och lifvet:
 Och i himlen och på jorden.
 Är ej annat namn oss gifvet."

En Paaslesalme af Franzen begynner meget poetiskt
 saaledes:

”Gvad Ihus öfver griften!
 Han lefver, o fröjd!
 Fullkomnad är Skriften,
 O, salighets höjd!
 Från himmelen hellsad,
 Han framgår i glans,
 Och verlden är frälsad,
 Och segren är hans.
 Bortväktad är stenen och inseglet bräckt,
 Och vaktten bar flytt för hans Andas flägt¹⁾
 Och asgrunden bäfvar. Halleluja!"

Om Guds Naademaal findes följande Salme af samme
 Författer:

”Vak upp! hör vaktten²⁾ Huder
 Från Jions murar än.
 Se, nådens sol dig Huder
 En bättringsdag igen.
 Men snart skal budet fara
 Från lifsens Förste ner
 Och i hans namn förklara
 Att ingen tid är mer.

För sent skall syndarn vakna,
 Der ingen morgon är,
 Der han skall evigt sakna
 Den nåd, han spillde här,
 Der inga böner höras,
 Der ingen bättring sker;
 Ty kan väl bättring göras,
 Då ingen tid är mer?

O, du i synden hbe!
 Se denna evighet,
 Der allt är mörkt och hbe
 Och ej af ändring vet!
 Att synden hopplost minnas:
 O matt,³⁾ som ro ej ger!
 Åh, kan väl hoppet finnas,
 Då ingen tid är mer?

¹⁾ Andas flägt, Andepust. ²⁾ Vaktten, Kalbet, Rosten. ³⁾ Matt, Dnm.

Vak upp! hör roset stallas:
 Nu är behaglig tid,
 Nu gaa dit Herren kallar:
 Med bön och hot och frid!
 Vill du den nåd förnimma,
 Som syndarn bluds ännu,
 Så tänk hvar dag, hvar timma,
 Att nu är tid — blott nu!"

Og endelig vælger jeg følgende Salme af Åström:

„Store Gud, som handen räckte
 Mig till räddning i min nöd
 Och mig med din Anda väckte,
 Då jag låg i synden bödd,
 Värdes och min själ upplysa,
 Att hon rätta vägen ser
 Och ej stängvis irrar mer!

Gif att jag må kunna fåda
 Bidden af mitt öfverbåd,¹⁾
 Djupet af min själavåda,
 Hösden af din dyra nåd!
 Låt den rätta morgonstjernen
 Stråla klar, på det min själ
 Må förstå sitt sanna vä!

Åh, med ånger, blödd och smärta
 Mina synders mängd jag ser;
 Men ifrån ditt fadershjerta
 Flödar nåden mycket mer.
 Lagens blirt²⁾ vid korset faller,
 Släkt uti det dyra blod,
 Som indgifver frid och rogd.

Slingra,³⁾ Gud, all tviflans dimma,⁴⁾
 Låt mig Ihus i Ihuset se,
 Låt i trone⁵⁾ mig förnimma
 Att blott du kan frälsning ge,
 Att den väg, som Jesus banat,
 Är den enda, jag kan gå,
 För at lif och räddning få!

Var mitt Ihus på lifvets bana,
 Var mitt Ihus i bödens ball!
 Låt mig, fri från syndens vana,
 Lagens hot⁶⁾ och ångrens oval,

¹⁾ Öfverbåd, Målsjæring. ²⁾ Lagens blirt, Lovens Lyn.

³⁾ Slingra, afspred. ⁴⁾ Dimma, Måge. ⁵⁾ Trone, Troen.

⁶⁾ Lagens hot, Lovens Trusel.

Mer og mer det landet nalkas,¹⁾
 Der allt mørker stigradt är:
 Ly bu self är solen der!"

Vi kommer nu til den nyere Salmedigtning i vort eget Land; og omendstjont vi, naar vi ikke vil være altsat selv-jode, maa tilstaa, at vi i dette Stykke staar langt, langt tilbage for Granne-Nigerne, især for Danmark, saa kan det dog ikke nægtes, at ogsaa vi har frembragt en og anden Salme, der fortjener at tages med i en norsk Kirkes Salmebog.

Naar jeg nævner dem, der hos os har forsøgt sig som Salmedigtere, og regner dem op i Bogstavorden, da kommer jeg først til afdøde Skolelærer P. Andresen. Han har udgivet en liden Samling af „Morgen- og Aftenpsalmer“, en hel stor „Psalmebog“ for Sjømænd, samt „Bibelske Kronike-Nim“ eller historiske Sange over de vigtigste bibelske Fortællinger, omfremt en Mængde Salmer hift og her i gudelige Tidsskrifter og Blade. Som Prøve vælger jeg følgende „Julepsalme“ for Sjømænd:

„Lad Bølgen rulle kold og huul,
 Med Døden ved sit Herte,
 Vi har en Gabe faaet til Jul,
 Der lindrer Dødens Smerte.

Lad Stormen true vreb og vild,
 Og Is paa Dækket fryse,
 Vor Julestjerne klar og mild
 Os varme skal og lyse.

Lad Farer rundt om Skibet staa,
 Vi albrig merr fortvovle,
 Guds spæde Søn i Krøddens Braa
 For os har Trøstens Gælle.

Ham vil vi rede Seag og Skul
 Ud vort Hjerterammer,
 Da blit vort Liv en stadig Jul,
 Til Nytaarsfolen flammer —

¹⁾ nalkas, nærmes, aakendpæs.

Den Nytaarssol, der ei gaar ned,
Som ingen Sky forbunkler,
Men underkjen i Eviighed
Af Himmels Glæde funkler."

Prønst B. Chr. Arup har leveret et "Bidrag til et nyt Psalmeværk for den norske Kirke", hvor de fleste Psalmer (98 i Tallet) er Bearbejdelser af ældre, men hvor dog ogsaa et Par er afbeles af ham selv (originale). En af disse lyder saaledes:

Vær tro, min Sjæl! mod ham, af hvem du kjøbtes,
Ja kjøbtes dyrt fra Syndens Trældom ud;
Tro mod den Herre, paa hvis Død du kjøbtes
Til Barneret og evigt Liv hos Gud!
Han bar din Synd og al din Skam:
O frelse Sjæl! vær tro, til Enden tro mod Ham!

Her er det Prøvens Lid; her maa du stride,
Om du vil bisset vinde evig Fred;
Al Kampens Røje, hvad du end skal lide,
Er Intet mod Guds Himmels Herlighed.
Dit skal du, frelst ved Jesum, naae
Og, indtil Enden tro, der Livsens Krone faae.

Dist er dit Hjem; o lad det stadig minde
Dig om, at du er kun en Fremmed her;
Naar Verden vil dig lokke og forblinde,
Stu op til Glæden, som dig venter der:
Forspill ej den for Livens Lyst,
Som dig ej følge kan til Eviighedens Ryst!

Nei, Herre! nei, jeg vil med Troslab bige
Mod Lystets Hjem og gaae i Dine Spor;
Er Besen trang, den gager til Himmertge,
Naar intet Sted jeg har paa denne Jord,
Naar her mig levnes i min Død
Ikkun et snævert Rum i Jordens dunkle Skjød.

Er jeg end svag, Du styrke vil mig svage,
At mig Dit Nag, Din Byrde bliver let;
Dit Ord skal som et venligt Lys ledsage,
Din Haand mig støtte, naar jeg bliver træt:
Din Kraft fuldkommes skal i mig,
Din Raade er mig nok nu og evindeligt!

Sognepræst J. N. Franzen har udgivet „Christelige Psalmer til Huusandagt og Skolebrug“ — 108 i Tallet, alle digtede af ham selv. De ere vel ikke særdeles rige paa poetisk Begavelse, men desmere paa jævn kristelig Inderlighed, og gjør derfor et meget godt Indtryk. En af dem (en „Fædrelandspsalme“) findes i „Sange og Rim“ (No. 197). Her vil jeg desuden meddele følgende Prøver:

„Med Kirken har det ingen Røb,
 Thi den skal evig stande,
 Om Helved selv end mod den brød
 Med sine byge Bænde.
 Den staaer paa trofast Klippegrund,
 Og hver en Storm befæster kun
 Dens Muur og høie Linde.

Thi frygt dig ei, du lille Flok,
 Som Ly i den bar funden.
 End skærmer han dig sikkert nok,
 Som er med dig forbunden,
 Saalænge du hans Land og Ord,
 Hans rette Daab og Alterbord
 Med trofast Sind bevarer.

D klag da ei saa høit i Sky,
 At Kirkens Fiender skorne!
 Heel ofte skal du see paany,
 At det er ikkun Orme,
 Der rasle i det tørre Løv,
 Og reise kun en Sky af Støv,
 Som Herren let bortvejrer.

Der er en anden Kamp og Strid,
 Som du bør mere frygte;
 Den høres skal hver Dag og Tid,
 Men uden Ry og Rygte,
 Det er en Kamp paa Liv og Død
 Mod Fienden i dit eget Kjød,
 Som du skal stille kjæmpe.

Med det betrængte Jions Geir
 Din egen er ei vunden,
 Naar Fienden i din egen Leir
 Er end ei lænkubunden.
 Mod Trods og Vantro i dit Bryst,
 Mod Havn og Had og sondig Lyst,
 Du forsk og sidst maa stride.

Dg. Hvild du her befindes tro,
 Da skal du Baaben føre,
 Naar Fienden angster Kirken Ro,
 Dg. vil et Anløb gjøre.
 Da skal du faae den Hæderspof,
 I Dagens Hebe, Mattens Frost,
 At vogte Zions Mure."

"En Hungersnød saa svær jeg kender,
 Som stilles ei ved forbist Brød;
 En Tørst saa dyb i Hjertet brænder,
 Som Jorden ingen Lindring bød:
 Det er den Længsel dyb og heh,
 Som søger kun Retfærdighed."

Gub. prægeb dybt sit eget Billeb
 Med Flammeskift paa Sjælens Bund;
 Paa Lovens Tavler han fremstilleb
 De samme Træk paa hellig Grund.
 Jeg veed saa grant, hvad Herren vil,
 Men finder ingen Kraft dertil."

Jeg vilbe, af, saa gerne ligne
 Det Billeb, han i Sjælen skrev;
 Jeg veed, han kan ei den velsigne,
 Som ved sin Synd besmittet blev.
 Hvor skjuler jeg min store Skam,
 Hvor skifter jeg min Syndeham?"

Vær stille dog, mit arme Hjerte,
 Vent stille paa din Hæres Gub!
 Han kender jo din store Smerte,
 Dg. sender vel et Trøstes Bød.
 Din Tørst og Hunger stilles vist,
 Det siger jo den Herre Christ."

"Eft salig den, som hungrer efter,
 En hellig, sand Retfærdighed,
 Som tørster efter nye Kræfter,
 At tjene Herren troelig med:
 Han mættes skal med Livets Brød,
 Dg. løbtes af blets Rilde søb."

Det Ord vil jeg mig frit tilægge;
 Min Jesu, du er Livsens Brød!
 Din Retfærd Gub skal mig tilægge,
 Dit Blod, som hist paa Korset fald,
 Skal toe *) mig af Synden ren,
 Dg. hele al min Brøst og Meep."

*) Burde vel være: tvætt. i. i. i.

Pastor P. A. Jensen har nylig udgivet 100 ny Salmer under Tittel; „Freidighed i Herren.“ De er overhoved meget poetiske, og skjønt somme af dem vistnok synes at mangle noget af den snævre jævne Skjærnefuldhed, saa findes der dog ogsaa mange, hvem denne Mangel ikke kan tillægges. En af dem begynder meget liflig saaledes:

„Vorherre vandrer Landet rundt,
Skjønt Ingen lod ham falde;
Der samles om ham Sygt og Sundt,
Svorbøst hans Bete falde,
De staae i Flokke paa hver Sti,
Men han gaar ingen Sjæl forbi!
Eh! han har Rok til Alle.“

Vorherre kommer ei med Guld,
Med gyldne Ord beslere;
Vorherre har ei Løden fuld,
Men Hjertet dekomere;
Med Ordets Guld og Hjertets Skat
Han vandrer om ved Dug og Nat,
Ei arme Folk at nære.“

En anden Salme i Bogen lyder i sin Helhed saaledes:

„Gvad Mange — af saa flæk forstaae,
Er, Kristus heel at have;
De mene, det er nemt at faae
Hans Frelses Raadegaade;
De tænke vel: „hvor Ting sin Tid!
Lilfsøst da ham! han venter blid
Paa os ved vore Grave.“

De vil hans Seir, men ei hans Strid,
Rok Pladsen nær hans Throne,
Men ei hans Arbeids sure Slid
Og ei hans Tornekroner;
De vil hans Løn, men ei hans Lov,
De rive til sig, som et Rov,
At han vor Synd mon sone.

Dmsonst! de har i ham et Deel, —
De faae den ingesunde!
Kun den, som eier Kristus, heel,
Skal heelt hans Raade finde;
Kun den, der her har lidet som han,
Skal Alt i Hellighedens Land
Hans Livskrone vinde.

Saa tryk med Verden! — gjør det brat,
 Hvis Himlen du vil tjene!
 Luft: Gud og Rammon, — Dag og Nat
 Kan ingen Magt forene.
 Mangt bleses kan, men ei din Sjæl!
 Hvo Salten sit, han sit den heel,
 Lad Gud den faar aleng!

Til Gjengjæft — al, hvo nævner Alt,
 Hvad Herren har i Eie!
 Men vild: han giver aldrig halvt,
 Han kan ei Raaden veie;
 Saa giv ham Dit, og tag du Hans!
 Tag Torne her, men bist den Ryands,
 Som Engle sit til Eie."

Dg endnu faar vi vælge en meget poetisk Salme af samme Bog:

"Nu throner Han da i høien Hal
 I Himmels belyste Sale,
 Men aldrig, vi tro, hans Die skal
 Sig vende fra Jorberigs Dale;
 Til Dagens. Ende han er med os
 I al sin Gjærning og Tale.

Han siger endnu: "I høre mig til,
 Saa Range, som sørge og sukke;"
 For hver en kjæmpende Sjæl han vil
 En Hvile hos sig oplukke;
 O, maatte de komme som Lam med Lork!
 Han skal be den saligt sukke.

Det mangler ham ei paa grundig Magt,
 Det skulle vi vel beksende;
 Al Verden ham er tilføde lagt,
 Hans Rige har ingen Ende;
 Med Faberen Gæt, som Lys af Lys,
 Al Raade han os vil sende.

Den seer ham ei, den fløgtige Flot,
 Der raver omkring iblinde;
 De bygge Smaa dog veed, det nok,
 Hvor Herren er helst at finde;
 I Billede her, i Herlighed bist
 Hos os han Skikkelse vinde!

Naar saa den kommer, den salige Stund,
 At Alle herfra skal drage,

Da skeer det med Psalmer og Sang i Mund,
 Da komme de liflige Daar;
 Da sidde vi tæt, Guds Kirkeflok,
 Hos ham, som Bruden hos Nage."

Vi kommer dernæst til Sognepræst M. B. Landstad,
 Der vel maa siges at have lagt for Dagen den rigeste gu-
 delige Digter-Erne af alle Salmedigtere hertilands. For
 mange Aar siden udgav han en Samling af „Hjertesul til
 hver Dag i Ugen“, for en stor Del forfattede af ham selv.
 En Prøve deraf findes i „Sange og Rim“ (No. 189), og
 dertil vil jeg endnu føje følgende Morgensul:

„Jeg gik til Sengs i Haab og Tro,
 Her laae jeg nys i Søvnens Ro,
 Ret som et Dødens Billede,
 Foruden Samling og Forstand;
 Men du, min Kjære Frelsermand,
 Din Vagt omkring mig stillede.

Jeg gik til Lejet tung og træt,
 Af Dagens Byrde og Jbræt,
 Og længtes efter Hvile.
 Hvor er det anderledes nu!
 Jeg føler atter Lyst og Gu,
 Den til mit Raad at lle.

Nyt Velbehag er i hvert Lem,
 Og Sjælens Lanter komme frem
 Mod Myrterbed og Glæde.
 Min Afventræthed er en Drøm,
 Jeg føler Livets friske Strøm
 Paa ny til Hjertet træde.

Saa vækker Gud og skaber Liv;
 Hver Morgenstund et magtigt „Alto!“
 Al Verden glennemtoner.
 Og saa engang, naar jeg er død
 Og sover tungt i Gravens Skød,
 Mig vækker min Forsøner.

Hvor Herrens Raade dog er stor!
 En Himmel ny saavel som Jord
 Jeg da skal faae i Ole.
 Men Dødens Broder et min Blund,
 Opstandelsens hver Morgenstund,
 Jeg vaagner paa mit Lide.

D, Gud ske Lov og evig Tak!
 Nyt Liv tgaar og nyt i Dag,
 Og nyt i Evigheden!
 Gid jeg nu dette bruger saa,
 At jeg det evige kan faae
 I Lovens Søvn herneben!

Bewar min Sjel, o Herre, roen!
 Lag bort hver farlig Anstødssteen,
 Som falder paa min Bane!
 Bewar, o Gud, min Haand og Fod,
 Bewar min Mund, oprykt med Lob
 Hver ond og syndig Bane!

Kaar jeg da nu bestille faaer
 Med Dagens Lary og Livens Kaar
 Og mange Verdens Tanter,
 O Gud, viltg ikke fra mit Sind!
 Følg med mig baade ud og ind,
 Hvor jeg i Huset vanter!"

Ogsaa i nogle Blade og Livs Skrifter har Landslad ladet adskillige Salmer trykke. Han er, som bekendt, af Regjeringen udvalgt til at bringe Maaned en ny Kirke-Salmebog, og under dette sit Arbejde har han nu oversat og udgivet alle Luthers „Handelige Sangt.“ At sælde nogen ordentlig Dom over denne Oversættelse hører ikke hjemme paa dette Sted; jeg vil her alene gjøre opmærksom paa, at Oversætteren har optaget mange rent norske Ord, hvoraf idetmindste somme tar sig meget godt ud. Til Prøve vælger jeg her følgende Salme, der ogsaa findes i Kingos Salmebog, hvor den begynder lidt anderledes, nemlig: „Lovet være du, Jesu Christ.“

Du være lovet Jesus Krist,
 At Renneffe du worden est,
 Og kommer som vor Broder Her,
 Thi glæder sig al Himlens Her.
 Halleluja!

Gud Faders Søn af Evighed
 Er kommen fattig til os ned;
 I vores arme Kød og Blod,
 Etg Klæder Gud vor Herre god.
 Halleluja!

Han, som al Verden er for trang,
 Her ligger han paa Mober's Fang
 Som en af vore Kjære Småa,
 Den Gud, af hvem vi Dphold faa.
 Halleluja!

Ku rinder op med kellig Glæde
 Ubover Verden Lyset hans,
 Og stinner ind i Natten, faa
 At Lysets Børn vi blive maa.
 Halleluja!

Ja han, som var Guds Hjerte næst,
 Til Jorden kom en fremmed Gæst,
 Og fører os fra Dødens Dal
 Til Gud, til Gud i Himlens Sal.
 Halleluja!

Han er paa Jorden kommen arm,
 At du skal holde ved hans Barm,
 Og blive baade glad og rigtig,
 Hans Kjære, søde Engle kigg.
 Halleluja!

Det har han gjort. Vi kan derpaa
 Hans store Kjærlighed forskaa.
 Hver Kristen glæde sig derved
 Og takke ham i Evighed.
 Halleluja!

Profesor Et. J. Stenersen har oversat og bearbejdet, tildels ogsaa selv digtet, adskillige Salmer, af hvilke sidste jeg vil anføre en Reformations-Salme:

„En Kirke havde Himlens Gud
 Opbygget her paa Jorden;
 Saa herligt var den styret ud,
 Thi den Guds Brud var worden;
 I Hjertet boede Christi Tro,
 Og Himlens Glæde, Himlens Ro
 Dens Eiendom var bleven.

Men Satan ved Guds Kirke sig
 En Synagoge satte:
 For Hyllert og Løgn og Solg
 Dens Døre var opladte.
 Og Mange gif ad denne Bei,
 Den syntes god, trang var den ei,
 Men Herrens Ord det tugter.

Saa fast i Vaand Guds Kirke Laar,
 Den monne Gud forglette;
 Til ham de længere ei gaar,
 Til ham ei Lid de sætte.
 Paa Helgenstare, Afladshod
 De haabe meer, end paa hans Blod,
 Som Verdens Synb. udfoneb.

Da havde Gud i Klosterbuur
 Optugtet sig en Klæmpe.
 End sad han taus bag Klostermur,
 Sin Herteforg at dæmpe;
 Men, da Guds høie Lime slog,
 Han ham af Værket naadig drog,
 Dg frit Guds Ord han taled.

Det Ord, han taled, Herrens var;
 Dg foer paa Mandens Vinge.
 I Satans Herte vel det skar,
 Men han det ei kan twinge.
 Saa høit det løb, saa vibt det gik,
 Dg hvor det kom, der Ende fik
 Det onde Pavevæsen.

Til Nordens Lande kom det og,
 Gud monne os det give:
 For Lyset atter kom den Bog,
 Som Herrens Mand lob skrive:
 Hver Mand fik see, hvad Herren løb,
 Dg glade Takkesange løb.
 Til Jesu Christi Fader.

Gud love vi dig, fromme Gud,
 For Lyset, som du tændte,
 Saa vi vor Frelser mild og prøb
 I Ordet klarlig kændte!
 D giv os, Fader, at vi maae
 I Jesu tro til Enden staae,
 Dg fromt dit Ord bevare!"

Sognepræst E. U. Sundt har nylig udgivet „Kirke-
 Psalmer over Søndags - Evangelierne.“ En stor Del Ni-
 muesfolk vil vist finde Smag i disse, da de saa nøje slutter
 sig til Indholdet af ethvert Evangelium. En af de Salmer,
 der er mest skiftet til Kirkebrug, er vel den for 2den Søn-
 dag efter Paaske:

„Vor Jesus er den gode Hyrde;
 Det Navn hvort andet overgaaer.

Af Kjærlighed han lod sig myrde
 For sine arme, tabte Faar.
 Guds Lam den Hyrde ogsaa var:
 Han Verdens Synd paa Korset bar.

Han er den allerbedste Hyrde,
 Hvil Lige ei paa Jorden er.
 Han bærer hele Hjordens Byrde;
 Hvert Faar hans Hjerte ligger nær.
 Han kalder sine Faar ved Navn,
 Og lægger dem i Fadersavn.

Han kender Sine ganske nøle;
 Af Sine Kendes han isen.
 Hans klare, milde Raades Dte
 Bevogter dem, hvor de gaae hen.
 De elske, lyde Hyrdens Røst;
 Den høre de med Liv og Lyst.

Han fører dem fra Ørkner vilde,
 Hvor Lidtler kun i Sandet groer,
 Til Livets evig klare Kilde
 Paa grønne Eng i Blomsterflor.
 Ved Livets Træ de leire sig,
 Fortabes et evindeligt.

Men endnu andre Faar han haver,
 Som høre et til denne Sti.
 Dem skænker han de samme Gaver;
 Og med sin Røst han staaer dem bi.
 Een Hyrde er der med Guds Ord:
 Saa bliver og tilsidst een Hjord!

Du store, gode Ejelehyrde!
 Ser, her er og en liden Hjord!
 D, lad et Ulven Faaret myrde!
 Reddeel os Røring ved Dit Ord!
 Du satte til for os Dit Liv:
 Din Salighed os Alle giv!"

For endel Aar siden udgav Professor Welhaven et
 Ildet Skrift: „Antydninger til et forbedret Psalmeværk for
 den norske Kirke,“ hvor endel ældre Salmer er bearbejdet,
 og desuden et Par digtet af ham selv. En af de sidste er
 følgende Bearbejdelse af Davids 1ste Salme:

„O helb den Mand, der følger Herrens Bud!
 Han bliver langt fra Løstens frække Sønner;
 I Dagens Glands han priser Lysets Gud,
 Og Nattens Stjerner lytte til hans Bonner.

Han ligner Trøet ved en Ribes Bugt,
 Hvor friske Bænder under Lovet vælbes;
 Dets grønne Krone hænger fuld af Frugt,
 Og ingen Bindee vælger det at sælde.

Den Døde vandrer med et viltsomt Hæb;
 Hans Frugt er Avner kun, som Bindens spredes;
 Han har ei Ro paa noget Holtested,
 Som Fromheds Haand velkigner og bevæder.

Gub selv vil følge paa den Frommes Stik,
 Og give Vandrerens sin Fæd at eie;
 Men han, der ile vil sin Gub forbi,
 Maa hurtigt segne paa de øde Bete."

Vi har dernæst at omtale den Mand, der for Landstat har arbejdet mest for Salmefagen hertilands, nemlig Pastor W. A. Wexels. Allerede i 1840. udgav han en herlig Samling af „Christelige Psalmer“, der endog siden er oplagt paany og forøget (dette 2det Oplag indeholder ikke mindre end 747 Salmer). Den største Del bestaar af ældre (især tyske og danske) Salmer, hvoraf de fleste i mere eller mindre Grad er bearbejdede; dog indeholder Bogen ogsaa temmelig mange nyere Salmer (danske, svenske og norske). Bogen er ikke bestemt til Kirkebrug; dertil er den vel ogsaa for stor. Om Maaden, hvorpaa de ældre Salmer er læmpet, kan der vistnok være noget ulige Meninger; men saameget tør man vel sige frit, at vort Land (sandsynligvis heller ikke Sverige og Danmark) har nogen Salmesamling, der er saa indholdsrig, velvalgt og vel stillet til kristelig Opbyggelse hjemme. — Wexels har siden udgivet en mindre „Psalmebog“ bestemt til at kunne bruges i Kirken. Den indeholder 504 Salmer, og her er de gamle, hvad Tallet angaar, endmere overvejende over de nyere. Især i hans store Samling findes nogle Salmer af ham selv, hvoraf nedenfor meddeles et Par. Desuden har han digtet endel „Missions-Psalmer“, der siden ogsaa er optaget i Pastor A. Gauges Samling; og endelig har Wexels udgivet nogle vakkre „Re-

"Tigløse Digte", der ogsaa har oplevet to Udgaver, og af hvilke jeg har meddelt 3 Stykker i "Sange og Rim" (No. 192—194).

Herodes i sin Brede grum
 Vil lade Jesum myrde,
 Og lægger saa en ræbsom Sum
 Alt til sin Synbebyrde.

Men Joseph faaer om Faren Bud
 Af Engelen i Drømme;
 Med Barnet han maa vandre ud
 Og til Egypten rømme.

Der bliver han, som Englen bød,
 Med Barnet og sin Mage,
 Indtil Herodes han er bød:
 Da vender han tilbage.

Men Bethlebem er et den Plet,
 Hvor han tør boe med Trygge,
 I Galileas Nazareth
 Han søger Skjul og Stygge.

O Jesu, naar jeg kalder mig
 Din Barndoms-Flugt i Minde,
 Da mangen Tanke skyndelig
 Mig rinder ubi Sinde.

Jeg tænker paa din Kærlighed,
 Som dig til Verden bragte,
 Og at du dens Elendighed
 Og Nød saa tidlig smagte.

Jeg tænker paa, at da du kom,
 At frelse os af Nøde,
 Da sælde Verden strax din Dom;
 Og bømte dig til Døde.

Jeg tænker paa, at du for mig
 Er en Ublænding bleven,
 Og fra dit Hjem paa Jorderig
 Til fremmed Land forbreven.

Jeg tænker paa, at selv jeg er
 En fremmed Gæst hernede,
 Indtil du henter hjem mig der,
 Hvor der er evig Glæde."

Hvad kan veie og den Slædt,
 Naar mit Hjerter Raade faaer
 Til med Bøn for Gud at træde,
 Og jeg for hans Ansigt staaer,
 Breder ud min ganske Sjæl,
 Taler om dens Bæe og Vel,
 Skrifter ham dens Kamp og Trængsel,
 Tøller ham dens Savn og Længsel!

O, naar Hjertet ret kan bede
 Til sin Gud af dybest Grund,
 Det er visstelig hernebe
 Livets allerbedste Stund.
 Intet lignes kan den Trost,
 Som nedlægges i mit Bryst,
 Naar min Aand i Bøn kan sige
 Op til Gud i Himmerrige!

Da kan jeg det grant fornemme,
 Gud han er mig ganske nær,
 Hører faderlig min Stemme,
 Og med Raade til mig seer,
 Lager kjerlig mod min Bøn,
 Fatter godt mit Gul i Bøn,
 Lægger til min svage Stammen.
 For min Frelfers Skjld sit Amen.

Hvorfor er du, o mit Hjerter,
 Lit saa lunken da til Bøn,
 Raader, trods din Rød og Smerte,
 Sjælben-ret til Gud i Løn?
 Hellig-Aand, o Herre fød!
 Varm mig med din Raades Gled,
 At min Bøn kan daglig sige
 Op til Gud i Himmerrige!"

Endelig maa jeg nævne Pastor J. F. Willgohs,
 der ogsaa har udgivet „Psalmer til Hjemmesse- og Aften-
 sangs-Texterne.“ De fleste af dem synes dog at være mere
 Rimværk end Poesi. En af de bedste er efter min Mening
 denne:

„Guds Lov er præget i hvert Bryst,
 Som og i Pagtens Stene,
 Os byder jo dens Ålvorsroft,
 At ham vi kun skal tjene;

Men ingen Osbellig paa Jord
 Kan beelt opfulde Lovens Ord,
 Det kunde Kristus ene.

Men under Loven Gud forviist
 Har høiet alle Sjæle,
 Paa det hvert Jordens Barn tilsidst
 I Gbmygbed skal knæle,
 Paa det hver Mund forstumme skal,
 Og Hver erkjende maa sit Fald
 Og ved Guds Raade hvæle.

Ja! hele Verden skyldig er
 For Herrens Dommersæde,
 For ham ved Lovens Gjerninger
 Kan Ingen reen fremtræde;
 Ei til Retfærdiggjøreelse,
 Men kun til Synderkjendelse
 Kan Lovens Bud os lede.

Men nu er den Retfærdighed,
 Som gjælder for Guds Throne,
 Fremtraadt i Christi Kjærlighed
 Og kan hver Sjæl forløse.
 Til den vor Svagbed støtter sig,
 Ved den vi naae Guds Himmerig
 Og arve Retfærd's Krone.

Ja! denne, hvorom vidnet har
 Det gamle Testamente,
 Blev uden Loven aabenbar,
 Fra den al Trøst vi hente.
 Var Kristus ei vor fæste Børg,
 Blev aldrig endt vor Synd og Sorg,
 Vi ingen Redning hvente.

Men naar hin Retfærd her og hist
 Skal vorde os til Baade,
 Maa Troen paa vor Herre Christ
 I Hjertet boe og raade.
 Enhver, som har den sande Troe,
 Skal vinde Helligbed og Røe
 Og Salighed af Raade."

Hermed er første Afdeling af dette Stykke tilende. Jeg tror, det vil indsees, at Sverrig og Norge, ligesom Danmark, har endel nyere Salmer, der er værdige til Kirkebrug. Det var ialfald dette, jeg især tilsigtede med disse Salmie - Prøver. Og dermed tar jeg fat paa andre Ting, som trænger til at oplyses med Hensyn til Salmesagen.

„Der er maaste dem, som vil sige, at skal man aflasse den evangelist - kristelige Salmebog, saa kan man jo tage Kingos eller Guldbergs isteden.“ Denne Indbending gjorde jeg for 2 Aar siden, og søgte da at vise, at Kingos Salmebog lider af mange udbortes Mangler saasom ujævnt Versemaal, daarlige Rim, en Mængde Ord, der staar saaledes, at de faar galt Tonetryk, samt ogsaa virkelige Sprogfejl og smagløse Talemaader. Jeg mente, at Guldbergs Salmebog har „omtrent de samme Mangler“ som Kingos, uden at jeg dog fremsatte noget udførligt Bevis derfor. Da nu mange Folk fremdeles synes at tro, at Guldbergs Salmebog er saa god, at ingen anden behøves, faar jeg denne Gang opholde mig lidt ved den. Derfor skal man dog slettes ikke tro, det er min Mening, at Bogens Salmer ialmindelighed er daarlige. Tværtimod, er det fuldkommen vist, at Guldbergs Bog ligesom Kingos indeholder en Mængde ypperlige Salmer; men disse vil vist ogsaa for en stor Del findes igjen i en ny Salmebog, og da endog rensat fra de Sprogfejl, som nu tildels hænger ved dem. Paa den anden Side kan det ikke nægtes, at Guldbergs Bog ligesom Kingos har endel Salmer, der slet ikke er saa gode, at de fortjener at være med til Kirkebrug. Som Eksempler paa saadanne Salmer hos Guldberg vil jeg især nævne mange af dem, Madam Boye har digtet, og som tit indeholder mere høitrabende Ordbram (Svulst) end hjærnefuld Salmepoesi, f. Ek. No. 62, 123, 170, 195, 259, 262, 276, 281, 306, 313, 324, 325 o. fl. Mange af disse indeholder, kan man sige, bare astronomisk og fysisk

Beundring, over Klodernes Mængde, Storhed og Gang, Jordens og Havets Mærkeligheder osv. Derfor flige Salmer blev digtet i vore Dage, vilde vist ikke Mange tage dem for gode, og deri havde man Ret. Nu derimod taales de af Mængden — hvorfor? Jo, fordi de er „gamle.“ Naar bare noget Gudeligt er blevet til, førend vi kom til Verden, kalder man det „gammelt“ og „godt,“ om det saa ikke er over 90 Aar, og om det igrunden er langt fra at kunne maale sig med det Nyere.

En af Manglerne ved Guldbergs Bog ligesom ved Kingos er den, at mange Salmer ikke har stikkelige Rim. Vi behøver bare at se paa Salmen No. 2, hvor der findes Rim som følgende: Mand, Forstand — Stin, alen — blive, indlede — Hjærtet, elste — No, Christo — Nød, Udselshed — og i Salmen No. 5: Naade, Dage — Bold, forholde — sidder, forliger — Frelsermand, Lam — gibe, lide — Salighed, fanget — Trøstermand, Bærdom — eller i Salmen No. 18: Herren, giver — Navn, hannem — udstøttet, husvæler — Saar, Forsvar — bestjærmer, trøster — gjør, her — tjent, vendt — hannem, dem — ringe, drage — Billie, tjene — vist, Nøst. Disse Eksempler er saaledes bare taget af 3 Salmer, og de kunde let gjøres flere i det Uendelige. Den Nytte, som Rimet skal gjøre, nemlig at give Versene Kraft og Klang, saa de lettere mindes og kan gjøre dybere Indtryk, den Nytte kan ikke opnaaes, hvor Rimene er saa daarlige som Daad og Naade — knuser, oplyser — ustyldig, lydig — Helligaand, Mistkund osv., endfige naar de er som mange af de ovenfor anførte, det vil sige, det samme som ingen.

En anden Fejl, som gjerne følges ad med flige Rim, er de urigtige Versemaal. Skal en Salme synges af en hel Kirke-Altue og ikke høres stygt ud, da maa den hele Forsamling følges nogenlunde ad; men dette er aldeles umuligt, naar man har Salmer med saa ujævnt Versemaal

som mange hos Guldberg. Der er ofte i en Berklinj baade 2, 3 og 4 Stavelser mere eller mindre, end det efter Melodien skulde være. Og ikke dermed nok; der agtes desuden saa lidet paa tunge og lette Stavelser (Tonefald, Aptimus), at Salmen ogsaa af denne Grund hverken forter sig saa let i Mindet og Sindet, eller Salmefangen kan blive saa behagelig og vatter som den burde. Naar der f. Eks. staar: „Giv du idag Os til god Nag Bort daglig Brød og Livsens Føde,“ da faar Ordet „til“ efter Berjemaalet her en stærk Tone, som det ellers ikke skulde have; det blir ligesom med Bold og Magt gjort til en tung Stavelse, skjønt det skulde være en let. Paa samme Vis er det med Ordet „Mit,“ naar vi siger og synger: „Mit Barn, frygt den sande Gud;“ og naar den Linje: „O Gud Fader i Evighed“ skal svare til Melodien „Gud Hellig aand i Tro os lær,“ da faar Ordet „Fader“ aldeles ligværdigt Tonefald, saa den tunge Stavelse blir let, og den lette tung. Slige Eksempler hentet fra Guldbergs Salmebog, kunde opregnes i Hundreder; men jeg skal endnu kun tilføje et Vers: „Man kan i denne Verden her, Blandt mange, mange Meenester, Faa sande Kristne finde, Som for Gud angre sin Udyd, Net troer paa sin Frelser blid Og lader af at synde.“ Her faar atter Ordene „for“ og „Udyd“ andet Tonefald end det naturlige; og Ordet „troer“ gjøres til 2 Stavelser tværtimod alle Sprogets Regler. (Aldeles modsat bruges i en anden Salme Ordet *Na* er som om det var Enstavelses-Ord: „Som Hyrden driver sine Faar — Og fører dem til rindende Naer“).

Saar vi videre, saa finder vi desuden rene Sprogfejl, samt forældede og fremmede Ord, som aldrig burde taales, f. Eks. gelinge (istedenfor lykkes), angennem (for behagelig), forgjette (istedenfor glemme), forse (d. e. forspue, give — f. Eks. „Forse os med en salig Afgang“ — Gud „vil os forse var Næring, Liv og Sjæl udi hans

Bevaring“), undfalde, omfangen, bejære, erlange (istedenfor faa), forloret (tabt — f. Eft.: „Da have vi forloret“ d. e. ere vi forlorne eller omkomne), Berende, bestrikke, bemøde (d. e. umage), Baaning (istedenfor Bolig), Nøje (istedenfor Fornøjelse — f. Eft.: „Min Jesus ene er mit Nøje“), teed, bette (bevise), indælte, Bild, forlindre, forgræmmed osv. Talemaader som Bochims Dal, Belials Flod, Kyrielejs osv. er naturlighvis uforstaaelig for de Fleste og burde derfor hellere holdes borte; — hvorfor kan f. Eft. det græste „Kyrie elejsson“ ikke ombyttes med: Herre, forbarm dig? Saadanne Ord som tyser (d. e. skræmmer) eller svang (d. e. tjærneløs, tom, let, saaledes om svange Als) er vistnok ikke rent fremmede; men nogen klar Forestilling om hvad de betyder (f. Eft. naar det heder: „Min Gjerning er for svang“), har dog rimelighvis ikke Folt ialmindelighed. Det samme gjælder om Ord som aarsage („Vi kunde os ej aarsage“) d. e. undskyde. At skrive Aare (istedenfor Aar), Plag (for Plage), det Tilkommelig (istedenfor det Tilkommende), Star', Glæd', Thron', End' (istedenfor Stare, Glæde, Trone, Ende), det vover Ingen antildags. Heller ikke vil Noget nu sige: „Vi neje dig“, (men neje for dig) — eller: „en Urt, som Blomstret haver mist, naar Vejret der hart paaafalder, da findes det ikke mer“ — eller: „Regjer mit Hjerte og Sind, At jeg paa Himmerigets Glæde Altid haver Tanter min“, At jeg ej nogen Tid Med (istedenfor Af) Gjerrighed betages Eller med Omha (istedenfor Sorg) plages For dette Forfængelig“ — eller: „Han vilde og lægge dem Hænderne paa“ — eller: „Man ser din Skabning daglig paa“ eller: „Hvad Menneftens Kraft begynde kan, Stulle vi ej tage til Fare“ — eller at Djævelen gjør sin største Flid At komme mig til Haande“ *) — eller: Gud kjendte (istedenfor lærte) os

*) Meningen er: at komme mig til Livs. Gaa En „til Haande“ betyder derimod nu at hjælpe En.

fin Vilje osv. Læmmelig uforstaaeligt for almindelig Mand tør det vel ogsaa være at læse saadanne Ordslag som: „At Naade-Gavers Herlighed Ansægtninger bevare.“ Enkelt snaktes der højtravende om „Visdom, Dydens Selstabsbroder“ og om at „Trælle dø paa Tronens Grus;“ en andensteds endnu mere kjædeligt om „den forladte Dyd, Som man har understøttet“ — om Jedeflægten, som „i slammelig Forening Kun beslytter fælles Mening“ osv.; ja der findes endog det Spørgsmaal, som man mindst skulde vente i en Kirke-Salmebog: „Hvo er dig Gud blandt Guder lig?“ Urigtigt er det vel endelig ogsaa, naar Disciplenes Embede kaldes et „Sone-Embed“ (istedenfor Lære-Embede); kun En, nemlig Kristus, var Forsoneren med „Førligelses Embede.“

Vi ser altsaa, at Guldbergs Salmebog ligesaa lidt som Kingos kan siges at svare til Nutidens Krav, og at hvorledes vi end vender Sagen, maa en ny og bedre Salmebog være højt ønskelig. Ugtelsen for det Gamle er meget respektværdig, men der maa være Naade med Alting, og det vilde være Daarskab at holde fast ved det Gamle, saasnart det kommer noget Nyt, som bedre er. Havde vore Fædre været saa stivfinede, vilde heller ikke Guldbergs Salmebog være bleven indført; ti for 70 Aar siden var ogsaa den ny.

Ja — siger kanske En — jeg kunde ikke have noget imod at faa en ny Salmebog, som kun indeholdt de bedste Salmer fra ældre og nyere Tider, naar man bare vilde lade aldeles være at forandre de gamle Salmer; men Ulykken er den, at i vore Dage skal det Gamle omstøbes, om det er nok saa godt.

Hertil vil jeg for det Første svare, hvad jeg oftere har sagt, at efter min Mening bør Forandringen ikke være større end nødvendig; men nødvendig er den jo, hvor der findes slige Fejl og Mangler, som dem jeg har omtalt. Dernæst maa vi mindes, at denne „Forandringslyst,“ som

man kalder det, slet ikke er noget Nytt; for baade Kingo og især Guldberg har gjort en Mængde Forandringer i de ældre Salmer. Og anderledes kan det ikke være. Sproget og Smagen forandres Tid for Tid hos ethvert Folkesslag; meget af det, som for 100 eller 200 Aar siden brugtes og forstodes, er nu baade aflagt og glemt, og skal ikke da Salmerne læmpes efter Sprogforandringen, saa vilde de efterhaanden blive mer og mer uforstaaelige. Havde vi stadig holdt fast ved det Sprog, som brugtes her for 500 Aar siden, saa vilde mange af os nu ikke have skjønnnet et eneste Vers.

Jeg sagde, at ogsaa Guldberg har gjort mange Forandringer i de ældre Salmer. Til Bevis herpaa skal jeg bare nævne Sankt Bernhards lange Nadversalme, der hos Kingo begynder saaledes: „Jesu søde Hukommelse,“ men hos Guldberg: „O, Jesu din Hukommelse.“

6te Vers af den lyder f. Ekf. saa hos Kingo:

„Jesum i min Seng søger jeg
Inden tilfukte Hjertens Bøg,
Baade ene ogsaa hos andre med,
Ved stedsvarende Kjærlighed“

men hos Guldberg hedder det:

„Dig søger jeg, hvor jeg end gaar,
Paa Lejet og naar jeg opstaar,
I Centrum og i Samfund her
Kun du min Lyft og Længsel er.“

Ogsaa har Salmen et Vers mindre hos Guldberg. — I den Salme „I Døden Jesus blundet“ staar der hos Kingo: „Saa slet formørket var,“ men hos Guldberg: „Saa rent formørket var.“ I Salmen: „O kjære Sjæl, fald ydmyg ned“ har Kingo Ordene: „Som den, der Skarn og Afslægs er,“ men Guldberg: „Som den, der daglig syndig er.“ Og man kan ikke engang sige, at alle Guldbergs Forandringer har gjort Salmerne bedre heller. Saaledes er dette meget tvilsomt, naar han taler om Døveren;

„Han ej værdig Hænder sig
 For en Træl at tjene dig;
 Og hvad er jeg usle Barn?
 Stygge, Stov og Jord og Stærn“ osv.

Skæden derfor hedder det hos Ringo:

„Han ej værdig Hænder sig
 Til din Stø at tjene dig.
 Hvad er da jeg Adams Barn?
 Stygge, Stov og Jord og Stærn“ osv.

Her synes jeg, at tredje Verslinje er vel saa kraftig hos Ringo. — Der kunde endnu opregnes en Mængde Beviser paa, at Guldberg har været temmelig fri og driftig i sine Salme- og Arbejdsbeskæftigelser; men de her opregnede kan være nok. Saameget synes da klart, at de, der roser hans Salmebog, de kan heller ikke med Grund have noget imod, at man nu-tildags gjør det samme som han, nemlig forandrer Salmen, hvor det virkelig findes fornødent. — De, som har sig imod en saadan Forandring, er gjerne Folk, der ikke kjender saapas til Sproget, at de ved at gjøre Forskiel paa Mening og Ord. Saasnart et Par Ord er ombyttet, eller endog bare en Stabelse, saa tror de straks, at Meningen er forfalsket. De skjønner ikke, at den samme Mening kan siges paa mange Maader, men at ikke alle disse Maader er lige poetiske og passende paa ethvert Sted. *) Netop fordi det er saaledes, og fordi vore Digttere nu har langt mere poetisk Skjøn eller „Smag“ — som man gjerne kalder det — end Digtterne for 100 Aar siden, netop derfor kan vi nu rette

*) Den Mening, som f. Eks. ligger i de 2 Ord: „Indtil Døden,“ kan udtrykkes paa mange Maader. Vi kan f. Eks. sige: Indtil Livets Ende, til Graven, til jeg dør, til mine Dages Ende, til mit Dødsstund, til det sidste Aandedræt, saalange Hjertet slaar, saalange jeg aander, til jeg stilles herfra, hele Sind igjennem, til mit Endeligt, saalange Gud under mig Livet osv. — Den samme Tanke er altsaa her udtrykt paa 13 Maader, men alle disse er ikke lige bekvemme i Poesi eller lige passende i enhver Sammenhæng; dette kommer alt an paa Omstændighederne.

paa det rent Uoportiste, som findes i de gamle Kvad, og derved gjøre dem tækkeligere og give dem mere Velklang og Kraft uden at berøve dem noget af deres vægtige Indhold. — Hvorvidt det ellers kan gaa med Misaaen ober enhver Forandring, skal jeg oplyse ved et Eksempel. Jeg mindest at have hørt, at en Almuesmand anlede ober, at Werels har gjort en liden Forandring i følgende Salme: „Jeg arme Synder træde maa Med højbedrøvet Hjerte Til Naadens Dør, at banke paa“ osv. Dette Ord „højbedrøvet“ er hverken synderlig godt eller brugeligt, og Werels har derfor ombyttet det med „dybt bedrøvet.“ Det var dette, som hin Almuesmand ikke likte, naturligtvis bare fordi det var en Forandring. Og ingen Forstandig kan dog nægte, at det Nye her er i alle Maader bedre; Ordene er vel bekjendte og velklingende, og Begrebet dybt passer meget bedre end højt, naar Talen er om den Bodfærdiges hjærtelige Bedrøvelse, om den Ydmyge og Sønderknuste i Anden. Harde ellers Ordene „dybt bedrøvet“ hørt Salmen til fra gammel Tid, og En saa havde faldt paa at indsætte „højbedrøvet“ isteden, da havde hin Almuesmand ganske sikkert Uaget ligesaa ivrig som nu; og han havde da haft ligesaa stor Ret som han nu har Uret.

Tilslutnings skal jeg endnu ved en liden Sammenligning vise, hvormegret der kan vindes i Velklang ved passende Forandringer. En Paaskesalme af Kingo begynder saaledes:

„O Kjæreste Sjæl, op at vaage!
 Thi Dødens og Helvedes Laage
 Ved Jesu Død er alt forsvunden.
 Og Sejeren evig er vunden.“

Enhver mærker, at 3die Linje klinger noget tungt og haardt. Guldberg har derfor gjort en smule Forandring, idet han skriver:

„Ved Jesu Død alt er forsvunden.“

Dette hjælper lidt men ikke meget. Derimod har Berfet faat en ganske anden Velklang hos Werels, hvor det heder:

„O kæreste Sjæl, op at vaage!
 Thi Dødens og Helvedes Taage
 Bed Frelserens Død er forsvunden,
 Og Sejeren evig er vunden.“

Kan nu Nogen sige, at en saadan Forandring skader Indholdet? Jeg mener Nej.

Jeg har allerede fortalt, at Landskad nylig har oversat Luthers „Andelige Sange.“ Der kunde vel være dem, som undres over dette, eftersom de fleste af Luthers Salmer allerede er oversat før og findes for en stor Del i Kinges Salmebog.*) Men Sagen er den, at det er en meget vanskeligt Sag at oversætte Sange. At oversætte almindelig Lesna (prosaiske Skrifter), det er en simpel Sag, naar En bare kan godt de to Sprog, hvorom det gjælder; men anderledes er det med Poesi, og derfor er det ikke at undres over, om Mange prøver paa den Ting. Spør man nu: „Men hvorfor er det da saa vanskeligt at oversætte Sange?“

*) Ogsaa det er vist en Mangel ved Guldbergs Salmebog, at den har for faa Salmer af Luther. Vi vil ikke ære og dyrke ham saaledes, som Katolikkerne gjør med sine Helgener; men det kan vi dog trygt sige, at efter Apostlernes Dage har der næppe været en saa stor Kristen som Luther; og derfor er det ikke mer end ret og billigt, at vi i Kirken vedblir at synge de fleste af hans Salmer. Af disse skal jeg her nævne de allervigtigste: „Af Dybsens Nød raaber jeg til dig,“ „Behold os, Herre, ved dit Ord,“ „Fra Himlen højt vi komme her,“ „Fra Himlen kom den Engleskar,“ „Fader vor i Himmerig,“ „Hvo, som vil salig udi Verden leve,“ „Gud Fader og Søn og Helligaand,“ „Jesus Kristus, vor Frelsermand,“ „Kom, Hedningernes Frelser sand,“ „Kom; Helligaand, o Herre Gud,“ „Med Glæde og Fred far jeg nu hen,“ „Løvet være du Jesus Krist,“ „Nu bede vi den Helligaand,“ „Nu er os Gud miskundelig,“ „Kristus kom selv til Jordans Flod,“ „Saa taler den uwise Mund,“ „Var Gud ej med os denne Tid,“ „Vi tro allesammen paa een Gud,“ „Vor Gud han er saa fast en Borg.“

aa er dette et Spørgsmaal just som jeg vil have det, og derfor skal jeg straks give Svar. Vansteligheden ligger i o Tjing: 1) de Ord, som rimer sig paa et Sprog, rimer sig ikke altid paa et andet; 2) de Ord, som bærer til hinanden, har ikke altid lige mange Stavelser i begge Sprog. Jeg skal oplyse disse Tjing ved Eksempler. Herlighed og Kjærlighed er gode Rim og har lige Stavelser paa Norsk; men naar vi oversætter dem paa Svensk, saa er det forbi med begge Dele (Hærlighet, Kärlek), og oversættes de samme Ord paa Tysk (Herrlichkeit, Liebe), da ligner de ikke hinanden det mindste. Paa Tysk rimes Ordene: Licht, nicht, men paa Norsk er det ganske anderledes; Licht betyder nemlig Lys, og nicht betyder ikke. Endel Ord rimes vistnok lige godt i begge Sprog (f. Eks. Noth, Todt — Nød, Død); men dette hænder ikke ret tit. — Naar man nu skal oversætte tyske Salmer paa Norsk, saa er der to Hovedveje at gaa: enten oversætter man dem Ord for Ord uden at bry sig stort om Rim og Stavelse-Tal (og saaledes oversatte man stedse før Kingo og Brorson, som vi kan se paa Salmen: „Nu bede vi den Helligaand,“ „Min Sjæl nu lover Herren,“ „Vi tro allesammen paa een Gud“ osv. i Kingos og Guldbergs Salmebøger); eller ogsaa gjengiver man Indholdet saa godt man kan, men søger dog stedse for at bringe godt Versemaal og gode Rim tilveje. Denne Oversættelses-Maade har stadig været brugt i de sidste 150 Aar, men den er følgerlig vansteligere; derfor er der intet Under, at Flere har søgt at kappes med hverandre heri. Den bedste Oversætter er naturligvis den, som, omframt godt Versemaal og gode Rim, bedst gjengiver Salmedigterens Tanker.

For at det Hele saameget bedre kan forstaaes, er det kanst bedst, at vi tar for os en hel Salme; og jeg ved da ingen, som er mere passende, end Luthers heltmodige Sejerssang: „Vor Gud han er saa fast en Borg.“ Jeg skal

først meddele den paa Tyll, saaledes som Luther digtede den;
den lyder saa:

„Ein feste Burg ist unser Gott,
Ein gute Wirt und Waffen:
Er hilft uns frei aus aller Noth,
Die uns jetzt hat betroffen.
Der alt böse Feind,
Mit Ernst ers jetzt meint;
Groß Macht und viel List
Sein grausam Rüstung ist:
Auf Erd ist nicht seins Gleichen.

Mit unsrer Macht ist nichts gethan,
Wir sind gar bald verloren:
Es streit für uns der rechte Mann,
Den Gott hat selbst erkoren.
Fragst du, wer er ist?
Er heißt Jesus Christ,
Der Herre Zedaoth,
Und ist kein ander Gott;
Das Feld muß er behalten.

Und wenn die Welt voll Teufel wär,
Und wollt uns gar verschlingen:
So fürchten wir uns nicht so sehr,
Es soll uns doch gelingen.
Der Fürst dieser Welt,
Wi saur er sich stellt:
Thut er uns doch nicht;
Das macht, er ist gericht,
Ein Wörtlein kann ihn fällen.

Das Wort sie sollen lassen stahn,
Un kein Dank darzu haben;
Er ist bei uns wohl auf dem Plan
Mit seinem Geist und Gaben.
Nehmen sie den Keth,
Gut, Ehr, Kind und Weib:
Laß fahren dahin,
Sie habens kein Gewinn;
Das Reich Gottes muß uns bleiben.“

Derfom denne Salme skulde oversættes aldeles ord-
lydende, uden mindste Hensyn til Betsemaal og Him,
maatte det blive saa omtrent:

Vor Gud er en fast Borg, Et godt Bærg og Vaaben:
Han hjælper os ud af al Noe, Som os nu har rammet. Den

gamle onde Fiende, Med Hvor mener han det nu; Stor Magt og megen List Er hans gruelige Røstning; Paa Jorden er ikke hans Lige.

Med vor Magt er Intet ubrettet; Vi er saa snart forlorne. Der strider for os den rette Mand, Som Gud har selv udkaaret. Spør du, hvem han er? Han heber Jesus Krist, Den Herre Zebaoth, Og (der) er ingen anden Gud; Han Marken skal beholde.

Og om end Verden var fuld af Djevle, Som vilde os rent opsluge, Saa frygter vi ikke ret meget, Det skal dog gaa lykkeligt med os. Denne Verdens Fyrste — Hvor barst han (end) viser sig, Gjør han os dog Intet; Det kommer af: han er dømt. Et lidet Ord kan fælde ham.

Ordet skal de lade saa Og Utal dertil have; Han er nok hos os paa Vejen Med sin Aand og Gave. Læger de (end) Livet, Guds, Være, Børn og Biv — Lad dette kun fare! De har ingen Bindning (berøst); Guds Rige skal forblive vort.

Kingos Oversættelse lyder saaledes:

„Vor Gud han er saa fast en Børg, Han er vor Skjold og Bærg, Han hjælper os af Rød og Sorg, Der os vil her besnære. Djævelen, vor gamle Fiende, Vil os overvinde, Stor Magt og Argelyst Bruger han imod os vist, Paa Jorden er ej hans Lige.

Vor egen Magt er intet værd, Vi ere snart overvundne, Der strider for os en vældig Herre, Alting maa for hannem bugne, Spørg du, hvo han er? Kristus han hedder, En Herre over alle Herrer, Og ej er Frelser flere, Marken vil han beholde.

Der al Verden fuld af Djevle var, Og vilde os stet opsluge, Dem frygte vi ikke ved et Haar; Thi Gud kan dem det forbyde; Er Verdens Fyrste vred, Vil os sænke ned, Han kan dog intet, Kristus haver hannem fanget, Et Guds-Ord kan hannem binde.

Det samme Ord de lade vel staae, Og dertil Utal have, Thi Gud vil selver hos os gaae Alt med sin Aand og Raade, Læge de bort vort Liv, Guds, Være, Børn og Biv, Vi passe der intet paa, De kunde ej mere faae, Guds Rige vi dog beholde.“

I Guldbergs Salmehog er denne Oversættelse for Størstedelen beholdt; dog findes der nogle Forandringer. 3die Linje af første Vers hedder nemlig: „Og ved os vel at berge;“ istedenfor „Argelyst“ staar „Ondskabs List;“ istedenfor „stet opsluge“ staar: „rent opsluge;“ og de sidste 5 Linjer af Salmen er aldeles omgjort; de lyder nemlig saa-

ledes: „Vil Satan rejse sig. Med Grumbhed eller Svig,
Han Intet skal formaa Mod dem, i Troen staa; Guds
Rige de dog beholde.“

Professoren Stenersen har siden oversat den samme
Salme paa følgende Vis:

„Vor Gud han er saa fast en Borg, Han er vort Skold og
Berge, Han hjælper os i al den Sorg, Som Hertet mon ber-
berge. Den gamle Slange nu Er os saa gram i Hu, Hans
Sværd er Argelift, Paa Jorderige vist Hans Rige ikke findes.“

Vor egen Kraft er Intet værd, Vi skulde snarlig segne, Men
om os værger Herrens Sværd, For det maa Satan blegne.
Spør du, hvo det vel bær? Det Jesus Kristus er, Hærfarens
store Gud, Vor Frelser mild og prøv: Han Sektren skal beholde.

Var Verden end af Djævla fuld, Som vilde os opsluge, Vi
frygte ej, vor Frelser hulv Dem snarlig skal nebnuge. Ja, Ver-
dens Fyrstes Hær, Hvor grum den end sig teer, Os meer ej skæ-
lan, Thi dømt er den og han: Et Ord dem nu kan sælde!

Dg Ordet skal de lade staae, Dg Utal dertil have, Thi frem
med os Gud Selv vil gaae, Alt med sin Mand og Gave. Dg
tog de end vort Liv, Guds, Væ, Børn og Biv, Da lad det fare
hen, Det intet gavner dem, Men vi skal Riget arve!“

Denne ypperlige Oversættelse var allerede kjendt og
ydet af Mange i Landet, endnu førend Bøvels optog den
i sin Salmesamling. Nu har imidlertid Landstads oversat
den paany, og hans Oversættelse lyder saa:

„Vor Gud han er saa fast en Borg,
Han er vort Skold og Berge,
Han hjælper os af al den Sorg
Dg Mod, som os vil herje.
Den gamle Fjende nu
Sig rejser harm i Hug;
Hans Rustning først og sidst
Er Dødsfald, Løgn og List.
Paa Jord er ej hans Lige.“

Vor Magt ej hjælper os et Grand,
Vi Dødsens var og baaret;
Men for os gaar den rette Mand,
Som Gud har selv udkaaret;
Den Rette sandt og vist,
Han heder Jesus Krist;

Han er den sande Gud,
 Han holder Kampen ud,
 Sin Vold han veed at værg.

Var Verden end af Djævels fuld,
 Som vilde os opsluge,
 Vi frygte ej, Høit Støp og Rødd,
 Den Magt og List, de bruge.
 Den lede Satans Værk,
 Om arg han er og stærk,
 Ej skader os et Haar,
 Han dømt og hundet gaar,
 Et Gudsord kan ham fælde.

Og Ordet skal de lade staa
 Og dertil Utak have,
 Thi Gud vil selv frem med os gaa
 Alt med sin Aand og Gave.
 Og tog de end vort Liv,
 Guds, Hærs, Børn og Viv —
 Lad fare hen, lad gaa!
 De ingen Binding staa,
 Guds Rige vi beholde.“

Denne Landstads Oversættelse er nok vel saa poetisk som Stenersens, men synes ellers ikke at gjengive Luthers Ord allesteds fuldt saa nøjagtigt, f. Eks. i 2det Vers.

Med disse Eksempler vil jeg haabe, de Fleste kan lære at forstaa, hvilken vanskelig Ting det er at oversætte en fremmed Salme godt, og at det er ganske naturligt, at naar flere prøver hver for sig at oversætte en og samme Salme, da blir ikke Oversættelserne saa ens, som de vilde blive, dersom en (prosaisk) Bæse-Bog skulde oversættes. Men dette skal ogsaa lære os, at det gjælder mere om Meningen idethede end om de enkelte Ord. Naar Folket faar lidt større Oplysning end de nu ialmindelighed har, vil de ogsaa snart skjønne, at det slettesikke er nogen farlig Sag, om den ene Udgave af en Bog (f. Eks. Katekismen) tildels har lidt andre Ord end en anden Udgave, saafremt bare Meningen er den samme. Det samme kan jo siges paa flere Maader — lad os ikke glemme det!

Siden jeg nu har vist „Folkevennens“ Bæfere saa mange Oversættelser, faar jeg endnu tage en til af samme Salme, og det skal da være en, som Jvax Kafen har gjort paa „Landsmaalet“ i Norge.

Vaar Gud er oss so fast ei Borg,
So god til Vaapn og Verja;
Han ver oss i vaar Raub og Sorg
Mot alt, som her vil herja.
Vaar gamle Fiendsmann
Væl frekkar alt, han kann.
Stor Lst og mykt Magt
Han beve mot oss lagt.
Hans Samning finst her ingen.

Med eigt Magt me infke vann,
Me var snart underlagde;
Men med oss er han rette Mann,
Som Gud oss sjølv tilfagde.
Dg spyr du, kven han er:
D'er Krist, som fyr oss ver;
D'er Himmels Kongen prub,
Dan rette, sanne Gud.
Sitt Rom han væl maa verja.

Um Verdt full av Djevlar var,
Som vilde reint oss glupa:
Me litt Ræbsta i oss bar;
Me skulde infke stupa.
Nor arg i all si Færd
Dan Myrkhelms Høvding er,
Han fær dan infke fram;
Han alt er dømd til Skam;
Eit Ord kann honom briva.

Dat Orbet skal dei lata staa
Dg hurt med Bantakt venda.
Vaar Herre sjølv vil vera hjaa ¹⁾
Dg Magt og Mod oss senda.
Dg taka dei vaart Lst,
Gods, Vra, Born og Vt;
Dat vil me yrba knapt;
Dei hava endaa tapt,
Dg vaart skal Riket vera.

Det er just ikke min Mening, at en saadan Salme paa „Landsmaalet“ bør tages med i en Kirke-Salmebog. Her vilde jeg bare vise, at det kunde gaa an at oversætte Sal-

¹⁾ hjaa (eller sjaa) d. e. hos.

mer paa det norſke Bondemaal. Skulde nogen synes, at Sligt er upassende, og at vore Landsord er for grove og vanhellige til gudeligt Brug, saa vil jeg svare omtrent saaledes: Det er dog ingen anden end Gud, som har skabt Tungemaalene, og han har lært det norſke Folk et eget Modersmaal ligesaavel som andre Folkelag; han foragter altsaa ikke Folkemaalet, og var Jesus Kristus fød i Norge, saa havde han naturligvis snakket Norſk, ligesaavel som han i Jødeland talte jødisk. Dernæst skal vi mærke os, at i gamle Dage var man slet ikke ræd for at bruge Folkemaalet hertilands (Oldnorſk) baade til Salmer og Evangelier og anden gudelig Bæſning, saaledes som man endnu gjør paa Island. Heller ikke gjør Svenskerne sig skyldig i nogen Gudsbespottelse eller Letſindighed, fordi de ligesom vor Almue skriver Skog (istedenfor det danſke Ord Skov), eller røpa (istedenfor raabe), eller sakna (istedenfor savne) osv. Ja, vi kan gaa videre, f. Eks. til Tyllere og Engeltmænd; hos dem finder vi ogsaa mange Ord, som stemmer med det norſke Folkemaal. Naar Mænd som Luther, Spener og Francke skrev gudelige Bøger, da brugte ogsaa de Ord som ein, Bein, Stejn, rejn (istedenfor en, Ben, Sten, ren), og Traum (ligesom vor Almue siger Draum) istedenfor Drøm; og det faldt dem aldrig ind, at saadanne Ord skulde være grove eller vanhellige. Men er de gode nok i Tylland, saa kan de vel være ligesaa i Norge.

Skal vi faa en Salmesang, der kan klinge med Kraft og Liv, gribe Folkets Hjærte og fylde Kirkens Hvælvinger, da er det vel ogsaa værdt at tænke lidt paa Tonerne. Denne Sag er vistnok langt fra saa vigtig som selve Salmebæret; den lifligste Melodi til en mat, aandløs Salme vilde kun være at ligne med „en lydende Malm og en klingende Bjælde.“ Men paa den anden Side er det dog ligesaa vist, at en god Salme gjør et langt bedre Indtryk,

naar den ledsages af en let og vacker Melodi end af en tung og styg. Ingen har vel med mere Barme udtalt sig herom end Luther. I Fortalen til sin første Salmebog siger han blandt andet: „De ere derhos ogsaa udsatte til fire Stemmer, ikke af anden Grund end den, at jeg gjerne vilde, at Ungdommen — — — skal og maa blive oplært i Musik og andre rette Kunster. — — — Ikke saaledes at forstaa, at jeg er af den Mening, at alle Kunster skulle ved Evangelium være slagne til Jorden og forgaa, som nogle overspændte Mandelige foregive; jeg vil tværtimod gjerne se alle Kunster, og fornemmelig Musikken i Hans Tjeneste, som har givet og slabt den.“ Han henviser ofte til, at Profeter og Konger i det gamle Testamente „har lobet Gud med Sang og Klang, med Digt og allehaande Strængeleg.“ Og til en tungfindig Organist skrev han blandt andet: „Skriften lærer mig, at Gud hører gjerne Strængeleg. Srib kun frist til Klaveret, og syng dertil, indtil de mørke Tanter forsvinde, ligesom David og Elisæus gjorde.“ *) Djævelen, siger han ensteds, „kan ikke taale at høre Musik;“ og atter en andensteds: „Jeg holder aldeles for, og stammer mig ikke ved at bekræfte det, at næst efter Teologien er der ingen Kunst, som kan lignedes med Musikken.“

Man vil kanske spørge: Men hvortil skal nu alt dette tjene? Vi har jo en stor Samling af Salme-Toner, som alle er meget ordentlige; hvad der mangler, er dog vel ikke Melodier, men Evne og Lyst hos Folket til at lære dem, vi allerede har!

Ja, svarer jeg, vore Salmetoner er mange i Tal, men Ulykken er den, at de fleste af dem er altfor ordentlige, saa de klinger stibt og koldt og dødt. En vis Orden er

*) Det kan bemærkes for dem, som ikke allerede ved det, at Davids Musik-Kor ved Templet bestod af 4000 Sangere og Musikanter, inddelte i 24 Klasser.

en god Ting ja nødvendig, i Sangen saavel som i alt Andet; endog Herrens egne Sjæringer bær Vidnesbyrd om den. Men den fornødne Orden i Salmefangen kan findes ligefuldt, om ikke enhver Stavelse maales ud med samme Maal — om altsaa Melodien fik et livligere, friskere Sving (mere rytmisk Afsvævelse) istedenfor det lange, ensformige Fodflag, som nu sædvanlig høres, Stabelse for Stabelse, hele Melodien igjennem. — Salme-Tonerne var i den Henseende ganske anderledes i gamle Dage; de havde ikke — idetmindste ikke alle — denne stive afmaalte Korall-Form. Vi kan tage for os Melodierne fra Luthers Tid og nærmest derefter (f. Eks. Melodien til Vor Gud han er saa fast en Borg, Af Højheden oprunden er osv.), og da ser vi, at Stavelserne altsomtiest blev sungne med meget ulige Bærgde; med andre Ord: Fjerdedels-, halve og hele Toner brugtes idelig om hinanden. Melodien fik derved en Friskhed, en Kraft og et folkeligt Præg, som vor nymodens Salmefang aldeles mangler. *) Reformatoreernes Salmefang kan derfor allerede af denne Grund kaldes en virkelig Folkesang. Endog her, mellem vore norske Fjælde, har Almuen lidt disse livfulde Toner og bevaret og udviklet dem paa sin Vis, saaat Salmer og Kjempeviser endnu synges omtrent paa en og samme Maade.

Hvad er det da, som maa ønskes gjort? — Jo, min Mening er den, at mange af de Salmemelodier, vi har, bør gjengives sin rette gamle Skikkelse; **) og dernæst,

*) Endnu værre føles denne afmaalte Ensformighed, naar man synger Salmerne saa ynkkelig langsomt, som i den senere Tid er Skik og Brug paa mange Steder. Det kan endda gaa an med en Bodsalm, en Passionsalm osv. (for de bør vistnok have en noget langsom Bevægelse); men det passer ikke til en Julealm, en Vaaktesalm eller overhoved til en Lovsang at slæbes afsted.

**) Det ensformige Korall-Præg bør dog rimeligvis beholdes i enkelte Melodier, som ret synes ligesom skabt dertil (f. Eks.

at gode Folke-Melodier kan indføres til Kirkebrug.

Dette sidste vil vistnok forekomme Mange noget underligt, kanske endog upassende og letfindigt; men det er dog ikke saa, naar vi betragter Sagen nøjere. At optage Folke-melodier til Brug i Kirken, er nemlig intet Nyt. Luther selv gjorde netop det samme; *) somme af dem tog han usforandret, og somme lempede han lidt. **) Det samme vedblev Tyfterne at gjøre en god Stund efter hans Død; og Biskop Ringo i Danmark gif ligeledes denne Bkj. Han vilde, siger han, vælge velklingende og behagelige Melodier for at gjøre disse „endnu mere himmelske, at om Noget for en Melodies Artigheds Skyld gjerne vilde høre paa en Sang om Sodoma, han saameget mere skulde lade sig behage under samme Melodi at høre en Sang om Sion.“ ***) Kort sagt, Kristenhedens største Salmedigttere

„Hjærtelig mig nu længes“). — Dog, alt Sligt vil en kyndig og dygtig Tonemester bedst kunne afgjøre; og jeg tror, jeg tør fortælle alle Venner af folkelig Kirkesang, at vi om noget Tid kan vente en hel Samling af gode Salme-Melodier af den Komponist, som vel i de 3 nordiske Lande er mest fortrolig baade med Luthers Toner og med Folkesangen her hos os, jeg mener Organist L. M. Lindeman.

*) Ja, han fulgte endog samme Fremgangsmaade med Salmedigtningen. Naar han hørte et og andet Vers i Folke-munde, om det var nok saa papistisk, naar det bare viduede om en vis from Jnderlighed, saa tog han det, rettede det Skjære og satte skundom flere Vers til. Paa denne Maade fremkom f. Eft. Salmen: „Nu bede vi den Helligaand.“

**) Omframt disse har Luther selv digtet (komponeret) henimod 20 Melodier, hvoraf Melodierne til „Vor Gud han er saa fast en Borg“ og „Fra Himlen højt vi komme her“ vel maa kaldes sande Mesterværker.

**) Ringos store Kjærlighed til alt, hvad der er folkeligt og fædrelandsk, viste sig ogsaa paa flere Maader. I en Bog til Dronningen taler han skarpt om dem, der ikke lagde „tilbørlig Værd paa vort kjære og ældgamle Moders-Sprog;“ han mener, at der fandtes somme, som „maaffe i 30 Aar havde ædt Fædrelandets Brød, og har dog ej villet lært 30

har netop gjort det, som jeg ønsker vi fremdeles skal gjøre, nemlig tage gode Folke-Melodier og gjøre Salmetoner af dem.

For ikke at misforstaaes altfor meget, vil jeg endnu tilføje, at Folke-Melodier ikke bør tages isfæng; saa er ikke min Mening. Nej, lad os bare faa de bedste af dem!

— Jeg har engang i Bartou Kirke i Kjøbenhavn hørt en Salmefang, som jeg aldrig glemmer; *) det var Grundtvigs Indgangs-Salme: „Guds Menighed, syng for vor Slæder isøn“ (som jeg har meddelt i „Folkevennens“ 2den Aargang Side 329); Melodien dertil er den samme, som findes i „Sange og Him“ No. 70. Denne vakre Kjømpevis-Melodi tror jeg vist, de Fleste vilde finde særdeles smag i; og nogenlunde det samme kunde vel siges om flere Bisetoner i „Sange og Him“, f. Eks. No. 29, 55a, 89, 111 og 261, samt andre livlige Melodier, der allerede tildeels bruges til gudelige Sange, f. Eks. No. 155, 176 194 og 206.

Saaledes har jeg da angaaende Salmefagen omhandlet nogle af de vigtigste Punkter, hvorom almindelig Mand maaste har manglet fuld Oplysning og derfor tildeels dømt iblinde. Jeg slutter med Ønsket om, at det med Guds

danste Ord — — fordi de indbildte sig, at Dansk var „et Badmels-Sprog,“ som de ej gad tage „paa deres Silke-Tunger.“ — Det er Ord, som ogsaa vi i vore Dage har Ret til at anvende paa dem, som hertillands væmmes ved Alt, hvad der er agte Norsk.

*) Det vældige Indtryk af denne Salmefang (som ogsaa den navnlundige svenske Skribentinde Fredrikke Bremer omtaler i sin Bog: „Lif i Norden“) kom kanske for Endel deraf, at Orgelet gik saavidt svagt, at det ikke overdsvede Menigheden. Jeg tror, det er ikke som det bør, naar Orgelet mangesteds ligesom opsluger og kvæler de levende Toner og Ordene selv fra Menighedens Mund.

Hjælp maa lykkes os ret snart at faa høre en *Salmefang* med fyldig og levende Klang i den norske Kirke.

Tidender fra Ind- og Udlandet.

Kolera har vist sig i Byen Lansberg, men ellers er det Land iaar gaat fri for den.

Fra Gausdals Præstegjæld fortæles nu flere Eksempler paa stor Driftighed og tænksom Framførd, end de, som er nævnt Side 264. Lensmanden beroppe her i 5 Aar drevet en stor Klædefabrik (med Spinderi, Bæveri, Stampværk og Farveri). En Gaardmand har ligesaa længe drevet en dygtig Papirfabrik, og hans Søn har nylig anlagt et stort Spiler-Værk.

Bibelselskabets Virksomhed har iaar været endnu meget større end ifjor. Medlemmerne udgjør nu omkring 3300, og Indtægten har i det sidste Aar gaat op til henimod 4800 Daler. — Søndre Hedemarkens Sparebank har anvendt 100 Daler til Indkjøb og Uddeling af Bibles.

Aster er et Dampskib sunket udenfor Kristiansand. Denne Gang var det et lidet fransk Krigsskib, som var paa Hjemreisen fra det hvide Hav. Folkene, 92 Mand i Tallet, blev dog reddet.

Indtægterne af Jærnbanen fra 1ste September 1854 til 31te August 1855 har udgjort henimod 120,000 Spdlr., og Udgifterne i samme Tid over 88,000 Daler.

Paa en Gaard i Aster har man fundet 2 store gamle Guldrings (tilsammen værd omtrent 50 Daler), idet man holdt paa at grave en Brønd.

Den store Udstilling i Paris blev paa en Maade endt den 15de Novbr. Til dem, der havde fremsendt de ypperligste Sager, blev forskellige Væretegn (Medaljer) uddelt.

Af Normænd var der Fire, som fik Medaljen af 1ste Klasse (Sølvmedaljen), nemlig Kongsberg Sølvværk for sine vakre Malm-Stykker, P. Cappelen's Enke for 2 Hulleharve, Garter Berner i Kristiania for endel Skind, og Professor Chr. Boed for et mærkeligt Redskab til Brug for Bøger. Ni Normænd fik Medaljen af 2den Klasse (Bronce-Medaljen), nemlig Vandhandler Birch i Sælbu for Kværnestene, Provst Aabel i Rand for Ost, Korpslæge Schübeler i Kristiania for endel Frøsorter, S. Christoffersen sammesteds for et Kronometer (d. e. et slags Ur, som især bruges af Sjømænd), Stenhuggeriet paa Akershus Fæstning for nogle Gravstøtter, H. W. Eide i Farsund for vævede Uldtøjer, Kristiania Forening for trængende Kvinder for strikkede og syede Sager, Hattemager Frey i Kristiania for Hatte, Slomager H. F. Hansen sammesteds for Kvindfolksko. — Desuden har 32 norske Udstillere faaet „høderlig Omtale“ for sine Sager. Blandt disse vil vi nævne Husmandsjenten Maren Johannesdatter i Djer i Gudbrandsdalen for Kurvarbejde. Endelig har ogsaa flere norske Udstillere modtaget Tilbud om at blive Medlemmer af det franske Selskab Academie nationale, for sine gode Sagers Skyld.

I Forbindelse med Bæve-Udstillingen frembistes ogsaa en Mængde Kunstværker (Malerier, Billedhuggerværker osv.) fra alle Verdens Lande. Disse Kunstsager udgjorde idet hele 5—6000, hvoraf 21 var norske. Bør berømte Maler A. Tidemand fik Medaljen af 1ste Klasse og blev desuden udnævnt til Ridder af den franske Æreslegion; Maleren Gude fik Medaljen af 2den Klasse, og Bøe og M. Müller Bronze-Medaljen. Baaede paa Sverriges og Danmarks Part faldt der færre Belsønninger end paa Norges. — Det Bedste ved Pariser-Udstillingen er vel imidlertid den Omstændighed, at Norges Sager blev opstillet for sig selv ved Siden af Sverriges, saa at Udlændingen efter-

haanden kan lære, at vi er et selvstændigt Folk, der ikke faar mer under Svenskerne end de under os.

Hr. Schübelet har ogsaa iaar faat istand en Udstilling her i Kristiania af Havedyrknings-Sager m. M. Det mærkeligste ved den var nok den Omstændighed, at Folk fra flere Kanter af Landet (endog Bønder fra Tellemarken, Gardanger og Smaalene) havde stillet hid adskillige Sager. Det oplystes, at der af Gulrødder tildels var ablet 36—37 Lønder paa et Maal Jord, og af Rotabaga (d. e. et slags Kaalrabi) 50 Ldr. paa Maalet. Der fandtes Persille-Rødder, som vejede 2 Mark, Selleri-Rødder paa 3 Mark, Hvidkaal paa 28 Mark, Rotabaga paa 30 Mark, Røpæer paa 10 Mark, Græskar paa 80 Mark, Æbler paa 28 Lod, Æg (af spanske Høns) paa 7 Lod osv. Ligeledes saa man Pastinal-Rødder indtil 20 Tommer, og Agurker indtil 14 Tommer lange. — Fra en vansør Husmandsbatter i Urskog fremviste Halmhatte og adskillige andre „Straafletnings-Sager,“ som hun havde lært at gjøre derved, at hun ved Præstens Medhjælp fik Undervisning i 2 Timer.

Ved Laurvik har man bygget en prægtig „Svingbro“ over Elven (Laugen); den er for en stor Del af Jærn og lader sig let svinge, saa Færtsøjer kan komme op og ned over Elven.

I Orlandets Præstegjæld (i Trondhjems Stift) har Sildefisket iaar været særdeles rigt.

Kandidat Holmsen og Kjøbmand Frølich her i Kristiania m. Fl. har slaat sig sammen om at anlægge en Fabrik oppe ved Kongsberg for at tilvirke Træolje, Træspritus, Træedike, Tjære osv. Naar alt Skogaffald, Stub og Kvist, Top og Stat, blev nyttet til Sligt, saa vilde de norffe Skoge kaste meget mere af sig end nu.

Utter er 2 ny Smaaplaneter opdaget; nu kjender man altsaa idethele 45 Planeter.

I Danmark blev en Galte solgt i Høst for 50 Spdlr. Den var 5 Alen lang, 1 Alen 3 Kvarter høj, og 3 Alen og 3 Kvarter tyk omkring Livet.

Den navnkundige franske General Canrobert, der indtil i Sommer var Obergeneral paa Krim, har nylig været i Stockholm og i Kjøbenhavn, og er oberalt, men især i

Overtig, bleven modtaget med stor Fryd. Inden- og udenlandske Aviser gjør den ene Glædsning efter den anden om, hvad hans Erinde til Kong Oscar egentlig gik ud paa. Det er dog ikke rimeligt, at vi endnu er bleven nød til at tage Del i Krigen.

Siden Sebastopols Fald har Bestmagterne indtaget en mindre russisk Fæstning ved det sorte Hav ved Navn Kinburn. Den bombarderedes baade tillands og tilvands, indtil Mandstabet maatte overgive sig. Det mærkeligste ved denne Kamp var den Omstændighed, at man for første Gang fik alvorlig prøve de svømmende franske Jærnbatterier. De lagde sig nær op til Fæstningen, men fik alligevel næsten ingen Skade; Fiendens Kugler sprang tilbage fra disse svære Jærnværker. — Det synes derfor, som om selve Kronstadt maa kunne tages til Sommeren, saafremt Bestmagterne i Vinterens Løb vil bygge Jærnbatterier nok.

Ligeover for Kinburn, paa den anden Side af Bugten, havde Russerne ogsaa en Fæstning ved Navn Dtschakov, men den sprængte de selv i Luften, da Fienden nærmede sig. I Nærheden deraf, nemlig ved Osen af Dnepr-Elven, har Bestmagterne taget Gletømmer til en Værdi af henimod 100,000 Spdlr. Desuden har de igjen ødelagt en uhyre Mængde Fødevarer og For for Russerne.

Istedensfor Simpson har Englænderne atter faat en ny Overgeneral paa Krim, nemlig Codrington, Søn af den Admiral Codrington, der i 1827 overbandt Tyrkerne i Sjøslaget ved Navarino.

Russerne har gjort et alvorligt Angreb paa den tyrkiske By Kars i Asien, men led et skrækkeligt Nederlag. Striden varede i 8 Timer. Russerne skal have faat 6000 Mand Døde og rimeligvis dobbelt saa mange Saarede. Tyrkernes Tab var ikke stort. — Siden har den navntundige tyrkiske Overgeneral Dmer Pascha gjort Landgang østenfor det sorte Hav og slaat Russerne i et Slag ved Ingur-Elven. For at komme over den maatte Tyrkerne vade i Vand til midt oppaa Livet.

Smidlertid fortælles det nu, at Kars alligevel har maattet overgive sig, rimeligvis paa Grund af Hungersnød.

Ved Sebastopol er Franskmænd, Englændere og Sardiniere gaat i Vinterhi; de har bygget Hytter og stelt sig saa godt, at de iaar ikke skal rammes af sliq en Glendighed

som ifjor. Der vil altsaa ikke spørges noget Hovedslag paa Krim før til Vaaren, saafremt ikke Husserne en vatter Vinterdag skulde falde paa at prøve Magt med Fienden.

Tre franske Krut-Magasiner i Sebastopol sprang nylig i Luften med 30,000 Pund Krut, en Mængde Bomber og 600,000 Patroner. Derved dræbtes 59 Franskmænd og Englændere, og saaredes 219.

Kongen af Sardinien, Viktor Emanuel, har nylig besøgt Frankrig og England. Han er agtet og efflet baade i Ind- og Udlandet, fordi han har forenet sig med Vestmagterne, og fordi han, uagtet han selv er katolik, med Klogskab og Kraft har vidst at modsætte sig Paven's altfor store Nærgaaenhed. — Derimod har den østerrigste Keiser nylig givet Paven en Indflydelse, som han paa lange Tider ikke har haft i de østerrigste Lande.

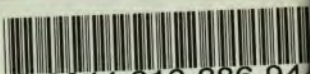
Den franske Admiral Bruat (køb: Bryø) er død paa Hjemreisen fra det sorte Hav til Frankrig.

I Danmark døde nylig Dr. Søren Kierkegaard, der har skrevet en Mængde filosofiske og gudelige Bøger, og var en Mand med store Evner og megen Lidkjerhed, men for, især i den senere Tid, meget ensidig og forstruet frem.

En nyttig Bog for Landmanden.

Der er nylig udgivet en Bog: „Om Stovene og om et ordnet Stovbrug i Norge“ af P. Chr. A. Sbjørnsen; den koster 48 ø. og er meget stor iforhold til Prisen. At Forfatteren skriver meget forstaaeligt, det vil „Folkebennens“ Læsere have mærket af de Stykker, som han ifjor leverte i dette Skrift; og jeg vil tilføje, at ovennævnte Bog indeholder særdeles mange ypperlige Oplysninger om vore Træsorter og om Stogsbruget idethelt. En anden Gang, naar vi faar bedre Rum, skal vi kaaftke i „Folkebenaen“ meddele en liden Prøve af Bogens Indhold. Her vil jeg bare minde om, hvor saare vigtigt det maa være for alle norske Stogssejere at faa Oplysning om deres Næringsvej, eftersom det er en gammel og grundet Klage, at Stogene mer og mere ødelægges, fordi man ikke forstaaar at drive dem ret.

D. Big.

3 2044 010 386 944

THE BORROWER WILL BE CHARGED
AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS
NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON
OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED
BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE
NOTICES DOES NOT EXEMPT THE
BORROWER FROM OVERDUE FEES.

CANCELLED
MAY 30 1990

